LUCIA DEMETRIUS ITINERARUL IUBIRII

***Nuvele*loperta de** *Anamaria Smighelschi* **LUCIA DEMETRIUS**

ITINERARUL IUBIRII

Nuvele

CARTEA ROMÂNEASCĂ 1981RAGAZUL

Un ferăstrău lung, lung, ale cărui capete nu le vedea, îi tăia faţa pe mijloc, de la o ureche la alta. Ar fi vrut să-l îndepărteze cu mâinile, dar cinevai le ţinea lipite de cearşaf, le apăsa cu toată greutatea, pusese parcă plumb pe ele, aşa că nu le putea ridica, nu putea îndepărta cu ele ferăstrăul. Hârâitul nesfârşit al lamei dinţate se auzea mai cu seamă în ţeasta ei, sub masca obrazului. Şi nu putea întoarce capul, nu putea ridica mâinile. Acum o înhăţase cineva şi de umăr şi o scutura de o dureau încheieturile braţului.

Lelia deschise ochii mari. În picioare, lângă patul ei, puţin aplecată peste ea, stătea bolnava din dreptul ferestrei şi striga mereu ceva ce Lelia nu înţelegea. Hârâitul ferăstrăului se opri. Bolnava din dreptul ferestrei îşi ridică mâna de pe umărul ei.

— Da sofrăiai, dragă, de credeam că te-ai înecat în somn, că nu mai poţi respira. A trebuit să te trezesc.

Lelia n-o auzi bine nici de data asta, dar ceva tot pricepu: n-o tăiase niciun ferăstrău, nu i se turnase plumb pe mâini, dormise, sforăise, visase. O doborâse oboseala dimineţii ăsteia plină de treburi, după noaptea nedormită până în zori. Îmbrăcată de oraş – după câte luni? Trei luni şi optsprezece zile, ştia exact! – fardată uşor, cu sacoşa în care îşi strânsese tot bagajul lângă pat, istovită de mers de la cancelarie la secretariatul spitalului pentr-i foaia de ieşire, fişa cu diagnostic şi recomandări pentru viitor, se culcase puţin pe patul ăsta în care n-avea să mai zacă începând de azi, şi adormise adânc. Nici măcar nu dormise mult, se culcase la unsprezece, era numai douăsprezece fără un sfert, ar fi putut neroada asta de la fereastră s-o

lase să mai doarmă, până la venirea lui Radu. Ce-şi închipuise? Că horcăie, că trage să moară? Nu vede, nu-şi dă seama că ea e cea mai zdravănă din toate patru, de vreme ce ei i se dă drumul acasă sau unde o vrea să se ducă, iar ele, amărâtele, rămân locului să li se mai facă nu ştiu ce raze şi nu ştiu ce injecţii, până or da ortul popii? E mai zdravănă decât ele. O tumoare în plămânul stâng, lângă inimă.

O ştie şi ea, nu i-a fost ascunsă de către medici, dar pesemne că au făcut-o să diminueze cu tratamentul lor, că au redus-o, că i-au venit de hac într-un fel, altcum ar reţine-o aici, fie şi numai pentru autopsie şi demonstraţii pentru studenţi pe cadavrul ei. Respiraţia ei e tot grea, fireşte, dar întreg organismul i s-a echilibrat. E voinică şi e cel mai limpede caz din tot spitalul ăsta. Şi cei tineri, şi cei bătrâni, şi bărbaţii şi femeile îşi pierd mintea de disperare că au boala pe care o au şi fiecare dintre ei se socoteşte un caz unic, un ales de Dumnezeu ca să-l covârşească pe ei, pe el anume mai mult decât pe oricare altul cu această

1 oală pe care, deşi o vede în dreapta şi-n stânga lui, îi pare la el însuşi o născocire fără precedent a naturii ca să-l chinuie, să-l descompună, să-l ucidă. Ea a acceptat dintru început sentinţa. Şi-a spus: Voi muri aici. Bun. Şi-a făcut testamentul în favoarea lui Radu, a făcut efortul de a se duce cu el la Notariat ca să-l legalizeze, i l-a dat chiar lui în păstrare şi a aşteptat să moară. Socotelile cu trecutul erau simple, nu voia să întârzie asupra lor: îşi ajutase nepotul să aibă o copilărie fericită, iubise şi îngrijise până la moarte un om vrednic de toată cinstea, îşi îndrumase bine elevii la şcoală, făcuse o călătorie în Bosfor. Cam atât. Ar fi putut avea mai mult, ar fi putut beneficia de mai multe bucurii omeneşti. Nu le avusese. Nu mai merită să te gândeşti la trecut. Se cuvenea să te pregăteşti pentru moarte, adică să faci în tine ***tabula rasa,*** să te linişteşti, să uiţi tot, să nu te temi de sfârşit aşa cum nu te-ai temut de ciocnirile cu viaţa, care uneori au fost mai grele, pentru că după ele urma ceva. După moarte nu mai urmează nimic. Apoi i-a fost mai bine, ceva mai bine! Şi pe urmă,

deodată, ca o explozie vestea: „Ieşi din spital, eşti refăcută. Poţi pleca acasă!” Şi atunci a gândit încă o dată lucid, cuminte. Acasă ar fi însemnat muncă, gospodărie, oboseală. Nu. Binele ăsta nu poate dura prea mult. Trebuie trăit, nu pierdut sau scurtat. Exista încă acea pensiune în care a stat cu ani în urmă, nu departe de Bucureşti, într-un parc, pe marginea unui lac. Pensia îi ajunge ca să-şi plătească acolo o odaie, o odăiţă, un cotlon, ce s-o găsi mai ieftin şi masa, şi când pensia nu va ajunge, mai vinzi ceva – mai ai câte ceva de vânzare ca să-ţi mai faci câte un chef, să-ţi mai cumperi ceva. La ce bun să păstrezi lucrurile de acasă? Ar fi fost cu putinţă să moară în aceste trei luni şi optsprezece zile. Radu ar fi moştenit nu numai casă, ci şi lucrurile din ea. Uite că are mai mult noroc decât Radu, el va moşteni mai puţine lucruri, iar ea, Lelia, va mai avea timp să vândă una, alta, pentru că n-a murit încă, nimeni nu i-a spus exact când va muri, şi cât mai are de trăit trebuie să trăiască omeneşte.

Se aşează la fereastră să privească în curte, să-l vadă pe Radu venind. Vecina de lângă uşă îi face semn celei de lângă calorifer, îi face un semn către Lelia, arătând pe urmă pe propria ei faţă că Lelia s-a fardat şi arătând la cap, că probabil s-a ţicnit puţin. Cea de lângă calorifer încearcă chiar să vorbească încet, ştie bine doar că Lelia, nu te aude nici când îi urli la ureche.

— S-a boit, dragă, ca pentru bal, şi eu sunt sigură că îi dă drumul de aici ca să moară.

— Eh, sărmana, a fost o femeie cumsecade. Păcat că nu te auzea, nu puteai sta de vorbă cu ea. Şi unde a zis că se duce? Unde?

— Ce spune ea e una şi ce-o să facă nepotul e alta. Poate o bagă într-un azil!

— Ce azil o primeşte? Mai bine murea aici, era mai liniştită. Poţi să împingi paharul de apă spre mine?

— Să încerc. Au! cum mă mai doare sub coaste! Azi e zi de primire?

— Nu mai ştiu, am pierdut socoteala. De câte ori e de serviciu sora Mioara, îmi pune paharul de apă prea

departe. Anume, anume! Da, azi e zi de primire. Mă doare groaznic în pântece.

— Nu poate să te doară ca pe mine sub coaste. Imposibil.

Lelia stă la fereastră. Între pavilioanele cenuşii, drumuri înguste de asfalt. Dacă Radu va veni cu o maşină, şi doar n-are să vină fără, ştie şi el că Lelia n-a mai mers de mult pe picioarele ei, dacă va veni cu un taxi, va intra pe cealaltă alee, va opri la intrarea principală. Degeaba îl aşteaptă la fereastra asta, n-are cum să-l vadă. Se spune că a venit primăvara, că pomii au înmugurit, că soarele e călduţ. De aici nu-ţi poţi da seama de nimic. În iarnă potecile astea de asfalt erau tot cenuşii, uneori ninse. Şi nici nu le-a prea văzut ea în iarnă, a stat în pat până acum vreo două săptămâni. A stat în pat, nu i-a păsat de ce şi cum e afară, nu i-a păsat de nimic, n-a mai aşteptat nimic, nu s-a mai interesat de nimic. Ştia că trebuie să moară, asculta ce se petrece înăuntrul ei, simţea parcă caracatiţa aceea din plămân crescând şi nu auzea nimic în jurul ei, închisă în surditate ca într-o celulă de temniţă. Respira anevoie şi aştepta, atentă ca respiraţia să se oprească de tot. Da, a venit primăvara. Surorile povestesc când vin de afară, Radu a spus-o şi el. Ca să înţeleagă şi ea, i-a urlat cu bunăvoinţă la ureche. Are să-şi dea seama de asta numai când va ieşi dintre pavilioanele cenuşii ca potecile de asfalt. Important e acum să iasă, să vină Radu cât mai curând, atâta vreme cât e pe picioarele ei, s-o scoată de aici, s-o ducă, să plece repede, repede. Sunt câteva zile de când medicul a spus că e „refăcută”. Dacă în aceste câteva zile a dat iar înapoi, dacă caracatiţa din plămân s-a răzgândit? Boala asta se întoarce oricând, pentru că nu pleacă niciodată de-a binelea. Ceea ce a obţinut acum e un răgaz, ştie bine, şi Lelia vrea să profite repede de acest răgaz. Întâi să iasă de aici, e primul lucru, apoi să fie acolo, în parcul de pe malul lacului. În cele mai grele zile petrecute în spital, când vecinele de odaie vorbeau între ele naiba ştie ce, când niciun cuvânt nu pătrundea până la ea, când cărţile aduse de Radu îi păreau sălcii şi fade ca

ciorba aşezată la prânz lângă pat pe noptieră, când amintirile bune sau rele – şi la boală chiar amintirile bune sunt rele, pentru că vorbesc despre lucruri care nu mai sunt cu putinţă – încercau s-o năpădească, când respiraţia se încurca de tot ca un fir oprit de un nod, atunci, cu un efort imens care aducea după sine oboseală, se gândea la parcul pensiunii, la aleile lui de castani, la mănunchiurile de pini, la pajiştile largi, la asfinţitul soarelui peste apă. Nu se gândea că va mai ajunge vreodată în el – moartea doar se aşezase pe scaunul de la căpătâiul patului ei –, se gândea numai că el există undeva, că acolo adie un vânt plin de miresme, că din păduricea de dincolo de lac se aude cucul cântând şi din boschetele mari de copaci seara porneşte cântecul privighetorilor. Abia când o sfătuise medicul să părăsească spitalul, îi venise în minte să plece acolo, la pensiune, în parc, lângă lac. Gândul ăsta o zguduise ca un trăsnet: ia te uită, ea, care renunţase la tot, va avea parte acum tocmai de fărâma aceea de rai pământesc, va trăi, da, chiar „trăi” în grădina în care, agonizantă socotindu-se, se refugia cu gândul ca să n-o inunde alte gânduri. Îl chemase pe Radu din satul lui în care se gospodărise cum se pricepuse de douăzeci de ani de când era profesor, îl trimisese la pensiune să-i angajeze o odaie, aşteptase cu inima cât un purice întoarcerea lui de acolo, confirmarea că îi găsise o cameră şi nu din cele scumpe, rânduise înreg planul împreună cu el: avea să treacă pe acasă pe la ea, să-şi ia lucrurile de primăvară şi vară şi în aceeaşi zi, fără să doarmă acasă, avea s-o ducă tot el la pensiune. Nu, acasă nu, n-avea de ce poposi, casa în care ai fost şi sănătos şi bolnav, şi fericit şi nefericit, aduce aminte de prea multe. Lelia nu vrea să-şi mai aducă aminte de nimic. A făcut marea silinţă de a se rupe de trecut, în faţa ei e puţin viitor, oh, foarte puţin, şi în jurul ei e prezentul. Asta trebuie văzut ca printr-o lupă, dilatat, ţinut locului, băut încet, picătură cu picătură.

Şi Radu nu mai vine. Sigur că de la Afumaţi a luat autobuzul până la Bucureşti, autobuzele întârzie, mai au câte o pană. Trebuie aşteptat cu răbdare. În schimb femeia

care serveşte azi masa deschide uşa larg, împinge căruciorul cu rotiţe pe care se află căzănelul cu ciorbă şi toarnă un polonic în fiecare farfurie de pe cele patru noptiere. Odaia se umple de duhoarea scârboasă a ciorbei roşcate, peste care plutesc pete de grăsime şi în care se îneacă bucăţi de cartofi şi de varză. Lelia întoarce capul spre fereastră, să nu mai vadă, să nu mai simtă mirosul ăsta care a chinuit-o trei luni şi şaptesprezece zile. Azi are să mănânce într-un restaurant, are să-l invite ea pe Radu la restaurant. E o zi de sărbătoare asta, doar n-are să se economisească la o masă bună după atâta vreme, şi nici la un vin bun. Vinul i-a lipsit mai mult decât mâncarea chiar. Nu-şi aduce aminte să-i fi fost vreodată foame de când e aici, i-a fost mai curând greaţă de toate. Vinul ar fi tăiat greaţa.

Radu se grăbeşte de la răscrucea la care l-a lăsat autobuzul către cea mai apropiată staţie de taxiuri din preajma spitalului. Biata mătuşă Lelia are să facă azi cheltuieli mari. E drept, a adunat o parte din pensie cât a fost internată, dar a şi cheltuit o mare parte chiar acolo, în spital, ca „să fie bine îngrijită. Chiar el i-a vândut pendula cu picior din sufragerie şi fructiera de cristal cu suport de argint, pentru ca azi să poată cheltui pe taxiuri fără să atace pensia, să dea un avans la pensiune, să-şi cumpere eventual ce-i mai lipseşte. De câte ori vinde ceva din casa mătuşii Lelia, lui Radu îi pare rău. În mintea lui, când se vede instalat în casa din strada Ghiocei, toate lucrurile pe care le cir „noaşte din copilărie rămân la locul lor, îl înconjoară. Apoi are remuşcări. Sunt lucrurile Leliei, le-a moştenit de la părinţi sau le-a agonisit din munca ei, are dreptul să le şi arunce pe fereastră dacă vrea, nu i le datorează lui, i le lasă numai pentru că l-a iubit de când era copil şi pentru că vrea să i le lase. Ceea ce tatăl lui, Ştefan, fratele Leliei, a păstrat sau a risipit ar fi într-un fel de drept moştenirea lui. Ştefan a fost mai cheltuitor, mai nechibzuit, mai leneş, aşa că de la propriul lui tată Radu n-a rămas cu mare lucru. Când stă să judece cinstit, Radu dispreţuieşte moştenirea în sine şi se ruşinează că un

bărbat la vârsta lui se mai aşteaptă să-i pice pleaşcă te miri ce. Dacă nu şi-ar dori atâta să nu mai fie profesor la Afumaţi, să trăiască în Bucureşti, nu i-ar părea că moştenirea căsuţei din strada Ghiocei e o soluţie de viaţă, e o răscruce în existenţa lui, e în sfârşit marea schimbarele care lânjeşte de douăzeci de ani. Şi atunci, aşteptând să-i rămână ceva, se vede vrând-nevrând stăpân pe salonaşul tapiţat cu mătase aurie, pe sufrageria de nuc, pe dormitorul în care Lelia a modernizat de mult mobila. Când, le cererea Leliei vinde un obiect, îşi spune de zeci de ori: „Are dreptate mătuşa. Face foarte bine ce face”, dar neliniştea aceea ciudată îl roade iar: „Păcat de farfuriile astea franţuzeşti! De când eram copil îmi plăceau!”

Radu ajunge la spital. Nu i se dă voie să treacă dincolo de biroul de internări. O soră cu bonetă scrobită şi zulufi oxigenaţi se duce să aducă bolnava care urmează să părăsească clinica. După un răstimp îndelungat, în care Radu se sperie că poate biata mătuşă Lelia a murit chiar azi şi nimeni nu îndrăzneşte să i-o spună, sora cu zulufi blonzi intră în birou cu mătuşa de braţ. Radu tresare şi nu găseşte cuvântul potrivit cu care s-o primească pe Lelia, pentru că făptura pe care o aduce sora seamănă şi nu destul cu mătuşa lui. În ultimele luni a mai văzut-o el în pat, slabă şi palidă, firește, ca un om care zace şi n-a mai ieşit de mult la aer, dar chipul ăsta de cadavru fardat îi e şi nu-i e cunoscut, trupul ăsta făcut din bucăţi subţirele pe care nu ştie ce le leagă între ele abia se ţine drept, picioarele astea uscate ca nişte vrejuri şi îndoite din genunchi nu prea pot înainta, iar zâmbetul îndreptat spre el, care aduce aminte de mătuşa Lelia, strâmbă biata gură vopsită aprins şi parcă e gata să zvârle la distanţă dantura falsă, bine spălată.

— Am obosit! spune Lelia şi se aşază pe un scaun respirând greu. Am obosit din salon până aici. M-am agitat de dimineaţă. Vezi ce înseamnă lipsa de exerciţiu? De asta zăcerea e mai rea decât boala însăşi.

Radu se gândeşte la taxiul care aşteaptă afară şi la banii mătuşii care se duc pe apa sâmbetei. Dar n-o poate

opri. Dacă arătarea asta ar face câţiva paşi mai repezi, s-ar desface din toate încheieturile. În sfârşit Lelia îşi adună puterile şi coboară încet treptele spitalului la braţul lui Radu.

— Voiam să te poftesc azi la masă la Capşa, dar mi se pare că ar fi greu pentru mine. Să mergem acasă.

Asta mai lipsea! Să ne ducem împreună la restaurant! Şi-ar fi dat duhul acolo! bodogăne Radu în gândul lui.

Lelia se uită prin geamul maşinii. E drept, copacii au înmugurit, chiar au înfrunzit. E aici, e pe bulevard, e într-un automobil, are să se ducă la pensiunea din parc! Paturile albe de fier, gemetele, duhoarea de ciorbă şi tocană, mirosul de medicamente şi de urină, becurile slabe şi prăfuite care atârnă în tavan, insomniile, nesfârşitele insomnii în aşternutul mototolit şi jilav, toate au rămas acolo, în urmă. N-ai să mori între ele, moartea e amânată şi s-ar putea chiar să vină târziu, pe neaşteptate, într-un parc, pe marginea unui lac, între bălării îmbălsămate. Asia înseamnă să ai noroc! Asta înseamnă să te ocrotească Providenţa!

Lelia s-a odihnit într-un fel, pentru că a stat cufundată într-un fotoliu şi n-a dat decât porunci. I-a cerut lui Radu să-i scoată din cămară valiza cu haine de vară, să-i culeagă din garderob şalurile şi jachetele de lână, să aducă de undeva, de aproape, ceva bun de mâncare pentru amândoi, ba chiar şi o sticlă de vin, în sfârşit să caute alt taxi ca să-i ducă afară din oraş, la pensiune. Ascensiunea către camera de la mansardă durează mult, durează o veşnicie. Radu se întreabă cu groază ce va face Lelia aici, cum va mai coborî vreodată, cum va urca înapoi, cine va şti când noaptea îi va fi rău, cine şi când va afla dacă va muri sub acoperişul ăsta înclinat şi se întreabă mai ales ce-a fost în mintea lui când a ascultat-o pe mătuşă, când a adus-o aici într-o odaie din creştetul casei, când s-a supus fanteziei ei de bătrână fără simţul realităţii. N-ar fi îndrăznit s-o contrazică şi să-i demonstreze că pensiunea asta nu e un loc potrivit pentru un om atât de bolnav şi de

bătrân, de teamă să nu creadă ea că nu vrea s-o vadă cheltuindu-şi economiile şi vânzându-şi ultimele bunuri, n-ar fi îndrăznit s-o contrazică de teamă să nu socotească Lelia că apără vreun interes de-al lui împotrivindu-se dorinţei ei, că vrea să se cruţe de drumuri lungi de la Afumaţi până aici, dar dacă ar fi avut mai multă minte şi mai mult curaj i-ar fi demonstrat ce imprudenţă era asta pentru ea. N-avea decât să se compromită în ochii ei, era dator s-o salveze de la un sfârşit stupid.

Radu plecă amărât, îngrijorat. Până la Afumaţi trebuia să schimbe vreo patru autobuze. Bătrânică descompusă pe care o lăsa aici era veselă foarte, cu toată oboseala zilei. În momentele de veselie, când ochii stinşi i se aprindeau puţin, semăna pe departe cu Lelia de altă dată, cu acea mătuşă plină de vioiciune, de hărnicie, de energie, care vara, în vacanţe, după moartea mamei lui, îl lua cu ea la Bran, cutreiera munţii cu el, îl îndopa cu tot ce i se părea mai bun, îi împletea ciorapi, tichii şi jachete, îl ducea la scăldătoare în râuri de munte şi ştia să râdă mai tare şi mai plin decât celelalte persoane mature pe care le cunoştea el. Şi azi încercase să râdă încet, fără sunet. Nu de vreo glumă spusă de el, de propriile ei gânduri, de bucuria lăuntrică pe care Radu n-o mai văzuse de mulţi ani pe chipul ei. Şi nu mai auzea nimic biata Lelia, nu mai auzea nici glumă, nici sfat, nici îndemn, Radu regreta degeaba că n-o îndemnase să rămână în spitalul în care era îngrijită, ar fi urlat zadarnic la urechea ei, ar fi răguşit urlând, Lelia plutea acum într-o lume populată numai de amintiri, de planuri, de năzăriri, Radu nu putea ghici de ce anume, ştia doar că era străin de ceea ce se petrecea în palida lui mătuşă.

După plecarea lui Radu, Lelia privi afară prin fereastra piezişă. Era încă lumină, cerul părea străbătut de raze sângerii către apus. Se simţea obosită, foarte obosită, dar nu se îndura să încheie încă ziua asta nemaipomenită. Dacă ar fi fost acuma la spital ar fi zăcut culcată pe spate, cu ochii opriţi pe bagdadia pe care numai ea ştie câte pânze de păianjen atârnă prin colţuri – femeile de serviciu

habar n-aveau de ele –, ar fi mestecat în neştire cu linguriţa în ceaiul fără gust, rece şi fad, ar fi aşteptat să vină somnul, să vină odată, să acopere tot. Dar era aici. Nu era o iluzie, o halucinaţie, era un adevăr. Şi dacă, Doamne fereşte, efortul de a ajunge aici fusese atât de mare încât avea să se prăpădească în noaptea asta? S-ar putea, după truda de a urca scara, respiraţia i se scurtase cumplit. Să vadă măcar seara asta, amurgul ăsta, să aspire măcar în seara asta mireasma primăverii. Nu era vreme de pierdut, de asta venise până aici cu trudă şi cheltuială. Lelia îşi puse pardesiul peste rochia de lână şi încet, laborios, cu răbdare, ca un crab de mare încurcat de propriile lui labe, începu să coboare scara mansardei. La primul etaj se aşeză o vreme pe trepte şi se odihni, apoi coborî iar. O pereche de tineri care urcau îi făcură loc la cotitura scării lipindu-se de perete şi o priviră cu puţină mirare, cu puţină spaimă. Lelia se enervă o secundă, apoi îi uită. Oameni tineri, proşti! Ar fi trebuit trimişi să-şi petreacă o noapte măcar în spitalul din care ieşise ea, să dea puţin piept cu moartea, să-i vadă miile de feţe.

Afară era răcoare, încă lumină. De mult, de mult nu se mai desfăşurase atâta cer deasupra capului ei. Şi era încă albăstriu cerul ăsta, de un albastru nesigur, amestecat cu puţin cenuşiu-străveziu, iar către apus, peste lac, albastrul lui se schimba, se prefăcea într-un albastru verzui rupt în fâşii lungi, orizontale, de mari balauri roşcaţi strecuraţi printre ele. Un alt balaur vânăt, plutitor şi el în uriaşul măcel culcat pe marginea zării, lăsa să se vadă o bucată roşie şi ea din discul soarelui, o bucată care se lăsa înghiţită treptat de balaurul vânăt. Dedesubt apa oglindea marea frescă în necontenită prefacere de pe cer, iar mai aproape de ţărm lăsa să ţâşnească din oglinda ei câte o ţintă de aur, o ţintă uşor tremurată, răsărită de sus, în albastrul-cenuşiu al bolţii, clipind uşor, nesigură încă de existenţa ei. Lelia se târî până la marginea lacului şi se aşeză pe treptele debarcaderului. Nu simţea răcoarea, nu simţea umezeala, nu mai simţea oboseala. Nici nu mai gândea nimic. Vedea, atât. Sorbea cu privirea. Toate erau

adevărate, fuseseră totdeauna adevărate, fuseseră aici şi în zilele şi în serile în care ea se îneca de duhoarea spitalului, simţea „caracatiţa” crescându-i în piept, aştepta tratamentul sau injecţia, aştepta sfârşitul a toate. Acum era faţă în faţă cu ea, nefericita din salonul nr. 8, cu toată această frumuseţe adevărată, fără limite, era faţă în faţă cu cerul şi cu lacul, simţea mireasma parcului şi vedea întinderea peluzei, era liberă, era singură, fără supraveghere, sfaturi şi interdicţii. Mâine avea să fie o zi cu soare, fără vizită medicală, fără miros de ciorbă, fără chipuri scofâlcite şi pământii în jurul ei. Singurul chip pământiu, al ei, va fi bine fardat, aşa ca nimeni să nu se gândească, văzând-o, nici la boală, nici la moarte. Mâine avea să fie o zi cu soare, parcul şi lacul vor fi scăldate în soare.

În seara aceea Lelia cină în sala de mese de la parter. Poate că oamenii aceia erau zgomotoşi, dar ea nu-i auzea. Poate că doamna de colo, cea cu părul alb, care schiţase către ea un mic salut nedumerit, era o veche cunoştinţă, dar grozav o mai schimbaseră anii, mult o mai încărcase timpul. Şi tot ea părea mirată uitându-se la Lelia, pesemne că nu se mai privise de mult în oglindă.

Lelia mâncă o cină adevărată şi ceru şi o sticlă de vin. Băuse şi la prânz cu Radu, care nu era un băutor grozav, băuse fără mare bucurie că întâlneşte iar vinul după atâta timp, dar acuma în sfârşit băutura îi tihnea. Era aici, era la capătul drumului visat, n-o mai aştepta niciun efort şi n-o rodea frica de a se prăpădi înainte de a ajunge. Fiecare înghiţitură încălzea gura şi pieptul. După fiecare pahar sufrageria asta îi părea mai plăcută, oamenii din ea mai simpatici, frumoşi chiar. Păcat că nu se putea înţelege cu ei, păcat că nu auzea!

Când ajunse sus, în odaia ei, după drum lung întrerupt de multe popasuri, trebui un timp să stea îmbrăcată pe pat până să-şi redobândească puterea de a-şi scoate hainele şi de a se culca de-a binelea. Dar nu dormi cum sperase, cum îşi închipuise. Dormi ca la spital, cu treziri lungi de ore întregi, cu aţipiri scurte, cu aduceri-

aminte care ţineau locul planurilor pe care şi le fac oamenii sănătoşi când nu pot dormi. Singura deosebire era că ştia, că nu se putea îndoi că ştie un lucru: a doua zi avea să coboare în parc. Altfel, în acele aduceri-aminte se amesteca şi imaginea lui Andrei, când puternic şi tânăr încă, aşa cum fusese în vara în care îl cunoscuse la Balcic, când bolnav şi ursuz, aşa cum fusese în nenumăraţii ani în care îl îngrijise ea, când Radu copil, când ea însăşi în clasă, la catedră, de parcă s-ar fi văzut pe sine cu ochi străini. Toate se amestecau şi se îmbulzeau aşa cum făceau şi în nopţile petrecute la spital, în asemenea chip încât nu mai ştia dacă aceste amintiri amestecate însemnau trezire sau somn, un somn cu ochii deschişi, în care urmăreşti primele semne ale ivirii zorilor, faci socoteala a ceea ce mai ai acasă la tine şi mai poţi valorifica, te întrebi dacă puteai face mai mult decât ai făcut pentru Andrei, te nelinişteşti că Radu nu s-a însurat încă şi îl laşi de izbelişte dacă mori, încerci să urmăreşti ce se petrece în plămânul tău, de parcă tumoarea ar fi în adevăr fiinţă vie, care nu ştie deloc ce e odihna şi lucrează la întuneric ca soldaţii, mai ales când te crede adormită.

Dar dimineaţa în odăiţa de la mansardă şterse cu totul amintirea insomniei. Pete mari de soare aureau pereţii proaspăt zugrăviţi, poleiau plapuma de mătase galbenă. Prin geamul pe care îl deschise venea aerul proaspăt, miresmat, al parcului. O albină se rătăcise în odaie şi-şi muta bobiţa de aur de la un perete la altul. Lelia n-o auzea, şi-o închipuia bâzâind şi-i făcea plăcere că a intrat cu muzic? ei în odaie.

Sigur, aici trebuiau făcute nişte schimbări, se gândi ea privind în jurul ei. Divanul ăsta n-are ce căuta sub fereastră. Acolo trebuie să stea masa, iar divanul trebuie mutat în firida creată de cotitura vestibulului odăii vecine. Scaunele, şi ele… în sfârşit, e păcat să-ţi pierzi ziua cu asemenea treburi, ziua stai la soare, în parc, noaptea tot nu dormi, ai destulă vreme să trebăluieşti.

Radu obosise de mult de meseria şi de singurătatea lui. Cu douăzeci de ani înainte venise aici la Afumaţi, plin

de elan şi de iluzia că va ieşi din el un mare pedagog, un profesor care îşi va duce elevii pe căile vieţii până departe, că va scoate din fiecare un erou, un creator, un mare constructor. Nu prevăzuse în ce măsură timiditatea lui înnăscută îl va împiedica să intervină cu autoritate în caractere, în moravuri, în voinţe străine, fie ele şi abia înmugurite. În toţi aceşti douăzeci de ani nu se putuse apropia decât de elevii sentimentali ca şi el, nu fusese de folos decât evoluţiei celor foarte sensibili şi-i scăpaseră printre degete caracterele tari, naturile dure şi încăpăţânate, răzvrătiţii, dezordonaţii, voluntarii. După socoteala lui nu-şi îndeplinise datoria principală a pedagogului, nu îndreptase nicio greşeală, niciun exces al firii, dimpotrivă, favorizase evoluţia oricărei trăsături înnăscute, bună sau rea fie ea, prin sfiala cu care îi privea înmărmurit. Fusese şi era un slab, nicio nădejde’s, i se mai schimbe vreodată.

Alesese meseria de profesor pentru că sora tatălui său, mătuşa Lelia, era profesoară. Mătuşa nu-l luase de tot de la tatăl lui când îi murise mama, avea viaţa ei nu tocmai legală dar ordonată, într-un fel cuminte şi recunoscută pe tăcute şi de şcoala în care era profesoară, şi de propria ei familie. Mătuşa Lelia avea grijile ei, dar se ocupa neîntrerupt, atent, drăgăstos de copilăria, de adolescenţa lui. În casa mătuşii domnea, îngrijit şi răsfăţat, un mare maestru, credea ea, un scriitor căruia Lelia îi punea la îndemână tot ce-i trebuie unui om care are nevoie de linişte, care şi-a creat tabieturi, care e plin de capricii şi care ştie bine că merită orice, între acest mare maestru şi Radu se împărţise viaţa Leliei, se împărţiseră puterile ei, se cheltuise maturitatea ei. Dacă geamlâcul şi grădina casei din strada Ghiocei – nume predestinat parcă – erau pline de flori care creşteau sub mina Leliei altfel decât în alte grădini, dacă în curtea de păsări găinile de rasă ouau zilnic în cinstea maestrului care trebuia bine hrănit, dacă bucătăria mirosea zilnic a cozonac şi rufele de pe frânghie erau mai albe decât rufele obişnuite, nici Radu, în casa tatălui său nu ducea lipsă de nimic. Şi el avea cozonac

proaspăt pe masă, şi rufele lui străluceau, iar vacanţele lui erau pline de bucurie şi răsfăţ, vacanţele i le închina Lelia lui.

De ce maestrul care zăcuse îndelung în braţele Leliei şi murise pe genunchii ei n-o luase niciodată de nevastă, asta nu pricepea Radu. Aşa cum nu pricepuse de ce după această parte care o lăsa pe Lelia aproape năucită de timpul liber care îi rămânea, mătuşa nu-i ceruse totuşi să se mute la ea. Nu, nu i-o ceruse. Îl lăsase să fie numit profesor la Afumaţi… Venise la el să-i rânduiască aşa cum ştia ea gospodăria, şi continuase şi după ce ieşise la pensie să trăiască singură în căsuţa din strada Ghiocei, să răsădească şi plivească flori, să crească păsări. Nu fusese niciodată zgârcită cu el, nu şovăise să-i dăruiască lucrul care îi plăcea în gospodăria ei, să-l îmbie cu împrumuturi de care pe urmă se prefăcea a uita, ca să-i fie mai îmbelşugate vacanţele, dar nici măcar în clipa în care se internase la spital, conştientă de boala pe care o avea şi sigură că nu se va mai întoarce înapoi, nu-i oferise casa ei, ci făcuse numai un testament în toată regula prin care îl lăsa moştenitor. Ştia şi ea că Radu şi-ar putea cere mai lesne mutarea în Bucureşti dacă ar fi avut o locuinţă a lui în oraş, dar nu se îndura să se despartă de casa ei nici măcar în gând, nici măcar pe patul de moarte. Amâna. despărţirea asta pentru clipa în care ea nu va mai şti că se consumă.

Cum putea Radu să-i impute în mintea lui acest unic egoism, când toată viaţa Leliei nu făcuse decât să-l resfeţe, să-l vegheze, să-l dezmierde? Era pus acum în groaznica dilemă de a-i aştepta moartea ca pe o soluţie a propriei lui existenţe şi a dori ca această moarte să vină cât mai târziu, pentru că odată cu Lelia pierdea ultimul om pe care îl iubea cu câtă putere exista în el. Ceea ce Lelia trăia în spital nu era viaţă, era un prelungit chin, cu atât mai crâncen cu cât mătuşa era lucidă, ceea ce Lelia trăia acum era cu atât mai odios încât orice prieten ar fi trebuit să dorească, să se curme, dar tocmai el, nepotul care îi fusese ca un fiu, nu avea dreptul să-i dorească încetarea. În clipa

în care îşi spunea „Mai bine ar lua-o Dumnezeu”, nu putea să nu se scuze „ca să moştenesc eu casa din Bucureşti”. Ştia bine că nu ăsta era substratul gândului lui, dar legătura logică, între un gând şi celălalt, între un eveniment şi urmarea lui inevitabilă era atât de strânsă, încât Radu nu mai putea, deloc gândi la moartea Leliei, fără să se acuze de Ł.l. de se răbdare şi lăcomie. În ziua în care medicul îi spusese Leliei că „s-a mai însănătoşit”, lucru foarte greu de crezut, fenomen care nu se vedea deloc pe chipul ei, din slăbiciunea şi din respiraţia ei, Radu fusese fericit că o poate lua în serios, o poate scoate din spital, o poate duce, după dorinţa ei, la acea pensiune. Cel puţin aşa avea prilejul să facă o mulţime de lucruri care contraziceau vădit graba lui de a o moşteni. Ar fi fost poate bine s-o satisfacă să rămână în spital, unde era îngrijită, supravegheată, dar n-o putea face tocmai el, „moştenitorul”. Trebuia s-o lase să cheltuiască ce şi cât voia ea. Ar fi fost bine s-o sfătuiască să nu-şi vândă la întâmplare ultimele lucruri bune din casă, dacă viaţa ei se prelungea mai avea nevoie de rezerve în viitor, dar nu putea să se amestece în treaba asta, ca să nu-şi spună singur: „Ţi-e teamă că n-au să-ţi rămână ţie?” Se acu/a în fiecare moment pe sine însuşi ca pe un mare ticălos şi nu ştiu cum să se pună mai cu folos în slujba Leliei, ca să nu se simtă copleşit de nicio urmă de egoism sau lăcomie. Lelia începuse din nou să bea, după ce ieşise din spital. Deprinderea asta se înrădăcinase în ea după ivirea şi diagnosticarea bolii. Radu pricepea foarte bine că mătuşa găseşte un sprijin în băutură, că aşa îşi uită durerile şi apropiatul sfârşit. Chiar medicul care îi descoperise boala, îi spusese lui Radu că alcoolul nu-i poate face mai rău Leliei decât îi făcea ideea că boala e nevindecabilă. În spital, fireşte, pacienta nu avusese voie să bea. Nu orice medic gândea la fel ca doctorul Ieremia. Acum, în pensiune, Lelia bea din nou şi din nou Radu se prefăcea că nu ştie, că nu bagă de seamă, în acelaşi timp însă îl chinuiau remuşcările. Doctorul Ieremia spusese că alcoolul nu-i face mai rău Leliei decât conştiinţa bolii, asta se

petrecea pe plan moral, dar nu spusese că nu-i grăbeşte sfârşitul, că n-o minează fizic şi mai tare. Şi atunci, el, Radu, o ajuta să-şi grăbească sfârşitul, pretextând faţă de el însuşi că o ajută să înlăture obsesia acestui sfârşit. Niciodată nu se zbătuseră în el atâtea gânduri contradictorii, nu se considerase mai ipocrit, mai perfid, nu se dispreţuise atât. Doctorul Ieremia, cu care stătuse îndelung de vorbă cu toată sinceritatea, ieşise din limitele specialităţii lui şi-i spusese fără ocol că îl consideră zdruncinat din punct de vedere nervos, că dacă Lelia n-ar avea nevoie acum, la pensiune mai mult decât în spital, de cineva care să-i facă comisioanele şi să se ocupe de ea, l-ar sfătui să se interneze la un spital de psihoze. Îl scutură atât de tare, îi ocări atât de violent, încât Radu se trudi să se dezmeticească, să se pună în slujba Leliei fără să mai cumpănească nimic.

Primăvara era plină de obligaţii pentru el: unii elevi se apropiau de examene, alţii trebuiau întăriţi prin ore suplimentare ca să-şi treacă anul, clasa la care era diriginte se pregătea de bacalaureat. Radu găsea greu ceasurile libere în care putea alerga la Lelia, la pensiunea din parc, dar făcea tot ce putea ca să le găsească. Când ajungea acolo, Lelia era pe afară, aşezată pe treptele debarcaderului, pe o margine de pajişte, la soare. Citea sau împletea. Era îmbrăcată în rochii de vară pe care le avea pesemne din tinereţe, în culori tari şi vesele. Radu nu i le văzuse în ultimii ani, sau în pantaloni de doc, care îi stătuseră vreodată bine şi care atârnau acum pe picioarele ei ca pe nişte beţe depărtate şi vag legate între ele. Se farda din ce în ce mai aprins, îşi lega părul cenuşiu cu băsmăluţe puse pe un ochi ştrengăreşte. Era totdeauna veselă. Nu auzea un cuvânt din ceea ce-i spunea Radu, dar avea totdeauna ceva de povestit: urmărise o pereche de ciori care îşi făcuseră cuib sub streaşină, seara parcul era plin de lilieci care brăzdau aerul în faţa ferestrelor, o iasomie înflorise în fundul parcului unde ajunsese ea plimbându-se ieri.

Uneori ţinea neapărat să se urce amândoi în odaia ei,

expediţie de lungă durată, ca să-i arate ce schimbări mai făcuse acolo. Pusese cuverturi noi pe pat şi pe masă, cusute de ea din cretonul pe care i-l cumpărase Radu. Mutase mobila din loc. Făcuse cu mâinile ei nişte lădiţe lungi din câteva scânduri culese din curte, le pusese în dreptul ferestrei, le umpluse cu pământ şi cu răsaduri de pansele albastre. Lumina îi intra pe fereastră albăstrită de florile astea. Nimic nu mai arăta în odaie ca în ziua în care sosise aici.

— Şi toate le-am făcut noaptea! spunea încântată Lelia. Noaptea, ca să nu deranjez pe nimeni.

Radu se înfiora la gândul zgomotului pe care trebuia să-l fi făcut Lelia noaptea, se înfiora şi când vedea sticlele de vin şi de coniac goale care se adunau lângă pat. Dacă înti-o zi directoarea pensiunii avea să-i ceară Leliei să părăsească casa?

— N-ai făcut cumva zgomot, mătuşa? Nu s-a supărat nimeni?

— M-a rugat directoarea să trebăluiesc mai încet. Acum mă mişc uşor ca un fluture.

Când mâncau împreună în sala de mese de la parter, Radu vedea mirarea şi uneori repulsia din ochii vecinilor de masă. Erau acolo oameni puternici, sănătoşi, veniţi să petreacă sau să se odihnească. Arătarea asta care nu mai avea ce căuta între oamenii vii, după concepţia lor, le tăia pofta de mâncare şi cheful de petrecere. Tinerii se gândeau poate, cu inconştienta lor cruzime, că mumiei ăştia fardate, legate la cap cu băsmăluţă roşie cu picouri albastre, schimonosite veşnic de un zâmbet fericit şi puţin rătăcit, i-ar fi prins mai bine coşciugul. Când urcau sau coborau scările, când se plimbau la braţ în parc, Lelia chinuindu-se să-şi adune picioarele care o apucau mai mult pe lături decât înainte, Radu vedea şi chipuri care se întorceau ca să-şi ascundă râsul.

Apoi aştepta dispoziţii, cu stiloul şi caietul în mână. Covoraşul de pat din dormitor trebuie vândut. Şi covoraşul! suspină în gândul lui Radu, şi nota. Se afla pe toaletă o oglindă de mână cu ramă de mozaic, o oglindă

orientală. I-o dăruise cândva maestrul. Să încerce Radu s-o vândă, deşi Lelia se despărţea greu de ea. Avea să încerce s-o vândă, ce să facă? Să-i cumpere câţiva metri de voal albastru, voia să pună alte perdele la fereastra mansardei. Auzi absurditate! Să pui din buzunarul tău perdele unei pensiuni străine, în care plăteşti chirie. Foarte bine, avea să vândă oglinda, frumuseţea aceea de oglindă şi să cumpere voal pentru perdele. S-a gândit că va moşteni oglinda? Eh, uite că n-are niciun drept asupra ei. Mătuşa mai poate trăi un an, vrea perdele albastre. Mai poate trăi un an. Când era nefericită în spital, avea rost să-i doreşti moartea, dar acum e vesela, e bucuroasă, se înteie de fericire, trebuie să doreşti să trăiască mult, cât mai mult. Nu se mai plânge niciodată de vreo durere. Respiră greu, tuşeşte uneori, parcă a mai slăbit puţin, trage la măsea şi pare veşnic cherchelită, dar dacă e fericită se cuvine să-i doreşti viaţă lungă. Va mai rămâne el, Radu, un an-doi la Afumaţi. Când se va muta în strada Ghiocei casa va fi goală. Dacă va mai fi casă! La asta nu s-a gândiţi şi casa se poate vinde la o nevoie. Vinul, coniacul sunt scumpe. Cu pensia nu se face faţă ia băutură, abia de se plăteşte odaia şi masa aici. Radu pleca seara la Afumaţi obosit şi plin de preocupări, avea multe treburi la şcoală, multe treburi şi pentru mătuşa Lelia. Abia de-i ajungea timpul.

I elia cunoştea o stare de beatitudine pe care n-o cunoscuse niciodată. Se simţea uneori aşa cum se simţise cu aproape şaizeci de ani în urmă, când trecea pragul adolescenţei spre tinereţe. Tot ce o înconjura era de o frumuseţe nouă, parcă atunci văzută pentru prima oară. În timpul zăcerii în spital uitase cum e o grădină, un copac, o pădure. Şi le aducea uneori aminte, dar imaginea lor era aburită, prăfuită, lipsită de contur precis. Când aflase că sănătatea ei se mai îndreptase, le dorise, chiar pe ele le voise, ştiind că-i plăcuseră cândva fără să şi le amintească bine. În timpul zăcerii în spital, în timpul lungilor insomnii din odaia înăbuşitoare în care alte trei bolnave se perpeleau în dureri, se cufundase treptat în moarte, în renunţare, sfâşiase în gând, aşa cum ar fi rupt fotografii

sau scrisori, perioade întregi din viaţa ei trecută, le aruncase definitiv din uitare după ce şi le perindase prin minte şi le simţise uscate, veştede, fărâmicioase ca tot ceea ce e trecut, încheiat, isprăvit. Nu mai aştepta nimic, nu mai avea ce să aştepte. Spera numai să moară, pe nesimţite. De asta existau doctori şi medicamente, cel puţin n-oartea s-o facă mai uşoară.

Apoi, când fusese vestită că poate ieşi din spital, că viaţa s-a prelungit pe neaşteptate, nu voise decât o grădină, şi anume grădina asta. Acum, după ce se deşteptase ca un copac uscat, socotit mort, care înverzeşte deodată la soarele primăverii, se umpluse de dorinţe, de chefuri, de năzuinţe. Bătrâneţea, pe care o ducea în cârcă de mai bine de zece ani, se făcuse nesimţită, îi pierise din minte. Lelia se prefăcea şi faţă de sine că şi-a uitat boala. Nu se mai gândea la ea, dar nu se mai gândea deloc. Tuşea, respiraţia grea şi înnodată erau nişte fenomene oarecare, nu meritau atenţie. Mersul anevoios şi urcatul scărilor care îi deznodau de fiecare dată încheieturile se puteau ivi la orice vârstă, la un reumatic tânăr şi sprinten. Important, esenţial era că ieşea în fiecare zi la soare, că după liliac înflorise iasomia şi acum se pregăteau salcâmii, că fiecare dimineaţă era ca o zi de duminică, fiecare amurg un spectacol grandios peste lac.

Important era că îşi făcea odaia din ce în ce mai frumoasă, că fiecare pahar de vin poleia şi mai mult lumina zilei, arginta şi mai mult nopţile care pătrundeau prin fereastra mansardei. Ce noroc că Radu greşise valiza cu lucruri de vară pe care i-o ceruse din cămară când trecuse pe acasă, în locul rochiilor şi bluzelor mohorâte pe care le purtase în ultimii ani, se pomenise cu cele colorate vioi, de pe vremea când Andrei mai trăia încă. Le încercase în faţa oglinzii şi-şi dăduse seama că-i stau bine, o înviorează mai mult decât boarfele bătrâneţii în care se îmbrăca înainte de boală. De ce să arăţi oamenilor ăstora care au venit să se odihnească la pensiune un chip palid, o băbuţă cernită care să le taie cheful de viaţă? E mult mai bine să te fardezi curajos, să te îmbraci în culori vesele, să le

zâmbeşti tuturor, să fii în acelaşi ton cu tinereţea lor. Se privea în oglindă şi i se părea că-i sta bine, chiar foarte bine un fard mai puternic. Grozav o întinerise primăvara asta trăită în natură! Nu arăta nici de cincizeci de ani. Leliei i se întâmpla pentru prima oară în viaţa ei să nu fie obligată să se ocupe de altcineva afară de sine. Şi-a îngrijit în tinereţe mama paralizată, l-a crescut pe Radu, l-a ocrotit şi răsfăţat pe Andrei. Acum vrea să se resfeţe pe ea însăşi, să se simtă ocrotită şi îngrijită de Radu. Are mereu ceva de aşteptat, ea care rămăsese locului ca un ceasornic neîntors şi care nu mai aştepta nimic: să-i cumpere Radu pantofi dif vară, să înflorească teii, să se aducă la bufetul pensiunii vin de Murfatlar, să sfârşească de tricotat jacheta verde, raţa sălbatică care a scos pui în stufăriş să iasă pe lac cu ei, să se facă şi mai cald, şi mai cald în parc. Se uita înaintea ei şi nu vedea decât o vară nesfârşită, care abia începea şi n-avea să se mai isprăvească niciodată. Uneori o izbea dureros gândul că şi vara asta va avea un capăt, apoi alunga gândul. Izbutise să nu se mai gândească la boală şi moarte, de ce era neapărat nevoie să se gândească la toamnă?

I-ar fi plăcut să-şi facă prietene în pensiune, prea era singură, dar, în chip inexplicabil, oricât ar fi zâmbit unei persoane sau alteia, acelea îi răspundeau grav la zâmbet, iar dacă încerca să vorbească cuiva, răspunsul îi era strigat de două, de trei ori, apoi se renunţa la orice fel de răspuns. Când directoarea pensiunii o rugase să facă mai puţin zgomot noaptea, trebuise să ridice atât de tare glasul încât toate camerele de la mansardă fuseseră puse la curent şi lumea se mai potolise, spunând că va avea pe viitor mai multă atenţie. Numai perechea care locuia la etaj, dedesubtul camerei ei, nu se putuse linişti. Noaptea o mie de diavoli parcă răscoleau deasupra capului lor, băteau cuie în pereţi, târau divanul pe duşumea, aruncau papuci sau cizme sau bocanci pe parchet, repetat, nesfârşit.

Lelia nu dormea. Sădise în lădiţa cu pansele de la fereastră şi busuioc. Se aşeza în dreptul ferestrei, aspira

mireasma busuiocului, mireasma parcului, a fânului cosit pe pajiştea din faţa casei, se uita la cer, la constelaţii. Dacă ar fi avut şi auz, ar fi ascultat greierii, sau corul broaştelor, sau trista chemare de dragoste a cucuvelei. Pentru că lumea era lipsită de sunet, umplea golul care se crea în ea cu închipuiri, îşi turna un pahar de vin şi după ce-l bea, îi era mai uşor să-şi imagineze că peretele din faţa ei, a cărui culoare gălbuie nu-i plăcea, era o pajişte înflorită. Avea o bucată de creton verde cu flori albe, o bătea în cuie pe suprafaţa peretelui. Ciocanul îi scăpa din mână, papucul din picior, se apleca greu să le ridice, le pierdea iar, le culegea din nou. Vecinii din dreapta băteau cu pumnul în zid. Lelia n-auzea nimic, absorbită de treaba ei, fericită. Radu îi adusese de acasă două mici acuarele care îi erau dragi. Ziua fusese prea frumoasă ca s-o piardă închisă în odaia ei. Acum era timpul să le aşeze la locul potrivit. Le alegea un loc, îl schimba. Era bine, era încă răcoare. La vară avea să cumpere un ventilator dacă în odăiţă va fi prea cald. I se făcuse somn? Nu, dar era niţel năucă şi năuceala asta era foarte plăcută. Parcă se dădea uşor, uşor de tot în leagăn şi-i venea să râdă văzând cum se clatină pereţii ca nişte decoruri de teatru.

Radu sfârşise o parte de examene şi acum se pregătea de bacalaureat. Era tot atât de emoţionat ca elevii lui şi ţinea din toată inima ca aceia pe care îi preţuise el să se bucure de o preţuire generală, care să-i confirme lui că nu greşeşte şi lor că au de ce să cuteze în viaţă. O săptămână încheiată nu se putu duce la Lelia. Când în sfârşit ajunse acolo, înainte de a o căuta în parc, se întâlni piept în piept cu directoarea pensiunii. Tocmai voia să-i vorbească, mare noroc cât întâlnise înainte de a-şi vedea mătuşa.

Îi părea foarte rău directoarei, o cunoscuse doar pe doamna Lelia Gheorghiu cu ani înainte, când locuia în această pensiune, îi păstra o amintire frumoasă, dar de data asta doamna Lelia nu mai era o persoană potrivită pentru a trăi într-un colectiv, într-o pensiune, în sfârşit, într-o casă în care fiecare respecta odihna şi tihna celuilalt.

O pereche de chiriaşi de la etaj, de sub odaia doamnei Lelia, plecaseră, vecinii ei de mansardă din dreapta achitaseră şi plecaseră, vecinii din stânga se pregăteau să plece. Să nu se supere domnul profesor, nu era vorba numai de zgomotul pe care îl făcea noaptea mătuşa domniei-sale, nu era vorba numai de surditatea ei, dar, uite, doamna Zamfir de la etaj, urcând serile trecute scara trăsese o spaimă cumplită, era să calce pe doamna Lelia care adormise pe trepte. Altă dată fusese găsită aţipită pe treptele debarcaderului, s-ar fi putut rostogoli în lac, Doamne fereşte! s-ar fi putut îneca. Sigur că un client vechi al pensiunii se bucură de toată stima, sigur că direcţiei îi convine ca unul dintre chiriaşi să consume mult alcool de la bufet, alcoolul e mai scump decât mâncarea, dar, să nu se supere domnul profesor, pensiunea nu poate oferi chiriaşilor ei imaginea unei persoane care foarte des îşi pierde luciditatea, se aşază unde nimereşte, se îmbată… mă rog, asta nu-i treaba direcţiei! Chiriaşii sunt cusurgii, s-au plâns, au protestat, unii au spus şi cuvinte grele care n-are niciun rost să-i fie repetate domnului profesor, au vorbit de stafii şi alte bazaconii. Asta era ceea ce voia directoarea să-i spună, socotea că domnul profesor o înţelege şi-şi va convinge mătuşa… nu-i aşa?

Radu se plimbă o bucată de vreme prin parc. Încercă să-şi adune gândurile, să socotească în ce fel îi putea spune Leliei că trebuie să plece de aici, cât adevăr şi ce născociri trebuia să amestece ca s-o convingă. Asta avea să-i dea mătuşii o lovitură grea, lovitura de graţie. Dacă trăia şi se simţea bine, faptul se datora iluziei pe care i-o crease mediul, nu unei adevărate îmbunătăţiri a stării ei. Dezamăgirea pe care avea să i-o aducă el, va avea un efect tot atât de puternic, dar invers. Mătuşa se va prăbuşi. Eh, îşi spunea el batjocoritor, de ce te necăjeşti? N-ai vrut casa din strada Ghiocei? Ai să moşteneşti casa din Bucureşti. Poate că începutul viitorului an şcolar nici n-are să te mai prindă la Afumaţi! Nu eşti încântat? Cât o mai zăcea acasă sau la spital, ai să mai alergi după cumpărături pentru ea, dar asta nu va ţine mult. Ai să fii şi tu liber! Să-ţi fie ruşine,

să-ţi fie ruşine, canalie! Să te văd eu pe urmă, să văd ce rost are să mai aibă viaţa fără dragostea mătuşii, fără dragostea ta pentru ea, fără niciun alt prieten mai bun pentru care să te zbuciumi, căruia să te devotezi, care să te aştepte, spre care să te grăbeşti.

O găsi pe Lelia departe de casă, aşezată pe marginea unei peluze, ocrotită de o mare pălărie de pai, brodind o batistă. Era mai bine aici decât în odaia ei, locul era pustiu, putea urla la urechea ei, n-avea să-i audă nimeni. Îi spuse tot ce avea de spus, aşa cum le aflase de la directoare, fără ocoluri. Nu era în stare să invente nimic, nu era în stare de nicio minciună binefăcătoare.

Lelia nu băuse în dimineaţa aceea. Îl ascultă atentă. Pe măsură ce îl înţelegea, se făcea mai palidă sub fard. Zâmbetul dintru început înţepenise ca un rânjet pe faţa ei. Ochii i se umpleau de o adâncă, nemărginită tristeţe. Mâinile osoase înlemniseră şi ele ca nişte păianjeni mari, morţi, pe batista pe care o brodaseră. Spinarea i se coşcovi, pălăria mare îi lunecă pe ceafă, dezgolindu-i fruntea largă, ţeasta descărnată. Se uită în jurul ei. Soarele, parcul, salcâmii înfloriţi, fereastra mansardei ei care se zărea de aici, deosebită de celelalte ferestre prin colierul de flori albastre, lacul zărit de departe, sclipind printre copaci, toate fură deodată foarte departe, ireale; povestite, intrate de pe acum în ieri. Da, toate fuseseră, din clipa asta chiar nu mai erau. Le înghiţise trecutul.

Pe faţa ei începură să se prelingă două şiruri de lacrimi. Ochii lui Radu se umplură şi ei de lacrimi. Lelia tuşi, se înecă, tuşi iar.

— Să mă mai ţină până la toamnă, nu se poate? Nu? N-am să mai fac zgomot. N-am să mă clintesc din loc noaptea. Spune-i că poate mor până la toamnă, adică acum, în vară. Poate mor în curând. Să mai aibă puţină răbdare. Nu? N-are să vrea? Tocmai asta, nu vrea să mor aici, nu-i aşa? Asta e. Da, nu vrea să mor aici. Pricep. Acasă, Radule! Acasă, nu la spital, te rog!

— Acasă, mătuşă, acasă, sigur.

Lelia vru să se ridice de jos. Îi era cu neputinţă. Radu

începu s-o tragă de mâini, s-o salte din umeri, s-o sprijine, să încerce s-o smulgă din pământul în care parcă prinseserădăcini. Când fu în sfârşit în picioare, rezemată de el, mătuşa încercă să respire adânc. Respiraţia se oprea în gâtlej. Stăteau amândoi înţepeniţi, istoviţi de efort, cu feţele scăldate în lacrimi. În jurul lor parcul se desfăşura strălucitor sub soare. Lelia se agăţa de Radu, îi paraliza braţele, îi împiedica mersul. După doi paşi, se aşezară din nou în iarbă. Chipul crispat de efort şi de gânduri i se destinse ca pentru odihnă. Ochii i se deschiseră foarte mari.

— La spital, Radule, nu acasă. CRISTAL ŞI ZGURĂ

Departe cerul e întunecat, întunecat deasupra Bucureştilor tăcuţi. În noaptea asta nu se plimbă reflectoare pe boltă, nu se aude zbârnâitul care te înfioară al avioanelor, nu se aud explozii de bombe. E linişte, în sat mai latră când şi când un câine. Ţăranii au dat seara drumul câinilor din lanţ, i-au lăsat să-şi caute hrana şi prin gunoaie, refugiaţii ăştia care umplu satul mai le hrănesc uneori potăile, dar mai şi aruncă ceea ce în mintea lor de orăşeni nu-i potrivit pentru un dulău. Mămăliga e scumpă, nu-ţi dă mâna să saturi câinii cu ea, lasă că şi gunoaiele sunt bune pentru javrele care ştiu să le scormonească.

Teodora stă pe prispa de lut, cu Lia şi cu lelea Sofica Pelin. Deasupra lor cerul e înstelat, e vast, e liniştit cum n-a fost de mult.

— Să mergem la culcare, Lio!

— Să mai stăm, mamă. Nu mi-e somn. Sau culcă-te dumneata, vin şi eu în curând.

— Şi eu mai stau, spune lelea Sofica. S-a dezlipit somnul de mine de la un timp, tare mi-e frică să nu mă fi lăsat de tot. Te pomeneşti că n-oi mai şti niciodată să dorm.

Lelea Sofica stă jos, pe lutul prispei, şi-a adunat genunchii sub bărbie, i-a cuprins cu braţele, s-a ghemuit toată, şi-a tras basmaua peste ochi, peste gură. De sub basma se aude din când în când un oftat. Teodora se ridică de pe scăunelul pe care şezuse.

— Are să vă prindă frigul pe amândouă.

— Frig? E cald, mamă, e cald.

— Nu vă mai gândiţi, omul poate înnebuni de atâtea gânduri.

— Cum să nu te gândeşti, coană? Dacă ai avea fecior în război ca mine, nici dumneata n-ai avea somn.

Nici eu n-am, nu mai am, se gândeşte Teodora. Din pricina Liei, inima Liei bate în pieptul meu, bate tare, cu durere, şi din pricina tuturor din oraşe, şi sate, şi front. La ce bun să le-o mai spun? Mă duc, mă culc, mă fac că dorm sau chiar adorm, şi dacă a mai trecut o noapte, ziua parcă e mai uşor de trăit. Uşor? Nimic nu-i uşor. Şi nu ştiu ce va fi mai departe, capul meu nu înţelege ce va fi mai departe. Frontul se apropie. Ce va fi mai departe?

— Noapte bună!

— Noapte bună, mamă.

De-ar fi buna noaptea asta, măcar una să fie bună. Să nu vină iar avioane, să nu arunce bombe, dar ele pot veni oricând, la orice oră. Mai pot veni şi de acum încolo.

— Radu al meu e harnic, harnic de nu-l ajunge nimeni din urmă. Şi e frumos, domnişoară Lia, phi! ce frumuseţe de flăcău. Ştii, înalt, eu îi vin până sub umăr, şi lat în spate, şi subţire în mijloc. Şi e bun. „Mamă, zicea, stai. acasă azi să-ţi mai odihneşti oasele, mă duc eu să secer, că tot fac treabă cât doi”. Aşa zicea şi se ducea la ogorul boierului şi mă silea să stau acasă câteodată. Păi niciun flăcău din sat n-o cruţa atâta pe maică-sa. „Însoară-te cu Ticulina” îl rugam, dar el mai amâna, numai ca să mai stea lângă mine. Şi doar Ticulina are casă mai frumoasă decât asta a noastră, şi de dragă îi era dragă, dar voia el să mai stea lângă mine. Şi uite că n-a mai stat. I-a venit ordin de chemare, s-a dus. „Mi-e frig” scria în ultima scrisoare, dar asta a fost de mult, astă-iarnă. De ce n-o mai fi scris de atunci?

În fiecare seară aude Lia povestea asta, şi întrebările astea, şi îngrijorările astea, şi răspunde mereu la fel: „Vine el, lele Sofica, n-avea teamă. Scrisorile se mai şi pierd. Doar nu moare orice bărbat plecat în război. Aşteaptă-l cu

linişte!”

Cu linişte? Ce baliverne, ce minciuni îi toarnă femeii ăsteia? Ea îi aşteaptă pe Andrei Bucur cu linişte? Se poate găsi o fărâmă de linişte sub cerul ăsta care scuipă foc peste oraşe, ba uneori, în treacăt, şi peste sate? Se poate găsi o clipă de linişte când cel care ţi-e drag e acolo, în bătaia glonţului sau a ghiulelei, când n-ai fost bucuroasă că frontul merge înainte, te-a durut inima că frontul merge înainte, frontul ăsta fascist lângă care nu e nici inima ta, nici a lui Andrei, cel amestecat în înaintarea asta la început rapidă, şi nici n-ai fost bucuroasă de retragerea acestui front, acum atât de aproape. Când nu poţi fi decât nemulţumită, nedumerită, îngrijorată, unde, în ce gând să mai găseşti linişte?

— Şi logodnicul dumitale, locotenentul, zici că nici el ina scris de mult?

Şi asta o ştie lelea Sofica, dar întreabă iar şi iar în fiecare seară, de parcă ar putea afla deodată ceva ce nu i se adusese la cunoştinţă, ceva care i-ar uşura inima cu o veste. bună.

— Andrei n-a mai scris din mai.

— Din mai, vezi, e mai aproape decât februarie, când: mi-a scris mie Radu. Atunci zicea – că-i era frig. Cine ştie cât i-o fi fost de frig, de mi-a scris el. Şi foame i-o fi fost, dar nu spunea nimic despre foame.

Ce-i mai pot spune lelei Sofica? De unde să scoţi încurajarea pe care nu ţi-o poţi rosti în gând nici ţie? A murit Andrei, Andrei al meu cel cu ochi de peruzea, cu glas dulce şi molcom, cu gânduri clare, cu sufletul plin de dragoste ca un stup plin de miere? E arheolog, voia să scoată din pământ urme de civilizaţii apuse, să descopere temelii de palate, de mănăstiri, de cetăţi, să scoată la lumină frumuseţi trecute şi astăzi încă frumoase. Să scoată din pământ, nu să intre în pământ, în tranşee, şi nu să tragă cu puşca, şi nu să calce pământ străin, şi nu săint «de tot în pământ cum poate s-a întâmplat până acum. Din mai şi până azi s-au putut petrece multe, şi Andrei e poate într-o groapă adâncă, cu ochii lui de peruzea acoperiţi de

ţărână, şi fără niciun gând, golit de gândurile lui bogate, şi de dragostea lui mare, şi de tot ce clocotea în el.

— Vezi, mai e mai aproape decât februarie! repetă lelea Sofica şi Lia îşi aduce aminte de prezenţa ei. La ce se gândea acum? Da, era cu Andrei sub nişte castani înfloriţi, la Şosea, şi printre sfeşnicele albe ale florilor cerul era albastru, albastru şi curat.

— E totuna, lele Sofico, mai sau februarie e totuna. S-au pierdut scrisorile. Vom primi altele.

De unde? Când? Frontul e la Iaşi. Dacă mai trăiesc Andrei şi Radu, ce se va petrece cu ei?

— Am o soră la Ploieşti, Tinca. S-a măritat cu unu de acolo, s-a dus după el. Au făcut trei copii, şi i-a luat bărbatul în război. Singură se zbate Tinca, auzi, singură cu trei copii. I-am cerut să-mi trimită mie măcar unu, să-l cresc eu. N-a vrut, zice că sunt destul de săracă şi aşa, şi nici ea nu vrea să se despartă de ei. Ce-o fi făcând acum Tinca?

Şi asta ştie de mult Lia. Ce să-i mai spună Sofichii? Ce să mai audă de la ea?

— Hai la culcare, lele Sofico.

— S-a dezlipit somnul de mine, nu mai ştiu să dorm.

— Să încercăm. Noapte bună.

Bună? Cum poate să fie bună o noapte acum, în augustul ăsta copleşitor?

Teodora a adormit. Bine că cel puţin ea dormea. Lia se strecoară încet, se culcă lângă ea pe patul tare. De pe prispă se mai aud vreo două oftaturi, apoi paşii lelei Sofica. Se îndreaptă spre bucătăria din curte. În sat mai latră câte un câine. Îi mai răspund doi-trei, şi iar se înstăpâneşte tăcerea. Geamurile sunt acoperite cu hârtie groasă, de camuflaj. Dacă măcar s-ar vedea cerul prin ele. Nu, stai aşa, în beznă. Gândurile te cutreieră, te macină. Andrei poate că a murit. Andrei vorbea despre vasele dezgropate în Ardeal ca de nişte minuni care îi umpleau viaţa. Da, ea şi arheologia îi umpleau viaţa. Şi sufletul ei era plin de Andrei, ca de o lumină, ca de o putere, ca o certitudine definitivă. E plin şi acum. Dar ce se poate spera? Se

apropie un sfârşit, dar care va fi el? Şi sfârşitul ăsta nu-l va secera pe Andrei? Ce să speri, Doamne, ce să speri? Nu eşti în stare să întrevezi nimic. Nu eşti în stare, nu ştii, nu bănui, nu te pricepi. Aştepţi. Are să mai cânte ea vreodată la pian? Are să mai aibă har, şi dorinţă, şi în faţa ei acea perspectivă de care se bucura Andrei atât de tare? „Ai să dai concerte”, spunea el. Va mai da concerte? Pianul a rămas la Bucureşti, în casa pe jumătate bombardată. Şi dacă pianul ar fi fost aici, ar fi cântat? Ce gânduri rătăcite, zevzece. Câtă disperare poate încăpea într-un piept omenesc, şi câtă speranţă nelămurită, – bezmetică şi ea, dar amândouă îngemănate, de crapă pieptul, nu le mai poate cuprinde. Să mă mai plimb odată cu Andrei sus, la Sinaia, pe Cumpătul. Acolo, între brazi. e dată? Nu, toată viaţa, toată viaţa. Şi să mai cânt, şi el să descopere… un ulm… nu! Am adormit? El să descopere o fostă cetate. Să scapere de fericire ochii lui de peruzea. Uite, Andrei, nu avem nevoie să trăim mult, ne **ajunge** o viaţă scurtă, plină- Mă auzi, Andrei? Eşti pe prispă? Iar am adormit şi visez. Andrei, iubitule, să nu mori, ai drept la viaţă. Vrei viaţa mea? Ţi-o dau! Ţine mărul ăsta rotund, ia-l în palme. E viaţa mea. Înţelegi, Andrei, cât te iubesc? Ştiai? Ce frumos râzi tu, te rog să mai râzi, Andrei! Pe urmă îţi cânt ***Sonata lunii.*** Uite, pianul e aici. Îţi cânt acum.

De-ar fi să cadă o sută de bombe în noaptea asta peste Ploieşti, eu din pat nu mă mai scol. Mă dor braţele, mă dor picioarele, mă doare mijlocul. Umpli cărucioare după cărucioare cu bidoane de vaselină. Ziua toată descarci cărucioare după cărucioare de bidoane de vaselină. Şi. leafa e mică. Acasă Săndica vede de Petruţ şi de Mihăiţă. Săndica, ea e mare, are şase ani. Nu-i lasă să intre în foc, nu-i lasă să se bage în şanţul cu lături de lângă casă. Mai mult nu ştie. Şi tot îi găsesc seara murdari. Şi îi găsesc flămânzi. Le las eu ceva dimineaţa, dar nu le ajunge, lor le e foame. „Fă-ne o plăcintă, mamă!” a spus ieri Săndica. Şi-a adus aminte de plăcintă, şi de când n-a mai mâncat! Era mică, ăilalţi şi mai mici, numai ea şi-a mai adus aminte de plăcintă. Se vinde în colţ, la albanez, când

o iei spre rafinărie, plăcinte. Nu le-am luat niciodată. Strâng ban de ban să le iau ghete la iarnă. Dacă aş intra în banii ăia puşi şi le-aş lua o dată plăcintă? N-au să mai ajungă pentru ghete. Dracu' s-o ia de viaţă, am să intru în economii, ce-o fi o fi. Copilul trebuie să mănânce odată şi ceva bun. Aoleo! braţele mele! Cum mă dor, cum mă dor braţele! Să cadă o sută de bombe în noaptea asta, eu din **pat** nu mă scol.

Aşa am spus şi alaltăieri, şi când a. Început să urle cerul de avioane şi oraşul de explozii, i-am smuls din pat, i-am luat pe Petruţ şi pe Mihăiţă îmbrăţe; Săndica mă ţinea de poate şi am alergat în şanţ, pe maidan. Era plin şanţul, abia mi-au făcut oamenii loc cu pruncii mei cu tot. Pârâia pământul, se zguduia şanţul, cădea grindină de pământ peste acoperişul lui ca bulgării pe sicrie. Copiii dormeau sau plângeau, erau mulţi copii acolo, şi mamele clănţăneau din dinţi de frică, şi Ion al moaşei, natontol cum e el, stătea pe scări, cu capul afară, să vadă unde au mai căzut şi unde mai arde. Şi nu se mai isprăvea. Eu am adormit, de frântă ce eram, şi iar m-am trezit de bubuituri, şi iar am adormit.

Unde eşti mă, Tudore, unde ai fi şi cum ai fi, mort sau viu? Prizonier sau în regimentul tău, că ştire de la tine nu mai am de doi ani? Am primit bilet cu ştampilă că eşti dispărut. Dispărut nu înseamnă mort. Ori, ştiu eu? Ai fi murit, Tudore, şi cum ai fi murit, zdrobit, fărâmat, ai fi murit deodată ori încet, cu zvârculiri şi suferinţe? Pe cine ocoleşte moartea? Pe cine vrea ea. Pe tine te-o fi nimerit, bărbate, te-o fi nimerit spurcata şi copiii mei vor fi orfani, şi eu văduvă, şi noi nici nu ştim. Ori ai fi prizonier, şi n-ai cum scrie. Ai fi viu, bărbate, şi te-i întoarce acasă. Vino oricum, bolnav, sfrijit, olog, dar vino, Tudore, că te îngrijesc eu şi te fac bine. Maică-ta, soacra Zamfira, zice că inima îi spune că Tudor trăieşte. Şi inima mea, vai de ea, nădăjduieşte, nădăjduieşte, dar nu-mi spune sigur. Zamfira, soacra, nu mă poate ajuta, ea trebuie să vadă de copii, cinci, ai fie-şi Florica, singură şi ea, care spală rufe pe la case. Bărbatul Florichii a murit, era în linia întâi, a murit la începutul războiului. Asta e sigur. Dar vezi, de

Tudor al meu nu e sigur, el mai poate veni. Ziua descarc bidoane, noaptea visez că descarc bidoane, când nu mă trezeşte măgăoaia. Am treizeci de ani, Tudore, şi tu treizeci şi unu, şi uite-mă aici singură, şi tu singur acolo, că nu pot crede că ai murit, uite, nu pot crede chiar de n-aş primi scrisoare de la tine zece ani. Scrie soră-mea Sofica de acasă, din sat: „Trimite-mi mie barem un copil, să-ţi fie ţie mai uşor”. Nu pot, uite că nu pot, dacă tocmai acolo îl găseşte moartea? Dacă îi e lui scris să moară acolo, de bombardament sau de vreo boală? Aici îi apăr eu. Îi acopăr în şanţ cu trupul meu aşa cum îşi acoperă cloşca puii. Dacă om muri, să murim toţi grămadă. Şi Sofica e tare bogată, o să-l ţină cu scovergi, când şi fie-su Radu e în război? Numai când bombardează ziua şi eu sunt la rafinărie e mai greu. Eu acolo, ei aici, of, Doamne! îi scoate din casă vecina Lenuţa, îi ia cu ea în şanţ şi eu mă perpelesc acolo, la muncă, mă perpelesc şi înţepenesc parcă de frică. Unde eşti, Tudore, să avem şi noi o apărare, un braţ de bărbat? Da’ ţie ţi-o fi şi mai greu, sărăcuţule, pe acolo, numai tu ştii cât ţi-o fi de greu.

Meşteru, nea Timofte, zice că dacă se sfârşeşte războiul o să fie altfel. Dacă dăm tot înapoi, zice el, o să fie mai bine. Mi-a dat şi să citesc ceva, o bucăţică de hârtie scrisă mărunt, dar eu citesc tare greu, şi până s-o sfârşesc, mi-a luat-o s-o dea la altul. Zicea acolo de munca noastră grea, de plata noastră mică, şi mai zicea de unire între noi, dar n-am înţeles bine şi până să desluşesc eu, mi-a luat hârtia. Sunt unii la rafinărie care nu se tem să se înfrunte cu şefii ai mai mari. La început îi băga la închisoare, de la un timp nu mai bagă pe nimeni, dar nici leafa nu ne-a mărit-o. Au, braţele mele, mult mă dor în noaptea asta. Când am intrat în odaie, era un cer plin de stele, au să vie, mi-am zis, au să vie roi avioanele. Şi uite că nu mai vin. Copiii dorm, s-au lipit toţi trei de mine şi dorm, m-aş întoarce pe o parte dar n-am cum, că-i trezesc. „Pentru copiii tăi eşti ca o lupoaică pentru puii ti”, mi-a spus nea Timofte. „Mai departe nu vezi”. Ce să văd mai departe? Sărăcie văd, gunoaie şi lături în uliţă văd, bidoane de

vaselină văd cât e ziua de lungă, dacă ar fi Tudor aici pe el l-aş vedea, lupoaică aş fi şi pentru el la nevoie. Dar mai departe? Văd zdrenţe, văd trudă, miros sudoare şi ceapă în jurul meu. Ce vrea nea Timofte? Să fim uniţi, a zis şi el. Păi nu ne uneşte sărăcia? O fi ştiind nea Timofte mai mult, dar mă vede proastă şi nu-mi spune şi mie. Câteodată în rafinărie parcă se întâmplă ceva, parcă se încrâncenează toţi, nu toţi, dar mulţi. Şi simt eu cum se înţeleg pe tăcute între ei, dar nu mă mai ademeneşte niciunul să fiu printre ei, de când n-am înţeles bileţelul lui nea Timofte. Să fie Tudor aici, el ar înţelege. „O să fie altfel", zice nea Timofte. Să fie, dă Doamne, că toţi am vrea altfel, dar eu nu ştiu cum.

Nu pot adormi de dureri în braţe şi de şale. Cum era cucoana aia care a stat în automobil, în curtea rafinăriei, aşteptându-l pe bărbatu-său, care intrase înăuntru? Era frumoasă, îi sclipeau cerceii, îi sclipeau ochii. Eu am zis: „Uite ce frumoasă e!" Nea Timofte a scuipat: „Nevasta ălui mai mare acţionar de aici. Pentru cerceii ei munceşti dumneata, Tinco". Pentru cerceii ei! auzi! Sigur, dacă ar umple ea cărucioarele cu bidoane, n-ar avea cu ce să-şi cumpere cercei. Dar mie cercei îmi trebuie? Pâine pentru copii îmi trebuie, şi niţel lapte, că rar le mai iau lapte. Acţionari, şi din ai mari! Plini de bani. Din munca noastră, sigur, ştie el ceva, nea Timofte. Că dacă am sta toţi deodată cu braţele încrucişate, de unde le-ar mai veni lor Danii şuvoi? Dar pot eu să stau? Aş sta bucuros, că nu mai pot de oboseală. Îmi dă cineva leafă dacă stau? Nu-mi dă. Aşa e de sucită şi de învârtită treaba asta, că eu nu-i văd dezlegarea. Ar vedea-o Tudor, dacă ar fi aici. Mi-e atât de somn că nu pot dormi. De dureri nu pot şi de un soi de somn chinuitor care seamănă cu frigurile când te scutură şi nu te lasă să închizi ochii.

Barbu Cristea-Sineşti se plimbă cu paşii mari în salonul cu oglinzi enorme, cu covoare persane, cu policandre de cristal, cu portrete de familie. Fumează şi se plimbă. Se opreşte o clipă în faţa portretelor mari, în ulei, ale părinţilor lui, Veniamin şi Ecaterina Cristea-Sineşti.

Tata are o barbă mare, decoraţii pe piept, ochi pătrunzători şi buze subţiri, ghicite între barbă şi mustaţă. Tata ăsta, procuror la înalta Curte şi deputat liberal, a ştiut să facă avere de care se bucură acum fiul. A moştenit el ceva şi de la bunicul Eftimie, administrator pe moşia Băduleştilor, dar restul l-a dobândit prin puterea şi isteţimea lui. Portretul bunicului Eftimie e şi el pe undeva prin pod, nu era destul de arătos, părea un chiabur mai curând decât un boier. Pe haina lui cam prost croită nu există decoraţii, barba îi e cam gălbejită, nu are ochi pătrunzători şi gravi că ai tatii, n-o fi fost pictorul bun, asemenea portret nu ţii în salon. Era numai Eftimie Cristea, acest bunic, nu ca tata Cristea-Seneşti, după numele moşiei pe care i-a adus-o zestre mama, Ecaterina. Pe mama o poţi ţine cu mândrie pe perete, arată ca o domniţă, cu părul ei blond buclat în care străluceşte o diademă de briliante, cu umerii ei goi, pe care s-a oprit un fluture ca pe o floare. A avut cap pictorul, a ştiut să zugrăvească o frumuseţe a vremii lui.

Dar Barbu Cristea-Sineşti nu se poate opri mult şi cu recunoştinţă în faţa acestor portrete. Îl frământă grijile, neliniştea. Dacă frontul înaintează mereu, ce se va întâmpla cu el, cu averea, cu acţiunile la rafinăria din Ploieşti, cu moşia, cu toate? Ce se va întâmpla? Vor interveni sau nu americanii, că doar şi cu ei luptăm, vor interveni pe lângă aliaţii lor care vin şi înaintează mereu către noi, sau ne vor lăsa baltă? Se poate să ne ocupe ei într-o zi, asta n-ar fi prea rău. Se mai poate întâmpla o minune, se mai poate pune o piedică acestei înaintări a ruşilor? Fasciştii sunt atât de puternici, retragerea asta e poate o metodă strategică. Hitler, ei bine, Hitler are cap, nu glumă. Nu se poate ca geniul lui să nu mai scapere o dată.

De ce nu coboară Elvira? La ora asta ar trebui să cinăm. Elvira! Parcă n-ar pricepe nimic, e senină ca Venus ieşind din valuri. Elvira nu e aliata mea! îi vine în cap deodată lui Barbu, şi parcă gândul ăsta se formulează pentru prima oară limpede, după ce i-a rătăcit prin minte

vag, de atâtea ori. Elvira nu trăieşte cu picioarele pe pământ. Seamănă cu năucul de taică-său „savantul” Vasile Dimiu, cărturarul ăla jerpelit. Nici acela nu se sperie de apropierea frontului. Coate-goale a fost toată viaţa, ce-şi zice el? Coate-goale am să rămân, n-am ce pierde. Eu nu l-am mai văzut, dar îi ştiu atitudinea şi-mi ajunge.

Şi uite că Elvira coboară acum scara interioară, largă şi fastuoasă. E frumoasă, e frumoasă! nu se poate opri să se gândească Barbu. Ce ciudaţi sunt ochii ei albaştri între genele negre, sub sprâncenele negre şi groase, ce frumos e nasul ei mic şi arcat uşor, ce frumoasă e toată, ca o regină, ca o zeiţă.

— Văd că te-ai îmbrăcat de gală.

— Nu mi-ai spus tu, Barbule, că trebuie să vin la cină ca doamnele din Anglia, ca o ***lady?***

Şi Elvira râde cu gura ei cărnoasă, cu toţi dinţii ei sclipitori, dar râsul ei îi pare lui Barbu puţin ironic, puţin batjocoritor. Şi-a pus riviera de diamante la gât, cerceii de diamante în urechi, părul negru, lucios, pieptănat cu cărare la mijloc, îi încadrează obrazul alb, delicat.

— Dar tu, domnul meu, de ce nu te-ai îmbrăcat sărbătoreşte?

— Eu? Da, eu n-am avut chef, dar niciun fel de chef. Tu nu-ţi dai seama pe ce lume te afli?

— Stai jos, Barbule, stai la masă, şi spune-mi şi mie pe ce lume mă aflu.

— Ieri au căzut şi Iaşii.

— Ah, da?

— Nu cumva îţi pare bine? Nu înţelegi ce ne aşteaptă?

— Barbule, am fost săracă, prin tine am devenit bogată. Am să fiu iar săracă. Sunt destul de tânără ca să mă deprind din nou.

— Şi dacă ne spânzură, doamnă, şi dacă ne spânzură? Spânzurată n-ai fost încă niciodată. Cu asta ai să te deprinzi?

— Ah! Aşa? Va fi o senzaţie cu totul nouă.

— Nu mai glumi, nu mai glumi, că mă înnebuneşti. Te

întreb acum serios, fără să accept un răspuns în doi peri, te întreb: dacă se va întâmpla ceva… ceva oribil, crezi că tatăl tău ne va ascunde? El e democrat, e cunoscut ca democrat, ca antifascist, el ne-ar putea ocroti. Ce crezi tu?

Elvira rămâne pe gânduri. Tatăl ei, profesorul Dimiu, nu-l poate suferi pe Barbu. A fost împotriva acestei căsătorii, n-a vrut să-l vadă niciodată pe Barbu după măritişul ei. Ea? Ea s-a îndrăgostit de ochii frumoşi ai lui Barbu, de graţia lui bărbătească, s-a lăsat cucerită de iubirea lui năprasnică. Pe tata l-a mai văzut, dar singură şi rar, şi l-a simţit jignit şi îndepărtat de ea. Apoi l-a cunoscut şi ea treptat pe Barbu. Lacom, cu toate puterile lui mari şi cu toată inteligenţa lui ascuţită îndreptată spre afaceri, spre câştig. Egoist, tenace, lipsit de scrupule.

— Nu, tata nu ne va ascunde şi eu aş muri de ruşine să-i cer ajutorul acum. Dacă vom fi spânzuraţi, vom fi împreună, Barbule. Asta nu te consolează?

— Te-am rugat să nu glumeşti!

— Nu glumesc, tata nu ne va ocroti. Tata nu. şi trădează credinţele de-o viaţă. Dar prietenii tăi, americanii, englezii, care au sau au avut şi ei acţiuni în rafinăria ta, nu vor face nimic pentru tine?

— Ştiu eu? Văd că ăilalţi se apropie.

— Ei, dacă vor veni ruşii, ai să dai nişte mese abundente coloneilor lor, aşa cum le dădeai colonelului Schvalle, colonelului I.indner.

— Crezi că la ăştia merge cu mese?

— Eu nu cred nimic. Ţi-am învăţat odată metodele, credeam că pot folosi şi mai departe.

— Elvira, în seara asta eşti rea şi proastă, iartă-mă, te prefaci a fi proastă. De ce?

— Dragul meu Barbu, cred cu toată sinceritatea că sunt proastă. Nu mă prefac deloc.

Lui Barbu îi rămân în gât ciupercile cu smântână, pudingul englezesc pe care Marişca a învăţat în sfârşit să-l facă la fel ca o londoneză. Bea pahar după pahar.

— Am făcut un pom la rafinărie pentru toate odraslele muncitorilor mei, cu cadouri, cu bomboane.

— Primul în viaţa ta.

— Lasă-mă să vorbesc. Mai zilele trecute, când m-am dus acolo am pus în automobil câteva lăzi de ţigări, cadou pentru muncitori.

— Atunci când te aşteptam eu în maşină, în curte? Am văzut trecând pe lângă mine femei atât de zdrenţăroase, de palide, bărbaţi atât de scofâlciţi, de osteniţi, încât mi-a fost ruşine de bijuteriile mele, de rochia mea de mătase, de tot. Îmi venea să le arunc lor tot ce aveam pe mine.

— Şi cu ce chilipir i-ai fi umplut? câţi oameni ar fi trăit din vânzarea lor şi câte zile? Nu, doamna mea, bijuteriile, monedele de aur, tot ce avem de preţ, vom îngropa în grădină până când trece valul. Iar tu ai face bine să mai dai din când în când pe la rafinărie cu ţigări, cu chifle, cu cozonac pentru copii, ca să vadă toţi că suntem oameni cu suflet.

— Când ţi-ai descoperit sufletul ăsta, Barbule?

— Dacă ai văzut că nu-l am, de ce ai stat lângă mine atâţia ani? Pentru blana de samur, pentru capa de vizon, pentru cerceii de smarald? Pentru ce?

— Pentru că numai la început te-am iubit.

— La început! Azi mi-o spui pentru prima oară.

— Sunt o laşă, Barbule, o laşă, o ticăloasă, o femeie lipsită de voinţă. M-am lăsat dusă de apă, şi tu eşti un şuvoi prea puternic ca să fi ştiut eu să înot în amonte. Au să mă spânzure? Vor face bine. Mă vor lăsa să trăiesc? Voi lucra ceva, dacă… dacă nu te salvează pe tine americanii.

— Aşa gândeşte femeia pe care am adorat-o! Dar sora ta, Elizabeta Tomescu şi bărbatu-său, belferul ăla cu idei de stânga, n-au să sară în ajutorul nostru?

— Mă îndoiesc. Noi n-am sărit în ajutorul lor în epoca grea prin care au trecut şi trec. Când pe el l-a ridicat Siguranţa, tu i-ai sărit în ajutor?

— L-au ţinut trei zile mari şi late. Ce ajutor voiai să-i mai dau eu?

— Să vorbeşti cu Kalbe, să-i dea drumul peste trei ore, nu peste trei zile. Barbule, n-am să cer sprijin de la

nimeni, auzi? N-am nevoie şi de umilinţa asta, după toată umilinţa care m-a copleşit în anii ăştia. Capa de vizoni? M-a apăsat, dar mi-a plăcut. Riviera asta de diamante? Am purtat-o ca un câine zgarda lui, tu ma duceai de curea, dar când mă uitam în oglindă mă bucuram de ea, îmi şedea bine. Barbule, înţelege că sunt o nemernică, şi merit ce merită toţi nemernicii. Vom scăpa? Cu atât mai bine. Ne vom întoarce la simplitate. Dacă tu ai să poţi. Eu da, eu mă voi adapta. N-am idei clare, nu pricep nimic din politică, dar îl iubesc pe tata, şi tata trebuie să fi avut totdeauna dreptate.

— Taci, Elviro. Ai vorbit destul. Să trecem în salon, să ascultăm veştile de la radio. Eu mai cred încă în minuni.

— Făcute de Hitler, da?

— În minuni, chiar dacă le-ar face diavolul. Haidem la radio.

Doamne, câte stele sunt pe cerul ăsta de august. Şi cad ca merele acasă, în grădină, când s-au copt. Dar vezi ca merele cad cu zgomot, fac poc! în iarbă, iar stelele se duc, se tot duc, şi nu se aude nimic, şi nu ştiu unde s-or fi ducând. Alaltăieri eram la Iaşi, azi suntem mai jos, şi-o să ajungem şi mai jos, mai aproape de casă, care om mai ajunge. Dorm toţi. Dorm pe-o rină, dorm pe spate, dorm pe burtă, care cum l-a cuprins somnul. Doarme şi sufletu' din ei de atâta oboseală. Nu mai vine dinspre ceilalţi niciun glonte, nu mai porneşte nicio ghiulea. Să te sperii de atâta linişte. Or fi şi ei obosiţi ca noi, ce crezi? Abosiţi frânţi. I-am dat înapoi, pe urmă ne-au dat ei pe noi. Dacă stau aşa şi mă gândesc, eu, soldatul Pelin Radu, nu mi-e bine. Gândurile nu sunt pentru mine. Îmi răsar în faţa ochilor ba unul de-al nostru mort lângă mine cu ţeasta fărâmată, ba unul de-al lor cu pieptul sfârtecat din care curge sânge, mamă! cât sânge! Ba un atac la care mergem ca orbii, tot înainte, şi tragem, tragem, şi trag şi ei, şi călcăm peste morţi de-ai noştri, peste morţi de-ai lor, şi urlăm ca nebunii, şi nu ştim de ce trebuie să împuşte ei, să împuşcăm noi, şi nu ştim de ce trebuie să murim sau să omorâm, dar mergem înainte şi urlăm, sau dăm înapoi, şi

tot urlăm. Dacă eu, soldatul Pelin Radu, aş fi şef mare, colonel să zicem, sau şi mai mare peste toată ţara, aş spune deodată la toată armata asta: Gata! Ajunge! Haideţi acasă, fraţilor, că noi suntem sătui. Dar sunt prea mic, un soldat, acolo. Eh, dacă ar zice-o generalul Pândele, de el ar asculta soldaţii. Dar vezi că generalul Pândele trece uneori printre noi cu colonelul ăla neamţ, ăla care zic fârtăţii că a dat ordin să se puie foc la patru sate, colo, departe, când eram pe la Nipru (ce mai apă mare!), şi trece zic generalul Pândele cu colonelul ăla neamţ (fascist spune locotenentul Bucur, când suntem numai noi cu el, că lui nu-i plac fasciştii, asta se vede bine), trec amândoi, ţanţoş al nostru, şi mai ţanţoş colonelul fascist, ras şi tuns de zici că de dimineaţă a fost la bărbier, trec ca doi prieteni buni, dar-ar dracu' în ei, şi se uită la noi cum m-aş uita eu la găinile din ogradă, ba nu, mai urât, cum m-aş uita eu la omizi.

Ce-ar fi s-o iau eu din loc, cum dorm toţi, şi să mă tot duc, noaptea să mă duc prin păduri, ziua să mă ascund în ele, şi noaptea s-o iau iar la picior până acasă? Şi Stan ar vrea, mi-a spus el mie, şi Zaharia, dar s-ar putea să ne vadă chiar în noaptea aia careva, vreunul cu grad, vreunul care face pe grozavul şi să ne împuşte în spate. Ne tot vorbim noi trei, or mai fi vorbind şi alţii la fel între ei, ba Dragulin şi al lui Toma au şi pierit aşa într-o noapte, dar trebuie să ne înţelegem mai mulţi. Locotenentul Bucur crezi că n-ar fi cu noi? Ba ar fi, că el e om de înţeles şi-i şi el sătul până peste urechi. Mi-a spus Stan că ar fi, dar cum a înţeles Stan nu ştiu.

Iar a picat o stea şi s-a tot dus. Mi-e cald, mi-e sete. Mă doare fiecare oscior şi carnea de pe mine mă doare. Da' pe mama ce-o mai fi durând-o, că munceşte singură, nu mai are ajutor de la mine. I-am scris, nu mi-a răspuns. Sau a răspuns ea, dar unde să mă mai găsească scrisoarea, când dăm înapoi, şi tot dăm? Of, maică-măiculiţă, o dată să te mai strâng la piept cum mă strângeai tu şi mă mângâiai când eram copil, că mult m-ai purtat în braţe şi bine era în braţele tale. Şi Ticulina, cu ochii ei verzi ca pelinul, şi că m-a strâns la piept, şi ea mi-a jurat că mă aşteaptădar m-o

fi aşteptând şi acum? Şi dacă mai ţine mult, o să mă aştepte? Şi dacă mor eu înainte de sfârşit, pe cine o să ia? Că în sat s-or mai întoarce unii, n-o rămâne satul gol de flăcăi. Şi Ticulina e frumoasă. Păi să nu-mi iau eu acum câmpii şi să nu mă opresc decât la noi în sat? Ce bucurie pe mama! Şi poate bucluc, unde să mă ascundă să n-o prindă careva că ascunde un dezertor? Şi altfel m-am înţeles cu Stan şi Zaharia, iar ei au spus că nu numai noi trei, ci mulţi vor face isprava asta într-o zi. Şi locotenentul cu noi. Dar de unde ştiu ei aşa de sigur de locotenentul Bucur? Stă el de vorbă cu câte un ostaş sau altul, îi dă parcă a înţelege ceva, dar n-o spune chiar deschis, pe faţă. Ţi-o spune în cuvinte acoperite, pe ocol, şi tragi nădejde, şi aştepţi. Când o să fie asta? Poate curând, poate mai târziu. Aştept. Larg e cerul, larg şi fără margini, când stai în câmpie ca mine acum. Şi dacă nu ţi se năzare, cum şi în somn mă cutreieră, în vis, faţa unuia strâmbată de durere, ori urletul altuia lovit de o schijă, ori noroiul în care ai dormit astăprimăvară în tranşeea aia plină de apă împuţită şi multe altele care trebuie uitate de cumplite şi crude ce au fost, dacă uiţi măcar o clipă de toate prin care ai trecut, dacă poţi să uiţi o clipă, cerul tot frumos ţi se pare şi parcă şi viaţa ar mai putea fi odată frumoasă. Dar când? O mai fi mult, o mai fi puţin până atunci? Colonelul Arsene, care ne-a vorbit ieri, după ce am ajuns în câmpul ăsta, spunea că armata lui Hitler nu se lasă, e tare, se preface numai că dă înapoi, dar mâine poimâine să vezi înaintare pe noi! O dau dracului de înaintare, dacă o fi vreuna, că eu nu mai cred, eu fug acasă cu cine o mai vrea, şi Zaharia spune că vor mulţi.

— Cine eşti, ostaş? De ce nu te-ai culcat?

— Să trăiţi, don locotenent Bucur. Sunt eu, soldatul Pelin Radu. Să trăiţi, dar nu mi-e somn.

— Să trăieşti şi tu, Pelin Radu. Stai, băiete, şi uită-te la cer. Tutun ai? Ia de la mine. Acoperă ţigara cu palma, să nu i se vază focul. Întinde încoa mantaua, să aprind un chibrit sub ea.

— Nici dumneavoastră nu vă e somn, don locotenent?

— Nu mi-e, băiete. Stelele astea nu mă lasă să dorm. Am eu una, steaua mea, la care mă tot uit.

Se depărtează locotenentul. A slăbit şi el, sărăcuţul, a slăbit de zici că-i o nuia îmbrăcată, dar are glas de om bun şi cu noi e ca un frate, ce mai! Spânzură uniforma pe el de parcă i-a fost dată de pomană de pe urma unui răposat mai gras. O fi şi el cu gândul la ce-a lăsat acasă, odată a spus că e logodit, ne-a spus aşa, el. locotenent nouă soldaţilor, de parcă am fi toţi de-un fel şi-un grad. Şi are carte multă, omul cu carte se cunoaşte după vorbă. Tânăr, drăguţul de el, numai de nu l-ar lovi vreo pacoste înainte de sfârşit. Nu s-a spart odată un obuz lângă el? S-a spart şi nu l-a atins. Era să-l sărut atunci de bucurie, dar m-am oprit, nu se potrivea, un locotenent e un locotenent, o fi el bun cu tine, dar nu se cade să te baţi pe burtă cu el. Mi-a venit pe limbă să-l întreb adineauri: „Ai vrea să fugi cu noi, don locotenent?”, dar mi-am ţinut gura. Dacă el nu mi-a spus mie niciodată aşa ceva, numai atât că odată i-a înjurat pe fascişti în faţa mea, cum pot eu să-l întreb ce-am auzit de la alţii? Dacă n-o fi adevărat?

Locotenentul Andrei Bucur se depărtează. În mintea lui toate sunt învălmăşite, fierb, se amestecă şi iar se limpezesc. Ce se va întâmpla? Vom da mereu înapoi? Până unde? Până când? Ar fi mai bine să nu mai umble ca o stafie pe câmp, să intre în bordei şi să asculte la radioul mic, cu cască. Aşa nu l-ar deranja nici pe căpitanul Florescu, care s-a culcat devreme. Florescu ăsta e un om ascuns, nu ştii bine ce crede şi ce vrea. Odată, când generalul Pândele a dat ordin să fie împuşcaţi cinci prizonieri ruşi care încercaseră să evadeze, căpitanul Florescu a spus „La ordin, domnule general!” şi nu i-a împuşcat. Le-a dat drumul dincolo de linia frontului, la ai lui. A făcut-o cu riscul lui, putea oricine să-l pârască. Nu l-a pârât nimeni, el. a raportat că a executat ordinul. Dar dacă vrei să-i vorbeşti, fie şi pe ocolite despre absurditatea acestui război, ori face pe prostul, pe surdul şi nu răspunde nimic, ori zice net: „Eu sunt patriot, locotenente Bucur”. Odată numai i-a scăpat altă vorbă. I-a spus:

„Locotenente Bucur, dumneata crezi că a-ţi iubi ţara înseamnă a sluji nazismul? Să ştii că pentru mine una n-are de-a face cu alta. Şi că nu lupt pentru moşieri şi bancheri. Şi cu asta am spus prea mult”. Pe urmă s-a arătat iar tăcut, sever, închis.

E bine că are radio cu cască, ascultă palavre, îşi dă seama unde stă minciuna, nu-l deranjează pe căpitan. În bordei e cald, e zăduf, pluteşte duhoare de fum greu, căpitanul fumează pipă. Andrei Bucur îşi pune casca la urechi. Aude o melodie de dans. A dansat pe melodia asta odată cu Lia. El dansează prost, Lia e uşoară, e vioaie, îl îndruma ea şi râdea cu hohote şi cu dragoste de paşii lui împleticiţi. Lia are ritmul în sânge, de asta cântă aşa de bine la pian. Nici ea nu-şi dă seama cât de bine cântă. După război vom pleca amândoi undeva, la Paris de pildă, să facă ea studii superioare şi eu încă mai multă specializare în arheologie. După război! Ce vis! De ce o fi atât de lungă noaptea asta? Ba nu, e ceasul nouă numai, toată lumea doarme, la radio nu se spune nimic vrednic de crezut. Dar poate fi mâine, poate va fi poimâine o răzmeriţă în armată, sau poate că maiorul Dobriţoiu s-a înşelat. Maiorul Dobriţoiu are legături cu un ştiu cine, el ştie tot dinainte, el are în tot regimentul oamenii lui, gradaţi, ofiţeri, soldaţi, cu care pregăteşte ceva. Şi poate că pregătirea vine de mai departe, peste capul generalului şi al colonelului, de la o forţă mai mare şi mai organizată. Lui, lui Bucur, îi mai şopteşte în taină câte ceva, are încredere în el, şi-l îndeamnă să-şi pregătească soldaţii pentru o mare schimbare. Ce fel de schimbare? Să nu mai vrem să luptăm noi, armata? Depinde de noi? Doarme sau nu doarme căpitanul Florescu? Stă cu pătura peste cap şi parcă sub pătură capul lui e mai mare decât de obicei. S-o fi îmbrobodit cu ceva pe căldura asta? L-or fi durând măselele? Aşa stă de vreo săptămână, tot cu pătura în cap pe zăduful ăsta. Adineauri a tuşit, dar nu ca un om adormit, ca un om treaz, care îşi drege glasul acolo, sub pătură. Te pomeneşti că ştie, că aşteaptă şi el ceva, o schimbare, o împotrivire a armatei? Greu de crezut, măcar

în zilele astea i-ar fi vorbit altfel lui, i-ar fi şoptit ceva lui, cu care doarme mereu, de câte ori schimbă locul, sub acelaşi acoperiş de bordei sau de tranşee. Dobriţoiu nu i-a vorbit, nu l-a pregătit? Florescu n-are habar, se vede limpede.

În cască se aude: „Peste câteva minute vom da o ştire de mare însemnătate”. Locotenentul Bucur simte că asudă tot din cap până în picioare, că tremură tot, că se află pe marginea unei bucurii adânci ca o prăpastie în care se va arunca acum. Aşteaptă. Îşi descheie vestonul. Respira greu. Aşteaptă. Ce ştire de mare însemnătate? Că mergem iar înainte, că dăm înapoi, că ne hotărâm să rezistăm până la unu, ultimul?

Ioana a primit azi un pachet mare şi o valiză. Nimeni nu le-a controlat, nici directorul închisorii, nici şeful gardienilor, nici alt gardian. Au venit valiza şi pachetul nerăscolite în odaia în care se sufocă toate şapte, şi copilul născut la Văcăreşti al Ioanei, la Văcăreşti, de unde au fost mutate aici. Şi în pachet, şi în valiză, să nu-ţi vină să crezi! Şuncă, şvaiţer, salată de beuf, friptură, peşte prăjit, o tortă! Chiar şi o sticlă de vin.

Nimeni n-a umblat în ele să caute bileţelul sau manifestul ascuns, nimeni nu le-a fărâmat, nu le-a întors cu susul în jos. Se tem, ah, cum se mai tem acum, când se apropie frontul. Până şi directorul Guţu ieri, pe fărâma de câmp înţărcuită cu sârmă ghimpată din dosul clădirii şubrede a închisorii asteia vechi şi hodorogite, până şi el când le-a întâlnit stând la soare aşa cum n-au mai stat unele de ani de zile, altele de luni numai, le-a zâmbit cu toţi dinţii lui albi şi ascuţiţi, şi le-a întrebat ce mai fac. El, directorul Guţu, cel repede la palme şi pumni, cu dumnezei şi grijanii în gura lui directorială. Iar gardienii s-au făcut pâinea lui Dumnezeu, nu mai dau ghionţi, nu mai spun nici uneia: „Fă, putoareo!”, le aduc ţigări scumpe trimise de câte o doamnă „care are multă simpatie pentru ele”, o doamnă care are o „căsuţă şi o moşioară” pe aproape, lângă Râmnic, şi pe urmă le povestesc despre copiii lor de acasă, nişte bomboane de copii nevinovaţi şi de slujba lor

grea, care nu le-a plăcut niciodată.

Şi acum, bunătăţile astea. Nemaivăzute de ani întregi, uitate aproape.

— Vreau înainte de a mânca să vă spun ceva, strigă Maria. Îşi scutură buclele blonde, vorbeşte grav. O clipă de linişte, tovarăşe! Pachetul ăsta nu înseamnă numai mâncare pentru noi, flămândele. Înseamnă că libertatea e aproape! Mă auziţi? că libertatea e aproape şi nu numai pentru noi, pentru toată ţara. Nu ştiu cum va arăta la început libertatea asta. Cu ce vom mai avea de luptat. Cât va mai dura lupta. Nu ştiu nimic. Ştiu pentru ce suntem aici, pentru ce am fost la Siguranţă, pentru ce am fost la Văcăreşti, pentru ce ne-au frânt oasele, pentru ce ne-au zdrobit coastele, pentru ce ne-au smuls unghiile. Asta o ştim. Dar mai târziu va trebui să ştie de la noi şi de la alţii de-ai noştri pricina pentru care unii din noi au murit şi alţii au rămas cu infirmităţi ascunse său. la vedere, care le va scurta viaţa. S-o ştie: pentru alt fel de viaţă, pentru ieşirea unui popor din robie, pentru pâine pentru fiecare om, pentru demnitatea omenească, pentru...

Glasul Mariei se taie.

— Bravo! strigă râzând Elena, dar nu te-ai exprimat destul de marxist! Ia-o de la început!

— Bravo! te-ai exprimat din toate sufletele noastre deodată! strigă Katia.

Infirmităţi ascunse sau la vedere? Fiecare le simte, le are. Dar afară va fi altceva. Ceasul în care i-au jucat cu cizmele pe piept, sau cel în care au dat-o cu capul de pereţi, sau în care au pălmuit-o până la a o lăsa smintită trece prin mintea fiecăreia. Şi celulele umede, şi întunericul, şi urletele comisarilor sau ale gardienilor, şi urletele anchetatorilor de la care nu ştiai ce te aşteaptă în clipa următoare, şi ura lor pe care o simţeai, şi ura care se deştepta în sufletul tău născut să iubească oameni, şi anii, ani lungi, şi câte o veste strecurată de afară care lumina sufletele, şi vestea morţii unui tovarăş (de moarte bună? de chinuri?), toate le trec prin minte acum, în ceasul arta, în faţa uneia dintre bucuriile pământeşti uitate, a bunătăţilor

scoase rând pe rând din valiză.

— De ce-aţi tăcut aşa? Sus capetele, tovarăşe! strigă. Sara cea mică, subţirică, galbenă ca şofranul de icterul prin, care a trecut.

— Cine aşază masa?

— Noi!

Erszi şi Maria pregătesc masa pe priciul de jos. Elena e adusă pe braţe, ea nu mai poate umbla încă de la interogatoriul luat acum doi ani la Siguranţă. Atunci i-au zdrobit picioarele, picioruşele ei mici şi graţioase. Şi Katia e adusă pe braţe, varsă mereu sânge. Pe ele două şi în „grădină", la soare, între bălării, le aduc pe braţe tovarăşele, care nici ele nu sunt prea voinice. Acum le aşază în jurul bunătăţilor întinse pe prici. Cine să înceapă? Ar începe: toate deodată, dar fiecare aşteaptă să întindă cealaltă mâna.

— Fetelor! Dragile mele! începe Sara şi pe urmă tace.

— Toasturile la urmă! strigă Ioana, şi-şi strânge pruncul la piept.

— Cu ce începem*?*

— Cu salata de boeuf, e de părere Elena.

— Nu se poate, asta e un lucru prea bun, o lăsăm la urmă! protestează Katia.

— Fiecare cu ce vrea! face energic ordine Maria.

— Eu cu vin! strigă Elena.

I se întinde sticla, îşi toarnă în căniţa ei şi bea un gât. Apoi se aştern toate pe mâncare, cu frenezie, cu bucurie.

— Vedeţi voi, spune Aurora, asta nu e mâncare, asta e un semn, un avertisment, cum spunea Maria. Asta înseamnă că mâine-poimâine sfârşeşte. Asta înseamnă că vom dărâma Bastiliile. Cu mâna mea am să le dărâm.

— Dragile mele, înţelegeţi voi? Frontul se apropie, dar înăuntru e partidul. El ne organizează eliberarea, el ne aşteaptă înapoi, în rândurile lui.

— Eu vreau să… începe Maria, dar celelalte glasuri o acoperă.

— Dincolo de ziduri, de lăcate, de lanţuri, dincolo de gardieni şi de sârme ghimpate.

— Eu vreau să… începe iar Maria.

— Să ţii un discurs, ştim! strigă tare Sara.

Şi alte glasuri. Îi taie vorba.

— Acasă am să beau în fiecare zi cafea cu lapte, spune cu seriozitate Erszi. Şi tu Eleno, draga mea, iubita mea, ai să mergi pe picioarele tale. Are să ţi le vindece doctori adevăraţi.

— Erszi, ai băut cam mult. Nu-mi spune „draga mea, iubita mea", că mă înduioşez eu de mine şi nu trebuie.

— Eu vreau să…

— Lăsaţi-o pe Maria să spună în sfârşit ce vrea. Sara, îţi merge gura ca o moară neferecată! Spune, Mario!

— Eu vreau să vorbesc o dată într-o piaţă în care să mă asculte trei mii de oameni. Auziţi? Trei mii! şi să înţeleagă care e binele lor. Asta vreau.

Katia râde.

— Numai o dată? Şi numai la trei mii de oameni? Tocmai tu, cu gura ta bogată? Dar noi trebuie să…

Şi nu-şi încheie vorba, o podideşte sângele pe gură. Tovarăşele o culcă pe prici repede, lângă masa întinsă. Se face o clipă tăcere. Apoi Katia se ridică într-un cot, se şterge la gură.

— Să mă iertaţi. A trecut. Când vom ieşi de aici, am să mă vindec. Să cântăm, hai să cântăm.

Şi ca să le îndemne la cântat, începe ea cu voce slabă:

— ***Trece, trece***
Doftana asta rece…

Cântecul e molipsitor. Cântă toate, din ce în ce mai tare, din ce în ce mai aprins. Copilul Ioanei începe să plângă, dar cântecul e mai puternic decât plânsetul lui. Nici măcar Ioana nu-l aude, îşi leagănă pruncul în ritm şi cântă şi ea.

Nimeni nu vine să le întrerupă, nimeni nu bate în uşă să le sperie, să le facă să tacă. Din odaia în care sunt bărbaţii (în închisoarea asta mică şi părăginită nu sunt decât două odăi pentru arestaţi şi câteva pentru director) se aude alt cântec:

…În care, închisă şi ea
Se zbate, în chinuri, tovarăşa mea.

— Fetelor, am uitat de bărbaţi! mai avem cele trimite?

— Mai e friptură, mai e tort, nu mai avem vin.

— Păcat! Dar era o singură sticlă! Cum să le trimitem?

— Pe culoar e gardianul Micluş. Are să le ducă el.

— Crezi? E afurisit!

— A fost. Acum e lapte şi miere de frică ce-i e. Eleno, stai bine cum stai? Nu lăsa picioarele să-ţi atârne în jos. Iamă de gât să te trag eu în fundul patului.

— Hai să mai cântăm. Când ne vor libera…

— Dar când? Dacă înainte… vreau să spun când or afla că au pierdut tot, ne împuşcă?

— Imposibil. Eu am o menire, trebuie să vorbesc într-o piaţă către trei mii de oameni. Şi toţi au să înţeleagă.

— Cu ăştia totul e posibil, tot. Dar nu vreau să vă descurajez, nici să-mi pierd eu curajul. Ne vor libera ai noştri, cei de afară.

— Când?

— Nu ştiu ziua şi ceasul. De ce v-aţi pleoştit aşa? Hai să cântăm! Ziua şi ceasul se apropie. Dreptatea merge alături de cei drepţi. Şi dacă au să ne împuşte, auziţi, dacă au să ne împuşte pe noi cele şi cei de aici, pe cei din toate închisorile, cuprinşi de disperarea agoniei lor, sunt alţi tovarăşi afară. Au să ducă la capăt treaba începută de noi.

Aurorei i se opreşte o clipă inima. Dacă au să ne împuşte pe toţi, eu şi Ionică nu ne vom mai întâlni niciodată. Nu vom duce la capăt, nu vom duce nicăieri iubirea începută aici.

— Să cântăm!

— ***Hai leliţo-n deal la vie…***

Cântecul umple odaia mică, iese prin fereastra cu gravii, se ridică spre cerul înstelat. Şi cântecul bărbaţilor îl întâlneşte, se împleteşte cu el pe drum, urcă, urcă în tăcerea nopţii.

Aurora cântă mai tare decât toate, ar vrea s-o audă

Ionică Daşcălu, tovarăşul cel cu ochi negri, năltuţ şi subţire, cu braţul încă prins în ghips. S-au zărit de mai multe ori peste gardul de sârmă ghimpată, s-au privit, şi-au zâmbit. Uneori seara Aurora cântă singură, de la o vreme încoace, bineînţeles, de când le arde să cânte şi de când nimeni nu le mai pecetluieşte gura cu pumnul. Are un glas cald, înalt, sigur. Şi atunci din odaia bărbaţilor se ridică alt glas. E convinsă că e a lui Ionică, e sigură că el îi răspunde. Şi atunci îi e cald în piept, şi-i vine să plângă, şi-i vine să râdă. Şi uite că şi acum corul bărbaţilor tace deodată, şi un singur glas limpede de tenor răsună tare:

— ***Să culegem razachie...***

Marin Dascălu stă în livada lui mică, o fărâmă de livadă în dosul bordeiului. Stă chircit pe o buturugă şi fumează. Cică să nu fumezi noaptea, că văd de sus ai din avioane şi lasă să cadă o bombă peste sat. Dar nu zbârnâie niciun avion pe cer şi noaptea e atât de luminoasă, încât cine ar vedea amărâta asta de ţigară cu gămălia ei de foc?

Uite aşa. Dobriţa a închis ochii anul trecut. A zăcut, a zăcut vreo două luni, se jelea de o durere în pântece, şi pe urmă s-a dus. Nu mai e nevasta, nu mai e! E sub pământ, în deal, la cimitir, cam în marginea lui, că în mijloc şi pe lângă biserică sunt tot ai care au avut punga mai plină. Fetele? Nastasia la Bacău, măritată cu unu de acolo, Valerică, pe front şi el. Acum ea munceşte tot la Bacău la un boier şi lasă copilul acasă, întâmplă-se ce s-o întâmpla. Paraschiva tot măritată, sus, peste deal, mai aproape. I s-a întors bărbatul acasă anul trecut fără un picior de pe front. Ionică? Vezi, cu Ionică e mai rău decât cu toţi. El e la închisoare. „Aşa-i trebuie, dacă a fost comunist!” I-a trimis vorbă prin vechil boierul, domnul Barbu Cristea-Sineşti, când s-a dus la el să-l roage să-l scoată din temniţă pe Ionică. Comunist? E ceva rău în asta? Dacă Ionică a fost comunist, înseamnă că e ceva de bine, pentru că Ionică e bun, şi iubitor şi isteţ. Când vorbeşte el, să-l tot asculţi, şi nu numai tu, că îi eşti tată, mulţi în sat îl ascultau. Nu-i plăcea că „muncim de ne spetim pe moşia lui Sineşti. Păi ce, e de plăcut? Cât iei pe munca ta? Să aibă tot omul

pământul lui ori pământul să fie al tuturor, spunea Ionică. N-avea el dreptate? Şi uite cum a plătit dreptatea asta. Unu care a trecut prin sat cu o căruţă de peşte, să vândă la cine are cu ce cumpăra, a întrebat de el, de moş Marin Dascălu. Zicea că îl cunoaşte de mult, de la un târg. L-a chemat un vecin, s-a dus, nu după peşte, cu ce să ia el peşte? dar să-l vadă la faţă pe ăla care l-a cunoscut la un târg. S-a uitat la el şi nu şi-a adus aminte să-l mai fi văzut \ reodată. ăla i-a pus un crap în braţe, a dat din gură ca o moară neferecată tot zicând că-i pare rău, cu un ştie cum de l-a uitat, şi i-a şoptit la ureche, să n-auză şi alţii, că Ionică trăieşte, că are un braţ rupt dar are să i se vindece, că să nu-i fie lui frică, o să se întoarcă băiatul, o să se întoarcă. Şi iar striga cât îl ţinea gura: „Peşte! Peşte! Crap, caracudă, ştiucă! Care mai iei? Care mai vrei?” Pe urmă s-a urcat în căruţă, a dat bici cailor şi dus a fost. Om milos, ăsta cu peştele. De unde ştia nu aveai cum afla şi nici nu trebuia să spui la nimeni, asta a înţeles moş Marin. Noroc că jandarmii nu erau în ziua aia în sat, că şi-ar fi băgat nasu în treaba asta cu pescaru, care tocmai de el întrebase, şi noroc că nimeni din sat nu s-a dus cu vorbe.

Va să zică Ionică trăieşte! Da’ are un braţ rupt. Din bătaie te pomeneşti, că se aude că-i bat de-i omoară. Lui nu i-a plăcut să-şi bată copiii, Dobriţa le mai scăpa câte o palmă-două, era iute la treabă şi iute de mână la mânie Dobriţa, fie-i ţărâna uşoară. El nu l-a bătut pe Ionică, dar alţii îl bat, şi nu dau cum ar da un tată, dau ca nişte duşmani. Ce duşmănie între ei şi Ionică? Le-a făcut lor Ionică ceva? Că nu i-a plăcut să aibă domnul Barbu cătămai moşie şi alţii nimic ori mai nimic? Păi cui îi place asta afară de domnului Barbu, care şi la Ploieşti are rafinărie mare, cui îi place? Altora ca el, dar nouă, ăstora cu sutele şi miile care dăm în brânci şi venim acasă cu un sac de boabe, cum să ne placă?

Cică se apropie frontul. Vin peste noi. Deh, şi noi am fost peste ei, şi nu ne poftiseră. Ne-or călca în picioare, ne-or cruţa ca pe nişte sărăcii ce suntem? Cine ştie! Numai Precista ştie. Or o fi ştiind şi Ionică? De unde să afle, acolo,

în temniţă, departe de lume, flămând şi slab cum o fi şi cu braţul rupt? Te pomeneşti că dacă vine acasă, nu-mi mai poate da ajutor cu braţul ăla. Ce mă fac? Eu nu mai răzbesc, eu aş sta pe brânci, nu în picioare, de obosit ce sunt. Of, of, Doamne! Să nu-mi dea niciun ajutor, dar să vie acasă. Unii zic că pe ai din închisori, au să-i împuşte când s-o mai apropia frontul. Nu-i da, Doamne, omului cât poate să rabde, că te pomeneşti că oi r-ăbda-o şi pe asta, şi-oi mai trăi, păcătosul de mine, să-mi plâng feciorul. Alţii zic că pe boier au să-l împuşte. Eu nu vreau să-l împuşte, eu vreau numai să nu mai aud de numele lui, şi de trudă pe ogorul lui, şi de vătafii lui, şi de trufia lui. Atâta vreau.

Mă, moş Marine, culcă-te, moşule, că nu te mai ţin balamalele. Aşi, degeaba mă îndemn singur, mi-e sila şi de odaia în care mi-a murit Dobriţa, şi de casa din care mi-au plecat copiii, şi de singurătatea mea, şi de mine mi-e silă. Mai bine dorm aici, sub măr, sub cer, pe ţolul din tindă. Poate mi-o fi somnul mai bun. Bun? S-a dus vremea somnului bun, prea multe gânduri mă treieră, prea mi-e grijă şi de băiatul meu, şi de fetele mele, şi mai ştiu eu de ce? De ziua de mâine, dacă o fi ca a de ieri, ca toate zilele vieţii mele. Pelin, fiere, nu zile de om.

Doctorul Grigore Tomescu se întorcea acasă pe înserat. Elizabeta n-a venit încă. E plin doctorul Tomescu, plin până în gât de mirosul spitalului, de duhoarea lui de boală, de răni purulente, neîngrijite bine în spitalele de front, de mirosul de medicamente, de vaiete, de jelanii, de tăceri mai grele decât vaietele unor bolnavi care îşi închid în ei durerea şi disperarea. Azi a amputat un picior, două braţe, a scormonit în pieptul unui rănit să scoată din el un glonte pătruns adânc sub rana care se închisese şi care îi dădea o febră continuă şi neînţeleasă. A curăţat un ciot de braţ care făcuse muguri de carne vie, a scos din fesele unui rănit răbdător, blajin, **Gare** gemea numai înfundat când şi când, zeci de schije pătrunse acolo adânc. Am măcelărit, îşi spune el, am măcelărit oameni scăpaţi aproape vii de la marele, inutilul măcel. Odinioară meseria mea era frumoasă, de sub mâna mea ieşeau oameni

întregi, vindecaţi, apţi pentru viaţă, azi îmi ies schilozi din mână, ologi, ciuntiţi, jumătăţi de oameni care vor trăi cum vor putea, îşi vor trăi zilele cum vor putea pe pământul ăsta frumos, făcut pentru fericire de întâmplarea sau forţa necunoscută care l-a zămislit. Ei nu vor mai fi fericiţi, rar pot salva un om întreg, rar îl pot vindeca fără să-l înjumătăţesc.

Trebuie să mă spăl tot, din cap până-n picioare, să scot hainele şi albiturile de pe mine, să mă primenesc, să nu-mi mai miros măcar o noapte mie însumi a boală, a descompunere, a moarte. Mie şi Elizabetei, care vine de la farmacie atât de obosită, atât de tristă. Auzi uşa de la intrare, Elizabeta s-a întors, are să audă duşul, are să înţeleagă că sunt acasă, are să se bucure. Noaptea trecută am fost de gardă la spital, azi am operat toată ziua, nu ne-am văzut de alaltăieri. Elizabeta mea, atât de harnică, atât de curajoasă, are să se bucure.

Doctorul Tomescu îşi îmbracă halatul de casă şi intră în hol. Elizabeta stă într-un fotoliu, e palidă şi îngândurată. Nu-i sare înainte ca de obicei, nu se ridică să-l îmbrăţişeze, rămâne locului şi înalţă spre el o privire încărcată de gânduri.

— Ce e cu tine? Ce s-a întâmplat?

— Nimic, Grigore, cu mine nu-i nimic.

— Suntem iar filaţi? Ai aflat ceva? Au aflat că în casa noastră…

— Nu e vorba de asta. E ah ceva.

— Spune!

— Se pare că se pregăteşte un nou pogrom. La noapte, mâine noapte, nu ştiu. Aşa spunea cineva care a venit să cumpere urodonal la farmacie.

— Poate e o ştire falsă.

— Poate. Sau e poate adevărat, trebuie şi ei să atragă atenţia spre ceva senzaţional, când lumea ştie că frontul se apropie, când şi cei care au crezut în victoria fascismului se dau de ceasul morţii.

— Vor poate să creeze o diversiune, dar pogromul nu cred că îl vor face.

— Cine ne-o poate spune? Şi m-am gândit la Miriam şi la Beno.

— Da, la Miriam şi la Beno, ai dreptate. Ce facem?

— Nu ştiu. Dar trebuie să facem ceva. Să-i ascundem la noi.

— Şi dacă apartamentul nostru e supravegheat? De trei ori i l-am lăsat doctorului A.tanasiu, care mi l-a cerut fără să-mi spună de ce, întrebându-mă numai dacă am curaj, ştiindu-mă vrăjmaş al fascismului, lăsându-mă să bănuiesc că se vor întâlni aici mai mulţi. Lăsându-mă să bănuiesc, ca să nu mă expună fără voia mea la o primejdie mare. Au fost de acord şi ai fost şi tu.

— Am fost şi aş fi şi azi. Ce facem cu Miriam şi cu Beno?

— Ai ceva de mâncare? Deocamdată îi poftim la cină şi vedem dacă au aflat şi ei ceva. Mă duc să sun la uşa lor.

— Stai puţin. Să ne gândim bine. unde i-am putea ascunde? Dacă se întâmplă… dacă pe ei nu-i găsesc în apartamentul lor, au să scormonească fără îndoială şi la noi. Se ştie că suntem prieteni cel puţin asta se ştie, dacă nu mai mult despre opiniile noastre. În cele trei zile cât ai fost arestat n-au aflat nimic de la tine, dar tot pot fi cu ochii pe noi.

— Nu s-ar putea… mă gândesc şi eu… nu s-ar putea să-i duc eu cu maşina lui Irimie, să-i cer lui Irimie automobilul lui pentru câteva ceasuri şi să-i duc la vara ta, Elvira Cristea-Sineşti, la moşie? Ştiu să conduc un automobil. Cine i-ar căuta acolo?

— La Elvira? Doamne, Grigore, ţi-ai pierdut minţile? Crezi că Barbu, spurcăciunea aia de ciocoi, ar adăposti nişte evrei? Elvira poate că da, dar bărbatu-său niciodată. Nici cu noi nu se simte rudă, suntem prea modeşti şi prea „democraţi” pentru gustul lui.

— Poate că acum, când frontul se apropie, i-ar părea şi lui că dobândeşte un merit în ochii zilelor viitoare.

— Poate, dar se poate şi altfel. Nu putem risca să plimbăm oamenii pe drumuri într-o noapte de groază cum va fi asta probabil, şi să-i ducem în faţa unei uşi închise.

Iar de Barbu mi-e greaţă, auzi, mi-e greaţă, îl detest.

— Dacă ar accepta, i-aş fi recunoscător dincolo de orice greaţă. Dar s-ar putea să nu fie la moşie, la Sineşti. S-ar putea să fie în casa lor de la Ploieşti, s-ar putea să fie refugiaţi la Sinaia, au nevoie de aer de munte, deh! Ai dreptate, ideea mea nu e bună. Dacă i-am duce la unchiul tău, la profesorul Dimiu?

— Asta s-ar putea, dar… iartă-mă, Grigore, mi-e milă să-l pun pe bătrân în primejdie. Mai bine să ne primejduim noi.

— Unde îi ascundem?

— În coşul de rufe, sub rufele de dat la spălat.

— Unul, numai unul încape acolo.

— Şi pe celălalt… în butoiul pentru varză de pe balconul de serviciu.

— Crezi că n-au să caute pretutindeni?

— Probabil, ei ştiu să caute. Dar facem şi noi ce putem. Cu orice risc. Du-te şi cheamă-i la cină. Spune-le că n-am mare lucru, dar vrem să fim împreună. Dacă n-au aflat nimic, nu le spunem nici noi. Îi ţinem aici cât putem de târziu, să vedem dacă se întâmplă ceva. Du-te, Gris).

Grigore sună la uşa soţilor Abramovici. Îi deschide Beno.

— Elizabeta vă roagă să veniţi să cinaţi cu noi, cu ce se întâmplă să avem în casă.

— Asta e bine, Grig, e foarte bine. Miriam are iar o seară foarte proastă. Nu vorbeşte decât de sora ei, de fratele ei. Poate că la voi se va linişti. Să încercăm toţi să-i abatem gândurile. Dar tu, Grig, abia te ţii în picioare. Ai fost de gardă, ai lucrat toată ziua, de noi îţi arde?

— Nici eu nu pot adormi uşor după atâta oboseală. Veniţi, îmi face şi mie bine să văd oameni întregi, nu numai amputaţi.

Beno zâmbeşte amar. Oameni întregi? El şi Miriam mai sunt întregi pe dinăuntru? Poate că nu se vede totdeauna pe faţa lor, dar în piept, acolo unde se pare că stă ghemuit sufletul, acolo sunt fâşii rupte şi sângerânde de suflet.

Elizabeta a pus o faţă de masă albă, roşii, brânză, vinete tocate, câteva felii de parizer şi mere în talgere mari. Asta e tot ce are în casă. Nu-i nimic, şi asta se cheamă mâncare.

Miriam priveşte în jurul ei cu ochii rătăciţi. I-ar trebui câteva picături de valeriană, se gândeşte Grigore, trebuie s-o conving să le ia.

— Când legionarii au spintecat-o pe Iudita la abator, noi eram aici, nu ştiam ce se întâmplă în Calea Văcăreşti. Beno spunea…

— Miriam, draga mea, ajunge! Azi ai vorbit toată ziua de Iudita. Gândeşte-te câţi mor pe front, tot atât de nevinovaţi ca ea. Pe frontul nostru, pe toate fronturile. Nu numai noi, nu numai evreii, au suferit şi suferă, atâţia oameni sunt împinşi înainte, în bătaia gloanţelor, şi nici ei nu ştiu pentru ce. Întreabă-l numai pe Grig che şi ce fel de operaţii a făcut azi.

— Miriam, bea picăturile astea. Hai, fănii un hatâr! se roagă doctorul Grigore Tomescu.

— Le beau, Grig, le beau fiindcă vrei tu. Dar lăsaţi-mă să vă spun cum era Iudita, pentru că voi n-aţi cunoscut-o.

— Le-ai mai spus.

— Ia puţină salată, Miriam, să te servesc eu, Beno. Să mâncăm, dragii mei.

— Lăsaţi-mă numai să vă spun cum era Iudita.

Beno ridică din umeri, se uită disperat la soţii Tomescu, le cere iertare cu privirea. Las-o, lâs-o! îi face semn Elizabeta. Ştie pe de rost tot ce va spune Miriam, dar trebuie s-o laşi să se descarce.

— Iudita era înaltă şi subţire. Semăna cu mine, dar era mult mai frumoasă. Era şi mai inteligentă decât mine. Apucase să sfârşească facultatea, urmaşe filosofia, avea cap Iudita. De ce am lăsat-o să stea pe Calea Văcăreşti? De ce n-am adus-o la noi?

— Nu ne-am aşteptat la asta, Miriam. Eram şi noi spăimântaţi şi dezorientaţi.

— Vreţi să deschid radio? Poate că se şi dă vreo muzică.

— Radio! Te rog, nu! Te rog, Elizabeto! Ce se poate asculta la radio? Până şi glasurile lor mă înspăimântă. Şi au luat-o pe Iudita, era noapte, şi au dus-o la abator, înţelegeţi? Ca pe o vită, pe ea, frumoasă, dulcea mea Iudita. Cât i-o fi fost de frică? Ce s-a petrecut atunci în mintea ei, în sufletul ei? Peste două zile am găsit-o acolo, despicată, auziţi, despicată ca o viţea. Şi cu ochii deschişi. Ochii ei negri, mari, altă dată frumoşi; erau deschei larg şi plini de groază. Şi gura ei căscată ca de un urlet. Ultimul.

— Miriam, ajunge! Azi mor mii, milioane de oameni. Mor urlând pe toate fronturile.

— Şi tuturor le e atât de groază, adică vreau să spun că toţi văd întâi ce li se va întâmpla şi ochii li se umplu de spaimă?

— Poate că multora. Lasă, Miriam. Voiam să-i povestesc ceva lui Grig. Când mă întorceam azi de la şcoală, un elev s-a luat după mine. Şcoala asta evreiască, deschisă de comunitate pentru copiii noştri care nu mai sunt primiţi în alte şcoli, are o atmosferă numai a ei. S-a stabilit un fel de intimitate între profesori şi elevi, înţelegeţi, toţi suntem repudiaţi, dar e o intimitate care nu trece limitele respectului. Azi s-a luat după mine un elev şi m-a întrebat: „Domnule profesor, nu mă pot opri să nu-l iubesc pe Goethe. Fac un păcat împotriva neamului nostru?” Bietul copil! i-am răspuns că naziştii nu sunt fiii lui Goethe, nici ai lui Schiller, nici ai lui Thomas Mann. Ba am spus prosteşte că sunt fiii diavolului, şi că nu orice neamţ, chiar de azi, merită să fie scuipat între ochi. Bietul copil! Uite ce-l frământa pe el!

— Bietul copil! spune ca un ecou Miriam. Fratele meu Moise, Mielu îi spuneam noi pentru că era nez inovat şi blând ca un miel, a fost ridicat de la Cluj, unde urmaşe un timp medicina, până l-au dat afară. Pe Mielu l-au dus la Auschwitz, aşa cred, acolo. Mai trăieşte Mielu? L-au torturat, l-au ucis, l-au ars în cuptoare, l-au făcut săpun, l-au jupuit de piele pentru vreo poşetă elegantă?

— Miriam, la Auschwitz şi în alte lagăre sunt mii de polonezi, de francezi, de nemţi chiar care au încercat să

crâcnească. Mielu nu e singurul şi evreii nu sunt singurii care suferă.

— Dar eu i-am avut pe ei, pe Iudita şi pe Mielu, eu gândesc ca o evreică nenorocită, nenorocită din moşi-strămoşi, de pe timpul Inchiziţiei din Spania încă. În mine geme tot neamul meu.

— Iartă-mă, Miriam, eu, soţul tău Beno Abramovici gem pentru toată omenirea care suferă. Nu-mi reneg neamul din care mă trag, dar sunt mai întâi om şi pe urmă evreu, aşa cum Grig e om şi pe urmă român, şi e român şi om în acelaşi timp. Şi plânge omenia din noi.

Soţii Tomescu se privesc în tăcere. Au priceput că familia Abramovici nu ştie nimic despre eventualul pogrom. E mai bine să tacă şi ei, dar să-i ţină cât mai mult aici, ca la nevoie să încerce repede să-i ascundă. Dar Grig simte că pică de somn şi Elizabeta face eforturi uriaşe să schimbe vorba, să-şi depărteze oaspeţii de gândurile lor, şi pe ea însăşi, vai! de la gândurile ei.

— Vedeţi voi, frontul se apropie. O schimbare va fi, nu ştiu bine care, dar sper că una spre bine, spre foarte bine.

— Dacă mai apucăm noi ziua schimbării.

Ce e cu Beno? Se aşteaptă la ceva? Ştie ceva şi a tăcut până acum?

— O vom apuca toţi. Nu bănuiesc să mai fie mult până atunci. Mai credeţi voi într-o refacere a forţelor fasciste? Poate că Hitler singur o mai crede. Nici ortacii lui nu mai au vreo nădejde. Şi nici pe frontul din Occident nu le merge prea bine. În Italia ştiţi ce s-a întâmplat.

Miriam s-a liniştit. Priveşte în jurul ei calmă, încearcă să zâmbească.

— Vă cer iertare, dragii mei, pentru jelaniile mele de adineauri. Înţelegeţi şi voi că e greu pentru mine, e foarte greu. N-ar fi trebuit să ne chemaţi în seara asta sau n-ar fi trebuit să viu eu, în halul în care eram.

— Ai făcut bine că ai venit, Miriam, cum erau versurile acelea pe care le spui tu des?

— Versuri? O să mai spunem noi vreodată versuri?

— Dar şi acum spui uneori, nu-ţi dai seama? Mie, din când în când îmi reciţi Baudelaire. Haide, adu-ţi aminte!

— Care? Astea:

J'ai vu parfois au fond d'un théâtre banal qu'enfiemmait l'orchestre sonore, Une fée allumer dans un cerele infernal Une miraculeuse aurore.

Elizabeta încercă să continue: ***Une être, qui n était que lumière, or et gaze...*** Dar soneria sună deodată prelung, puternic, stăruitor. Soţii Tomescu se privesc iute, cu spaimă. Ce să facă mai întâi? Ar putea fi...? Să-şi ascundă prietenii sau să încerce să vadă prin gemuleţul uşii de la intrare dacă nu e altcineva. La ora asta, cine altcineva? Elizabeta îşi scoate repede pantofii din picioare, se duce pe vârful degetelor la uşă, se uită afară. Pe culuarul slab luminat de un bec albăstrui se zăreşte o siluetă bărbătească, una singură, de om bătrân parcă, cocârjat, slăbuţ. Parcă ar fi unchiul Vasile Dimiu. La ora asta? De ce? El, care vine atât de rar de când l-a copleşit durerea că fiica lui, Elvira, s-a măritat cu Cristea-Sineşti. Elizabeta deschide cu un gest hotărât. Da, în faţa uşii e chiar profesorul Vasile Dimiu. Intră repede în vestibul, respiră greu, faţa îi arde de oboseală, de bucurie, ochelarii îi sunt aburiţi.

— Aţi auzit? Aţi auzit?

— Ce, unchiule?

— N-aţi deschis aparatul de radio? Războiul a încetat, al nostru cel puţin. Am încheiat cu ruşii, nu ştiu ce am încheiat, pace, armistiţiu, înţelegere, ce-o fi, dar războiul a încetat. Apă, Elizabeto, dă-mi apă!

Toţi cei din sufragerie au auzit, toţi cei din sufragerie au sărit în picioare. Toţi l-au înconjurat pe profesorul Dimiu.

— Spune! mai spune o dată! Cum? Când?

— Nu mai pot spune, nu mai am suflu. Deschideţi radioul. Veţi afla de acolo.

Toată lumea se repede la radio. Numai Elizabeta a rămas lângă unchiul Vasile prăbuşit în fotoliul din vestibul.

— Ce faci, unchiule? Ţi-e rău?

— Elvira mea, fetiţa mea, fetiţa mea rătăcită. Ea nu se bucură acum ca mine. Nu e lângă mine, e lângă… lângă Barb u al ei. S-o fi temând împreună cu el. Pentru ei nu e sărbătoare. Moşie, rafinărie, ce crezi! se pot pierde! Se pot pierde şi vieţi. Nu se ştie cum se vor desfăşura lucrurile. Elizabeto, dă-mi o batistă. Dă-mi şi mâna, strânge-mă tare, mi-e greu să fiu singur în noaptea asta.

În sufragerie Grigore, Miriam şi Beno, lipiţi unul de altul, o singură fiinţă parcă, ascultau comunicatul care se repetă la radio. Ascultă, respiră adânc, sorb cuvintele, nu ştiu că ochii le sunt plini de lacrimi.

Barbu Cristea-Sineşti a rămas prăbuşit pe canapea, lângă radio… îşi smulge gulerul cămăşii, se sufocă. Cum e cu putinţă? Cum e cu putinţă? Şi de acum înainte? Ieri erau numai la Iaşi, mai puteau întârzia câteva luni în care s-ar fi întâmplat un reviriment, un miracol. Şi acum… acum totul e pierdut. Am capitulat? Am făcut pace separată? Ce-am făcut? Armata nu mai vrea… auzi, armata! Unde ne sunt coloneii, unde ne sunt generalii? De ce nu pun în faţa plutonului de execuţie… pe cine? Toată armata? Or fi şi coloneii, or fi şi generalii, or fi şi miniştrii care au abandonat, nu, au trădat, mişeii! Şi or fi la mijloc comuniştii. N-am spus eu că oricâţi ar băga la închisoare, tot rămân destui pe dinafară?

Împuşcaţi, trebuiau împuşcaţi!

Lângă el, în picioare, Elvira îşi scoate rând pe rând inelele, brăţările, cerceii, colierul şi le pune pe măsuţa din faţa canapelei.

— Ce faci? Aici îţi arde să le lepezi?

— Nu, ţi le dau ţie să le îngropi. Le aduc şi pe cele de sus. Scoate din casa ta de fier şi monedele.

— Acum? Să le îngrop acum?

— Bineînţeles, asemenea treabă se cuvine a fi făcută noaptea. Doar n-ai s-o faci mâine în văzul tuturor când furnică grădina şi curtea de argaţi.

— N-am săpat în viaţa mea, nici nu ştiu unde sunt sapele.

— Presupun că în şopron.

— Şi tu, tu de ce stai ca o statuie de gheaţă în faţa mea? fie nu-ţi pasă de nimic? Nici de viaţa mea nu-ţi pasă? Te bucuri, hai? te bucuri că mă vezi prăbuşit?

— Nu mă bucur, Barbule. Eşti bărbatul meu, nu te-am părăsit la bine, n-am să te părăsesc la rău. Şi poate că nu se va întâmpla ce e mai rău. Ridică-te, Barbule, bărbatul meu cel trufaş, întâmpină evenimentele cu îndrăzneala ta de până acum. Haide! Sus!

— Unde să ne ascundem? în sat?

— Cunoşti tu vreun ţăran căruia să-i fi făcut vreun bine şi care vrea să ţi-l plătească acum? De fapt tu nu cunoşti niciun ţăran, ai administratori, ai logofeţi.

— Să mergem la Ploieşti.

— În casa noastră? Bine. Eu merg oriunde. Deşi, dacă îmi ceri sfatul, nici casa din Ploieşti nu va fi cruţată dacă se întâmplă de ce te temi tu.

— Să ne ascundă vreun muncitor de la rafinărie. Dacă trece valul, îl umplu de bani.

— Eu nu înţeleg ce val aştepţi, ţi-am spus că din toate eu nu înţeleg nimic. E pace, nu? Nu s-a spus asta la radio?

— Ştiu eu cum înţeleg ei pacea? La vreun muncitor…

— Căruia i-ai făcut tu un bine. Cunoşti vreunul?

— Elviro, eşti o fiară!

— Eu? Nu. Sunt o laşă, dar uneori nu mă tem, ca acum. Haide, Barbule, să îngropăm în grădină bijuterii, aur…

Haide! Şterge-te de sudoare, ridică-te în picioare. Vino cu mine.

— N-ai să mă părăseşti?

— Am să te părăsesc numai după ce te voi vedsa scăpat. Numai atunci. Atunci am să plec la tata şi atunci are să mă primească şi el.

Cine mă scutură aşa şi mă îmboldeşte, şi mă trezeşte din somn? Visam, visam că mân un cal… Ia te uită, stă aplecat deasupra mea, are fustă lungă, are şi barbă. Ori tot visez?

— Scoală-te, moş Marine, scoală-te odată! N-auzi?

E popa Ilie, ia te uită e popa, aici, lângă mine, fără

potcap, şi-i flutură antinul, şi-i flutură barba.

— Bat ca la surzi în fereastra ta de un ceas şi tu ţi-ai găsit să dormi în livadă. Scoală-te, moş Marine, că-i foc!

— Unde arde?

— Arde! Nu arde, Marine, dar e pacoste mare. A spus la radio adineauri. Ne-am împăcat cu ruşii, auzi, omule?

— Slavă ţie, Doamne! N-o să mai curgă sânge.

— Ba o să curgă, Marine, o să tot curgă.

— Păi zici că ne-am împăcat.

— Dar au să stea ei locului acolo? N-o să le ardă să treacă peste noi în Germania?

— Aşa? Să treacă, să treacă sănătoşi, că neamţul bine nu ne-a făcut.

— Marine, trezeşte-te şi ascultă-mă! Eu sunt preot în satul ăsta, eu vă păstoresc de ani de zile, eu vă împărtăşesc şi vă botez. Ţi-ar plăcea ţie să mă împuşte bolşevicul sau să-mi smulgă barba, sau să-mi taie limba?

— Păi de ce, părinte? Ce să aibă cu dumneata?

— Eu nu ştiu cum e împăcarea asta cu ei, dar mi-e frică, Marine. La ei, la comunişti, preoţilor nu le merge bine.

Marin se gândeşte adânc şi greu. Ionică e comunist, unul ca el n-ar smulge barba popii Ilie, nici limba nu i-ar tăia-o. Astea sunt scorneli de ale boiereşti, ca să nu fie tot poporul comunist. Scorneli şi minciuni. Dar uite că popa tremură şi se prăpădeşte de frică. El tot dădea să pupe mâna boierului, nu boierul mâna lui. Şi dacă boierul e cu neamţul, e şi popa Ilie.

— Şi de ce ai venit la mine, părinte?

Popa Ilie bolboroseşte în barbă şi pe urmă spune repede:

— Ca să-ţi spun că în curând o să iasă şi Ionică din închisoare, dacă treburile stau aşa.

— O să iasă Ionică din închisoare? Maică Precistă, mulţumescu-ţi ţie. Asta ai venit să-mi spui părinte în toi de noapte? Bun om eşti, mai bun decât te credeam eu. Vine Ionică acasă? Of, of, să apuc eu ziua aia, să-mi văd feciorul în ogradă şi pe urmă pot să mor liniştit.

Preotul Ilie se frământă în loc, mai are ceva de spus.

— Şi să mă ascunzi pe mine, Marine, până om vedea cum stau lucrurile.

Să ştii că de asta a venit popa, veni-i-ar numele, de asta a venit tocmai la mine, că sunt cel mai sărac din sat şi fiu-meu e la închisoare şi la mine n-are cine-l căuta, că nu mă bănuie. Mult îi pasă lui de Ionică al meu şi de bucuria mea, el a venit să-l ascund.

— Că şi eu ţi-am îngropat creştineşte nevasta, pe Dobriţa, Dumnezeu s-o ierte, şi copiii ţi i-am botezat.

— Şi unde să te ascund, părinte? În pod nu mai am fân, de ce-aş mai avea când mi-am vândut vaca ca să plătesc la doctor şi să-ţi plătesc dumitale ca s-o îngropi pe Dobriţa? Cum să te ascunzi într-un pod gol?

— În grajdul vacii, că tot nu mai ai vacă. Un butoi, ceva, o copaie poţi să pui peste mine, că aşa ceva are tot omul. Eşti un bătrân cumsecade, Marine, mâine-poimâine te duci şi tu, şi de fapta asta are să-ţi ţie socoteală Al-de-sus!

Aoleo, popo, câte socoteli o să aibă cu tine Ăl-de-sus, şi rău ai să ieşi din ele! Da aici, pe pământ, n-o să ţi se întâmple ţie nimic, că nici pacoste nu vine, nici prăpăd. Vine pacea, aia vine. Şi iese Ionică din închisoare, şi vine de pe front ginere-miu Valerică din Bacău, şi cine ştie, s-or căra şi moşierii mai la o parte, să ne lase şi nouă puţin pământ. Tot pământul, zice Ionică. Eu mă mulţumesc şi cu puţin.

— Ce faci cu mine, Marine?

Am uitat de boaita de popă, iartă-mă, Doamne, şi doar e aici, în faţa mea, şi tremură.

— Hai cu mine în pivniţă, părinte, hai, că am două albii acolo. Te bag în una, te acopăr cu ailaltă, şi dormi şi dumneata fără vise. Mâine ţi-aduc şi puţină mămăligă.

Stă popa, stă în pivniţă fără grai, nu se gândejte cât n. c-a jupuit şi ce osânză s-a adunat pe el din sărăcia noastră. Să stea, că eu n-am să-l pârăsc. Şi dacă o veni Ionică, el n-o să mă ţie de rău. Ia, şi eu, un moşneag acolo, fac un bine cui nu merita, dar tot bine se cheamă. Acum

chiar că nu mai e timp de dormit. Acum prea multe şi neînţelese se zbat în ţeasta mea.

Cele şapte femei din odaia scundă şi strâmtă a închisorii au adormit. Mâncarea. multă şi neobişnuită le-a obosit, le-a obosit şi cântecul, şi entuziasmul, şi nădejdea înflăcărată aprinsă în piepturile, uscate, le-a obosit apropierea fericirii bănuite. În somn unele zâmbesc, altele suspină. Peste închisoare s-a aşternut liniştea nopţii străvezii şi înalte.

Şi deodată, în tăcere se ridică un glas bărbătesc, răsună tare, dezlănţuit, repetă nebuneşte aceleaşi cuvinte:

— Tovarăşelor! Tovarăşelor! Treziţi-vă! Tovarăşelor, treziţi-vă!

Aurora se trezeşte cea dintâi. Cine strigă? Ăsta nu e glas aspru de gardian, e glas din odaia bărbaţilor, a tovarăşilor închişi. E glas de fericire, aşa răsună! O fi glasul lui Ionică?

— Fetelor, fetelor! rosteşte ea tare. Auziţi? Ne strigă tovarăşii. Să răspundem.

Katia se ridică într-un cot şi tuşeşte, Elena tresare şi deschide ochii mari. Maria strigă cu vocea, ei puternică:

— Vă auzim. Ce s-a întâmplat?

— Libertate! Libertate! Au încetat ostilităţile pe front. Avem alt guvern. Antonescu s-a dus pe copcă!

— Uraa! răspund femeile în cor. Uraa!

— Am isprăvit cu fascismul. Libertate! Libertate pentru noi şi pentru ţară!

Glasurile se aud clar în liniştea nopţii, clare şi tari, ca şi cum pe lumea asta, sub cer, n-ar exista decât ele. Restul închisorii, şefi, paraşefi, gardieni parcă au intrat în pământ, parcă au murit, parcă temniţa ar fi goală de ei.

— De unde ştiţi? întreabă răspicat Aurora cu faţa lipită de gratiile ferestrei fără geam.

— S-a spus la radio, de două ori s-a spus până acum. Nouă ne-a adus vestea gardianul Pintilie.

Pintilie e serios, e singurul cumsecade, a mai adus el multe veşti din afară pe şoptite, cu ochi strălucitori.

— Şi ce facem acum? Ce facem noi?

— Acum suntem încuiaţi, ca şi voi. Mâine dimineaţă dăm năvală la director. Să ne dea drumul, avem tot dreptul. Libertate, tovarăşelor, libertate!

Elena se gândeşte o clipă: ţara e încă plină de nemţi. Au să plece cu coada între picioare? Au să ne împuşte înainte de a pleca? Ieşim tefere de aici? Nu se poate altfel, partidul din afară va avea grijă de noi. Şi începe cu glasul ei mic, limpede:

Sculaţi, voi oropsiţi ai sorţii...

Cântă şi celelalte. Cântă şi bărbaţii. Ioana îşi sărută nebuneşte pruncul. Sara ţine pe genunchii ei picioarele betege ale Elenei, le mângâie şi îşi culca faţa pe ele. Îi e ruşine de atâta sentimentalism, dar nu se poate opri, nu poate face altfel. Maria începe cu vocea ei puternică discursul viitor:

— Tovarăşi, să aruncăm toate lanţurile. Omul e născut pentru libertate şi fericire…

Tinca doarme adânc cu toţi copiii lipiţi de ea. Le e cald, sunt leoarcă de sudoare, dar somnul i-a cufundat în apele lui. Nu simt nimic, nu visează nimic. Şi deodată cineva bate în fereastră, pe urmă în uşă. Tinca se trezeşte greu. Ce-o mai fi şi asta? Să nu fi auzit ea prin somn măgăoaia, să trebuie s-o tragă afară din casă vecinii?

— Care eşti? Ce e? întreabă ea răguşit.

— Eu, Florica, hai deschide, Tinco, să-ţi spui ceva.

O fi murit soacra Zamfira! Vai de Florica, cine i-o mai vedea de copii? O fi murit soacra.

— Da împinge uşa, că nu-i încuiată. N-am de ce-o încui? că nu vine nimeni să-mi fure puricii.

Tinca se desprinde greu dintre copii, coboară din pat, se îndreaptă către uşă cu picioarele goale. Florica a deschis, a intrat.

— Ce e? Spune!

Florica dă să spună şi începe să plângă. Asta e, a murit mumă-sa!

— E pace, Tinco, e pace! auzi tu? S-a făcut pace! A spus la radio, la noi în mahala nu mai doarme unu, toţi sunt pe stradă. Urlă, ţipă, se veselesc. Doar la voi doarme

toată uliţa, nu s-a aflat.

Şi Florica începe deodată să plângă tare, cu hohote care o îneacă.

— Dacă se făcea mai de mult, până n-a murit Sandu al meu… dacă se făcea de-atunci.

Şi Tudor e dat dispărut! îi trece un cuţit prin inimă Tincăi. Dat dispărut nu înseamnă mort. Dă Doamne să nu fi murit! Să răsară de undeva, să vie Tudor la mine şi la copii. Da poţi să ştii? Copiii dorm, ei n-aud nimic, nici plâns, nici jelanie, nici bocet. Şi Florica boceşte un mort, un mort adevărat, îl boceşte ca în ziua în care i-a aflat moartea, numai fiindcă acum s-ar fi putut întoarce aşa cum s-or întoarce atâţia, iar Tinca plânge înfundat, cu sughiţuri. Speră şi nu speră, aşteaptă şi nu ştie dacă mai are ce aştepta, îşi trece braţul după umerii Florichii, o strânge lângă ea, plâng. Zicea nea Timofte că în curând o să fie alţi el. Poate că o să fie, poate că n-o să-ţi mai adoarmă copiii nemâncaţi, şi asta ar fi bine, ba încă ce bine! Numai de-ar veni şi Tudor acasă! Şi de-ar veni şi nepotu-meu Radu la soră-mea, Sofica. De-ar veni toţi, şi morţii să vie, să fi fost părere şi înşelăciune că au fost morţi. De-ar fi lumea ca înainte, întreagă, ba nu, mai bună, viaţa mai bună cum spune nea Timofte.

Nu gândurile sunt prea grele, noaptea e prea caldă, câinii latră prea tare în tot satul, latră ca turbaţi, nu se poate dormi. Aţipeşti, te trezeşti iar, ăsta nu e somn. Lia cobori încet din pat, de lângă maică-sa, care parcă ar dormi, care suspină încet şi regulat. Îşi scoate cămaşa de noapte, îmbracă o rochie de stambă, îşi încalţă sandalele, încet, pe întuneric, şi iese din odaie. Numai afurisita asta de uşă scârţâie lung, ar fi trebuit s-o ungă cu gaz, şi pisica i se împleteceşte printre picioare cu un miorlăit prietenos. O fi având şi ea insomnie, e bucuroasă că întâlneşte pe altcineva care nu doarme.

Dar parcă de pe uliţa mare din sat ajung până aici voci, hohote, vorbe strigate tare şi nedesluşit. Niciodată noaptea n-a fost larmă în satul ăsta. S-a întâmplat ceva? I se pare ei? Lia o apucă spre uliţa mare. Da, sunt voci, voci

multe, agitate, bucuroase. În faţa fântânii de la cotitură stau trei făpturi omeneşti, două femei şi un bărbat. Una parcă e Anaveinescu, pictoriţa veşnic calmă, chiar prea tăcută, cu care colindă ea uneori pădurea din apropiere, singura pădure din şesul ăsta întins.

— Bună seara. Dumneata eşti, Ano?

Ana se repede ca o bezmetică, o ia în braţe, o strânge la

Ple Pt

— Nu ştii? N-ai aflat? Pace, Lio, pace! Au încetat luptele, s-a încheiat un tratat sau nu ştiu nici eu ce, dar avem pace! înţelegi? Pace!

Lia o îmbrăţişează şi ea repede pe Ana, se răsuceşte pe călcâie şi porneşte într-o goană cu sufletul la gură spre casă. Câinii se ţin după ea, o latră, praful uliţei i se învârtejează sub picioare, se împiedică de un pietroi, cade, se ridică, aleargă până acasă. Intră pe poartă urlând cu un glas pe care nu şi-l cunoaşte:

— Mamă! Mamă! Lele Sofico! Sculaţi-vă! Pace! Pace!

Şi strigă atât de tare, atât de repetat, parcă înţepenită deodată în mijlocul bătăturii, încât Teodora iese din casă în cămaşa de noapte. Sofica iese din bucătărie fără bariş, cu coada pe spate.

— Ce spui? Ce spui, Lio?

— Pace, mamă! Pace, lele Sofico! Nu ştiu nimic mai mult. Dar e sigur.

— Şi o să se întoarcă Radu al meu?

— Are să se întoarcă Radu, are să se întoarcă Andrei al meu, au să se întoarcă toţi!

— Vezi că n-a mai scris din februarie…

— Ce-ţi mai trebuie acum scrisori? Are să vină el, Radu, are să intre pe poartă, are să strige: mamă!

Lelea Sofica se aşază pe lutul prispei ca aseară, dar nu mai stă cocârjată, nu-şi mai acoperă gura cu palme. Repetă numai după Lia, cu o mare convingere:

— De la poartă are să strige: mamă!

Teodora îşi strânge fata la piept.

— Mă îmbrac şi eu, Lio. Hai să mergem în sat. Hai să

auzim tot ce spun cei care au ascultat la radio. Hai la Dobrescu, el are radio. Hai, fata mea.

Sigur că Andrei n-a mai avut când scrie în retragerea asta sau că scrisorile lui s-au pierdut. Sigur că Andrei are să se întoarcă. Şi ce împăcare cu tine însăţi, nu-ţi plăcea războiul alături de fascişti, nu-ţi plăcea nici înfrângerea ţării tale.

Acum toate sunt aşa cum trebuie. E pace, şi în pacea asta se cuprinde probabil o schimbare în toată politica ţării. Nu ştiu eu politică multă, dar ştiu că nu-mi plăceau naziştii, şi nici lui Andrei. Vino, Andrei, vino, iubitul meu, vino mai repede. Tu ai să-mi lămureşti mai bine, dar înainte de asta, am să te îmbrăţişez, Andrei, şi n-am să-ţi mai dau drumul niciodată din braţele mele.

— Să mergem în sat, Lio. Sunt atât de uluită, de bucuroasă, de emoţională… Nu, să nu te mai tulbur şi eu, hai, fetiţo, hai să aflăm mai mult.

Locotenentul Andrei Bucur aude clar în casca radioului, aude cu urechile lui că s-a schimbat guvernul, că nu mai luptăm alături de foştii „aliaţi”, că întoarcem armele împotriva fasciştilor. Clar, desluşit!

Sare de la masă drept în picioare. În aceeaşi «Tipa sare din pat şi căpitanul Florescu. Are şi el o cască la urechi. De asta îi era capul atât de umflat sub pătură. Se repede la Andrei Bucur, îi dă doi pumni prieteneşti în spinare, râde cu hohot (nu l-a văzut niciodată râzând!) se învârteşte în jurul butucului care ţine loc de masă, îi mai dă doi pumni între spete locotenentului.

— Ai auzit? Ai auzit?

— Ştiai dinainte, domnule căpitan?

— Asta nu ştiam. N-aveam cum să ştiu. Dar ceva aşteptam. Să sfârşim măcelul aşteptam. Să ne întoarcem împotriva fasciştilor nu puteam spera. Asta e grozav, locotenente, e grozav! E un eveniment care va schimba toată situaţia ţării noastre. Rânduiala socială economică, înţelegi? Nu cunoşti dumneata problemele astea, ai să le cunoşti într-o zi. Mă duc pe câmp. Trebuie să văd oamenii, să strig, să

A
cânt!

— Şi generalul Pândele, şi colonelul Arsene… ce credeţi? Se vor supune?

— Pot să înjur în faţa dumitale? Pot să-i trimit… Lasă, că au să se ducă singuri. Ai fost un băiat bun, locotenente Bucur, mi-eşti drag. Căpitanul Florescu iese din bordei şi se pierde printre tranşee. Locotenentul Andrei Bucur stă locului, răscolit, ameţit. Vrea să înţeleagă întreaga însemnătate a momentului. Acasă! Are să se întoarcă acasă. Şi Lia? Are s-o ia de nevastă pe Lia. Dar dacă va trebui să meargă mai departe, adică nu înţelege bine, dar s-ar putea să trebuiască să meargă mai departe, să alunge fasciştii, pentru că întoarcem armele împotriva lor? Şi asta s-ar putea. Ei bine, are să meargă. Cel puţin asta va fi plăcut inimii lui, nu ca până acum. Şi are să scape teafăr. Nu-i spunea el adineaori soldatului Pelin R: tdu că are steaua lui? Are să-l apere ea. S-o vadă pe Lia măcar în treacăt, să-i făgăduiască că se va întoarce şi să se ţină de cuvânt.

Iese şi el din bordei. Din tranşee se aud glasuri, urale, strigăte. Primul om pe care îl întâlneşte e soldatul Pelin Radu. Îi vine să-l bată pe spate aşa cum l-a bătut pe el adineauri căpitanul Florescu. Nu, face ceva nesăbuit, ceva care nu e nici bărbătesc, nici milităresc: îl sărută pe amândoi obrajii. Şi pe urmă se îndepărtează puţin ruşinat, dar fericit, fericit.

Pelin Radu îşi prinde faţa în palme. Totdeauna l-a iubit el pe locotenentul Bucur, dar nu ştia că se poate purta ca un fârtat din satul lui, ca unul cu care ai jucat pietre când eraţi copii.

Acasă! S-o fi copt porumbul. Sus, pe dâmb, sub stejar are să stea cu Ticulina seara, după muncă, să se odihnească şi să-i spună ce dor i-a fost de ea. Nu, nu s-a măritat Ticulina, prea ţinea la el. Şi boierul? Domnu’ Barbu Cristea-Sineşti tot cu nasul pe sus o să se ţie? Tot prost o să plătească? Păi era legat-ferecat de fascişti când a fost el în permisie, acum doi ani. O să se schimbe boierul ori o să-

l schimbăm noi, cum zice Zaharia, care ceva parcă ar şti. De unde o fi ştiind? Asta nu spune vorbe de clacă, ce-i iese pe gură e adevărat.

Şi când am să ajung acasă, când am să ajung la poarta ogrăzii, o să strig odată „Mamă!” cu tot focul care s-a adunat în mine.

Ce mai noapte! N-am mai trăit eu o noapte ca asta!

PĂLĂRIA DE PAI

Frigul şi umezeala pereţilor ne pătrunde în oase. Ada, Melania şi cu mine ne mişcăm greu în flanelele şi hainele în care ne-am îmbrăcat. În odaia asta n-am mai făcut foc de unsprezece ani.

— Ada, sunt unsprezece ani de când am internat-o pe Lila în azil?

Ada îşi scoate mâinile dintr-un sertar plin de boarfe. Le ţine departe de ea, sunt negre de praf. Se gândeşte.

— Unsprezece, doisprezece, înainte de a muri Olga. Tu trebuie să ştii mai bine.

Da, cu un an sau doi înainte de a muri mama am internat-o pe Lila în azil. Nu mai ştiu bine. În clipa asta nu mai ştiu bine nimic. E dimineaţa, prin fereastra murdară intră lumina săracă a iernii. Trebăluim la flacăra jucăuşă şi gălbejită a câtorva luminări, curentul electric a fost întrerupt de unsprezece, doisprezece ani, nu mai ştiu bine.

— Rochiile din dulap sunt cam mucegăite, vrei să le vezi? spune Melania.

De ce să le văd? Să le arunce. Nimeni n-are nevoie de rochii mucegăite, dacă vrei să le dai de pomană. Nu vreau să văd nimic. Şi totuşi vreau. Vreau să văd ceva care să-mi aducă aminte de viaţa, care să păstreze încă culorile vieţii de odinioară în lada asta de gunoaie care e toată odaia. Să-mi aducă aminte de viaţa lor. Să continue ceva din ele. Răscolesc în scrisori, în fotografii. Chipuri moarte, scrisori care pomenesc despre întâmplări moarte, întâmplări care n-au lăsat dâră în urma lor. Mucegăite, putrezite ca rochiile din dulap. Patru femei au trăit în casa asta, patru femei care au plecat pe rând. Alerg de la scrin la bibliotecă, la dulapul de albituri. Caut, găsesc, nu găsesc.

Nu mai ştiu1 ce caut. Calc mereu pe pălăria de pai a Lilei. În mormanul de hârtii, petice, cutii goale, zdrenţe care s-au adunat pe jos se află şi pălăria de pai a Lilei. E o pălărie mică, un canotier cum se spunea pe vremuri, arsă de soare, strâmbă, putredă şi ea. Când Lila era încă acasă am vrut să-i fac curat în dulapurile pline de vechituri, am vrut să arunc pălăria de pai. S-a împotrivit, nu m-a lăsat: „Îmi stătea atât de bine*" a spus ea. Când? Acum cincizeci de ani îi stătea bine. Pentru mine toată viaţa Lilei a fost o baltă stătută, fără strălucirea de oglindă, fără adâncimea pe care o au apele obişnuite. Pentru ea poate că au existat uneori sclipiri peste balta asta. Sau şi-a închipuit numai la bătrâneţe că vreodată a căzut o rază peste uniformitatea, peste nimicul tern al existenţei ei. Calc peste pălăria care trosneşte uşor şi n-am vreme s-o ridic de jos. Şi n-am de ce s-o ridic de jos.

Neîmpiedicăm pe rând de fotoliul cu roţi al Eleonorei. A stat şaizeci şi unu de ani în fotoliul ăsta Eleonora, înţeleaptă, frumoasa Eleonora. Mă aşezam pe un scaun lângă ea, îi sărutam mâna harnică cu degete lungi, dibace, obrajii albi, delicaţi, uşor îmbujoraţi în pomeţi de parcă un pictor japonez i-ar fi colorat cu cea mai fină pensulă a lui. Mirosea bine Eleonora, a levănţică, a „Maria Farina" colonia de atunci. Gura ei mare, cu buze pline peste dinţii egali, strălucitori, zâmbea luminos, clar ochii, ochii ei verzi aveau totdeauna o privire în care se amesteca tristeţe cu întrebare, bună-credinţă cu un soi de teamă, de sfială, ţi se încredinţa şi se temea în acelaşi timp. Întrebarea asta se adresa vieţii, oamenilor? Exprima nedumerirea făpturii ăsteia florale de a fi fost ciuntită, schilodită de la optsprezece ani? Privirea asta o avea şi Gabriela, privirea asta întrebătoare şi încrezătoare în acelaşi timp, atunci când am cunoscut-o eu şi ea trecuse de şaizeci de ani. O moşteniseră amândouă? De la ce străbun? Prin ce întâmplări, prin ce constrângeri trecuse acel străbun necunoscut de mine, ca să păstreze în ochi, pe lângă încrederea lui firească, întrebare şi sfială şi poate teamă?

— Cine e în fotografiile astea? mă întrebă Melania.

Uită-te şi tu la ele, poate păstrezi ceva, poate îţi trebuie.

Nu ştiu cine e în fotografiile astea. Nu-mi trebuie. Le rup mărunt. Rup chipuri de femei frumoase, de femei urâte, de fete bătrâne cu ochelari, de bătrâni bărboşi în redingote lungi, de grupuri întregi: o clasă de elevi cu profesorii ei, o familie cu copii care azi or fi mari sau poate au murit, imagini de oameni care au trăit cu linişte sau în zbucium, care şi-au trimis fotografiile cu dragoste sau cu oarecare mândrie: ăştia sunt copiii noştri, aşa arătam eu mireasă, asta e casa noastră cu terasă şi bolţi de trandafiri. Rup, arunc, rup. Pe unele scrie „cu dragoste" sau „cu prietenie", pe altele mai mult, o întreagă literatură, între oamenii ăştia azi duşi au existat cândva legături, sentimente azi moarte, ca ei toţi. Calc pe pălăria de pai a Lilei, pălăria care i-a stat atât de bine în tinereţe, calc peste fotografii rupte, peste dedicaţii drăgăstoase, peste un ochi, o jumătate de gură rămasă pe o bucată de fotografie.

Ada scapă din mână o cană de porţelan fără toartă. Cana se fărâmă, călcăm acum şi pe cioburi. Cunosc ceva, florile ei albastre mi-au rămas în amintire. O aducea bunica la masă, cana asta mare pentru apă. Asta era demult, demult, când trăia bunica, eu eram copil, veneam des la masa la ea şi la mătuşile mele. Locul meu era lângă fotoliul cu roate al Eleonorei, în faţa mea stătea Sabina, veşnic îmbrăcată în negru dintr-o nevoie de originalitate, lângă ea bunica, apoi Lila, ştearsă, indiferentă tuturor. Poate că în lunga ei viaţă stearpă numai bunica a iubit-o. Bunica nu mai arăta ca în fotografia asta pe care am cules-o din vraf şi o iau cu mine. Aşa, ca în fotografie, cu amplă rochie de tafta plină de volane şi dantele, cu bucle pe ceafă, cu talia subţire, subţire, şi mână albă şi delicată, eu n-am cunoscut-o. Eu am deschis ochii asupra unei bătrânele mici, aduse de spate, care căra greu găleata ca s-o umple la cişmeaua din curte, care gătea şi spăla vasele, care după-masă citea cu lupa o carte ce-i tremura în mâinile-i obosite şi uscate. „Mama a avut de zestre două cupele cu caii lor, îmi povestea mama mea, cupele

căptuşite cu catifea, una roz şi una albastră". Pieriseră de mult, de când mama chiar era copil. Bunica rămasă în amintirea mea era gârbovită, cuminte, blajină. Când a murit nu avea şaizeci de ani. Părea de o sută.

Frigul din odaie ne-a înţepenit degetele năclăite. Luminările se topesc şi scad.

— Să ne spălăm puţin pe mâini, spune Ada.

În odaia de baie, întunecată şi ea, curge apă ruginie şi nămoloasă în chiuveta crăpată. Degetele ne îngheaţă şi mai tare, se murdăresc şi mai rău. Dăm foc unor hârtii în soba de teracotă. Ne îneacă fumul. Aş vrea să-mi iau lumea-n cap. Trebuie să rămân aici, să caut, să culeg ceva care să aducă aminte de ele mai precis, să-mi dezvăluie mie ceva ce nu ştiu încă din trecutul sumbru şi oropsit al acestei familii. Să-mi întregească o poveste aflată fragmentar când mama sau una dintre mătuşi scăpa cu glas tare o amintire pe care nu izbutea s-o uite. De ce vreau să ştiu tot? Nu-mi dau seama. Nu foloseşte nimănui la nimic, nici mie. Milioane de vieţi ca a lor au intrat în moarte, sunt uitate. Mormintele lor bătătorite. Pe mormintele lor s-au ridicat temelii de case, cresc parcuri sau holde, ori s-au săpat alte morminte. Şi totuşi răscolesc în lada în care Lila, după ce a rămas singură în gospodărie, a amestecat ziare cu site vechi, scrisori cu prosoape îngălbenite şi rupte, sticle goale de colonie cu bluze rupte şi dantele sfâşiate. Şi uite, uite un sul! E poate un manuscris al bunicului, al acelui savant nebun pe care eu nu l-am cunoscut, al acelui cărturar care şi-a adus familia la sapă de lemn, al acelui medic care traducea Horaţiu sau Herodot în vreme ce copiii lui ieşeau din ce în ce mai rar în stradă, în oraşul lor de provincie, pentru că nu mai aveau ce îmbrăca. Nu. E un caiet de reţete de bucate al bunicii pesemne. Hârtia se fărâmă între degete, pare muiata în tinctură de iod, atât e de cafenie. Nu-l pot păstra. Miroase groaznic a mucegai, scrisul e decolorat. Îl arunc. Mi se strânge inima. Îmi pare rău. Mai am ceva de la ea? Da, am acasă un evantai de fildeş rupt, o bucată de dantelă din rochia ei de mireasă. Un păienjeniş de dantelă fără

consistenţă. Când purtase rochia asta, acum mai bine de o sută de ani, nu bănuise suferinţele viitoare ale ei, ale copiilor ei. Zâmbise, cred, păşise uşor, cu încântare, alături de tânărul medic întors de la Viena, călcase uşor cu piciorul ei mic, subţire şi zveltă cum era, cu părul ei ondulat şi blondeenuşiu ca al Eleonorei, acoperit de boarea vălului alb. Şi iar mi se năzare în faţa ochilor bunica mea cocârjată, zbârcită, blândă, cărând greu găleata cu apă sau găleata cu lături la cişmeaua din curte. Se clătina pe picioare. Am iubit-o mult. Imaginile se suprapun şi se amestecă. Mi-e frig, mă doare capul. Trebuie să care ea găleata, Eleonora e ţintuită în fotoliul cu roate, Sabina şi Lila sunt la slujbă, mama mea are grija mea şi a tatii acasă la noi. Gabriela şi Victoraş sunt departe, de mici copii au fost trimişi departe, într-un orfelinat la celălalt capăt al Europei. Domnica a murit de mult, eu n-am cunoscut-o, Domnica nu mai e de mult. Bunica trebuie să care lăturile şi să spele vasele. Am acasă un evantai de fildeş şi bucata de dantelă din rochia ei de mireasă. Bunica e de mult sub pământ. Toate, toate sunt sub pământ. Pe Lila am îngropat-o săptămâna trecută. Călcăm acum, în graba noastră, pe pălăria ei de pai care i-a stat bine acum patruzeci-cincizeci de ani.

— Ia tu acasă tava asta de aramă pe care Sabina făcea cafea la maşina mică cu spirt. Ştii, maşinuţa, ibricul turcesc să-i zicem. Dacă o freci bine, tava asta are să-şi recapete faţa. Hai! mă îmbie Melania. Ibricul nu mai există, nici suportul lui pentru spirt, dar ia tava.

Iau tava. Sabina făcea cafeaua pe ea. Stătea în capotul ei negru – purta şi capoate negre – şi făcea tacticos cafeaua. Îi plăceau musafirii. Toată viaţa a suferit că nu s-a măritat. Afară de mama nu s-a măritat niciuna din toate şase, dar n-au dovedit regret, n-au mărturisit nimic, nu s-au plâns. La Sabina regretul a fost totdeauna vădit, lamentabil. Stingheritor ca şi credinţa ei că a rămas frumoasă în vreme ce viaţa o desfigura din ce în ce mai mult, că e inteligentă, în vreme ce era mediocră. De ce, de ce am puterea şi acum încă de a o dispreţui? E o ruşine să

dispreţuieşti o viaţă de muncă, de nădejdi neîmplinite, numai pentru că făptura aceea sentimentală, vanitoasă, inegală, te-a supărat dintotdeauna cu defectele ei prea vădite. E o ruşine, şi nu pot să scap de ruşinea asta. Aici, tocmai aici, unde mai întâlnesc lucruri care i-au aparţinut, unde a trăit şi a suferit, de unde a plecat în spitalul din care nu s-a mai întors, îmi aduc aminte de cusururi? Ar trebui să le acopere amintirea durerilor, neizbânzii ei în viaţă. Şi nu se întâmplă aşa. Memoria scoate la iveală ce vrea ea, de capul ei. Amintirile se amestecă iar ca boabele într-un sac. Nu sunt stăpână pe mintea mea.

— Ar trebui poate să deschidem fereastra, spune Ada. Ne sufocăm de praf.

Fereastra nu vrea să se deschidă, a înţepenit în încheieturile ei de atâţia ani. Deschidem larg uşa. Vecinii care au ocupat restul apartamentului când Eleonora şi Lila rămăseseră singure, aceiaşi vecini sau poate alţii mai noi, mai tineri, se proţăpesc în faţa uşii şi stau privindu-ne, cu ochii şi gura căscate. N-au ştiut ani de zile, de când Lila se afla în azil, ce cuprinde odaia asta misterioasă, încuiată, cu perdelele trase. O vor moşteni ei, se vor „extinde”, abia aşteaptă. Se uită ţintă la chipurile noastre grave, la faţa mea desfigurată poate. Pentru ei noi vânturăm gunoaie, răscolim gunoaie. Noi, noi ne băgăm mâinile până la coate în vieţi dispărute, în tot ce a alcătuit căldura şi bucuriile mici ale unor vieţi pierite. Eu scormonesc în amintiri ca în propriile mele măruntaie. Ceasornicul ăsta deşteptător i-l cunosc Eleonorei de când am început să înţeleg ce văd ochii mei. Stătea pe masa ei – ea în fotoliul cu roţi în faţa mesei –, ea îl demonta, ea îl curăţa, ea îi lungea viaţa. În sertarele mesei se aflau în ordine creioanele, carnetele de note, stiloul, gumele, cutia cu igliţe şi mănunchiul de andrele. În coşul de pai de alături, coşul susţinut de patru picioare înalte, o zestre întreagă de cusătoreasă, bine rânduită. În cutia de pictură – penelurile spălate, tuburile de culori, vasele mici de porţelan, pentru acuarele. Toate la îndemână, toate la locul lor, niciun amestec, nicio greşeală. Mă apucă o jale sfâşietoare pentru coşul de pai,

aproape putred. Trebuie aruncat, nu mai e bun la nimic. A plesnit căptuşeala lui de mătase roşie, au plesnit perniţele de ace, mătasea s-a tăiat. N-am să-l mai văd niciodată, niciodată, aşa cum n-am să mai văd mâinile abile ale Eleonorei umblând repede în el, ca să caute la locul lui acul de canava sau foarfeca cea mică. Pesemne că plâng sau mi-e faţa schimonosită de durere, pentru că Ada spune încet, foarte dulce:

— Îl iau eu acasă, îl pun într-un colţ al magaziei, poţi să vii să-l vezi când vrei.

Are magazie, îl va pune într-un colţ. Îmi vine să-i sărut mâna de bucurie.

— Narcisele astea au fost pictate de Eleonora, spune tot Ada. Îmi aduc aminte când le picta. Păcat că s-a rupt colţul hârtiei. Îl iau eu.

Oh, şi eu ştiu când Eleonora picta. Nu văzuse în viaţa ei o pădure, un munte. Nu ştia cum arăta decât curtea casei în care zăcuse, adolescentă, în acel oraş de provincie. Văzuse o dată marea, la un sanatoriu, la şaisprezece – şaptesprezece ani. N-o putea uita. Picta flori, arta intra în odaia în care stătea în fotoliul ei. Şi copia tablouri celebre, copii comandate de câte cineva. Făcea dantele, dădea lecţii. Dădea lecţii de orice: de matematici, de latină, de engleză, de germană, de franceză. Tot ce învăţase cu bătrânul, cu tatăl ei cel atoateştiutor, îi rămăsese în minte. Când n-avea lecţii, împletea mănuşi ori ciorapi. Nu s-a odihnit o clipă în cei şaptezeci şi nouă de ani pe care i-a trăit. Faţa ei albă, uşor îmbujorată în pomeţi, n-a fost niciodată pălită de oboseală. Nici zâmbetul ei alterat, nici nemaipomenita privire încrezătoare şi sfioasă a ochilor ei frumoşi n-a fost încruntata. Nu mi-a spus niciodată nimic despre boala ei trecută, despre operaţiile repetate care o schilodiseră. Ca o floare în glastră stătea iubita, frumoasa mea Eleonora, şi zâmbea cu gura ei bine tăiată, cu dinţii ei albi, celor ce intrau pe uşă. Mie? Mie mi-a zâmbit toată viaţa, m-a dăruit cu dragostea ei, cu înţelepciunea ei, cu ştiinţa ei. Când mă aşezam pe scaun alături de fotoliul ei cu roate, mi se părea în miez de

iarnă că stau lângă un liliac alb înflorit. Între noi se ţesea o punte imponderabilă de argint. Ce se întâmplă cu atâta iubire după ce trupul a intrat în pământ? Unde se duce, cum se topeşte, cum se destramă iubirea? Ea a existat ca o mare putere, ca o coloană de foc pe care n-o poţi tăgădui, n-o vezi dar o simţi, este mai tare decât orice altceva. Eu o iubesc şi acum pe Eleonora, pe tata, dar dragostea lor? A fost, mă rezemam de ele, mă hrăneam cu ele, erau aerul, pâinea mea. Nu mai sunt. Nici duhul lor nu mai este. Nu-l mai simt nicăieri. Eu nu visez, nu primesc semne, nu-mi trosnesc fără rost precis, motivat, mobilele, nu văd fantome. Nu simt nimic. Unde sunt iubirile?

— Dantela asta e făcută de Eleonora.

— Ia-o tu, Melanio.

În ajunul morţii Eleonorei, Melania era lângă ea. Eu mă aflam departe, la munte, nu bănuisem, nu presimţisem nimic. Eleonora era slăbită. Ce om bătrân nu trece prin perioade de slăbiciune? Nu mi-a scris cât se simte de prost, ca să nu-mi strice vacanţa. Melania era lângă ea în ajun, seara. Pentru prima oară în viaţa ei, Eleonora, care nu se plângea, nu vorbea despre recluziunea ei, despre sănătatea noastră decât ca să se îngrijoreze dacă aveam un guturai, a întrebat-o neliniştită pe Melania:

— E târziu. Cum ai să te întorci acasă?

— Cu un tramvai şi un autobuz. Nu-mi duce grija.

— Cu tramvaiul, cu autobuzul! Ce fericire!

După şaizeci şi unu de ani de infirmitate, pentru prima oară a ieşit din gura ei o mărturisire, un regret pentru ceea ce nu-i era cu putinţă, iar nouă ne era deprindere zilnică, greutate chiar. Tot ce n-a spus dar a simţit dureros Eleonora îmi stă pe inimă ca o lespede grea.

Rânduim teanc farfurii ciobite, farfurii întregi. Să le ia cine vrea, să ia şi paharele şi ceştile, nu mă interesează lucrurile astea fără personalitate. Caut cu încăpăţânare în odaie, în bucătărie o scrumieră de care îmi aduc aminte. Era o scoică de porţelan cu un fel de coş dreptunghiular pentru chibrituri. Pe coşul ăsta era gravat un Cupidon, un îngeraş credeam eu, nu ştiam pe atunci rostul săgeţii.

Scrumiera trebuie să se fi spart de mult, n-am mai văzut-o în casa lor de poate treizeci de ani, dar dacă aş găsi măcar un ciob din ea, o fărâmă, aş recunoaşte-o şi aş păstra-o. Stătea pe masa Eleonorei. Bunica punea în ea chibriturile arse după ce aprindea focul. Era foarte veche, trebuie să fi fost adusă odată cu puţinele lucruri pe care le mai avea când s-au mutat din provincie în Bucureşti. Poate că a fost a bunicului. De la el nu mai am aproape nimic. Un fragment dintr-un memoriu adresat înainte de 1900 de acest medic de ţară, încăpăţânat şi clarvăzător, Ministerului Sănătăţii. Un memoriu de răsculat, de om care vede mizeria satului şi o strigă tare. Nu mai am altceva. Dacă aş găsi scrumiera, dacă aş găsi măcar o bucată din ea! Caut, caut, n-are niciun rost să caut în haosul ăsta un ciob pierdut de zeci de ani. În momentul ăsta însă scrumiera aceea are o nesfârşită însemnătate pentru mine. Ceva din trecutul iremediabil trecut s-ar întoarce? Nimic nu se întoarce, toate aleargă, se prăbuşesc în viitorul peste o clipă trecut, iremediabil trecut şi el, şi abia adineauri aşteptat, sperat. Nimic nu ne stă în faţă decât atât cât să-l privim bine. Trebuie să întoarcem repede capul după ceea ce spuneam „va fi” şi nu ştim când a fost, când a trecut pe lângă noi, prin noi ca prin ciur, repede, nemilos de repede.

Poate că mai pot găsi aici o scrisoare, o notă a bătrânului, a bunicului care n-a murit bătrân, care s-a stins la cincizeci şi opt de ani. Mama mi-a spus că în ajunul morţii lui casa s-a umplut de fum. Era în decembrie. Casa s-a umplut de fum, copiii în alte încăperi au încremenit pentru că au aflat: tata arde tot ce a scris sau a tradus o viaţă întreagă, tot ce a lucraţ şi n-a publicat niciodată. ***Dicţionariu al limbii române,*** traducerile din Homer, din Horaţiu, din Herodot, tata le arde pentru că n-a sfârşit, n-a încheiat nimic. Dispreţuieşte truda lui risipită, se căieşte că risipindu-se şi-a adus familia la ruină. A părăsit satul pentru oraş, n-a avut pacienţi. Niciun bolnav n-a sunat la uşa lui, în vreme ce el traducea Horaţiu.

Copiii au deschis ferestrele ca să iasă fumul. Era frig.

După ce le-au închis, au auzit din odaia bătrânului un vaiet pătrunzător. Tatăl lor nu se văitase niciodată. Şi nişte cuvinte care se repetau mereu, în limba în care tatăl lor îşi făcuse studiile: „Meine arme Frau! Meine armen Kinder”! Din fundul febrei, din adâncul disperării niciodată mărturisite, ieşeau în delirul care îl cuprinsese aceste cuvinte într-o limbă străină, rostite iar şi iar, sfâşietor.

Eleonora nu era acolo, zăcea la un spital din Bucureşti, ciopârţită. Domnica murise. Ceilalţi copii mai mari sau mai mici se strângeau unul în altul şi tăceau. Înţelegeau: tata moare!

Nu mai găsesc nicio urmă din el aici. Dacă din vraful ăsta de hârtii, din raftul ăsta de boarfe amestecate ar răsări ceva! Pulbere şi scrum, suflată de mult de vânt, tot ce-a făptuit, tot ce-a încercat. Dar dintre două rochii vechi, răsare un plic. În plic sunt foi veştede ca acel caiet cu reţete de bucate al bunicii, pe care l-am aruncat. Hârtii fărâmicioase, gălbejite, zdrelite pe margini. Poartă o dată: 1900. Îl răsfoiesc cu mare grijă. E un jurnal intim, e jurnalul Domnicăi, al acelei Domnica, sora cea mai mare a mamei, a celorlalte mătuşi, care s-a sinucis în 1901. Toate vorbeau despre ea ca despre cea mai deosebită, mai inteligentă, mai sensibilă dintre ele. Murmurau încet că înainte de sinucidere avusese o boală de nervi care pe atunci se chema „melancolie”, apoi, când se vindecase, la douăzeci de ani îşi curmase viaţa. Nimeni nu mi-a explicat niciodată nimic precis, durerea pierderii ei nu le-a trecut niciodată. Am înţeles numai că Domnica nu putuse îndura mizeria care se statornicise în casă, izolarea în care trăiau, propria ei neizbândă: boala îi întrerupsese studiile.

Le las pe Ada şi pe Melania să cureţe dulapurile, să încerce să culeagă din zdrenţe de prosoape sau aşternuturi întregi, din veselă farfurii sau ceşti neciobite, în cumplita dezordine în care a trăit Lila ultimii ei ani în această casă şi din cumplita murdărie care s-a mai aşternut peste dezordine în aceşti unsprezece ani. Răsfoiesc cu înfrigurare „jurnalul” Domnicăi. Rânduri de o infinită tristeţe a cuiva care ar fi vrut să aibă un rost pe lume, o

vibrantă sensibilitate în faţa naturii, întrebări chinuitoare în privinţa ordinii sociale, a religiei, amestecate cu lamentările romantice ale unei adolescente întârziate, cu umbra inconsistentă a unei iubiri pentru o făptură care trecuse prin apropierea ei tot ca o umbră. Acum abia o cunosc pe Domnica dincolo şi mai precis decât în amintirile surorilor ei despre ea. Un cap limpede, o raţiune clară, cu toată sensibilitatea ei exaltată. Niciun cuvânt despre sărăcia din casă, niciun cuvânt despre constrângerile din viaţa ei în familie. O dorinţă perseverentă de a muri, pentru că se socotea nedesăvârşită ca om. Şi când dorinţa asta de moarte se risipeşte şi se stinge, când Domnica se hotărăşte să reia studiile de unde i le-a întrerupt boala de care nu pomeneşte, când pe ultima pagină a jurnalului, într-o zi de toamnă, îşi ia adio de la soare şi aşteaptă întoarcerea lui în primăvară cu un soi de odă păgână, care nu prevesteşte nimic rău, jurnalul se curmă. Cunosc data, a doua zi în zori Domnica s-a sinucis. Taică-său, bunicul, trăia încă. Eleonora era bolnavă. Bunica? Nu ştiu cum va fi arătat atunci, poate că n-avea încă cincizeci de ani. Poate că de atunci a început să albească, să se gârbovească. Boala şi moartea începuseră să pătrundă în casă, surori cu mizeria.

Acum ştiu cum era Domnica. Mi se spunea: „Avea umor!” sau „Domnica nu era frumoasă, dar era plină de viaţă înainte de boală, cânta la vioară, recita versuri”. Mi se povestea: „Domnica era singura dintre noi care îndrăznea să vorbească cu tata. Tata era sever, preocupat, lucra veşnic, ne temeam de el şi îl respectam. Poate că ne iubea, probabil, dar noi nu ştiam. Pe Domnica era vădit că o iubeşte. Şi Eleonora lua lecţii cu el, şi cu ea sta de vorbă”. Domnica s-a sinucis şi bătrânul doctor a început de atunci cred să-şi piardă încrederea în el. Abia azi o cunosc şi eu bine pe Domnica.

— Lasă caietul, ai să-l citeşti acasă. Uită-te puţin la rufele astea. Ce păstrăm şi ce aruncăm?

Ce să fac cu rufele? Ţin în mâini ceva mai preţios decât un portret şi decât toate rufele din lume. E o bucată

autentică dintr-o viaţă care a fost. Caietul ăsta n-a fost scris pentru ochii mei, dar plin mine, după 78 de ani, Domnica mai trăieşte puţin. Cu mine odată se va duce definitiv şi ea, şi Eleonora, şi bunicii, şi mama. Toţi, toţi. Se vor duce aşa cum se duc toţi oamenii de pe pământ, numai pentru mine nu e acelaşi lucru, încâlcita lor poveste tragică eu am cunoscut-o, pe mulţi dintre ei i-am cunoscut, şi poate pentru că au fost ai mei mă întreb cu nedumerire şi durere dacă trebuie să cred în destin, său. Întâmplare, în blesteme, în coincidenţe, în înlănţuit ea cauză-efect, în diavolul nevăzut care le rânduieşte într-un fel ignorat de logica noastră. Niciunul dintre ei n-a fost o mare personalitate, cineva care să scrie sonete ca acelea ale lui Shakespeare sau să picteze ca Tintoretto. Oameni aidoma lor s-au perindat miliarde în istorie, şi miliarde s-au topit în ţărână. Suferinţe ca ale lor au îndurat miliarde de oameni, unii mai cumplite încă. Dar ce alta decât suferinţele omeneşti merită să fie păstrate în amintirea noastră? Operele rămân, ele vorbesc singure despre autorii lor, despre victoriile omului. Suferinţele se spulberă, se uită. Omul obişnuit a trăit în ele şi în năzuinţele lui. Omul obişnuit a fost măcinat de ele. Dacă iubim omul obişnuit, viaţa lui cu suferinţele şi năzuinţele ei rămâne încrustată în noi, şi merită să fie încrustată, să fie ţinută minte. Atât timp cât durăm noi înşine. Sau atât timp cât durează literatura unui scriitor care a însemnat-o pe hârtie, pentru că i-au rămas în auz vaietele şi scrâşnetele suferinţelor altora, sau resemnarea lor, cicatrice adâncă şi numai ei ştiu cât de dureroasă.

— Încearcă puţin să fii atentă! mă mustră Melania. Şi hai să închidem uşa, nu mai pot răbda să se uite vecinii ăştia la noi.

Îi adevărat, vecinii care aşteaptă să se „extindă” nu s-au mişcat din cadrul uşii deschise. Ce vor să vadă? Ce vor să audă? Ce reprezentaţie o fi asta pentru ochii lor? Mă sfiesc ca o neroadă să le închid uşa în nas, le cer scuze:

— Intra frig. Mă iertaţi, trebuie să închid uşa.

Sunt dezamăgiţi. Mă privesc cruciş. Pleacă. Sunt

foarte obosită, toate suntem obosite dar n-avem pe ce ne aşeza. Scaunele sunt pline de praf gros, de pe pat au dispărut saltelele şi cuvertura de pluş, la cutremur, când uşile au ieşit din ţâţâni şi nu ştiu cine a intrat în casă şi a luat ce i-a plăcut. Mai târziu am pus lacăte, dar ce-a fost luat, luat a rămas. Pe pat nu mai e decât o pilotă mică, îmbrăcată într-o mătase înflorată, decolorată. Vom vedea mai târziu dacă e bună la ceva, dacă fulgii din ea nu sunt tăiaţi. Caut în bibliotecă. Şi aici cad din cărţi scrisori vechi, flori presate, alte fotografii. Doamne! multe fotografii au existat în casa asta! Ne împărţim cărţile între noi. Cele care au fost ale Sabinei poartă pe dosul paginii de gardă numele ei scris mare, de acoperă pagina. Şi asta mă zgândăre. Să mâzgăleşti aşa o carte pe care n-ai scris-o tu! Aşa îmi spuneam de când eram copil şi aversiunea îmi revine, întovărăşită de **remuşcare.** Nu ştiu câte calităţi şi-a atribuit femeia asta, sărmana, şi cât de mult a vrut să i le recunoască toată lumea! Şi-a închipuit uneori şi xă e iubită, şi cred că niciun bărbat n-a iubit-o niciodată. Ce nenorocire, să nu te iubească nimeni în viaţa ta în care ai fost odată şi tânără şi să doreşti atât – de mult dragostea! Ce nenorocire! Dacă n-ar fi fost închipuirea ei că e cuceritoare, ar fi simţit mai adânc nenorocirea asta. De Eleonora ştiu şi eu că au fost îndrăgostiţi câţiva oameni. Poate că asta a ajutat-o să trăiască după ce fusese amputată. Aşa, infirmă, a fost adorată. Iubirile au trecut, – dar i-a rămas în suflet mireasma lor, lumina lor.

— Tu ştii cine sunt copiii ăştia?

Dintr-o carte a căzut o fotografie. Am mai văzut-o, am mai văzut-o când eram foarte mică. Pe urmă a dispărut şi am crezut mai târziu că fusese o năzărire a mea. Copiii ăştia doi, îmbrăcaţi în alb, cuminţi şi trişti cum nu trebuie să fie copiii, sunt Gabriela şi Victoraş, când erau mici. Fotografia e trimisă din orfelinatul în care fuseseră culeşi după moartea bunicului, orfelinatul din acea ţară depărtată. Au resemnarea unor oameni maturi, încercaţi de viaţă şi o cuminţenie care îţi frânge inima. Plecarea lor s-a petrecut mult înainte de naşterea mea. Pe Gabriela am

cunoscut-o târziu, avea vreo şaizeci de ani. Pe Victoraş l-am cunoscut înainte de război, la Paris. După orfelinat fusese în primul război mondial pe frontul englez, apoi se stabilise în Franţa. Făcea o meserie nepotrivită cu el, era nefericit. Abia când prietenul meu Walter l-a dus cu el la ateliere de pictură şi a început să picteze cu oarecare talent, a început să cunoască bucuria. Picta paralel cu slujba lui ingrată. Era delicat, sensibil, sfios, de o mare generozitate. A avut parte de blestemul care a plutit peste familie. Către sfârşitul ultimului război a fost luat de nazişti într-o zi de pe stradă şi a murit într-un lagăr de concentrare. Vestea morţii lui a ajuns la noi pe ocolite, printr-o împrejurare inexplicabilă. A murit într-un lagăr de exterminare Victoraş. Copilul ăsta pe care îl văd în fotografie, subţirel, cuminte, îmbrăcat în alb, omul încă tânăr cu care am bătătorit la Paris cheiurile când încerca să picteze, care recita sute de versuri pe dinafară, care era fericit că descoperise pictura, darul lui de a picta, copilul ăsta a murit acolo, întâi redus la foame, umilinţe şi tero. are, apoi scheletic, într-o lungă agonie, înspăimântat, singur. A pornit dintr-un orfelinat ca să ajungă într-un lagăr. Poate că dădeau în el cu piciorul când treceau pe lângă leşul lui încă viu. Asta mă obsedează acum, că au dat în el cu piciorul, în trupul lui delicat, şubred. În sufletul lui delicat. Dădeau cu cizma. Marii lui ochi verzi trebuie să se fi făcut şi mai mari, şi plini de spaimă, sigur. Poate că l-au ars într-un cuptor. Nu ştiu. Dar văd foarte bine cizma care îl lovea în coaste, în mâinile care învăţaseră să picteze.

Nu semăna cu Sabina, nici cu Lila, semăna la fire cu Eleonora. Şi Gabriela i-a semănat Eleonorei. Moştenise natura blaiină, supusă a bunicii. Mama mea, Olga, era foc şi pară. Era o furtună. Se dezlănţuia în veselie sau deznădejde cu clocot. Păstra totuşi înăuntrul ei un anumit echilibru, o disciplină, o măsură. Bătrâneţea o înţelepţise, dar nu-i stinsese izbucnirile, nici umorul, nici fantezia. Nu-i ştersese vocabularul colorat, agerimea critică a ochiului, elanurile drăgăstoase sau furiile trecătoare.

De unde vin, din ce străbuni, trăsăturile astea de

caracter atât de deosebite între ele? Niciodată n-am să pricep cum de Victoraş, cu viaţa lui grea de la naştere până la moarte, a rămas un om cald, sensibil, iar Ionel, fratele cel mare care şi-a luat lumea în cap după moartea bunicului şi a devenit un bogătaş în Franţa, şi-a uitat mama, câtă vreme a mai trăit, şi-a uitat surorile, a trăit ca Bimbaşa Sava şi şi-a păstrat cu ghearele şi cu dinţii averea şi preţioasa lui persoană de orice ar fi putut-o stingheri. El cobora din alţi părinţi, din alţi străbuni? Sărmana, incolora, impersonala Lila nu era tot soră cu ei, nu era fiica aceloraşi părinţi? A bătut toată viaţa pragurile tuturor bisericilor, ale tuturor sectelor, dar n-ar fi fost niciodată în stare să explice cuiva ceva despre dumnezeire. Avea şi ea o vanitate – aşa cum a avut numai vanitate Sabina –, să facă prozeliţi, „să aducă la Domnul”. N-a adus pe nimeni niciodată şi nici nu s-ar fi putut cu mintea ei puţină, cu ideile ei vagi şi cu imposibilitatea ei de-a exprima un gând, chiar dacă îl avea, aşa cum putea să-l aibă ea. Fie-i ţărâna uşoară, a murit săptămâna trecută şi eu stau s-o cântăresc acum. O viaţă săracă, fără evenimente, fără bucurii nu mai trebuie cântărită. Am eu o balanţă cu asemenea drepturi? În vraful de scrisori pe care l-am rupt adineauri erau câteva primite de ea acum cincizeci de ani cred de la un profesor al cărui nume a trecut pe atunci pe la urechile mele. Sunt scrisori politicoase, ale unui om bine crescut, în care nu se poate desluşi niciun fel de sentiment. De altfel nu sunt multe, nu se întind pe un mare interval de timp. Nici numele lui n-a răsunat mult timp în casa asta. Lila le-a păstrat. A trăit ca un soi de dragoste, în inima ei îngustă a putut vreodată pâlpâi o dragoste cât de slabă pentru acest profesor destul de cuminte şi de oarecare, aşa cum se vede din scrisorile lui? Poate că tot atunci îi „stătea atât de bine” pălăria de pai pe care călcăm acum. Pălăria asta îi aducea aminte Lilei de acea primăvară sau vară în care profesoraşul care s-a făcut pe urmă nevăzut a condus-o poate acasă în câteva seri? Ca şi peste noi picura atunci mireasma salcâmilor în floare şi sărăcia ei de viaţă a fost îmbogăţită odată de o flacără, de o speranţă? îşi mai

aducea aminte bătrânica din azil, pe care am înmormântat-o acum o săptămână, de acele nopţi unice în viaţa ei? Omul cel mai simplu, alcătuit din puţin, dar în puţinătatea lui ca o slovă, ca un A mare pe care îl poate citi oricine, închide pesemne în el trăiri nemărturisite, sărbă*j* torile trecutului lui, pe care nimeni nu le-a băgat în seamă. Frământări pe măsura lui, mici pe lângă marile frământări ale celor puternici, înzestraţi cu forţe lăuntrice, atleţi care ştiu să lupte cu viaţa şi să înfrângă întâmplarea, dar frământări totuşi, care dor sau fericesc cele trei picături incolore care alcătuiesc sufletul lor. Iar mi se pare în clipa asta că ceea ce dă valoare omenească omului, ceea ce dă însemnătate ultimii făpturi omeneşti nevrednice de a fi luate în seamă e tocmai suferinţa. Şi animalul suferă, dar omul îşi gândeşte suferinţa şi o cântăreşte chiar când mintea îi e puţină. Toate sunt cumplite în casa asta, sunt de neîndurat. Aş vrea să fac o ordine în povestirea acestui neam, să-i înşir cronologic istoria.

— Vino în odaia de baie, spune Melania. Trebuie să vedem şi acolo ce poate fi cules şi ce aruncat.

Eu vreau să înşir cronologic istoria. Trebuie să mă duc în odaia de baie. Ah, ce zăpăceală, ce murdărie, ce vraişte! Săpunuri uscate în săpuniere vechi, înflorate, de porţelan, în jumătăţi de săpuniere. Ligheane mici şi mari în vana spartă. Prosoape de culoarea veşmintelor care mai rămân, bucăţi, pe unele schelete în morminte desfăcute după zeci de ani. Pahare sparte, păstrate cu grijă de Lila, de parcă s-ar fi putut întregi singure prin zăcere. O fotografie lipită pe un perete, fotografia vreunui tablou celebru poate, care îl reprezintă pe Iisus îngenuncheat pe Muntele Măslinilor. Sertarul dulăpiorului plin de tuburi goale de pastă de dinţi. Ies îngreţoşată din odaia de baie.

— Aruncă tot.

În toată casa asta au rămas ordonate, rânduite înţelept numai sertarele mesei Eleonorei şi coşul ei de lucru. Eu vreau altceva, vreau să reconstitui cronologic istoria familiei. Le las pe Ada şi pe Melania să care cioburi şi zdrenţe în lăzile de gunoi din curte.

Va să zică aşa. Bunicul părăsise locul de medic de plasă, deschisese cabinet în acel oraş. Nimeni nu suna la uşa doctorului necunoscut. Bunica se încuiase într-o odaie cu Domnica, îi veghea boala, „melancolia”. Eleonora începuse să zacă de dureri crâncene în picioare. Tuberculoză osoasă. Copiii cei mari învăţau cu bunicul, cei mici învăţau de la cei mari. Când o fată se ducea să dea un examen îşi întocmea îmbrăcămintea din tot ce aveau celelalte, din tot ce nu era prea ponosit sau rupt, fie că i se potrivea sau nu. Bunicul traducea Horaţiu, ca să uite că în casă în ziua aceea nu era pâine. Şi zile întregi la rând nu era în casă pâine. Când în sfârşit suna un pacient la uşă, toată familia tresărea de bucurie: se va putea cumpăra ceva de mâncare.

Pe urmă casa s-a umplut de fum: bunicul, pe moarte, îşi ardea manuscrisele. Vaietul lui se auzea în toată casa „Meine armen Kinder!” Pentru prima oară i se auzea glasul tânguitor, nimeni nu-l auzise decât clar, sigur, liniştit. Nu, nu, asta a fost mai târziu. Întâi s-a sinucis Domnica. Într-o dimineaţă, în zori, tocmai când se vindecase, când familia o socotea echilibrată. În jurnalul ei niciun cuvânt despre mizeria din casă. O mare admiraţie pentru tatăl ei cel savant, o mare duioşie pentru mama ei cea bună. Şi un dor nesfârşit de câmpii, de păduri, de ape, în acea recluziune în care trăiau. Şi după asta a murit bunicul. Când murea el, Eleonora era în spital, la Bucureşti. Bunica purta haine cernite după Domnica. Nu ştia ce se va întâmpla cu ea, cu mulţii ei copii. Nu înţelegea nimic, nu se pricepea la nimic, nu putea nimic. Fiul cel mare, Ionel, îşi sfârşise liceul, sfârşise câteva clase şi Sabina, poate tot liceul şi Eleonora, cu toată boala ei. Ce se putea face cu atâta învăţătură în acel oraş de provincie în care n-aveau legături, n-aveau cunoştinţe, n-aveau sprijin? Eleonora era pierdută, poate că avea să moară. Ionel tânjea după studii superioare în capitală. Sabina putea ţine ea singură un neam întreg? Ce se mai putea vinde din casă, ce mai rămăsese de vânzare?

Mă uit la mobilele astea sărăcuţe din jurul meu. Dulapuri modeste, un scrin simplu, un pat, o ladă

braşovenească înflorată, cu saltea pe măsura ei, pe care dormea Lila cât mai trăia încă Eleonora. Mama mi-a povestit cândva despre mobile grele, sculptate, despre biroul bunicului, masiv şi sobru, despre draperiile de catifea, despre oglinzile cu ramă aurită, despre salonul vienez tapetat cu mătase azurie. Nimic din toate astea nu mai exista când m-am născut eu. De mult, de mult fuseseră vândute. Poate unele, cele care mai rămăseseră, au fost vândute pentru mutarea familiei la Bucureşti. Nu le regret pe ele, mie mi-e dor de scrumiera de porţelan în formă de scoică, de îngeraşul gravat pe hornul ei. De solniţa cu margini ca nişte volane. Ele sunt ale bunicii pentru mine, dar s-or fi spart de mult. Mi-e dor de bunica mea cu părul alb, cocârjată înainte de vreme, bană, bună de parcă amărăciunile n-ar fi făcut decât s-o îmblânzească şi mai muli. Vorbea mereu despre „copii”. Copiii însemnau pentru ea victoraş şi Gabriela, cei plecaţi atât de mici într-un orfelinat dintr-o ţară străină, departe. Nu vorbea decât despre „copii”. Despre aceşti copii atât de cuminţi, de resemnaţi în fotografia pe care am găsit-o adineauri. Am întrebat-o odată pe Gabriela, târziu, când am cunoscut-o eu, în acea ţară îndepărtată în care rămăsese, când ea avea peste şaizeci de ani, dacă îşi mai aduce aminte ceva din copilăria ei. N-avea nicio amintire limpede, dar mi-a spus cu acea privire tristă, nedumerită a Eleonorei: „Mama nu mi-a scris niciodată”. Mi-a părut peste putinţă, era de neînţeles. Am stăruit, tristeţea a stăruit şi ea în ochii Gabrielei şi răspunsul a fost acelaşi: „Mama nu mi-a scris niciodată. N-am avut corespondenţă decât cu Eleonora”. Am căutat îndelung pricina acestui fapt incredibil, nepotrivit cu dorul nesfârşit care o macina pe bunica. Şi n-am putut găsi decât o explicaţie: nu era în stare să le scrie. Plecarea lor, înstrăinarea lor o durea atât de tare, încât ***nu putea*** să le scrie. În vreme ce eu mă suiam pe genunchii ei, mă jucam cu părul ei alb şi ondulat, mă răsfăţăm ca orice ţânc, gândurile ei erau la ceilalţi, la copiii ei mici din orfelinat, şi poate la Domnica, poate la bunicul, poate la nefericirea Eleonorei. Mă strângea la pieptul ei uscat, şi se

gândea la nefericirile celorlalţi. Ah, ce bine măcar că am iubit-o mult, că am dezmierdat-o mult, că am sărutat-o mult. Că i-am dat fără să ştiu că-i dau ceva ce era pierdut pentru ea: apropierea drăgăstoasă, expansivă a unui copil.

Dulcea mea Gabriela, atât de târziu cunoscută! Zâmbea, se bucura de o floare şi de un copac, cel puţin de asta a avut parte în lunga ei viaţă de soră de caritate care îngrijea bolnavii acasă la ei. A avut parte de grădini, de parcuri, de flori. Zâmbea, era puternică, sufletul ei era mereu deschis să primească şi să dea, dar ochii ei căprui păstrau, ca ochii verzi ai Eleonorei, o tristeţe, o întrebare, o încredere amestecată cu sfială. Cum m-a privit ultima oară când am văzu i-o acolo, la I.ondra, când cancerul îi rodea măruntaiele şi oasele, o privire nedumerită şi tristă, care spunea parcă: „de ce aşa?”

Aşa au fost toate întâmplările acestor vieţi. Sabina, care dorea atât de mult să se mărite, a murit tot fată bătrână. Se ducea la slujbă, se întorcea de la slujbă, îmbătrânea, picioarele i se strâmbau, ochii i se îmbolnăviseră. Spera încă o minune. Încrederea aceea în frumuseţea ei, în inteligenţa ei, pe care adolescenţa mea o dispreţuise, încrederea aceea absurdă a fost un dar ceresc care a ajutat-o să-şi târască zilele serbede şi trupul obosit şi diform.

Eleonora a stat şaizeci şi unu de ani într-un fotoliu cu roate. Bunicul, omul acela tare şi sever, a murit plângând. Pe Victoraş l-au chinuit şi l-au ucis într-un lagăr nazist. Crescuse într-un orfelinat, făcuse două războaie, cunoscuse fericirea de a picta când l-au ridicat de pe stradă, l-au dus acolo, într-o mină cred, l-au ucis prin foame şi umilinţe. Îl loveau cu cizma, sigur că îl loveau dacă nu se mai putea ridica de jos. Gabriela, bolnavă, într-o pensiune străină, n-a murit în patul ei cel puţin, ci a căzut şi şi-a sfărâmat tâmpla de colţul noptierei. Şi ea crescuse într-un orfelinat, şi mania ei nu avusese tărie să-i scrie niciodată. Lila n-a avut nicio bucurie în viaţa ei decât poate acele scrisori incolore, acea pălărie de pai care „îi stătea bine”. A alergat dintr-o sectă religioasă în alta, fără

să înţeleagă niciodată nimic. Pesemne că şi ea, cea ternă, avea nelămurit nevoie de ceva, şi n-a găsit acel ceva, mintea ei nu l-a putut dibui, cuprinde.

Cine a scăpat din lanţul ăsta cu inele de nefericire atât de bine prinse unul în altul? Cei care au fugit, Ionel, care a trăit departe, ca un animal îmbuibat şi indiferent faţă de tot ce lăsase în urmă, şi Olga, mama mea, care s-a frământat totdeauna între bucurii, şi amărăciuni, a ştiut să râdă cu hohot, să se înfurie, să se potolească, să se dea ca într-un scrânciob în nefericire ca să atingă sus fericirea, şi iar să coboare în disperare. Altfel de viaţă, deosebită de a celorlalte; în casa asta de amintiri asemenea una cu alta nu e loc pentru amintirea ei. Vreau să părăsesc mai repede locul ăsta care aduce aminte de prea multe întâmplări-ped-pse. (Cine a pedepsit? Pentru ce?) Să plec cu fotografia „copiilor”, cu chipul bunicii în tinereţe, cu jurnalul Domnicăi, cu cutia de pictură a Eleonorei (când stăteam lângă coşciugul ei, acum cincisprezece ani, mă auzeam spunând, dar nu mă puteam opri să nu-i spun necontenit la ureche: „Fetiţa mea! Fetiţa mea!” Eu crescusem în poala ei, dar ea rămăsese până la şaptezeci de ani o adolescentă, o chiparoasă, o apă limpede care oglindea cerul, acel cer pe care nu l putea vedea din odaia ei cu fereastră îngustă), să plec acasă la mine, să ascund bine aceste lucruri care numai pentru mine au preţ, pe care n-am cui să le las.

Acum mobilele rămase scârţâie greu, ţârâte în curte. Să le ia cine vrea. Ada se îndură să le care în magazia ei. Are să le dea pe rând cui o avea nevoie. A mai rămas pe patul de pe care s-au furat la cutremur saltelele şi pernele, pilota mică, înflorată, decolorată. Vrem să vedem dacă fulgii din ea sunt întregi, dacă nu curg fărâme, ca prin sită, prin găurile ei. Melania o ia de colţuri şi o scutură în mijlocul odăii goale. Din ea cade cu bufnet înăbuşit pe podeaua plină de fotografii şi scrisori rupte, un enorm şobolan mort. Scoatem toate un urlet de spaimă şi scârbă. Fugim afară, călcând încă o dată pe pălăria de pai, care mai are putere să scrâşnească stins. Nu mai avem de ce să ne întoarcem în casă. Din casa asta au fost scoase şi

ultimele lucruri care mai puteau aduce aminte de nişte vieţi, de nişte oameni, de multe nefericiri legate între ele de o putere necunoscută şi haină. N-a mai rămas înăuntru decât şobolanul mort. Viitorii chiriaşi au să-l ia pe făraş şi au să-l arunce la lada de gunoi, peste cioburi, zdrenţe şi papuci desperecheaţi.

Merg spre casa mea curată şi gem din când în când. Tot ce-a îngropat timpul trăieşte pentru ultima oară în mine. Va muri definitiv odată cu moartea mea. STATORNICIE

Lumina scădea. Roşul casei din faţa ei se întunecase, îşi pierduse flacăra, era acum sânge vechi, şi iedera care curgea, plete desfăcute de-a lungul peretelui, se umplea de mister, se prefăcea din plantă în şuvoi de şerpi, unduiţi uşor de o adiere de vânt. Clopotele bisericii din spatele ei bătură deodată vecernia, umplând piaţeta cu muzica lor amplă, care parcă izgonea şi aerul sau îl prefăcea poate şi pe e) în sunet, un sunet pe care îl respirai şi-ţi umplea plămânii, îi lărgea, îi făcea să cânte. Sus, în vârful turlei, mai strălucea puţin aur, mai cădea o rază întârziată de soare.

Mara începu să-şi strângă pensulele, să le şteargă, să adune paletă şi cuţit. Ceea ce aşternuse pe pânza ei nu mai semăna deloc cu ceea ce avea în faţa ochilor. Şuvoiul verde până atunci al canalului nu mai avea o culoare certă, se amesteca în el nu negru, ci întuneric străveziu, casa cea roşie mocnea ca un imens cărbune care nu vrea să se stingă, dar care nici nu mai arde, iar iedera se schimbase în coamă de vrăjitoare.

Trebuia să vină Bernardo. Venea în fiecare seară s-o ia de la lucru, în orice colţ al Veneţiei ar fi pictat. Nu întârzia, sosea odată cu dangătul clopotelor de seară. În spatele ei se auzeau paşi, mai repezi, mai înceţi, dar pasul lui iute şi viu se deosebea dintre toate. Ăsta era! auzi-l!

— Iartă-mă, draga, draga mea! Am întârziat! Astăzi, ca nişte diavoli, nu voiau să încheie odată şedinţa, vorbeau, vorbeau flecarii, şi nimeni nu spunea nimic important. Îmi venea să-i arunc pe fereastră când ştiam că

tu eşti aici şi aştepţi.

— Liniştește-te, Bernardo, uite, nici nu mi-am adunat lucrurile, n-ai întârziat.

— Lasă pânza, s-o văd.

— Nu e gata, n-ai ce vedea.

— Ba da. Las-o. Admirabil! Veneţia ta de fildeş şi mărgean! Nimeni nu-i cunoaşte gingăşia ca tine.

— Eu îi văd şi vigoarea, dar nu sunt în stare s-o redau, îi văd măreţia, şi o pictez fragilă.

— Nu e nimic fragil aici în sensul de friabil. E nobilă Veneţia ta, dar nu ştii tu să-ţi preţuieşti pictura. Iau eu şevaletul, dă-mi şi cutia. de culori. Te las să duci pânza, ca să n-o ating cumva. Vino, draga mea.

— Să trecem prin Riva degli Schiavoni.

— Ştiu. Altfel nu-ţi închei seara.

În adevăr, Mara aşa îşi încheia serile. Pe Canal Grande rămăsese mai multă lumină, şi era clară lumina asta, străvezie, nu strălucitoare, dar curată, curată ca în cea dintâi seară a lumii. Spre Lido, acolo unde Canalul se deschidea imens în lagună, apa păstra străluciri de argint şi umbre trandafirii pe oglinda ei. Cerul vast plimba pe întinsul lui de un albastru palid nori mici, rozalii, pufoşi. Departe, la Lido, se aprindeau luminile ca nişte gâze plăpânde, pâlpâitoare, de aur, şi pe măsură ce albastrul se închidea la faţă, gâzele creşteau, prindeau trup, siguranţă, ardeau cu intensitatea stelelor care se iveau ici, colo, înflorind deodată sub ochii lor ca cum cineva de dincolo de bolta larg desfăcută ar fi înfipt ţinte de aur în baldachinul ei.

Pe Canal trecea vaporaşul fluierând şi duduind, treceau gondole negre cu perechi culcate leneş pe pernele de catifea, cu doamne în vârstă, ţepene şi solemne, cu domni care priveau depărtările prin binoclu. Zidurile dogoreau încă, dar din apă ieşea umezeală bună, răcoroasă.

— Cum miroase Veneţia ta, Bernardo! mai bine decât o pădure, mai bine decât o grădină. Miroase a algă, a frunze verzi, a violete, a lemn ud, miroase a mare şi a

primăvară.

— Străinii spun că duhneşte. Eşti singura fiinţă venită din altă ţară căreia îi place mirosul Veneţiei.

— Străinii sunt nişte proşti. Se şi tem să nu se dărâme peste ei sau să nu se scufunde. Vin s-o vadă ca pe o expoziţie, nu s-o trăiască din zori până în seară şi din amurg până în zori, cu toată sonoritatea, culoarea şi ritmul vieţii ei. Cu mireasma ei.

— Tu ai s-o trăieşti toată viaţa alături de mine.

Părăsiseră cheiul cel mare şi străbăteau uliţe înguste, treceau peste poduri mici care încălecau canaluri, traversau piaţete care înconjurau o biserică mică şi o fântână sculptată, se îndreptau spre hotelul în care locuia Mara. Turiştii se răriseră la ora asta în cartierul acela mărginaş, se instalaseră pesemne la marile restaurante din piaţa San Marc, de pe Canal Grande, în cine ştie ce teritorii pitoreşti îndepărtate, conduşi de gondolierii lor. Străduţele însă erau pline de lume, de copii care se jucau, de femei înfăşurate în lungi şaluri negre de mătase, de tineri cu tricouri marinăreşti, cu şapca pe ceafă, care treceau fluierând sau cântând. Cartierul nu se domolise şi n-avea să se potolească până noaptea târziu, nici copiii măcar n-aveau să se culce, era vară, era cald, ziua fusese zăduf, când se va ivi şi luna, Mara ştia că veneţienii nu vor intra în casele lor până nu-i va doborî oboseala.

— Nu mai urca scara, duc eu lucrurile sus. Să-ţi aduc un şal, o jachetă?

— Glumeşti, Bernardo? Pe căldura asta? Ar trebui totuşi să mă spăl pe mâini, să mă pieptăn.

— Părul îţi stă foarte bine şi pe mâini spală-te la portar. De ce să urci trei etaje?

Bernardo îi smulse pânza din mână şi se repezi pe scara îngustă şi cotită. Mara se privea în oglinda de deasupra chiuvetei din odăiţa portarului. Da, părul brun, tuns scurt, stătea la locul lui. Ochii imenşi, negri, erau parcă uşor încercănaţi. De ce m-o fi iubind atâta? îi trecu prin gând. N-am nimic deosebit. Ochii poate, restul e abia schiţat şi pentru un cetăţean din oraşul lui Tiziano nu sunt

o femeie, sunt un copil rămas pe loc, nu chiar un pitic, dar o adolescentă care îmbătrâneşte firavă şi şuie. El e frumos, e înalt şi larg în umeri, e atletic aproape. Trebuie să fim ridicoli alături.

Bernardo coborî valvârtej.

— Ai o scrisoare din ţară pe masă. Nu ţi-am adus-o ca să nu-ţi pierzi vremea cu ea când eşti cu mine. Să te gândeşti numai la mine. Ai s-o citeşti la întoarcere. Unde mergem?

— La „Îl angelo D'Oro".

— Iar acolo? Nu te-ai plictisit?

— E pe un canaleto, se aude apa clipocind. Îmi place. Nu e multă lume, nu l-au dibuit încă turiştii.

Bernardo îşi petrecu braţul în jurul umerilor ei. Îi plăcea să-i simtă mici, rotunzi, delicaţi, îi plăcea să ţină în mâna lui mare mina ei subţire. Uneori, când strada era pustie, o ridica pe braţe şi o purta câţiva paşi. Era atât de uşoara! Când îl privea în faţă cu ochii ei mari şi fierbinţi, se umplea de duioşie şi de patimă. Acum, după ce mama lui acceptase căsătoria asta şi mai aveau numai trei săptămâni până la cununie, simţea cum creşte în el sentimentul de proprietar al unui bun gingaş, care trebuie ocrotit şi ferit de atingeri străine. Se întreba mirat ce teamă, ce prudenţă o făc-use pe Mara să reziste atâta timp la asalturile lui hotărâtoare dintru început, încăpăţânate, când blajine şi rugătoare, când violente? Nu-l iubise, asta era, dar acum era sigur că îl iubeşte şi se ştie vrednic de iubit. Atâtea femei doar se dăduseră în vânt după el până acum. De Gianina se rupsese doar cu cruzime când o cunoscuse pe Mara, pricinuise o dramă şi o încercare de sinucidere. Dar în clipa aceea nimic nu mai avea însemnătate pentru el, decât zâmbetul gurii delicate a Marei, care lăsa la iveală dinţi albi, puternici, strălucitori între buzele uşor şi prelung arcate, privirea ei gravă, nasul drept şi subţire, trupul mic şi proporţionat, glasul ei limpede şi uşor. Maică-sa fusese dezamăgită când o văzuse prima oară: „Dar nu e o femeie, Bernardino, e un copil rahitic!" „Nu ştii să vezi, să desluşeşti delicateţea, mamă, e

o Tanagra”. „Eu preferam o cariatidă pentru tine”. „Găseşte-o dumneata şi înfiaz-o, ca să am o soră”. Treptat, signora Casandra se deprinsese cu ideea că Bernardo se va însura cu Mara. Ceva îi spunea că băiatul ei nu era destul de iubit, o simţea parcă, dar raţiunea era mai puternică: era cu putinţă să nu-l iubească cineva pe Bernardo? Fiul ei era doar o perfecţiune, începând cu casca de păr roşu ca flacăra şi sfârşind cu picioarele lui lungi, zvelte, iuţi. Şi inteligenţa lui! Şi succesele pe care le avea la barou! Şi casa asta comodă şi frumos mobilată în care avea s-o aducă pe venetica aceea – asta nu trebuia spus tare în faţa lui Bernardo, ar fi luat foc –, toate, toate erau o fericire pentru viitoarea ei noră. Pesemne că aşa iubea ea, pe tăcute, sau era intimidată de norocul care dăduse peste ea. Oricum, expansivă nu era, nici ursuza, era calmă şi binecrescută. Şi neapărat, neapărat trebuia să treacă la catolicism!

Apa canalului clipocea din când în când, lovită de vâsle. Mai trecea câte o gondolă. Din timp în timp răsuna şi un plescăit enorm, un ţânc sărise în apă şi înota voiniceşte. Cei rămaşi pe mal urlau de entuziasm şi se dezbrăcau repede, ca să-l urmeze. Bernardo vorbea, vorbea. Faţa lui mobilă îmbrăca pe rând toate expresiile, din când în când râdea pu hohote mari, prindea mâinile Marei pe deasupra mesei şi le strângea să le fărâme, îşi turna vin, îi turna şi ei în paharul aproape plin, vorbea despre viitorul lor, despre pictura ei, despre procesele de la tribunal, despre dragostea lui, toate amestecate, învălmăşite tumultuos, semănate cu „cara mia” şi „carissima” la fiecare două cuvinte. Mara simţea că ameţeşte. Nu băuse mult, dar era sleită. Poate că stătuse prea mult în soare. Poate că Bernardo vorbea prea mult. Ce-o să mă fac dacă va vorbi aşa toată viaţa? se gândi o clipă. Şi uite, e ca un izvor de munte, proaspăt, inepuizabil, clocotitor. Orice femeie ar fi fericită… Trebuie, trebuie să fiu şi eu fericită. Nu sunt în stare, are să vină şi asta. Am hotărât, am făgăduit, am acceptat şi înăuntrul meu. Ce înseamnă lehamitea asta? Oboseala zilei, numai oboseala.

Asta e lucrul cel mai înţelept pe care l-am făcut vreodată, hotărârea de a mă mărita cu Bernardo. Cred că mi-e somn. Aş vrea să merg acasă, dar el are chef să mai stea, el petrece de minune. Mă sfiesc să-i tai vorba, mă sfiesc să-i stric buna dispoziţie. Cum de nu-şi dă seama că nu mai pot, că abia mă ţin pe scaun?

— Ai-am coborât în fundul mării la Lido şi am găsit o scoică cu o perlă în ea.

— Cam mică perla, ca să aibă preţ.

În adevăr, se cunoscuseră la Lido, unde el făcea salturi gigantice de pe trambulină şi ea picta un colţ de plajă colorat şi scăldat în lumină.

— Când am să-ţi scot din cap oboseala asta a neînsemnătăţii tale? Din ce s-a născut? Vreau să te vezi cu ochii mei, Mara, e o poruncă!

Mara ştia din ce se născuse sentimentul neinsec. nătăţii ei, nu mai trebuia să se gândească la asta, se gândise ani de zile. Dar uite că acum Bernardo dădea porunci, în glumă, sigur. Cine ştie dacă nu va veni şi ziua în care le va da în serios. Nici la asta nu trebuia să se gândească. Să se lase dusă de apă, deocamdată apa asta era blajină. La douăzeci şi şase de ani nu trebuie să mai cumpăneşti atât.

— Bernardo, sunt obosită. Nu te supăra, dar mi-e foarte somn.

— Somn, draga mea? în noaptea asta cu lună ţie ţi-e somn? Hai, trezeşte-te, uită-te la cer, e păcat să ţi-l acoperi cu un tavan. Zilele astea luna are să scadă, nu mai prindem asemenea noapte.

— Sunt obosită, poate că am făcut o mică insolaţie.

— Insolaţie? Vai de mine! Ne trebuie o aspirină. Alerg la o farmacie de serviciu. Aşteaptă-mă aici.

— Am aspirine acasă, cel mai bun lucru ar fi să mă culc.

Bernardo deschise braţele într-un gest de resemnare dezolată. Porniră spre hotelul Marei cu paşi rari, ea aproape ascunsă sub braţul lui cuprinzător, tăcută. Bernardo nu mai era vesel, era însă tandru, cald,

mângâios. „Se poartă cu mine cum te-ai purta cu un pisoi care abia a făcut ochi, îi veni în gând Marei. Dacă nu mi-ar preţui pictura, aş crede că omul ăsta a găsit o jucărie de care se poate şi sătura într-o zi. Probabil că toate perechile se deprind până la saturaţie de convieţuire, sau, ştiu eu? Poate că există şi iubiri care durează, dacă m-aş gândi numai… dar nu mă mai gândesc”. Au ajuns la poarta hotelului.

— Unde pictezi mâine?

— Tot acolo, ai văzut că n-am sfârşit.

— La prânz n-am să pot veni să te iau la masă, am treburi încurcate, trei procese. Seara, la vecernie, da? Dar există şi altă propunere, a mamei, să vii să prânzeşti cu ea. Asta ar fi cam pe la ora unu. Vrei?

Mara se înfiora, prânzurile în doi cu signora Casandra erau o încercare grea. Mama nu făcea decât să-şi laude fiul şi să urmărească cu ochi de şoim fiecare mişcare, fiecare expresie a viitoarei nurori. Luaseră masa singure de două ori până acum, şi Mara se simţise stingherită, îngheţată, şi se plictisise cumplit. Când era şi Bernardo de faţă, atunci el vorbea în cascade, dezmorţea atmosfera, o punea şi pe ea la largul ei.

— Mulţumesc mult, dar aş vrea să dorm puţin după masă. Mama ta nu cunoaşte siesta, ea nu oboseşte niciodată.

— Dormi în odaia mea.

— Nu, mă sfiesc să mă duc la culcare, când ar trebui să-i ţin de urât signorei Casandra. Ne vedem seara, mai bine.

Bernardo făcu acelaşi gest de renunţare dezolată. Apoi o luă în braţe şi o sărută îndelung, fără să-i pese de trecătorii târzii care mai străbăteau piaţeta în spatele lor. Mara se lăsă pe braţul lui arcuit şi parcă o pace dulce pătrundea în ea. Era bine să fie răsfăţată aşa, era foarte bine. Dar Bernardo nu mai sfârşea, sărutările lui deveneau pătimaşe, şi o undă de oboseală strică parcă şi pacea asta. Se rupse din braţele lui şi intră pe uşă.

Urcă scara încet, scara aceea cu trepte înalte şi

înguste. Sigur că era vorba de o insolaţie, atâta oboseală nu se putea explica altfel. Aprinse lampa de sus, cam sărăcăcioasă în lumină, trecu după paravanul pe al cărui creton decolorat doi păuni îşi resfirau cozile foste albastre, şi se spălă cu apă multă, rece, din cap până în picioare. Era mai bine, oboseala se desprindea de mădulare, se dezlipea de pe ochi, se risipea din ţeasta grea şi fierbinte. Apoi ieşi de acolo, în cămaşa de noapte, să tragă perdelele şi storul de care uitase. Aveau să intre ţânţari. Abia atunci, în drum spre fereastră, văzu pe masă scrisoarea de care îi pomenise Bernardo, un plic mare, albastru, pe care numele ei era scris de o mână sigură, care aruncase apăsat literele. Încremeni. După atâtea luni, după atâtea luni, ştia bine, din februarie, şi acum era iulie, o scrisoare de la Milescu! în februarie fusese o carte poştală ilustrată de la Nisa, acum scrisoarea venea din ţară. Plicurile lui dintr-o hârtie cu ţesătură groasă, ca de in scrisul lui ca azvârlit de mâna aceea prelungă, delicată şi viguroasă în acelaşi timp. De ce mai scria? Ce scria? Ce-ar fi să rupă scrisoarea fără s-o citească şi s-o arunce în coşul de gunoi? Aşa are să facă. Are s-o rupă chiar acum. În zece bucăţi, în douăzeci de bucăţi. În vremea asta degetele ei deschideau cu grijă plicul. Scrisul mare, ciudat aplecat spre dreapta, grăbit parcă şi greu de desluşit, umplea aproape două pagini:

„Oare Mara şi-a uitat cu desăvârşire prietenii? Dacă ei nu-i e dor, lor le e dor de ea. A pictat Veneţia toată, ce mai vrea să picteze? La Răchitele s-au trecut de mult glicinele, salcâmii şi teii. Mai sunt în floare trandafirii, dar cei de toamnă au îngheţat anul trecut, aşa că dacă Mara întârzie, n-are să-i mai prindă nici pe cei de vară. I-am avut aici pe Alecu, ne-a dat câteva concerte, familia Zenovici şi alţii pe care îi cunoşti sau nu, anoşti sau interesanţi, cum i-a creat natura, căreia ei nu i-au mai dat niciun ajutor de când s-au născut. S-au dus toţi în Elveţia sau la Vichy. Mi-a rămas credincios Octav, vânăm şi pescuim. La Nisa a fost în primăvara ce trecu o mare plictiseală. Sabina se informează stăruitor de dumneata. Nu-i scrii? Ce lucrezi? Ce faci? Când te întorci? Eu rămân pe loc până după

culesul viei. Mă cutreieră un cumplit sentiment de singurătate.

Al dumitale

Antioh Gheorghe Milescu”.

Ce se petrecea? Cine erau. acei „lor” cărora le era dor de ea? De ce dacă îi era în adevăr dor, nu spunea cinstit: „mi-e dor de dumneata”? Cochetăria lui obişnuită? Perversitatea, da, aşa trebuia să-i spună, perversitatea cu care se juca cu ea de şase ani, de când îl cunoştea? Ea nu-i mai scrisese din decembrie, nu-i răspunsese un cuvânt la cartea poştală venită de la Nisa. În vremea asta îşi schimbase hotelul, adresa. De unde o aflase Antioh? făcuse un efort ca s-o afle, fără îndoială. Se plictisea atât de tare, încât avea nevoie de adoraţia ei, din păcate atât de des vădită? Pieriseră femeile din jurul lui, acele doamne şi domnişoare elegante, de „spiţă veche”, care vorbeau pe jumătate franţuzeşte, pe jumătate româneşte, dar o românească „neaoşe” aşa cum le cerea originea, cărora el le făcea curte, care închideau ochii pe jumătate când îi vorbeau şi râdeau muzical la glumele lui, acele doamne care o priveau pe vremuri ca pe o curiozitate când o întâlneau la Sabina, pentru că o pictoriţă, şi nu de neam bun, era o intrusă în societatea lor, dar un fenomen de care te interesezi în treacăt, ca să dovedeşti că acorzi importanţă artei, şi o oarecare importanţă drămuită artistului. Cum putea un om cu inteligenţa, cu cultura lui Antioh Milescu să-şi treacă viaţa între asemenea făpturi? Când îl cunoscuse, era însurat cu Maria-Jeanne, cu acea frumuseţe desprinsă parcă din Boticelli, şi proastă ca o gheată, de o prostie perfectă, fără fisuri, întrecută poate numai de liniştea cu care privea în jurul ei, fără curiozitate, fără interes, fără tulburare. Privea de sus o lume care i se părea mică şi incoloră, o lume peste care plutea ca o lebădă pe ape. Înţelesese atunci că Antioh divorţase de ea, dar nu mai înţelesese aventura lui cu Simone, tot atât de urâtă pe cât era Marâe-Jeanne de frumoasă, iute la minte, rea, intrigantă şi agresivă. O huidumă botoasă, osoasă, cu dinţi care parcă îi spărgeau

buzele, ironică în orice împrejurare şi cu oricine, cu Antioh chiar, care reacţiona cu graţia, cu nonşalanţa lui obişnuită. Ce se petrecea acum? Se isprăvise orice idilă? spunea că nu-l mai are la moşie decât pe Octav. Probabil că nici Octav, bufonul lui, nu-l mai amuza destul. Bietul Octav, ruinat cum era, îşi dădea destulă osteneală, dar stăpânului de la Răchitele i se urâse.

Mara se plimba prin odaie cu scrisoarea în mâini. O strânsese mai întâi în pumni, ca s-o mototolească, s-o arunce, apoi întinsese bine hârtia pe masă, o netezise cu palma, o recitise. Îi era în adevăr lui Antioh dor de ea? Un om leneş ca el îşi dăduse osteneala să-i afle adresa. Îşi călcase pe inimă şi-i scrisese, deşi din decembrie ea nu-i mai trimisese un rând. Să fi ajuns la saturaţie, la lehamite de lumea în care se învârtea, în care exista şi inteligenţă, bineînţeles, dar atât snobism, atâta artificiu, atâta lipsă de preocupări mari, adevărate, încât un om că el nu se putea să n-o vadă cu luciditate. Şi ultimele cuvinte care îi scăpaseră parcă fără voia lui: „Mă cutreieră un cumolit sentiment de singurătate. De ce i-o spunea ei, tocmai ei despre ale cărei sentimente nu se putea îndoi, ei de care se desprinsese atât de uşor? După clipele în care i se păruse ei că Milescu se dăruieşte, se apropie, se poartă cu ea altfel decât cu toţi ceilalţi, sau cu toate, urmaşe numaidecât distanţa aceea rece, indiferenţa aceea distrată, care veneau să corecteze, să retragă tot ce avansase, să şteargă parcă şi amintirea elanului de un ceas sau o zi, a intimităţii create de un gest, de o undă catifelată care îi străbătuse glasul numai când îi vorbise ei, de un cuvânt care dovedea o înclinaţie, o apreciere generoasă. Nopţile de la Răchitele nu trebuiau puse la socoteală, acele frumoase nopţi avuseseră poate vulgaritatea unui roman-foileton, în care doi oameni se împerechează pentru că au prilejul, pentru că e lună pe cer şi păsările piuie în somn. Importante fuseseră accentele de tandreţe, de preţuire, de slăbiciune semănate în toţi aceşti ani, în împrejurări neaşteptate. Avea în adevăr nevoie de ea, de ea anume, dezmeticit după atâta absenţă, conştient

că ceea ce-i închinase de atâta vreme era mai pur şi mai profund decât îi dădeau prietenii sau prietenele din lumea lui? Sigur că şi acolo se iubea, nu crease ea dragostea pe lume, dar iubirile lor scăpărau şi se stingeau, ca încă o distracţie pe care o uzau repede. Sau nu ştia ea să cântărească acea societate, pentru că venea dintr-alta, mărginită, strânsă uneori de gât de nevoi, care înota din greu să atingă ţeluri mărunte şi apropiate, care se mulţumea cu puţin şi, din invidie poate, vedea snobism, superficialitate, îngâmfare la toţi cei care erau deasupra ei. Se simţea singur Antioh! Dacă ar fi fost acum acolo! Poate că în această singurătate, revenit la el însuşi, sau devenit acel altul despre care vorbise odată, ar fi văzut-o în sfârşit cum era, nu era mare lucru, nu, dar ar fi preţuit dragostea ei. Îi spusese odată: „Semeni cu un desen japonez, abia atins di o mână delicată, care în câteva trăsături aproape străvezii a pus o întreagă personalitate”. Ar vedea-o poate aşa şi acum, ca în ziua în care îi spusese cuvintele astea în salonul Sabinei, la Umbra marelui palmier din colţ, de lângă pian. Atunci îl cunoştea de un an, tot la Sabina îl cunoscuse, la unul din acele ceaiuri pe care le dădea pianista, şi la care invita şi aristocraţi, şi doi-trei artişti, ca să dea culoare întrunirilor ei. Da, aşa se petrecuseră lucrurile, în ziua în care îl cunoscuse, avea atunci douăzeci de ani, nu sfârşise şcoala de Belle-Arte, era spăimântată de lumea adunată acolo, stingheră şi intimidată când Antioh Milescu se aşezase lângă ea, într-un fotoliu, îşi rezemase tâmpla în palmă, cu cotul sprijinit de braţul fotoliului, o privise adânc cu ochii lui căprui, puţin piezişi, o privise fără sfială, ca pe un obiect, apoi spusese apăsat, aproape dur: „Dumneata eşti pictoriţa care are atâta talent?” Ea nu ştiuse ce să răspundă, zâmbise vag, plecase ochii. Privirea lui Milescu era de neîndurat. „Sabina te preţuieşte mult, te ridică în slăvi”. Încercase să răspundă ceva „oamenii se pot înşela” sau „deocamdată e prea devreme ca să fii sigur că ai talent”. Glasul lui se schimbă deodată, deveni dulce şi catifelat, dar privirea îi era tot pătrunzătoare, neclintită, răscolitoare.

„Sunt un mare iubitor de pictură. Şi sunt şi ghicitor. Mă uit la dumneata şi sunt sigur că pictezi bine. Ştii, harul se citeşte pe faţa omului. Iartă-mă, mă cheamă nevastă-mea”. O doamnă înalta, aurie, de o mare frumuseţe, îl chema din celălalt colţ al salonului. Mara rămăsese neclintită. Nu ştia cine e, nu ştia cum îl cheamă. Îşi simţi inima bătând tare, îşi simţea sângele în obraji. Nu văzuse în viaţa ei un bărbat atât de frumos, nu auzise un glas atât de bogat, n-o privise niciodată nimeni aşa. Aşteptase să plec; toţi oaspeţii, în speranţa că va afla de la Sabina Dima cine era acel om convingător, fermecător. Şi de atunci, din ziua aceea, nu se mai gândise la altceva. Ba da, şi la pictură, la el şi la pictură.

În acel prim an îl mai văzuse de câteva ori. Uneori păruse că nici n-o recunoaşte, că n-o vede în colţul ei. Odată Sabina avusese ideea să vină la ea cu câţiva cunoscuţi, să-i vadă lucrările. Îşi pierduse capul. Ceea ce numea ea atelier era o odaie, mare, e drept, în care dormea, mânca, lucra, îşi trăia viaţa. Trebuise să şteargă în ajun orice urmă de trai cotidian din încăperea asta, să ascundă în dulap şi sub divan tot ceea ce ar fi vorbit despre altceva decât desprpictură, să înşire pânzele de-a lungul pereţilor, pe jos, şi să spele până şi perdelele. Împrumutase ceşti de cafea cu farfurioarele lor de la singura ei prietenă, Cora. Corei i se părea că Mara are un noroc nemaipomenit, că a fi vizitată de „lume bună” înseamnă a-ţi şi pregăti succesul expoziţiilor viitoare. Făcea şi ea pictura, ar fi vrut şi ea să aibă relaţii, dar nu 1 se deschisese nicio uşă, ca Marei. Mara nu simţea deloc nevoia ca toată lumea aceea de la Sabina, boieraşi şi ciocoiaşi eleganţi, să dea buzna în singurătatea ei, să-i adulmece sărăcia, să-i aprecieze pictura, să o găsească „gentille” sau „charmante”, dar Sabina Dima insistase cu autoritatea ei obişnuită. Sabina o preluase de la maestrul ei, cu care era prietenă, şi ţinea neapărat s-o „lanseze”. O aprecia, în adevăr, o răsfăţa aproape, nu marca nicio diferenţă socială între ele ci doar una de vârstă, şi avea de mult orgoliul de a scoate la iveală şi a face cunoscut câte

un talent pe care poate l-ar fi înghiţit obscuritatea, fără ajutorul ei. Şi mai era ceva ce o hotărâse pe Mara să accepte invazia asta în casa ei, era speranţa că va veni poate şi Antioh Gheorghe Milescu. Îl mai văzuse în acest an de câteva ori la ceaiurile muzicale ale Sabinei, îi mai vorbise câteodată privind-o tot atât de fierbinte, răbdase multe întâlniri sufocante la care el nu venise, aşteptându-l încordat, nimicită, goală şi pustie când venea seara, se pleca acasă, şi ei îi părea că e o frunză aproape veştedă, adusă aici de vânt, purtată mai departe de vânt. Dacă avea să vină şi el să-i vadă tablourile? Aveau să-i placă: Va spune ceva? Două cuvinte politicoase sau cine ştie ce aprecieri serioase, competente, care aveau să-i dea ei puterea de a lucra mai departe? Şi se va plimba prin odaia asta în care, în singurătatea ei, i se năzare de atâtea ori glasul lui, chipul lui, mişcările lui lente şi graţioase, privirea lui care îţi despică fiinţa sufletească şi citeşte în ea ceea ce ai vrea să-i ascunzi. Se va aşeza pe scaunul de colo, se va rezema de fereastră, va duce ţigara la gură cu degetele lui lungi, va lăsa în încăpere amintirea făpturii lui adevărate. Va veni poate şi cu nevasta, cu acea splendidă Marie-Jeanne, şi vai! în odaie va rămâne mirosul parfumului ei, nu al ţigărilor lui. N-avea nicio scrumieră! Alergase cu sufletul la gură de dimineaţă să cumpere una înainte de venirea oaspeţilor, făcuse o nebunie, dăduse o mulţime de bani pe o scrumieră de Lalique, ca să fie vrednică de mucurile ţigărilor lui. La ora unsprezece veniseră toţi. Sabina Dima, două prietene ale ei, acel Octav care era acum la Răchitele, şi Antioh, fără nevastă. Ciripeau ca o colivie de peruşi, le părea grozav de amuzant că urcaseră patru etaje cu piciorul, simplitatea încăperii era pentru ei încântătoare, una dintre doamne pomeni despre mizeria lui Van Gogh. Antioh îi adusese flori, anemone. Mara trecuse printr-o clipă de mare emoţie, n-avea decât o singură glastră, simplă, urâtă, de sticlă groasă. Îşi făcuse curaj, o scosese din dulapul în care o ascunsese în ajun, pentru că în definitiv asta avea, asta era ea, nu trebuia să pară altceva. Bine că n-o ascunsese sub

divan, să trebuiască s-o scoată de acolo!

Doamnele priveau tablourile, scoteau exclamaţii scurte şi binevoitoare, Octav remarca „transparenţa culorii”, Sabina ţinea un soi de curs asupra picturii, şi doct şi rafinat, Antioh privea tăcând, fumând. Abia la plecare îi luase amândouă mâinile în mâinile lui şi-i spusese cu glas scăzut, foarte cald, de taină parcă: „E ceea ce am bănuit eu. O mare personalitate într-o făptură atât de mică. Precizia desenului dumitale m-ar înspăimânta, ca precizia unui chirurg pe care nu-l mai socoteşti un om supus emoţiilor omeneşti, dacă culoarea dumitale n-ar vibra, fără apărare, nestăpânită”. Oaspeţii coborau scara. Antioh întârziase în urma lor. Erau singuri, în pragul uşii. Îl privea de jos în sus, tremurând. Atunci el se aplecase brusc şi o sărutase pe creştet. Apoi plecase.

Mult timp se gândise Mara la sărutarea aceea. O sărutase ca pe un copil? Ca pe o adolescentă pe care o mingii pentru că i-ai descoperit un merit? O sărutase ca pe o femeie care ţi-e dragă, dar căreia nu-i cauţi obrajii sau gura, pentru că nu cutezi? îi adusese flori. Ce lucru extraordinar, flori de la Antioh Milescu! Era mai mult decât făcuseră ceilalţi oaspeţi, şi asta înainte de a-i vedea pictura. Acum odaia era plină de el în toate ungherele ei, aşa cum bănuise ea că va fi. Se ducea în fiecare joi la ceaiurile Sabinei, dar Antioh nu mai veni x> bună bucată de vreme. Se împrimăvăra. Nu cuteza s-o întrebe nimic pe Sabina, i se părea că dacă i-ar rosti numele în faţă. ei, s-ar da de gol, i s-ar citi pe faţă tot ce are în suflet. Altcineva întrebă de el odată, când salonul era plin. „Antioh? A divorţat. Da, a sfârşit divorţul”. N-avea niciun rost să simtă bucuria pe care o simţise în clipa aceea, n-avea niciun rost să-i vină să ţipe tare de fericire. Divorţat sau însurat, Antioh făcea parte din altă lume. După ce îi văzuse pictura, după acele cuvinte de preţuire, după ce o sărutase, n-o mai căutase niciodată. S – o caute? Era absurd. Să vină măcar joia la Sabina, unde ştia sigur că vine şi ea. Nu făcuse nici asta. Ce-i păsa lui de pictoriţa cea mică, chiar dacă avea talent, când viaţa lui era plină de cine ştie câte

preocupări? Marie-Jeanne stătuse între ei? Da' de unde! între ei doi nu era decât depărtare şi dragostea ei mare, fără rost, care nu putea umple distanţă şi gol. Şi totuşi nu mai putu sta în fotoliul ei de lângă palmier, nu mai aşteptă ca Sabina să se aşeze la pian, şi se strecură afară, plecă. Amurgea. În aer mirosea a primăvară, bătea puţin vântul, peste garduri liliecii îşi aplecau ramurile înflorite, lumina era încă albăstruie. Mergea, mergea cu vântul în faţă, ajunsese în mahalale pe care nu le cunoştea, rătăcea pe uliţe întortocheate, şi nu-şi putea potoli bucuria aceea neghioabă care gâlgâia în ea.

A doua zi Gabriel Zamfirescu, colegul care îi făcea curte de mult, o ceru de nevastă. I se păru o întâmplare din cale-afară de absurdă. Tocmai acum! Acum, când ce? Nimic, nu se petrecuse nimic, divorţul lui Milescu nu însemna nimic, şi totuşi un soi de nădejde descreierată o făcea să-i pară că ceva se schimbase, că ceva devenea posibil, că, cine ştie, poate, într-o zi… Avea multă afecţiune pentru Gabriel şi-şi dădea silinţa să nu-l jignească, dar să nici nu-l lase să spere ceva. Şi peste încă o zi, da, într-o sâmbătă după joia în care aflase marea veste, primi acasă un buchet de flori. Le aduse un comisionar împreună cu o scrisoare, un plic mare, albastru, dintr-o hârtie groasă cu ţesătură aparentă, ca de in Atunci văzuse pentru prima oară scrisul lui Milescu. Era un mănunchi de mimoze şi o scrisoare de două rânduri: „Domnişoara Mara Matei a băgat de seamă că a venit primăvara? Trebuie neapărat s-o picteze.

Antioh Gheorghe Milescu".

Îşi adusese aminte de ea! îi trimisese flori. Asta poate că însemna ceva. Ar fi trebuit să-i mulţumească, nu îndrăznea să-i scrie, nu ştia cum. Pictă mimozele şi îi trimise tabloul. Antioh nu răspunse, nu dădu niciun semn de viaţă. Află de la Sabina că era la moşie, la Răchitele. Poate că tabloul ei nu-l găsise în Bucureşti, poate se pierduse. În v ara aceea sfârşi şcoala de Belle-Arte şi plecă la maică-sa, la Buzău. Era o vară caldă, grea. Mara porni în munţi cu şevaletul, cu pânze şi culori, lucră din zori până

în amurg, ca să fie istovită, ca să nu se mai gândească. Şi se gândea totuşi, se gândea neîncetat. Aştepta toamna, aştepta după-mesele de joi. Dacă nu putea fi vorba de mai mult, măcar să-l vadă. Niciunul dintre oamenii care o înconjurau n-aveau consistenţă omenească, numai imaginea lui însemna ceva, de parcă universul întreg se topea şi se scămoşa, ca să rămână în centrul acestui haos ceva ce însemna tot, şi frumuseţe, şi realitate, şi sens.

În toamnă, când se întoarse în Bucureşti, i se oferi o bursă de un an la Paris. Maestrul ei o propusese. Fusese cuprinsă de panică. Să plece? Ar fi vrut, sigur că ar fi vrut să vadă, să mai înveţe, dar trebuia să-l întâlnească întâi pe Antioh. Trebuia să afle, nici ea nu ştia ce, dacă primise tabloul, dacă îi plăcuse, dacă trimiterea mimozelor însemna mai mult decât o politeţe – de ce ar fi fost politicos cu ea? –, dacă exista în ei ceva pentru ea, şi doar era sigură că nu exista nimic. Îşi amână plecarea, îşi pierdu capul, înţelegea că zăboveşte degeaba, dar nu se putea înfrânge. Şi îl întâlni la Sabina. Da, atunci când. Îi spusese sub palmierul din colţ că seamănă cu un desen japonez făcut de o mână delicată. Şi că tabloul ei îl încântase, dar, vai! uitase, luat de treburi, să-i mulţumească. Îi accepta mulţumirile şi acum? Mâinile ei dibace îndurau să fie sărutate cu atâta întârziere? îi povestise atunci că toată vara fusese hărţuit de vizite nedorite, tocmai când se apucase să lucreze ceva. Da, uite, după atâţia ani de trândăvie, după ce îşi dăduse seama că nu va ieşi un filosof din el, pentru că doctoratul în filosofie îl luase cândva la Paris, îi venise deodată chef, pentru că era liber ca pasărea cerului, să facă ceva, să-şi învioreze mintea. Se apucase de un studiu asupra lui Descartes, dar oaspeţii îl întrerupseseră mereu. Acum avea de gând să plece la Paris, unde bibliotecile îi puneau la îndemână texte pe care nu le găsea aici. La Paris! Marei îi păru că e fulgerată din creştet până în tălpi de ceva care semăna a lumină, a bucurie. „Şi eu plec la Paris, mi s-a dat o bursă”. Milescu îi apucă iar amândouă mâinile: „Asta e grozav! Sper că n-ai să mă ocoleşti acolo. Nu cunoşti Parisul, am să

ţi-l arăt eu, îmi va face o plăcere deosebită să te plimb prin toate ungherele lui în care nu nimeresc uşor străinii. Lângă tinereţea dumitale receptivă am să redevin tânăr şi eu. Am să te prezint unor pictori pe care îi cunosc. Acum trebuie să plec, am făgăduit să mă mai duc undeva. La revedere! Peste o lună, la Paris!" Şi plecase. Mara era covârşită de fericire. Voia s-o vadă acolo, se bucurase vădit că o va vedea. Era limpede că omul ăsta avea o mare simpatie pentru ea. Mai mult poate? Sau în viitor avea să fie mai mult? Se putea spera orice, orice. Felul în care îi vorbise nu era o politeţe salonardă, fusese sincer şi plin de elan. Sabina se aşezase la pian şi cânta. Acel Bach care răsuna acum se confunda cu bucuria ei, niciodată n-avea să mai poată despărţi amintirea acestui ceas de a acestei muzici. Abia în drum spre casă îşi dădu seama de un lucru: Milescu nu-i spuse când pleacă. „Peste o lună" parcă, unde va locui, cum se vor întâlni, unde să-l caute ea, care nu-i putea da de pe acum nicio adresă viitoare a ei. Poate va mai veni joia viitoare la Sabina. Oricum, ea trebuia să se ocupe de mâine chiar de plecarea ei, să se asigure de ea. Formalităţile i se făcură uluitor de repede, dar-Milescu nu veni joi la Sabina. Ea trebuia să plece, i se dăduse şi biletul de tren, mai avea trei zile până la data scrisă pe el. Îi cunoştea adresa, i-ar fi putut telefona, dar o împiedica timiditatea. Să-l întrebe la telefon unde îl va întâlni la Paris? Dar dacă fusese vorba numai de un entuziasm de o clipă, de un soi de politeţe exagerată cum aveau toţi acei oameni care, de câte ori o întâlneau la Sabina, aveau aerul că atunci o cunosc pentru prima oară, pe care îi răbda în fiecare săptămână numai ca să-l vadă pe el? Dacă uitase chiar tot ce-i spusese atunci, aşa cum uitase să-i mulţumească pentru tablou? Milescu putea fi şi rece, şi distant, mai fusese şi altă dată, politicos dar depărtat ca Polul Nord.

Îşi făcuse valizele, odaia ei arăta pustie şi rece. Stătea pe colţul divanului, adunată în ea însăşi, ghemuită, singură, îşi luase rămas bun de la Sabina, de la Cora, singurele fiinţe care, fiecare în alt chip, îi erau mai

aproape în izolarea în care trăia. Trebuia să plece a doua zi. Minunea asta care se petrecea cu ea, dorită din adolescenţă, o mare călătorie, peisaje noi, muzee, un oraş strălucitor, toate se umbreau de disperarea grea a ceea ce ar mai fi putut fi alt miracol, întâlnirea acolo cu Milescu, în care nu mai spera. Să-l caute prin bibliotecile în care spunea că se duce să studieze? Pe stradă doar n-avea să-l întâlnească din întâmplare. Cum putuse fi atât de năucă atunci, încât să nu-l întrebe nimic, niciun detaliu? în ajun încercase totuşi să-l cheme la ţalefon, nu era acasă. Nici măcar nu-şi spusese numele persoanei care îi răspunsese.

Cineva urca scara. Trebuie să fie lăptarul, la care mai avea o datorie. Ce uşor urca de data asta lăptarul! O bătaie discretă în uşă, o mână care deschidea clanţa la poftirea ei. În cadrul uşii stătea Milescu. Înalt, înalt, cu un pardesiu larg pe el, care îi stătea aşa cum numai lui îi putea sta o haină largă, cu pălăria în mână, cu faţa lui brună luminată de un zâmbet uşor, o umbră de zâmbet.

— Am aflat de la Sabina că pleci mâine. Aşa ***sans crier „gare”?***

— Am telefonat ieri…

— Unde mă găseşti la Paris? Unde te găsesc eu pe dumneata?

— Nu ştiu unde voi locui.

— Eu ştiu unde voi locui. Hotel „Victor Hugo”. E un hotel vechi, dar sunt deprins cu el, cu eleganţa lui desuetă. Plec peste două-trei săptămâni.

Milescu se trântise în micul fotoliu din odaie, aşa cum stătea de obicei, mai mult tolănit decât aşezat, cu picioarele lui lungi întinse înainte, cu obrazul sprijinit în palmă. Mara avu iar impresia pe care o avusese prima oară când îl cunoscuse, că se uita la ea ca la un obiect, prea fix, preapătrunzător, prea dur. Era uluită de vizita lui, era fericită, dar se simţea stingherită de privirea aceea neclintită, răscolitoare. Ar fi trebuit să vorbească, dar nu ştia ce, şi Milescu tăcea şi el şi o privea. În sfârşit îi veni în minte, ca o salvare:

— Să vă fac o cafea?

— Să-mi faceţi, dacă vreţi dumneavoastră.

Sublinia cu glasul pe „dumneavoastră”, el care îi spusese „dumneata” şi râse clar, scurt.

Mara se repezi să facă cafeaua. Din fericire nu împachetase spirtiera, ceştile. Abia atunci îşi dădu seama că e în capot, un biet capot de stambă albastră, şi făcu o mişcare. de parcă ar fi vrut să-l strângă pe ea, să-l acopere cu palmele.

— Ce e? rosti Milescu. Nu eşti îmbrăcată frumos? Nici nu ştii ce bine îţi şade aşa, cum se potriveşte simplitatea asta cu frumuseţea dumitale pură, proaspătă. Să nu te înzorzonezi niciodată ca celelalte femei. De altfel, nici nu te paşte primejdia asta, mi-am dat seama ce mult îţi plac când te uiţi la ele.

Erau prea multe lucruri însemnate spuse deodată, trebuia să le ţină minte, să se gândească la ele mai târziu. Îşi băură cafeaua încet. Milescu fuma şi din când în când mai spunea câte ceva.

— Când eram de vârsta dumitale… Câţi ani ai? Douăzeci şi unu? Doamne, ce puţin! Sunt douăzeci de ani între noi. Da, când eram tânăr, am trecut printr-o criză de tolstoinism. Îmi spuneam că am să mă întorc în ţară, să-mi împart moşia la ţărani, să duc o viaţă de apostol. Astea trebuiau să fie la întoarcere. Acolo benchetuiam, fireşte. Şi la întoarcere m-am năclăit în huzur, m-am simţit bine în lene şi belşug, mă simt şi azi, n-o tăgăduiesc, şi nu cred că o să mă mai schimb vreodată. Dar dumneata pleci mâine, poate mai ai treburi de făcut şi eu stau şi bat câmpii.

— Nu mai am nimic de făcut.

— Atunci mă cauţi la hotel „Victor Hugo”.

— Te caut.

În dreptul uşii Antioh se opri, ca prima dată când fusese la ea cu Sabina şi ceilalţi. Îşi puse palmele pe umerii ei, îi strânse uşor, apoi se aplecă repede şi o sărută pe amândoi ochii. Mara se sprijini de canatul uşii, speriata că avea să se rezeme de Milescu, atât era de golită deodată de putere. Antioh coborî repede.

Acum erau deschise toate porţile spre fericire. Avea

să vadă aşa cum fusese ea făcută pictura atâtor maeştri pe care îi cunoştea numai din albume, să înveţe în atelierul lui André Lothe la care râvnea de atâţia ani, să bătătorească străzile acelui oraş iubit din literatură, să-l vadă pe Antioh Milescu singur, aşa cum îl văzuse adineauri, nu înconjurat ca de obicei de gloata aceea nesuferită, pedantă, plină de ea însăşi. Va vorbi simplu, ca adineauri. Se vor plimba împfeună, el doar o propusese. Şi o cuprinsese de umeri, o sărutase pe ochi, ca pe o femeie care ţi-e dragă. Săruţi pe cineva care nu ţi-e drag? Ea n-ar săruta pe nimeni în treacăt. Şi sărutarea asta nu fusese de rămas bun, ci ca un legământ în pragul întâlnirii viitoare şi apropiate. Un legământ chiar? Poate că îşi închipuie prea mult. O făgăduială. Făgăduiala unei aventuri? O preţuia atât de puţin? Şi dacă ar fi fost vorba numai de o aventură, să fie sinceră cu ea însăşi, ar fi dat înapoi? Ar fi avut tăria asta? Ce dorea de fapt? S-a ia. de nevastă Milescu? Potrivită nevastă ar fi fost pentru el! Nu, nu voia decât s-o iubească, asta dorea arzător de mai bine de un an de când îl cunoştea. Mai departe nu se gândise, nu voia să se gândească nici acum, întâmplă-se ce s-o întâmpla. Şi dacă nu va fi nici măcar atât, dacă avea pentru ea un soi ciudat de prietenie, cu uitări îndelungi şi izbucniri de tandreţe, şi asta însemna ceva. Acolo, poate, prietenia se va lega mai strâns, se va preface în altceva. Oricum, îl va vedea, îl va vedea des, aşa cum spusese el, şi era o mare fericire să-l vezi.

Îşi petrecuse primele săptămâni la Paris ca într-un soi de vis fermecat, în care ştii că visezi, că ceea ce trăieşti nu e adevărat. Toamna era încă aurie, pe marile bulevarde şi în parcuri platanii îşi pierdeau încet frunzele mari, cerul era încă albastru, în pieţele largi Mara îşi pierdea răsuflarea de atâta spaţiu, pe străzile înguste din Montmartre şi Montparnasses încerca să se deprindă cu zgomotul, cu exuberanţa tineretului colorat, excentric, clocotitor de viaţă. Reuşise să intre în atelierul lui André Lothe, era o victorie. Stătea ore întregi în Sainte Chapelle, părându-i-se că e o pasăre rătăcită în albastrul cerului, sau

încremenea la Luvru în faţa lui

Da Vinci. Colegii, colegele de la curs erau făpturi prietenoase, poate prea originale fiecare în căutarea propriei ei personalităţi. Locuia într-o mansardă, mânca în bistrouri ieftine, deprinsese pasiunea pentru cafenea a colegelor ei, ca o destindere după încordarea zilei. Nu ieşea din Paris, ar fi vrut să vadă Chirtres, Rouen, Versailles, mânca puţin ca să-i rămână bani pentru câteva călătorii scurte, dar aştepta să facă drumurile astea cu Milescu, să vadă frumuseţile astea şi prin ochii lui, care ştiau să desluşească frumosul.

După o lună, se duse la hotelul „Victor Hugo”. I se spuse că domnul Milescu nu venise încă, trăgea întotdeauna în acest hotel, îl cunoşteau bine, dar nu sosise şi nici nu telegrafiase că va sosi. Îl căută şi. peste o săptămână, şi peste două, şi peste trei. Milescu nu se arăta. Mara începuse să se ruşineze de portar. Se plimba mult în faţa hotelului până când îndrăznea să intre ca să se informeze şi i se părea că omul acela cu mustăţi şi cu şapcă cu fireturi zâmbea ironic şi o lua niţel peste picior cu ***Ma petite demoiselle*** a lui. Se ducea din ce în ce mai rar şi mai fără nădejde. Acum se adunaseră luni, nu săptămâni de când se afla la Paris. Probabil că Milescu renunţase la călătoria asta, fusese împiedicat s-o facă, era, Doamne fereşte, bolnav. Atunci se hotărî să-i scrie. Îi trimise câteva rânduri în care îl întreba dacă avea de gând să mai vină, în cuvinte stăpânite, amabile, aproape reci. Nu primi niciun răspuns. Bucuria dintru început se topise, lucra cu sârg îndoit ca să-şi înăbuşe gândurile, nădejdile rănite, alerga în iarna albăstruie după peisaje albăstrui şi ele, îngheţa pe cheiuri în paltonul ei cam subţire, întârzia cu colegii la câte o cafenea seara, vizita câte un orăşel apropiat duminica, împreună cu Yvonne, singura prietenă pe care şi-o făcuse la atelier. Yvonne era din Le Hâvre, o luase cu ea în vacanţa de Crăciun în familia ei, făcuse eforturi să trezească la viaţă făptura asta mică, tristă, care picta frumos, se topea de emoţie în faţa unui Monet, dar nu ştia sau nu putea să comunice cu oamenii.

Prin februarie Mara intră într-o seară să cineze la Coupole. Era mai scump acolo, dar de zile întregi mâncase puţin, preocupată de un tablou la care lucra, un colţ al parcului Luxembourg, cu copacii goi de frunze, cu o statuie albă căreia părea să-i fie frig, cu o bancă verde care chema către ea lumina săracă a zilei. Îl sfârşise, era mulţumită de el, îi plăcuse şi lui André Lothe. Localul era plin de o lume mai elegantă decât cea în care se învârtea ea zilnic. Luminile ardeau mari, înmulţite de oglinzi. Vuia un zgomot surd, de voci multe, stăpânite, catifelate, peste care se ridica din când în când râsetul muzical al unei femei, câte un ciripit mai înalt, de canar, al alteia. Mara privea lista de bucate, îmbietoare, rafinată, scumpă foc, şi aştepta un chelner, să-i ia comanda. Ridică iar ochii de pe listă şi se uită în jurul ei. În dreapta stăteau trei femei blonde, cam trecute, sobre în eleganţa lor rece, englezoaice poate sau suedeze, cine ştie. În stânga ei doi bărbaţi care se ocupau care mai de care de o doamnă foarte fardată, îmbrăcată ostentativ într-un costum de vânătoare, nu de seară, şi afecta un aer de desăvârşită indiferenţă faţă de atenţia lor. În faţă era o masă goală, pe care o ocupa acum o pereche. Mara văzu întâi femeia, înaltă, brună, ciolănoasă, urâtă. Iar bărbatul... încremeni! Era Milescu! Se aşeza leneş pe scaunul lui, se apleca leneş să ridice de jos etola de blană care îi lunecase doamnei de pe umeri, zâmbea uşor, îndepărtat, de parcă ar fi fost puţin absent şi din locul în care se afla, şi de lângă femeia cu care era. Primul gând al Marei fu să se ridice şi să fugă. Făcu o mişcare bruscă şi trânti o furculiţă pe podea. Milescu întoarse capul la auzul zgomotului şi deodată ochii, chipul întreg i se umplură de un soi de bucurie, de lumină. Îi şopti doamnei un cuvânt, se ridică, veni la masa Marei.

— Asta e o întâmplare fericită! Mă aflu de două luni la Paris, dar nu ştiam unde să te găsesc. Vino să iei masa cu noi, te rog!

— Voiam să plec. Nu mă simt bine.

— Nu pleca. Dacă îţi va fi mai rău, te ducem noi

numaidecât acasă. Jur!

— Mulţumesc, nu!

— Un păhărel de Dubonnet şi ai să-ţi revii. Haide!

O luă de braţ, o duse la masa lui, o prezentă doamnei Sime-ne Dudescu. Marei îi părea că toate se petrec în vis, într-un vis rău, din care nu se putea dezmetici. N-avea nimic de spus, nimic de întrebat. Doamna Dudescu vorbea mult, când în româneşte, când în franţuzeşte, dinţii ei mari şi inegali parcă muşcau şi sfârtecau orice idee, orice impresie pe care mintea ei iute o arunca în conversaţie. Spectacolele pe care le văzuse erau mediocre, Ludmila Pitoefi se repeta pe sine lamentabil, n-ar fi locuit pentru nimic în lume în hotelul „Victor Hugo”, acel mausoleu care mirosea a mucegai, îl convinsese pe Antioh să stea la „Ritz”, chelnerul care îi servea semăna a şopârlă, sigur că dacă i s-ar fi dat gâze, le-ar fi înghiţit, primise o scrisoare, stil Proust, de la Sabina, straşnică psiholoagă dacă n-ar fi pornit de ia date false şi imaginare, era mai bine s-o auzi cântând decât s-o citeşti, deşi tuşeul ei, în sfârşit, lovea în clape cu degete de schelet, fără carne, dar avea o tehnică desăvârşită.

Antioh urmărea amuzat vorbăria asta scăpărătoare şi batjocoritoare. Din când în când se întorcea către Mara şi o privea afectuos, ocrotitor. Doamna Dudescu îi adresa şi ea uneori o privire iute din ochii ei de un verde tulbure, puţin ieşiţi din orbite, scormonitori, apoi îşi muta fulgerele lor în altă parte sau se adresa numai lui Antioh.

— Nu cred că pot suporta mai mult de încă două săptămâni Parisul. Plecăm la Cannes, ***mon cher,*** şi pe urmă la Răchitele, să mai ascultăm şi puţină linişte, sunt saturată de larmă. Vreau să punem în faţa terasei bujori, mulţi bujori, mă mir că nu le duci lipsa. Ia uitaţi-vă acolo, în fund, în stânga, la femeia aceea în rochie ***vert-emeraude,*** nu vi se pare că seamănă cu un ***tire-bouchon***? încă o clipă şi are să tragă ceva din podea, dacă se mai răsuceşte o dată. Eh, ara stat destul aici, Antioh, să mergem la „Lapin Agile”. Sper că nu va mai fi aceeaşi vedetă, pechineza aia cu picioarele scurte şi ochi lăcrimoşi.

— Vii cu noi, domnişoara Matei.

Nu era o invitaţie, avea aerul că e o poruncă. Mara, care se simţise până atunci de plumb, se încordă deodată.

— Vă mulţumesc, nu. Trebuie să mă culc. Sunt foarte obosită.

Antioh nu stărui deloc. Afară, în aerul umed şi rece al nopţii, Marei îi păru că ieşise din ocnă. Vru să-şi ia rămas bun, dar Milescu o opri locului, chemă un taxi şi-i ceru adresa, ca s-o ducă acasă.

— ***Au plaisir de vous revoir!*** spuse doamna Dudescu, întinzându-i mâna mare, inelată, puternică. Ochii îi stricleau în întunericul maşinii, dinţii, ca de câine rău, se iveau printre ibuzele groase.

Milescu se dete jos şi o conduse la uşa casei. Rămase o clipă tăcut în faţa ei, de parcă ar fi vrut să spună ceva ce nu era uşor de spus, apoi şoptit încet:

— Când…?

— Niciodată! i-o tăie Mara.

El ridică uşor din umeri cu un aer de nepurinţă, de renunţare, îi sărută mâna şi se întoarse la automobil.

Mara zăcu în odaia ei câteva zile. Nu-i venea nici să coboare din pat, nici să mănânce, nici să se spele. Cum de putuse fi atât de imbecilă, de încrezătoare? Ce-şi închipuia, despre ea însăşi, de putea crede că un om ca Milescu avea să-şi piardă vremea cu ea, s-o iubească chiar într-o zi? Lui îi plăceau femei frumoase ca Marie-Jeanne, urâte chiar ca această Simone, care era primejdios de inteligentă şi sarcastică, dar femei din lumea lui, cucoane, nu fetişcane şterse şi smerite. Îi făgăduise că vor fi împreună la Paris, o îmbrăţişase. Pesemne că asta nu însemna nimic. Venise anume la ea ca să facă planuri pentru întâlnirea lor aici. O fantezie de o clipă, când crezuse că aici va fi singur şi se va plictisi. De ce să nu îmbrăţişezi o fată care se uită la tine cu ochi arzători, cu ochi care nu ascund nimic? O faci poate din politeţe, ca un gest caritabil. Omul ăsta n-avea nicio vină, era aşa cum era, schimbător, uşuratic, fermecător, mincinos chiar, şi dacă voia să fie cinstită cu ea însăşi, aşa îi apăruse de la început, acum aproape doi ani,

în casa Sabinei, când uneori o privea cu atenţie pătimaşă, şi alteori nici nu băga de seamă că e şi ea acolo. Îl iubise aşa cum era. Avusese curaj să spună „niciodată” la acel „când” al lui, dar dacă ar fi intrat acum pe uşă, ar fi fost pesemne la fel de dezarmată, de vrăjită de el, de pierdută. Grozav curaj să spui „niciodată” cuiva care n-a rostit nicicând „totdeauna”. Ea şi numai ea era de dispreţuit, numai ei îşi putea face imputări. Natură de rob, făptură fără mândrie, lipsită de luciditate, de simţul realităţii. Când peste o săptămână o căută Yvonne, o găsi într-o stare jalnică, mai slabă decât fusese vreodată, fără glas şi fără vlagă. O hrăni cu sila, o scoase la aer, dar nu-i putu smulge nicio mărturisire. Mara nu putea vorbi, nu putea vorbi niciodată despre „asta” nimănui, nici măcar Corei, pentru că îşi dădea seama că n-ar primi decât dezaprobare, sfaturi să se potolească, să: renunţe. Se vedea cu ochii altora: ridicolă, încăpăţânată „absurdă. Yvonne bănuia că e vorba de o dragoste, se gândise pe rând la toţi colegii lor de la atelier, îşi dăduse seama că e vorba de cineva din afară, dar viaţa Marei era atât de clară, îi cunoştea atât de bine activitatea din fiecare zi, încât îşi închipui până la urmă că prietena ei iubeşte pe cineva lăsat în ţară, cu care are o corespondenţă nefericită, care îi mohorâşte zilele.

Treptat, Mara îşi veni în fire. Se cufundă în lucru până peste cap. Măcar atât să scoată din ea însăşi, un pictor bun. Venise primăvara, ieşeau în grup la „peisaj”, colegii erau veseli şi expansivi, se stabiliseră perechi care păreau că vor dura, Yvonne însăşi se îndrăgostise şi era iubită, şi Marei i se făcea din când în când curte, dar cel care îi apreciase o clipă gingăşia se lăsa repede păgubaş, descurajat de lipsa «i de viaţă, de indiferenţa ei. Mai insistent decât alţii, un tânăr cronicar plastic, Paul Caron, îi câştigase prietenia şi-i însoţea pe toţi când se duceau să lucreze pe malul Marnei, să vâslească uneori, să înoate. Avea ceva din Antioh acest Paul, statura lui, ochii lui negri, traşi în sus, spre tâmple, mari şi pătrunzători. N-avea graţia lui, lenea lui, dulcea lui ironie, nici inegalitatea firii lui. Era franc, fără toane. Mara îl căuta în el pe Antioh, şi

găsea numai sinceritate, loialitate. Şi iar i se făcea dor de celălalt, un dor pe care îl blestema. Tot aşa cum se blestema pe sine că spusese în seara aceea „niciodată”. Poate că dacă ar fi tăcut sau i-ar fi spus „mâine”, Antioh ar fi venit la ea, ar fi explicat ceva, ar mai fi deschis o portiţă către viitor, i-ar fi demonstrat că evidenţa era o nălucire a ei. Apoi se scutura de nebunia asta, se hotăra să se vindece pentru totdeauna, se hotăra să-l iubească pe Paul. Şi nu-l putea iubi.

În vară se risipiră toţi care-încotro. Yvonne o invită din nou la ea, dar Mara o refuză. Bursa ei mai dura două luni, în septembrie urma să se întoarcă în ţară, voia să mai picteze Parisul, împrejurimile lui în lumina asta bogată, sau nu ştia nici ea ce voia, oricum, să nu fie lângă Yvonne, care devenise stânjenitoare cu stăruinţele ei, cu sfaturile ei în legătură cu Paul. Ţinea morţiş s-o vadă măritată cu el, dar Mara încerca să se limpezească singură, să se hotărască singură. Era cald, marele oraş pustiu, casele cu obloanele închise, terasele cafenelelor pe jumătate goale, maşinile rare. Seara numai străzile se însufleţeau, localurile se umpleau.

Paul o întovărăşea la lucru, o întovărăşea la masă. Se născuse între ei o intimitate caldă, bună, Mara îşi pierduse rigiditatea, învăţase să râdă aşa cum se râde la vârsta ei, se lăsa uneori şi îmbrăţişată, dar alteori se smulgea din îmbrăţişare ca o sălbăticiune, părându-i-se deodată că Paul e un străin, că-i făgăduieşte, în clipa aceea de tandreţe, ceva ce nu va putea îndeplini niciodată. 3 n ziua în care el o întrebă, ajuns la capătul răbdării şi nepricepând nimic din ceea ce i se părea capriciu la fata asta afectuoasă şi cuminte: „Pot să te socotesc logodnica mea?”, ea plecase capul în piept „cuprinsă de ruşine că poate îl înşelase până atunci, şi răspunsese: „Nu”. Paul nu mai întrebase nimic. Rămăseseră amândoi muţi, la masa aceea de cafenea la care se aflau faţă în faţă. Mara nu-i putea spune nimic, nu-i putea da nicio explicaţie, ştia numai că nu-l iubeşte aşa cum o iubea el” că rana din inima ei nu se vindecase. După. un timp Paul se ridică, îşi luă rămas bun şi plecă.

Nu-l mai văzuse niciodată. După două săptămâni se întoarse şi ea la Bucureşti.

Şi pe urmă? Ce mai fusese pe urmă?

Mara se dezmetici. Era în odaia ei de la Veneţia, avea în faţa ochilor paravanul de creton cu păunii lui decoloraţi. Intraseră ţânţari, o droaie de ţânţari, sute de ţânţari. Adineauri, când văzuse scrisoarea pe masă, uitase să mai tragă perdelele. O înţepau, o sâcâiau, îi intrau în ochi, şi ea nu băgase de seamă. Îşi trecu mâinile peste obraji, erau umflaţi de înţepăturile lor. Poate că dacă avea să stingă lampa şi să lase fereastra deschisă, vor ieşi afară, la lumina becurilor din stradă. Închise comutatorul. O clipă de întuneric, apoi lumina acelui bec şi a lunii de care vorbise Bernardo, pătrunseră în încăperea mică şi încinsă. Bernardo! mai era şi el pe lume. Şi încă aproape, acum, nu în trecut, viu şi zgomotos, cu puteri depline asupra ei. În piaţeta de jos era linişte. În odaie bâzâiau ţânţarii, nu se lăsau duşi. Mara smulse cearşaful de pe pat, se înfăşură în el şi începu să umble de la uşă la fereastră şi de la fereastră la uşă.

Sigur, se întorsese atunci în ţară. Dintre vechile cunoştinţe n-o vedea decât pe Cora, dar pe cei întâlniţi la Sabina, pe aceştia chiar îi ocolise. Pregătea o expoziţie, încerca să se gândească numai la asta. Îşi tria tablourile, le corecta, sfâşia uneori o pânză întreagă, revenea chiar şi asupra celor care o mulţumeau, se chinuia cu întrebări, i se părea că suferă de o influenţă sau de alta, apoi se împăca singură, desluşea în ele ceva destul de personal, ceva ce voise neapărat să spună, acea claritate a unui univers când Tragic, când senin, totdeauna bogat, perfect în fiecare amănunt al lui, echilibrat chiar atunci când unei priviri grăbite îi părea că nu oferă proporţii sau frumuseţe spectaculoasă. Locuia acum în două încăperi, o odaie de dormit şi un atelier adevărat, cu geamuri mari, cu lumină multă. Maică-sa, care avea două căsuţe în Buzău, la marginea oraşului, vându-se una, pentru ca fiică-sa să se încropească puţin.

Ieşise rar în iarna aceea. Nu se putuse opri totuşi să

se ducă o dată la un concert şi acolo se întâlnise piept în piept cu Sabina. Se aştepta să fie supărată pe ea, s-o certe pentru neglijenţa de a n-o fi vizitat niciodată sau să nu-şi dea osteneala s-o certe, dar cel puţin să-i vorbească rece. Dar Sabina o strânse la piept, îi mărturisi că ar fi căutat-o dacă ar fi ştiut unde s-o găsească, îi spuse că întrunirile ei – de joi continuau, cu lume primenită, cu oameni interesanţi, şi că era oricând binevenită. Apoi aruncă un:

— Pe Antioh Milescu nu l-am mai văzut de luni întregi. Se pare că şi acest ultim amor al lui e pe sfârşite, că el s-ar scutura bucuros de Simone, dacă nu l-ar ţine ea încă în gheare. Dar n-are să mai dureze mult. În orice caz, la mine; nu mai vine.

„Aşa că poţi veni tu, dacă de asta mă ocoleşti” îi completă în gând Mara cuvintele. Sigur că asta voise să spună „Sabina. Ştia! Ceea ce socotise ea o taină era pentru alţii lucru vădit. Sau poate numai pentru Sabina. Şi mâna ocrotitoare pe care i-o pusese pe umăr când rostise ca în treacăt vorbele astea, mâna aceea care ar fi sprijinit-o probabil dacă s-ar fi clătinat. De asta nici nu era supărată pe ea, presupunea că nu venise ca să-l întâlnească pe Milescu. Ştia mai mult? Nu putea şti puţinele cuvinte rostite de el, care o făcuseră să spere, nici vizita lui plină de făgăduieli pentru întâlnirea de la Paris. Nu, intuia, bănuia, avea ochiul ager, şi probabil că ea însăşi, Mara, se purtase ca o neroadă, veşnic în extaz, cu respiraţia tăiată când Milescu era de faţă şi Sabina la un pas.

În martie, când deschise expoziţia, trimise invitaţii foştilor ei colegi, cronicarilor plastici, câtorva persoane cunoscute la Sabina, care îi păreau mai puţin snoabe, mai pricepute, bineînţeles ei, pe care se duse s-o invite şi prin viu grai, şi nu într-o joi, dar nu-i trimise lui Antioh Milescu. Şi totuşi el veni. Şi aduse anemone, îi strânse mâinile amândouă ca un prieten vechi pe care l-ai mai văzut şi cu două zile înainte, un prieten mai mare, sigur de bucuria şi onoarea pe care ţi-o face venind. Apoi colindă expoziţia oprindu-se în faţa fiecărui tablou, atent, interesat, concentrat. După ce văzu tot, se instală pe o banchetă şi

rămase locului, privind când către un perete, când către>e altul. Mara nu mai avea linişte, la emoţia pe care i-o pricinuia vernisajul, se adăuga una mai mare, mai răscolitoare. Trebuia să fie politicoasă cu toată lumea, să fie o gazdă bună pentru atâţia oaspeţi, să mulţumească la felicitări, dar toată bucuria sărbătorească a acestei dimineţi se stinsese în ea. Simţea acea prezenţă a omului pe care se trudise să-l uite, ca pe un cui în inimă, ca pe o rană deschisă din nou, dureroasă.

Lumea plecă treptat, sala se goli, Milescu era tot acolo. Mara îşi luă haina din cămăruţa învecinată. S-o vadă îmbrăcată, să priceapă că pleacă acasă, că se cuvine să plece şi el. Dar tot trebuia să treacă prin faţa lui, să-şi ia rămas bun, şi să asculte palavrele pe care va binevoi să i le spună. „Palavre" repetă ea încăpăţânată în gând, şi se îndreptă către el. Milescu se ridică încet, o întâmpină. Zâmbea trist, smerit, nu mai era omul care intrase atât de falnic adineauri în expoziţie.

— Sunt foarte vinovat faţă de dumneata. Făgăduisem, plănuisem… nu m-am ţinut de cuvânt. M-au abătut alte furtuni.

— N-are nicio însemnătate. Eu am avut mult de lucru la Paris, nici n-aş fi avut timp de plimbări.

— Oricum, eu n-am cugetul împăcat.

— Să fie foarte împăcat. Adevărul e că nici nu luasem prea în serios acele făgăduieli.

— Nu? Mă crezi foarte neserios? Asta e bine, ai început să mă cunoşti.

— Lucrarea despre Descartes e gata?

Milescu făcu un gest de dezgust cu mâna lui leneşă, cu degete lungi.

— A rămas la primele pagini. Poate la vară, la moşie, dacă nu mă vor invada oaspeţii. Vrei să iei masa cu mine la „Capşa"?

— Mulţumesc, nu. Sunt invitată azi, am promis.

— Ai să mai vii aici, în expoziţie? Bine, am să mai vin şi eu. Personalitatea dumitale artistică s-a precizat, s-a rotunjit, e certă. Ar trebui să fii fericită.

— Sunt foarte fericită.

— Atunci sunt şi eu.

Şi Mara îşi dădu seama în zilele ce urmară că în ea nu se schimbase nimic. Se ducea zilnic la expoziţie, şi după masă, şi aştepta pe Milescu. Tablourile ei se vindeau, în presă apăruseră câteva articole elogioase, două mai ales entuziaste, scrise de doi prieteni ai Sabinei, care pesemne că îi stimulase, sala nu era niciodată pustie, dar toate aceste lucruri care o bucurau, pentru care muncise de fapt atâţia ani şi către care tinsese, erau parcă aburite, neclare, un fundal pentru ceva mult mai important care ar fi trebuit să se profileze pe ele. „Nu sunt o artistă adevărată, se gândea ea, sunt o biată femeie, o nemernică de femeie care nu aşteaptă decât să se temenească în faţa unui bărbat, unui fanteciocoi, unui fals savant cu Descartes al lui pe care n-o să-l scrie niciodată, sunt o căţeluşă, un pudel care aşteaptă o mângâiere, chiar dacă după ea are să urmeze un «marş, potaie!». De ce a venit la vernisaj? De ce a vorbit ca un călugăr pocăit şi ipocrit? De ce a mai făgăduit… De ce, de ce, întrebări stupide. Îl cunosc de trei ani, aş putea să ştiu de ce, şi că niciodată nu va fi altfel”.

Înainte de închiderea expoziţiei Milescu veni iar. Era îmbrăcat ciudat, ca de călătorie, cu un pardesiu ecosez cu pelerină, un fular de lână aruncat neglijent pe spate. Se năpusti pe uşă, nu intră:

— N-am mai avut vreme să vin pe aici, m-au năucit treburile. Plec chiar acum la Răchitele, maşina mea e în colţul străzii, încărcată de bagaje. M-am oprit în drum ca să te rog să vii în iulie sau în august, când vrei, la mine, la moşie. Înţelege-te cu Sabina când îţi convine, când îi convine şi ei. Veniţi împreună. Trimit eu maşina să vă aducă.

— În vară am să fiu la Buzău, la mama.

— Pentru câteva zile numai! Trimit maşina la Buzău.

— N-ai nevoie de oaspeţi, voiai să-ţi scrii cartea.

— N-am mai poftit pe nimeni. Stau luni întregi acolo singur. Câteva zile de relaxare au să-mi facă bine. Veniţi şi cu Octav. Atât. Te rog! E frumos la Răchitele, are să-ţi

placă, ai să pictezi, ia-ţi şi pânze. Vino! Te aştept!

Se hotărâse să nu se ducă. De altfel şi invitaţia lui Milescu, şi maşina pe care avea s-o trimită din Muscel la Buzău i se păreau nişte fantome. Avea să-şi ţină făgăduiala. cum le ţinuse şi pe celelalte. Până în iulie mai erau patru luni, în care domnul Antioh Gheorghe Milescu va uita nu numai invitaţia lui, ci şi existenţa ei. Dar ea ştia că se va gândi necurmat la posibilitatea asta, la acel „cum ar fi dacă ar fi de-a care se joacă copiii, că va visa noaptea şi ziua. că e acolo, în casa în care trăieşte el, printre lucrurile pe care le atinge mereu, alături de el câteva zile încheiate, că i se va năzări mai mult chiar, că în acea singurătate, în acea libertate se va deştepta poate o afecţiune adevărată în el. Omul ăsta totuşi avea ceva mai mult decât o simpatiefaţă de ea, altfel tot ce dovedise până acum n-ar fi avut niciun sens. E nestatornic, uşuratic, cochet ca o muiere desoi rău, dar probabil că îl atrăgea ceva din făptura ei, de vreme ce din când în când părea că i se dăruie, avea elanuri de tandreţe. Îi plăcea să se ştie iubit, fie, dar chiar de oricine? Asta era greu de crezut. Poate că o femeie care-ar fi ştiut să stăruie, să-l stăpânească, să nu se dea atât de lesne bătută, l-ar fi ţinut lângă ea măcar câţiva ani, cum îl ţinuse Simone. Îl voia ea pe viaţă?

— Nu i-ar fi ajuns câţiva. ani? Oh, da, dar de unde să scoată din ea mai multă putere decât aceea cu care îi dăduse şi la Paris, şi aici, câteva răspunsuri reci, care pe el nu-l speriaseră, dar pe ea o sleiseră >

O văzu pe Sabina în mai, când se pregătea să plece la Buzău.

— În 15 iulie ţi-ar conveni să mergem la Răchitele? o întrebă Sabina, turnându-i o ceaşcă de ceai şi privind-ocu ochii ei reci, albaştri, limpezi. Întrebarea fusese pusă aşa de parcă ar fi continuat o înţelegere avută odată, la care lipsea numai precizarea datei.

— Eu nu cred că merg la Răchitele. Vreau să stau toată vara la mama.

— Ah, aşa! Cum vrei tu, Mara.

Sabina se aşează la pian, îşi trecu degetele peste clape, cântă o frază muzicală întreagă, apoi se întoarse brusc cu taburet cu tot spre ea.

— Ascultă-mă pe mine, fetiţo, dacă îţi face cât de cât plăcere, vino. Viaţa noastră e prea scurtă ca să ne refuzăm un chef, o bucurie de o clipă. Dacă îi cerem mult, se poate să nu ne dea nimic. Eu am procedat totdeauna aşa, şi nu regret. Omul poate obţine de la sine lucruri mari, poate să se desăvârşească, eu la pian de pildă, dumneata în pictură, se poate mortifica, poate renunţa, se poate dărui şi lua înapoi, poate upca pe Everest, poate dormi pe cuie, dar dobândeşte foarte puţin de la alţii, mai ales când solicită şi aşteaptă. Trebuie să luăm din zbor. Ah, da, să-ţi iei şi un costum de baie. Antioh are acolo. un bazin. Să-ţi iei şi culorile, grădina e foarte frumoasă.

Şi îşi trecu iar degetele pe claviatură, apoi se uită cu aceiaşi ochi limpezi la Mara, de parcă nu voise să spună decât să-şi ia costumul de baie.

— Şi lasă-mi adresa de la Buzău.

Mara îi lăsă adresa. Era convinsă că Sabina o va pierde aşa cum şi Antioh va uita de invitaţia lui. Ciudată era concepţia Sabinei despre viaţă, despre morală şi fericire. Poate că aşa trăiau „ei” toţi, oamenii ăştia care nu copilăriseră la Buzău într-o casă de învăţător, care îşi schimbau perechile ca la cadril şi se vindecau uşor de o pasiune, ca să cadă în alta. Sabina era mult mai mare decât. ea, era poate de vârsta lui Antioh, se cunoşteau de mici, probabil că vedeau lucrurile cu aceiaşi ochi, şi nu trăiseră niciodată suferinţe mari, adânci. Le şi repugna suferinţa, ca o slăbiciune care pe ei nu trebuie să-i atingă. Era o superioritate să nu suferi!

La Buzău o găsi pe maică-sa schimbată, slăbită. Stătea ceasuri întregi culcată pe o canapea, ea, care fusese iute ca o sfârleză, harnică şi activă. Mara bănuia o boală grea, cu evoluţie înceată, o boală de nevindecat. Medicul o lăsă să-nţeleagă acelaşi lucru. Încercă să se ocupe numai de ea.

O părăsise doar de atâţia ani, să se gândească numai

la ea. Dar fără să vrea număra zilele: 15 mai, 1 iunie, ÎS iunie.

1 iulie, în sfârşit 15 iulie. Ziua trecu la fel ca toate celelalte. Şi mai trecură şi altele la fel. Sub tavanul scund al celor două odăi era cald, pe fotografiile de familie înrămate se aşezau muşte, perdelele groase – de aţa pescărească croşetate cândva de mama se gălbejiseră de vreme. Mara îi scosese maică-sii un divan în curte, sub copaci, stătea lângă ea, îi citea câte ceva cu glas tare, îi făcea vânt cu un ziar, şi ciulea urechea. Trecea o maşină! Trecea departe, pe strada principală. Şi totuşi în 2 august se opri o maşină la poartă. Şoferul deschise portiera şi Sabina coborî împreună cu acel Octav de care pomenise Antioh, acel tip scund, chel, zâmbitor, pe care îl mai zărise şi joia, la ceaiurile Sabinei.

— Nici n-am avut vreme să-ţi trimit o telegramă, Mara, iartă-mă! îl ştii pe Antioh, sau zace ca o baltă încremnită, sau se preface în furtună. A trimis ieri maşina cu acest domn, cred că îl cunoşti, Octav Oancea, şi cu invitaţia expresă să pornesc chiar ieri şi să trec să te iau, că ne aşteaptă cu cina. Bineînţeles că n-am putut. Hai, fă-ţi bagajele.

Mara făcu prezentările, şi scoase numaidecât două scaune afară. De n-ar intra în casă, Doamne, de n-ar intra în casă! Se dispreţuia pe ea însăşi că se ruşinează atât de casa în care copilărise, de oribilele perne brodate cu căţei pe care zăcea maică-sa, de picioarele goale, cu degetele răşchirate, ale bătrânei.

— Nu pot veni, mama nu se simte bine.

Maică-sa înţelese că era vorba de o invitaţie pentru fata ei, de prilejul unei plimbări, şi începu să stăruie ca Mara să plece.

— Boala mea mai poate ţine şi doi ani, doar n-ai să stai ţintuită lângă mine. Du-te, draga mamei, du-te unde eşti poftită, stai cât vrei, are grijă de mine vecina mea, Florica.

— Câteva zile, doamnă, o trimitem teafără înapoi.

Pe drum, în maşină, Mara nu pricepu când se

repezise în casă, când îşi făcuse nebuneşte bagajul, de ce renunţase la orice rezistenţă, la orice decizie anterioară, cum de uitase să-şi ia rămas bun de la maică-sa şi trebuise să se întoarcă de la poartă s-o îmbrăţişeze.

Tot ce urmase fusese ca un film rulat prea repede, ale cărui imagini abia ai vreme să le prinzi, un film a cărui eroină ţi se pare că eşti tu dar nu eşti sigură de tot, de care pe urmă îţi aduci aminte încurcat, confuz, din care îţi scapă tocmai esenţialul, şi care te emoţionează de câte ori ţi-l perinzi în cap. Până şi drumul până la Răchitele se strecura printre dealuri mai îmbrăcate în copaci decât oricare altele, şi pajiştile erau mai verzi, şi amurgul care începea în zarea de care se apropiau îşi desfăcea flamurile trandafirii pe un cer mai vast. Conacul era aşezat pe o colină, de la ferestrele lui vedeai grădina care îl înconjura şi departe livezile coborând şi urcând văi şi dealuri nesfârşite. Antioh era el însuşi şi era altul, atent, prevenitor, iute în mişcări cum nu-l mai văzuse niciodată, când le potrivea oaspeţilor marile perne de pe fotolii, când le aşeza şezlongurile la umbră pe terasă, când îi ducea la gârlă la pescuit sau la bazin pentru înot. Cu Sabina se purta ca un prieten vechi, fermecător de firesc, cu Mara aşa de parcă ar fi ţinut în mâinile lui mari un obiect foarte fragil, o vietate mică şi gingaşă, căreia nu trebuie să-i fie nici prea cald, nici prea frig, care nu trebuia să obosească, nu trebuia să se plictisească, în jurul căreia noaptea trebuia să fie linişte deplină şi seara muzica înceată. Numai de Octav se ocupa mai puţin, se amuza de glumele lui necontenite, i le reteza când se sătura de ele, şi Marei îi părea, cu regret, că îl tratează ca pe un măscărici. Regretul nu era pentru Octav, ci pentru cruzimea lui Antioh.

Pictase acolo un singur tablou, portretul lui Miâescu, îl pictase ca în vis, fără să ştie la ce vrea să ajungă, şi izbutise să zugrăvească un chip frumos, nobil, cu trăsături liniştite, dar ai cărui ochi aproape negri ardeau ca focurile Gheenei, necruţători, cumpliţi.

— Fata asta a descoperit demonul din tine, Antioh?

strigase Sabina. Fxistă în tabloul ăsta şi toată graţia ta de senior binecrescut, şi toată perversitatea şi cruzimea pe care ştii atât de bine să le ascunzi.

— Eu nu mă recunosc în el! se scuturase Milescu. Perversitate şi cruzime trebuie să mi le fi împrumutat Mara de la ea însăşi, 1 e generoasă cu ele, dar i-l cer, să-l atârn în salon şi să-mi dau osteneala să-i semăn.

Se vedea bine că e mulţumit de portret, că-şi dă seama de adevărul lui.

Apoi începuseră nopţile acelea neadevărate, în a căror realitate nu crezuse mai târziu. Începuseră aşa: Sabina cântase la pian, Octav făcuse şotii până la epuizare, numai că nu se dăduse peste cap. Apoi plecară cu toţii la culcare. Mara îşi pieptănase părul, îşi pusese cămaşa de noapte, şi învelită într-un şal stătea în pragul uşii ei deschise spre terasă, privind parcul. Un ciob de lună răsărit târziu lumina straturile de petunii, capetele rotunde, sidefii ale floxului licăreau în apa bazinului, creştea umbra dantelată a copacilor peste nisipul aleilor, peste peluzele întinse. Tufişurile nu erau nici negre, nici verzi, aveau culoarea nopţii, pe care n-ar fi putut s-o picteze. Întunericul mirosea a reavăn, a petunii, a floare de măzăriche, a frunziş jilav, era cald, o aripă moale, moale, uşoară, de vânt trecea uneori printre frunze cu foşnet slab şi se aciua parcă în trandafirii roşii de pe peretele terasei, să adoarmă acolo. Atunci se ivi Antioh pe terasă, se apropie de ea.

— Ştiam că nu dormi, nici eu, e prea frumos ca noi doi să putem dormi. Vino în parc.

Acolo, pe banca de sub sălciile plângătoare, ghicinduşi feţele în lumina aurie ce pătrundea printre pletele răsfirate ale copacului, stătuseră alături. Îmbrăţişaţi. Banca era rece, o luase pe genunchii lui, o ţinuse le piept, îi auzea inima, inima lui puternică bătea cald şi regulat, o sărutase pe ochi repetat, repetat. O dusese în braţe în odaia lui”. Nu, ea nu se împotrivise. Câteva nopţi la rând. Luna răsărea din ce în ce mai târziu, mai mică. Îi spusese cuvinte gingaşe, mângâietoare, fierbinţi. Odată rostise

chiar: „Numai cu tine ar trebui să mă însor”. Când după douăsprezece zile Mara se hotărâse să se întoarcă la Buzău, nu ştia nici ea dacă trebuie să plece sau să rămână. Antioh stăruia, o ruga cu ochii lui cumpliţi să nu plece, dar Mara o vedea pe Sabina strângându-şi bagajele, ca să lucreze în sfârşit trântorul ăsta”, şi se gândea că e şi. ea o piedică în drurul viitoarei lui opere. Şi mama aceea bolnavă, cât putea fi lăsată în grija unei vecine? „La toamnă! La toamnă!” îi şoptea ea, şi îşi strecura mâna în părul lui ondulat, negru, bogat. Acum o iubea, era vădit că o iubea. S-ar fi putut să-i treacă până în toamnă? Nu era doar un ciur prin care se strecoară orice şi fuge, era un om care dovedea sentimenete puternice. Plecă. O întovărăşea Octav, Sabina avea să mai rămână două-trei zile, ca să nu fie Antioh părăsit odată de toţi. „Să-mi scrii, Mara, să-mi scrii mult. Am să-ţi răspund. Şi începând din toamnă…”

Îi scrisese mult, îi scrisese cu patimă, cu sinceritate, aşternuse pe hârtie tot ce nu putuse rosti vreodată. Şi nu primise niciun răspuns. Niciodată. Mama era din ce în ce mai bolnavă. Aşteptarea din acel sfârşit de vară, din toamna aceea nu putea fi uitată până la sfârşitul vieţii. La căpătâiul maică-sii, un soi de mumie din ce în ce mai slabă, mai gălbjită, mai fără de putere şi suflare, aştepta. Uneori nu mai ştia ce aşteaptă, să se curme viaţa maică-sii sau să vină ptiştaşul, să se frângă de durere sau să ţipe de fericire. Gândurile i se împleticeau, amintirile se încâlceau şi se suprapuneau, sfâşietoare. Ochii mamei, pe vremuri verzi ca agurida, vii şi strălucitori, erau acum tulburi, fără culoare, fără privire, se cufundau, se cufundau în orbitele cafenii. Ochii negri, puţin oblici sau sprâncenele dese, ridicate spre tâmple, o sfredeleau dintr-un colţ întunecat al odăii, şi nu era vorba de ei aici, era vorba de moarte. Mâinile vinete ale mamei se zgârceau pe marginea păturii, fuseseră albe cândva, albe şi moi, când îi pieptănau ei părul şi o dezmierdau. Nişte mâini mari, puternice şi calde o mângâiaseră curând, sau mai de mult, când fusese asta? Nu-i era dor de „acele mâini, de ce i se năzăreau, de ce se amestecau în preocupările pe care le avea acum, când

trebuia să vegheze suflarea scurtă, întreruptă, horcăitoare a mamei? Moartea te cere numai pentru ea, face gol, pustieşte în jurul ei înainte de a răpune, alungă tot ce nu e ea, şi uite, se strecura, îndrăznea să se strecoare în acest gol înspăimântător o imagine, amintirea căldurii vieţii, a unui glas, a unui cuvânt. Dar când moartea veni aproape de tot, pieri tot ce nu era ea. Mara rămase singură cu maică-sa, cu agonia, cu suferinţa. Nu mai fu ea toată decât ecoul înmiit al fiecărui geamăt, al fiecărei respiraţii sugrumate.

După înmormântare, trebui să mai zăbovească la Buzău, să facă ordine în hârtiile bătrânei, să ardă scrisori şi fotografii, să cureţe casa în aşa chip încât s-o poată închiria mobilată. Se întoarse la Bucureşti abia în iarnă. N-avea de gând să-l caute pe Antioh, Dacă îi vorbise „atunci” despre dragoste, însemna că în acele zile o iubise. Dacă nu-i răspunsese la scrisori, era dovadă că îi trecuse iubirea. Nimic nu i se părea mai limpede. Nu-i spusese el însuşi că e neserios, instabil? Şi i-o dovedise de câteva ori. Vina era numai a ei, dacă era asta o vină. Se dusese la Răchitele, se lăsase purtată în braţe. Plecase, când el o rugase să rămână. Ea nu putea să nu plece, şi el nu putea să n-o uite. Fiecare dintre ei era credincios propriei lui firi.

Primul om pe care îl întâlni pe stradă, în Bucureşti, fu Octav Oancea. Era vesel, vesel, plin de noutăţi fericite.

— Ştii că Antioh s-a însurat cu Sabina? N-ai ştiut? în octombrie. Şi când te gândeşti că se cunosc din copilărie! Dacă se grăbeau niţel, puteau fi până acuma şi divorţaţi! Antioh râde de glumele mele, dar el face glume mai bune, zău aşa! Oh, eşti în doliu! Pardon! Condoleanţele mele! Mama, nu-i aşa? îmi pare foarte rău! Voiarii să-ţi mai dau un car de veşti, dar le las pentru altă dată. Sărut mâinile!

Mara se uită în jurul ei. Trebuia să se reazeme de ceva. Repede, repede. În faţa ei era o cofetărie. Intră. Parcă ning ea în jurul ei cu fulgi cenuşii. O fetişcană înţepenise în faţa ei, o întreba ceva. Ce o tot întreba? Ah, da!

— O cafea.

La masă stăteau oameni cenuşii, tineri cenuşii. Cu Sabina! Sabina sau alta, era totuna. Dar Sabina ştia, ţinea la ea, la Mara. Ce însemnătate avea asta? Mai rămăsese după ea la Răchitele două-trei zile. Spunea că se grăbeşte, că Antioh trebuie să lucreze. Dacă n-ar fi plecat atunci… Mai curând sau mai târziu tot s-ar fi isprăvit. Un popas de vrabie pe o creangă, în soare. Poate de asta îi spunea Antioh ***mori petit moineau.*** Unii ne naştem vrăbii, alţii vulturi. Şi totul e atât de cenuşiu, nu mai e culoare pe lume. Fetişcana stă iar ţeapănă în faţa ei. Ah, pleca fără să plătească. Aici trebuie să plăteşti. Nici pe stradă nu sunt culori. E pictoriţă, vai, are să trăiască toată viaţa în cenuşiu, n-are să mai poată picta. Acasă, în pat, repede. În patul ăsta care se cufundă cu ea ca mama în mormânt. Se uita atunci la sicriu şi nu mai ajungea la fund, nici acum nu ajunge, se cufundă mereu, şi tavanul cenuşiu coboară odată cu ea, dar are să-i ajungă pe piept şi atunci are să se sfârşească…

A doua zi de dimineaţă se îndreptase clătinându-se către fereastră, ridicase storul şi privirea îi căzuse pe un acoperiş de tablă roşu. Nimic nu se schimbase pe lume, nici în ea nu se năruise tot. Roşu! Ce bucurie! Se repezise la cutia de culori. Din tubul ăsta ieşe albastru ultramarin şi din cestălalt vernil. N-ar fi putut să picteze atunci, dar culorile existau, le vedea, existau şi pânzele şi pensulele. Poate mai târziu. Asta avea să facă mai târziu. În trupul sleit se ivise parcă foamea. În casă nu era nimic de mâncare. Ieşise ieri să cumpere, dar se întâlnise cu Octav, de la cofetărie venise acasă. Şi veselia lui Octav, vestea aceea cumplită o doborâră iar. Zăcuse din nou ziua întreagă.

Apoi se pusese pe picioare şi pictase, pictase. Se schimbase ceva în pictura ei, se asprise ceva. Când făcea un portret, sub zâmbet sau Sub linişte, se iveau şi trăsături ascunse ale personajului, îndoieli, slăbiciuni, sau sarcasm, sau indiferenţă. Dacă zugrăvea un peisaj, dincolo de culoarea care i se îmbogăţise în paletă, exista o teamă pentru vremelnicia frumuseţii, primăverile ei vesteau vara

obosită de dogoare, verile presimţeau toamna. Iernile, da, iernile, cu tot belşugul lor de alb, n-aveau şovăiri, te îngheţau cu frigul lor, te apăsau cu cerul lor scund, opac. Topise cândva culorile fără graniţă între ele, ca impresioniştii, acum desenul despica la vedere, precis şi dur, petele de soare de cele de umbră, silueta umană de atmosfera care o înconjura. Ochiul ei, sau poate cugetul ei punea bariere, cele pe care nu le văzuse înainte în viaţă, separa net singurătăţi, izolări. Gabriel, colegul care o iubise odinioară, pierdut de mult pe drum, se arătase iar. Venea des, venea şi Cora, prietena de altă dată şi amândoi îi cercetau pânzele, le apreciau. Ei găseau în ele vibraţie, Mara numai vibraţie nu le recunoştea. Îi păreau precise, corecte ca nişte fotografii. Dar prietenia reluată cu Gabriel şi cu Cora îi făcea bine, în sfârşit trăia între oameni de aceeaşi meserie, vorbeau până la epuizare de pictură, de cubismul pe care Cora îl luase în braţe, pentru că era nou, pentru că era poate o cale spre succes, şi pe care Gabriel îl repudia. În Gabriel părea că se redeşteaptă dragostea pe care i-o purtase cu câţiva ani în urmă, dar sfios cum era nu spunea nimic, şi Mara îi era recunoscătoare. Sigur, viaţa lângă el ar fi fost blândă, egală, caldă, dar ea nu i-ar fi putut da în schimb nimic, ar fi fost prea nedrept, şi la urma s-ar fi plictisit cumplit de prezenţa lui discretă. De ce, Doamne, omul ăsta n-o iubea pe Cora? Cora era frumoasă, plină de viaţă, înarmată chiar pentru viaţă, Cora părea că apreciază frumuseţea lui delicată, natura lui sfioasă. Ea avea curaj pentru doi, ar fi fost bătăioasă şi pentru el, dar din păcate Gabriel n-o vedea, n-o preţuia decât pe Mara.

La începutul verii se pomeni cu Sabina. N-o vestise, n-o întrebase dacă vrea s-o vadă. Sunase şi intrase de-a dreptul în atelier prin uşa întotdeauna deschisă.

— Poate că n-ai fi vrut să vin, dar mie îmi plac lucrurile clare.

— Nu e nimic neclar.

Mara îi oferi un fotoliu. Se simţea îngheţată, înţepenită. şi dură.

— Îmi pare rău, fetiţo, că ai plecat atunci.

Mara făcu un gest de parcă ar fi vrut s-o oprească.

— Lasă-mă să vorbesc. Dacă n-ai fi plecat, lucrurile nu s-ar fi desfăşurat aşa. Ţi-am mai spus anul trecut, cred, că eu nu refuz vieţii prilejul unei bucurii fie şi de-o clipă. Şi nu l-am refuzat. Dacă n-aş fi fost eu, ar fi fost poate alta, oricum pe Antioh nu l-ai fi găsit acelaşi după câteva luni. Nu cred nici eu în veşnicia acestei căsătorii a noastre, dar deocamdată sunt fericită.

— Vă felicit!

— Nu fi rea, Mara, nu fi muşcătoare, asta nu e firea dumitale adevărată. N-am venit să mă justific, am venit să reiau o prietenie la care ţin, pe care am jignit-o poate, dar care mă va ierta, pentru că nu e oarbă în faţa realităţii.

O privea cu ochii ei albaştri, reci, cu luciri de oţel, „Ce urâtă e, Doamne, ce urâtă! se gândi Mara. Butoniera asta de gură, pungile de sub ochi, pielea asta argăsită, bătrână. Ea toată, e bătrână, e de vârsta lui Antioh, dar el… Mi-a spus «fetiţo» ca să marcheze diferenţa de vârstă între noi, superioritatea personalităţii ei de mult recunoscute, şi tot binele pe care l-a făcut vreodată protejând-o pe «fetiţa ei dragă». Se grăbea la Răchitele să mă facă să plec ca «să lucreze Antioh», îi deschisesem cheful pentru el. Aştepta să-l înşface. Fetiţa ei dragă înghiţise şi alte copite de la el, o ştia ea bine, una mai mult sau mai puţin nu însemna mare lucru. Tot aveam să-l găsesc schimbat după câteva luni. De ce alta şi nu ea, era acolo, aproape, nici ea n-avea nicio legătură în acel moment. Dacă fetiţa se arătase atât de topită de dragoste, merita să-l încerce şi ea, ca pe o mâncare. Sunt vulgară, nu pot fi altfel în clipa asta”.

— Aş vrea să văd ce ai mai lucrat în ultimul timp.

— N-am pânzele triate, aranjate, n-aş putea să vă arăt nimic.

— Va să zică eşti supărată. Te credeam mai înţeleaptă.

— Şi mai resemnată, şi mai respectuoasă.

Sabina sări capra peste cuvintele ei, nu le auzise.

— Nu-l cunoşteai încă pe Antioh?

Mara vru să răspundă „Ba da, pe dumneata nu te cunoşteam”, dar îşi înghiţi vorbele. Îi era datoare cu ceva femeia asta? Da, o îndemnase ca o cumătră binevoitoare să meargă la Răchitele cunoscându-i pasiunea, o îndemnase să şi plece de la Răchitele, socotise că îi făcuse un bine luând-o pe sus acolo, voise să-i facă un bine când o introdusese în „lumea bună”, îi crease relaţii, culmea fericirii în ochii ei, determinase cronicari plastici să-i slăvească debutul, însă în clipa când curiozitatea ei senzuală uzată se deşteptase, când sub ochii ei pătrunzători se desfăşurase o dragoste prea împlinită, cu tot cortegiul ei de flori, lună şi miresme, nu mai cruţase nimic, se voise pe sine în centrul acelui decor romantic, eroina răscoaptă a filmului acela prost. Atacase, şi nu-i fusese grea izbânda. Acum răsfoia cu degetele ei uscate caietul de schiţe al Marei de pe măsuţa scundă. „Da, degete de schelet, cu ele cânta, avea dreptate Simone Dudescu, cânta cu oasele, nu cu o căldură lăuntrică. Şi cu o tehnică desăvârşită. Sunt meschină acum, rea şi meschină. Are dreptate la vârsta ei trebuie să înhaţe ce pică, ce se află în drum, ce e uşor de dobândit. S-a gândit că eu sunt tânără, am destulă vreme, când îl va lăsa pe Antioh sau o va lăsa el pe ea, tot va fi destul de bun pentru mine”.

— Pregătesc o serie de concerte. Am lucrat mult în toamna, în iarna asta. A lucrat şi Antioh, a scris până acum cinci capitole din cartea lui. L-am pus pe treabă. Sunt o urgie pentru el, dar nu-l cruţ nicio zi. Era păcat de omul ăsta să se risipească degeaba.

„Ah, acum ştie că am să mă închin cu respect în faţa ei. L-a făcut pe Milescu să lucreze, eu n-aş fi izbutit aşa ceva, eu n-am autoritate, eu îl iubesc smerit. Ce pătrunzătoare e, ce crudă şi lucidă e”.

La uşă sună cineva şi intră. Era Gabriel, îi cumpărase pensule şi lapte, le aducea încântat de el.

Sabina îl cântări dintr-o privire iute, rece, frumuseţea gingaşă şi nesigură de figură Davinciană, tinereţea, graba devotată cu care desfăcea pachetele şi se întoarse zâmbind

către Mara. Poftim, ce mai vrei? Consolarea era aici, proaspătă, febrilă, noroc că o văzuse cu ochii ei, altfel Mara ar fi putut juca mai departe rolul de victimă. Şi dacă se încăpăţâna să nu se aline cu acest băiat la care ar râvni orice femeie normală, e vina ei, nimeni nu poartă nicio răspundere.

— Am să-ţi trimit invitaţii la toate concertele mele. Am să-ţi trimit două locuri, poate vrea să te întovărăşească şi domnul Gabriel Zamfirescu.

Îi prinsese din zborul recomandării numele, sublinia faptul că îi credea legaţi. Ieşi sigură de ea, cu un zâmbet triumfător. Era perfect, ea pregătea concerte, Milescu îşi scria cartea, Mara picta şi avea un iubit, toate erau la locul lor, făcuse ordine în viaţa ei, făcuse ordine în jurul ei, rămânea să i se mulţumească.

Mara nu se dusese la concertele Sabinei. În schimb soţii Milescu veniseră împreună, neinvitaţi, la expoziţia ei. Sabina sigură de ea, apreciind fiecare tablou în fraze precise, repezi, definitive, Milescu mult mai tăcut, politicos, plin de consideraţie. N-o privea în faţă, se uita pe deasupra capului ei, n-o înfrunta, nu era pocăit, era parcă un om nou, acum cunoscut, plin de graţie şi de acea bunăvoinţă a „lor”, căptuşită totdeauna cu un strat gros de indiferenţă.

Avuseseră curajul să se apropie de Cora, care în împrejurarea asta îi dădea Marei o mână de ajutor, făcea pe secretara ei, să reţină un tablou scump, cel mai scump din expoziţie, şi să-i dea Corei cartea lor de vizită ca s-o pună în rama tabloului. După ce sunase ora închiderii, Mara smulsese cartea de vizită, spre disperarea Corei şi fără să-i explice nimic, o rupsese mărunt şi o călcase în picioare. Voiau s-o ajute, îi cumpăraseră un tablou! mai târziu se răzgândise, şi când închisese expoziţia le trimisese acel tablou acasă, cu o scrisoare de două rânduri în care îi ruga să-l accepte ca dar, ca omagiu.

Presa fusese bună şi de data asta. Fără niciun ajutor, se gândise Mara, şi răsuflase uşurată.

Şi pe urmă? Ce mai fusese pe urmă? Asta se

petrecuse în 37. Lucrase iar, în Munţii Apuseni, la mare, pe coastă, la Sibiu, pretutindeni. Aflase că soţii Milescu s-au despărţit, încercase să-şi înăbuşe bucuria imbecilă, inima care îi bătea înviorată. Nu-i era ruşine să mai spere o nouă umilinţă? Ah, dacă s-ar fi putut îndrăgosti de altcineva! Pe Gabriel îl alungase din nou cu mărturisirea sinceră că îi era drag ca un frate. Statornicia asta era patologică, o obsesie, o idee fixă.

Nici nu-şi dădea seama unde stătea dragostea asta mare, undeva, în piept, în ghemotocul acela care se numeşte inimă şi care se zvârcoleşte numai la amintirea lui, în păcătosul de trup, în creierul care probabil funcţionează dereglat, cu o bună bucată din el sclerozată şi care se numeşte Antioh?

Începuse să-l aştepte, poate că avea să se ivească în atelierul ei ca după despărţirea de Simone, sau să-l întâlnească la un colţ de stradă ca pe atâţia oameni de care n-ai nicio nevoie. Se ducea la concerte cu riscul de a o întâlni pe Sabina, o şi întâlnea, schimbau câteva cuvinte amabile, se ducea la spectacole date de mari actori străini în turneu în ţară, la care biletele erau scumpe şi unuia ca el i-ar fi stat bine să meargă.

Şi venise el la ea. Venise de parcă ăsta ar fi fost lucrul cel mai firesc din lume, îi adusese cartea lui în sfârşit apărută, cu o dedicaţie adresată „pictoriţei de mare talent şi prietenei vechi”, se purtase amical, cald, vorbise câte în lună şi în soare. Venise des. N-o mai privea răscolitor în ochi, nu mai întindea mâna s-o atingă, nu-i mai vorbea de gingăşia ei miniaturală. Şi totuşi nu părea un om sleit. Din făptura lui mare, suplă, leneşă, se desprindea acelaşi fluid, acelaşi farmec plin de atracţie, efluviile aceleiaşi virilităţi tulburătoare. Mara înţelegea că nu-i mai plăcea ea. Atunci de ce venea? Ca să se simtă adorat cu discreţie, să se audă pe sine recitind versuri franţuzeşti cu glasul lui catifelat şi profund, să vorbească despre filosofie cuiva care nu pricepea nimic? Era poate prea singur, sau dimpotrivă, era îndrircat într-o nouă aventură care îi dădea de furcă, şi venea în atelierul «i să

se relaxeze? Nu pomeniră niciodată de nopţile de la Răchitele, de parcă numai ea ar fi trăit acele nopţi, singură. Uneori vorbea despre Sabina detaşat, ca de o prietenă care-i făcuse serviciul de a-l împinge la lucru, nu ca de o nevastă, nu ca de o fostă iubită. Acum avea de gând să scrie un studiu despre atitudinea faţă de viaţă a scriitorilor ruşi. Mara îl privise cu uimire. El înţelesese şi râsese. Adevărat, nu exista nicio legătură între preocupările lui, de la Descartes la scriitorii ruşi nu exista un drum drept, dar nu băgase ea de seamă că el era un cârpaci în materie de filosofie, un gânditor amator, un duh rătăcitor de la Ana la Oaiafa, neancorat în nimic şi bântuit de toate curentele, chisnuit de idei şi nu stăpân pe ele? Poate că avea totuşi, studiindu-l serios pe Tolstoi, să fie apucat iar de dorinţa lui din tinereţe de a-şi împărţi moşia la ţărani, de a se lipsi de tot ce avea, de a căuta o formulă nouă de existenţă. Mara râsese şi mai tare: îl şi vedea pe domnul Antioh Gheorghe Milescu lipsindu-se de coniacul franţuzesc, de jilţurile moi în care se tolănea cu atâta graţie, de bufonul lui zilnic, Octav, de hainele de stofă pufoasă, englezească, care mirosea a colonie de iris, de conacul elegant de la Răchitele „bătătorind munţii noştri, în cizme şi un toiag în mână poate, căutând o nouă formulă de existenţă, îi făcuse repede, în fuga creionului, o schiţă a viitorului lui portret de apostol... El încercase să zâmbească, apoi rămăsese pe gânduri. „M-ai numit uşuratic, am recunoscut şi eu, sunt şi asta, da, sunt şi secătură, dar poate că mai e ceva în mine, ce dumitale ţi-e ascuns, şi altora fără îndoială, ceva ce mă roade, se ascunde de conştiinţa mea limpede şi pe urmă iese la iveală şi nu-mi dă pace. Poate că fructul ăsta frumos şi pe jumătate putrezit, care sunt eu, o fi având un sâmbure sănătos, care va crăpa şi va încolţi odată". Mara aşteptase cu răbdare câteva luni încă să vadă ieşind din Milescu acel alt om despre care vorbise el. Dar Antioh venea, se trântea în fotoliu, îşi întindea picioarele lungi în faţa lui, pe covor, îşi bea încet ceaiul sau cafeaua, fuma una. după alta ţigări egiptene, miresmate, plănuia o călătorie la Nisa, care se

amâna mereu ca toate planurile lui, îi aducea. flori, recita Baudelaire, era din ce în ce mai elegant, de parcă în viaţa lui se ivise o aventură nouă. Şi Mara pricepu că venea. la ea ca să se uite în oglindă, să se răsfrângă în privirea ei şi să se placă, să se admire, să plece satisfăcut de el. Altă explicaţie nu exista pentru ea. Erau prieteni, ajunseseră până acolo sau pe aproape, dar pe ea această prietenie o durea, prezenţa lui o covârşea, şi dacă, în sfârşit, ea s-ar fi mulţumit şi cu atât, s-ar fi resemnat încercând să se adune în această prietenie ca un picior într-o gheată chinezească „se întreba ce culegea Antioh din amiciţia asta? O admiraţie continuă, o confirmare necurmată a farmecului, a personalităţii lui. Nu mai era de îndurat. Mâine, poimâine avea să plece la Nisa sau rămânând aici chiar să nu mai treacă pe la ea, saturat de adoraţie mută, pornit să cucerească alte cetăţi, mai bine apărate. Se hotărî să plece ea în Italia, adunase bani, avusese comenzi, păstrase mult şi din ceea ce* câştigase cu expoziţia, şi acolo, ca şi aici, n-avea să trăiască alt soi de viaţă decât aceea a unui om care n-are nevoie de mult sau de multe.

— În Italia? La Veneţia? întrebase încântat Milescu. Am să te caut... Nu, nu mai spun nimic, m-am făcut o dată de râs. Acum am să procedez altfel.

Ce bucurie pe el că Mara pleca la Veneţia! Nu spusese o clipă „Are să-mi fie greu fără dumneata”, sau „Cât ai să stai? Cât ai să „lipseşti?” Şi prietenia asta era şubredă rău, nici de ea nu mai avea nevoie. Va proceda altfel decât la Paris! Nicio nădejde. Mara plecă. Îi lăsă Corei micul ei apartament aşa cum era, fără să mute un lucru din loc. Cora n-avea un atelier, al Marei era mare, luminos, plăcut. Se înţeleseseră să i-l restituie când se va întoarce în ţară.

Nu, Milescu nu procedase altfel. Trudindu-se să nu spere nimic, Mara sperase totuşi că în drum spre Nisa sau întorcându-se de acolo spre ţară, Milescu avea să se abată pe la Veneţia. Se stăpânise, nu-i scrisese, îi trimisese o carte poştală lui Octav Oancea pe care îşi pusese şi adresa, Octav, care colporta tot, avea să-i spună lui Milescu,

prăpădindu-se de râs, ca Mara i-a scris de la Veneţia. Apoi, de sărbători, în iarnă, îi trimisese o felicitare la Bucureşti. Cam pe atunci îl cunoscuse pe Bernardo Sciara. Oh, lui nu-i trebuise mult timp ca să dea buzna în viaţa ei! Cu patimă, cu autoritate, cu convingerea că trebuie să fie iubit, cu energia aceea pe care o cheltuia în fiecare clipă a vieţii lui pentru lucruri importante sau pentru nimicuri, şi care nu seca în el niciun efort. Mara se întrebase dacă n-ar fi timpul să se ancoreze în sfârşit într-o radă oarecare, în dragostea lui Bernardo de pildă şi în Veneţia, să renunţe la absurd, la impecibil, la umilinţă, să păstreze pictura, primul ei rost pe lume, şi să încerce să fie loială faţă de Sciara. Abia în primăvară primise o carte poştală ilustrată de la Nisa cu „salutări prieteneşti”. A doua zi se logodise cu Bernardo. Signora Casandra o acceptase, Bernardo era încântat, ei nu-i mai rămânea decât să încerce să zâmbească în dreapta şi-n stânga şi să-şi vadă de lucru.

Şi acum? Mai era atât de puţin timp până la cununie, cum să-i spună acum lui Bernardo că desface logodna şi se întoarce în ţară? Cum? Ce-a spus? Că se întoarce în ţară? Nici nu ştie când s-a formulat fraza asta neroadă în capul ei, că doar nu e o hotărâre! A hotărât asemenea sminteală, şi-a adus numai aminte tot, de la început până la scrisoarea asta mincinoasă a unui om care s-a plictisit, a fost abandonat sau a abandonat el. O ultimă legătură amoroasă, nu ştie ce să facă dacă nici apostol n-a devenit, nu-i ajunge măscăriciul, îi trebuie şi Fatma, roaba. Şi ce încăpăţânare să pomenească iar de Sabina, ca în vizitele pe care i le făcea anul trecut, să-i fluture pe sub nas imaginea Sabinei care se „interesa stăruitor” de ea. O făcea din lipsă de tact, pentru că era el însuşi obsedat de Sabina, sau o făcea anume, ca să deştepte vechile suferinţe ale Marei şi odată cu ele dragostea care fusese la ea totdeauna asociată cu suferinţa? O dare de seamă amănunţită asupra florilor de la Răchitele, de parcă ei toate serile i-ar fi fost răsfăţate între glicinele, teii şi trandafirii de acolo. O singură dată, câteva zile, o fi, douăsprezece zile într-o viaţă de om, trăise său. i se

năzărise că trăia în acel spaţiu extraterestru, în care toate aveau altă pondere şi altă mireasmă, în care domnea Antioh Milescu şi în care ea n-avea să se mai întoarcă niciodată, chiar invitată cum era acum în această scrisoare, numai de teama riscului de a nu trebui să plece iar de acolo în lumea concretă, reală, colţuroasă, de toate zilele. Riscului? Siguranţei trebuie să spună, că doar cunoaşte omul.

Ţânţarii în jurul ei nu se domoleau. Înţepau nepotoliţi prin cearşaful în care se înfăşurase, îi bâzâiau în jurul urechilor, degetele ei îi striveau pe pleoapele, pe buzele umflate.

În ce situaţie l-ar pune pe Bernardo faţă de maică-sa, dacă s-ar despărţi acum de el! Iar gândul ăsta care răsărea din nu ştiu ce adânc, din nu ştiu ce cotlon ascuns al firii ei îndărătnice, care nu renunţase niciodată de tot. Pesemne ca nu renunţase. Îşi spusese: un bărbat energic şi iubitor, o căsătorie catolică pe care n-o mai poţi desface aşa de uşor, un oraş extraordinar ca Veneţia, o familie, bărbat, soacră, poate şi copii într-o zi, iar în cazul că războiul despre care se tot vorbeşte e o realitate, un sprijin alături. Italia e în Axă, îşi dă multe aere, declamă sus şi tare, dar nu se va grăbi să-şi arunce tineretul în foc şi nici să atragă asupra ei, a frumuseţilor ei, pacostea bombardamentelor sau a altor atacuri. Bernardo e convins că pentru el nu va suna ziua mobilizării, că fascia se va mulţumi cu jurăminte faţă de Hitler şi ode pentru război.

Dar dincolo de toate aceste gânduri, împărtăşite cu Bernardo sau păstrate pentru ea, durase în umbră speranţa că ceva ucis, aruncat deoparte, nu murise de tot, că lucrurile se puteau înnoda acolo de unde fusese rupt firul, sau mai demult, pentru că vezi, firul ăsta se tot rupsese în ani, se rupsese mereu, puteai să sări în gând o perioadă întreagă de timp, să te întorci la ruptura, la momentul pe care îl alegi din trecut, hai să zicem la cel de la Răchitele. Dacă s-ar duce acum acolo, l-ar găsi poate pe Antioh cel lăsat în acea vară, înainte de căsătoria lui cu Sabina, atât de cald, de dezolat de plecarea ei, acel Antioh

care o purta în braţe şi o strângea pe inima lui. Îi era dor de ea, o mărturisea în scris. Dacă s-ar întoarce acum, cât timp ar dura elanul tandru al lui Antioh? O lună, două luni. Sau poate ajungând acum în ţară l-ar găsi în altă dispoziţie decât cea în care scrisese scrisoarea, vindecat de sentimentul de singurătate de către cine ştie ce frumuseţe placidă sau pocitură vioaie, pentru că Milescu se pare că alegea extremele. Numai un nebun ar lăsa o construcţie solidă, sigură, aşa cum e viitoarea căsătorie cu Bernardo, pentru acest castel de cărţi de joc care e amiciţia sau tandreţea lui Milescu. Nici măcar nu promite nimic de data asta, se jeleşte de singurătate, presupune că i se va sări în ajutor.

Mara se hotărî să se culce. Trează sau adormită, ţânţarii n-avea cum îi izgoni. Afară, peste piaţetă, cerul se albăstrea uşor. Dacă somnul ar fi putut veni la chemare, nu i s-ar fi năzărit mereu în faţa ochilor privirea neagră, arzătoare, a lui Antioh, umerii lui largi, înclinarea capului puternic când se uita la ea îndelung sau la un tablou, la o floare, părând că se gândeşte la altceva. Şi nici imaginea asta nu s-ar fi amestecat cu alta, una supărătoare, a unui păr de flăcări, a unor ochi de un căprui roşcat, a unor mâini repezi, albe, albe ca gâtul acela alb, dezgustător de alb sub pistruii rari, roşcaţi, nu s-ar fi amestecat, dacă ar fi putut dormi în noaptea asta belstemată.

Dar ele se amestecau, jumătate amintiri, jumătate vis, deformate, stăruitoare, şi chiar când afară se lumină de tot, când în piaţetă începură să răsune glasuri înalte, sonore, paşi repezi, bocănitori, când pe canalete se auzi plescăit de apă lovită de vâsle, când covorul ros din faţa patului se auri sub razele oblice ale soarelui, imaginile astea dăinuiau încă în capul ei greu, la hotarul între veghe şi somn. Era obosită, mai obosită sau în alt fel decât aseară. Dar cum nu se putea dormi, trebuia totuşi să iasă pe stradă, să se ducă la lucru, să încerce ceva.

De câteva zile picta dimineaţa în grădina interioară de la la d’Oro, grădina aceea prinsă între ziduri înalte, unde, acoperite de plante care atârnau sau se căţărau pe

pietrele mari, asemănătoare cu o fântână cu pereţi adânci, primind de sus lumina zilei printre ramurile unui copac răsfirat aproape cât tot cuprinsul ei, prinzând soarele numai la amiază, când din inima cerului se uita drept în puţul ăsta de răcoare şi umbră. Mara începuse o pânză în care lumina grădinii era verde-albastră, vegetaţia îmbelşugată şi colcăitoare ca un imens cuib de reptile, umezeala sensibilă în culorile reci, copacul violent în tendinţa lui de a prinde înălţime şi spaţiu. Fragilitatea de care se plângea ea că i-a cuprins pictura nu se vedea aici, cum nu se vedea nici în celelalte pânze. Dimpotrivă, şi sub culoarea bogată, şi sub desenul sigur şi precis, zvâcnea un soi de forţă, de afirmare a vieţii, iar sub paloare şi străveziu vibra la înaltă tensiune o sete de durată, o devoţiune faţă de frumuseţe, care părea delicată şi era de fapt crâncenă.

În dimineaţa asta însă pictura nu mergea. Albastrurile pe care le punea pe pânză erau prea îngheţate, verdele prea dur. Zidul arcat al curţii interioare ameninţa s-o sufoce”. Mara se pomeni deodată că despică cu o rază de soare peisajul umbros, cu o rază aurie, nu ştia nici ea de unde venită, asemănătoare cu acelea pe care le lasă să pice peste Fecioara Maria îngerul Buneivestiri din tablourile din Renaştere, şi a cărei necesitate o simţise inexplicabil. Stricase tabloul sau poate îl dresese miraculos, în definitiv nici Rembrandt nu explică totdeauna de unde pică lumina cu care îşi pune în valoare personajul sau colţulpe care vrea el, şi Grünewald în ***Răstignirea*** lui scaldă în lumină albă madona, pentru că înăuntrul lui el o înconjoară de lumină albă. Iar modernii, ce să mai vorbim, efectele se nasc fără cauze, logica asocierilor lor poate nici nu există, e opera cronicarului plastic, şi necesitatea interioară primează asupra adevărului exterior.

Îşi luă pânza şi ieşi pe Canal Grande. Apa largă cânta cu toate luminile aprinse, soarele din miezul cerului îşi făcuse vatră în ea. În ceasurile cât stătuse în la d’Oro nu se mai gândise la nimic. Ce bine era totuşi că refuzase ieri să prânzească azi cu signora Casandra. Ce s-ar fi făcut acum

sub potopul de vorbe al robustei doamne, sub privirile ei cercetătoare, care i-ar fi ghicit repede şi oboseala, şi insomnia trecută, şi înstrăinarea de ea, de preţiosul ei fiu. Pentru că, în adevăr, se simţea atât de înstrăinată de ei, de doamna aceea neîncrezătoare şi amabilă, de Bernardo, logodnicul de până ieri. Sigur, de până ieri, de până aseară. Acum avea un fel de oroare de trupul lui voinic şi bine făcut, de braţele lui prea grăbite s-o strivească, de pielea lui prea albă, de tuleiele roşii care i se iveau seara pe bărbie, de genele prea deschise ca să-i umbrească ochii sângerii.

Mâncă repede într-un birtuleţ aproape de casă şi intră în hotel. Să doarmă, să şteargă din minte prezentul şi trecutul, să îngroape viitorul înainte de a se naşte. Iubirea pentru Milescu se stinsese sau nu se stinsese, asta n-avea importanţă, sigur era numai faptul că el nu se schimbase, că rămăsese acelaşi om răsfăţat, egoist, convins că i se cuvine orice şi are dreptul să ceară, să părăsească, să cheme înapoi şi să dea cu piciorul. Nu trebuia să se mai gândească nici la el, nici la Bernardo, optase odată, să se lase dusă de curent.

În odaie perdelele erau îmbinate, storurile lăsate, mirosea puternic a insecticid, pesemne că se dăduse o luptă aprigă împotriva ţânţarilor. Şi aşternutul, şi cămaşa de noapte duhneau. Scrisoarea albastră domnea în mijlocul mesei. Mar a întinse iar mâna spre ea cu gândul s-o rupă, apoi se răzgândi şi o acoperi cu pânza încă umedă de culori. Se zbuciumă în pat, se răsuci, somnul nu venea, ochii şi gâtlejul o ardeau de mirosul iute, pătrunzător. Se uită iar la ceas. Era ora cinci. Dormise totuşi nu ştia când, dormise mai bine de două ceasuri un somn care semăna a veghe chinuită. Se putea duce la casa cea roşie pe care o picta în lumina după-amiezii, fierbinte încă de tot soarele sorbit peste zi, la picioarele căreia zvâcnea apa verde, vie, a canalului îngust. Scrisoarea asta de pe masă trebuia ruptă şi aruncată, dacă Bernardo avea să intre în odaie, va întreba, desigur, cine şi ce îi scrie, iar ea nu-i bună la născociri. Sau mai bine s-o ascundă undeva, ca s-o mai

citească o dată diseară. Ah, ce prostie, ce nerozie fără sens. Mara rupse scrisoarea în patru şi o aruncă la coş. Aşa! Viaţa ei era înainte, nu în urmă. Era destul de tânără ca s-o înceapă acum. La douăzeci şi şase de ani abia prinzi să-ţi înţelegi rostul pe lume.

Lucră fără gânduri până când clopotele bătură vecernia. De data asta nu auzi paşii lui Bernardo pe lespezile piaţetei, îi simţi numai mina pe umăr, grea şi nedorită. Se înfioră.

— Draga, draga mea! S-a sfârşit şi ziua asta lungă! Ce faci? Nu strângi pensulele? Se întunecă! Haidem! Mâncăm în seara asta cu prietenii mei Aldo şi Bianca Antonini, viitorii noştri naşi. S-au întors din Canada. Aldo a trecut azi pe la tribunal să mă îmbrăţişeze şi să ne invite la cină. Iartă-mă, n-am avut cum să te anunţ până acum. Amândoi mor de curiozitate să te cunoască. Vai, cât eşti de mâncată de ţânţari! Dă-mi mie şevaletul! Trebuie să te îmbraci cu ceva mai elegant. Bianca e foarte şic. Stai să iau şi paleta. Să-ţi pui rochia albă plisată. Şi eu trebuie să mă schimb. Te las la hotel, mă duc acasă, mă întorc să te iau. Cu o gondolă.

Bernardo vorbea necurmat, cuvintele lunecau repede din gura lui, parcă deşerta un sac de boabe mari, rotunde, sonore, îşi dăduse pălăria mare, de panama, pe ceafă, şi fruntea albă lucea asudată sub părul roşu. La primul pod Mara se opri, înţepeni pe treapta cea mai de jos, îl privi în faţă cu ochii ei mari, arzători, rătăciţi parcă.

— Bernardo! N-am să viu cu tine.

— Nu? Nu vrei să vii la Antonini? De ce? Eşti bolnavă? Nu ţi-a trecut durerea de cap de aseară? Un efort, te rog, Mara, nu vom sta mult. Ei, care sunt atât de grăbiţi să te cunoască, n-ar înţelege niciodată lipsa ta de interes. Dacă poţi lucra, e greu şi pentru mine să înţeleg că nu poţi face o vizită! Draga mea!

Ca de obicei, Bernardo vorbea fără să aştepte vreun răspuns. Mara era pornită. Cuvintele fuseseră aruncate, hotărârea luată fără ştirea ei, acum trebuia să meargă mai departe.

— Nu e vorba de vizita din seara asta. Mă întorc în ţară.

Bernardo se opri scurt, se rezemă de balustrada podului şi se uită la ea cu nedumerire. Nu înţelegea.

— În ţara ta? Şi când te întorci? Acum, înainte de nuntă? Ne ducem în toamnă dacă vrei, acum nu e vreme. Dacă nu vom intra în război…

— Mă întorc în ţară pentru totdeauna, tocmai pentru ca s-ar putea să fie un război.

— Şi ce legătură ai tu cu războiul? Nu înţeleg. Ai fost mobilizată? Eşti dezertor?

Bernardo începu să râdă fără chef, apoi se opri iar brusc şi întrebă răspicat, aspru:

— Ai spus pentru totdeauna? Aşa, peste noapte, te-ai răzgândit, nu mă mai iubeşti, nu mai vrei să te măriţi cu mine? Ce s-a întâmplat? Cu ce te-am supărat? Când?

— Nu m-ai supărat.

— Atunci? Atunci?

Bernardo rezemă tabloul şi şevaletul de pod, prinse în mâini umerii Marei şi începu s-o scuture violent. Un băietan, două doamne care se ţineau de braţ se opriră pe treptele podului să-i privească. Bernardo aproape striga, se înroşise foarte tare, răguşise deodată.

— Să mergem acasă, Bernardo, să stăm de vorbă acolo.

Ce greşeală cumplită! Bernardo nu era Paul Caron, să înţeleagă repede şi să plece pe loc. El era în stare să pună întrebări până în zori, să nu vrea să accepte faptul că putea fi părăsiţi că se putea renunţa la el.

— Şi Antonini? Ne aşteaptă!

— Telefonează-i…

— Că logodnica mea se desparte de mine şi se întoarce în ţara ei? Şi mamei, ce am să-i spun mamei?

— Asta e principalul, Bernardo, ce-ai să le spui altora?

Iar rostise o prostie, de ce voia să-l îndrepte spre ceva ce era principal? Oricum, porniseră iar. Bernardo tăcea cu fălcile strânse, cu ochii în pământ, foarte grăbit

să ajungă la hotel, să ia discuţia de la început, să vadă poate că Mara vorbise în stare de halucinaţie, că avea să se dezmeticească, să dea înapoi, să-şi ceară scuze, în sfârşit toate să fie ca mai înainte.

Ce putea răspunde întrebărilor lui când furioase, când rugătoare, când aproape copilăreşti şi când veninoase, încărcate de cele mai smintite bănuieli? Se simţea vinovată, ipocrită, ascunsă. Nu-i spusese niciodată lui Bernardo că îl iubeşte, dar nici nu-i spusese că e îndrăgostită de altul, ca îl ia de bărbat numai ca să încheie o lungă istorie fără sens, ca să se acineze la căldură, ocrotită, departe de o permanentă tentaţie. Bănuielile signorei Casandra erau îndreptăţite, acum pricepea mai bine decât oricând că e o venetică interesată, aşa cum o presupunea bătrâna, că acceptase o dragoste mare şi chiar o situaţie, fără să dea nimic în schimb. Ce-i putea explica acum lui Bernardo? Adevărul l-ar fi jignit mai mult decât orice şi, se mai gândea ea, adevărul ar fi pus-o şi pe ea în cea mai proastă lumină, aşa că nu mai ştia dacă îl ascunde şi acum ca să-l cruţe pe Bernardo sau să cruţe propria ei imagine în el!

— Oh, Bernardo, e mai bine să ne despărţim acum, înainte de căsătorie. Mi-am dat seama, uite, mi-e limpede că nu am pentru tine afecţiunea pe care o meriţi. Nu e drept să trăieşti toată viaţa lângă o femeie care nu te iubeşte destul.

— Şi asta ai aflat aseară? Azi de dimineaţă? Când?

— Convingerea asta s-a format în timp.

— Şi s-a copt astă-noapte. Scrisoarea! Scrisoarea venită ieri de acasă! Ce era în ea? Cine îţi scria?

— Scrisoarea n-are nicio legătură. Sau uite, da. Atâta însă pot să-ţi spun, că nu mă cheamă la o certitudine, că nu te părăsesc pentru o fericire sigură, că lângă tine ar fi mai bine, mai liniştit, chiar mai frumos, că nu dispreţuiesc nimic din ceea ce abandonez acum, dimpotrivă, stimez mai mult decât nesiguranţa pe care o aleg, dar o aleg pentru că… Nu sunt în stare să explic, nici nu ştiu când am ales.

— Şi cine te cheamă?

Asta era tot ce înţelesese Bernardo. Sentimentele ei sofisticate nu-l interesau, avea dreptate, realitatea era că logodnica lui îi ascunsese existenţa altui bărbat în viaţa ei, a unuia care o chema şi de a cărui chemare ea asculta.

— Ar trebui să telefonezi la prietenii tăi, ne aşteaptă, e târziu.

— Şi nu vrei să comiţi o încălcare a politeţii? Dar să calci peste încrederea unui om, peste inima lui e mai puţin grav?

— E mai puţin grav decât dacă i-aş fura încrederea până la capăt.

— De ce ai furat-o până acum? Ce socoteli ţi-ai făcut? Ah, da, scrisoarea, până la ea socotelile erau bune. Şi de ce amestecai războiul în treaba asta?

— Dacă vine, nu vreau să mă despartă definitiv de ţara mea şi de ceea ce am lăsat acolo.

— Şi dacă nu vine, crezi că te-ai mai putea strecura din când în când până acasă să vezi cum o duce „ceea ce ai lăsat acolo”?

Mara înţelegea că e o nemernică, o făptură necinstită, dar în acelaşi timp îndura foarte greu acuzaţiile drepte ale lui Bernardo. În întreaga ei viaţă nu putuse fi acuzată de vreun act urât, în întreaga ei viaţă ea fusese aceea care s-ar fi putut plânge că i se face o nedreptate, că e minţită, umilită. Acum suferea altă umilinţă: aceea a vinovăţiei, a recunoaşterii propriei degradări.

Bernardo trecea de la ocară şi violenţă la o duioşie care o dezarma:

— Draga mea, draga mea, cred că eşti bolnavă, că nu ştii nici tu ce spui. Vino-ţi în fire, hai să uităm amândoi cuvintele pe care le-ai rostit, uite, eu îţi făgăduiesc că n-am să-mi mai aduc aminte niciodată de ele. Gata, le-am şi uitat, s-au dus! Toate sunt din nou ca aseară, la Angelo D’Oro, când eram atât de fericiţi, adu-ţi aminte, atât de fericiţi! Crezi că te iubeşte cineva mai mult decât mine? Dacă te iubeşte atât, de ce te-a lăsat să pleci, de ce timp de un an întreg, de când eşti aici, nu ţi-a scris o scrisoare ca aceea de aseară?

Câtă dreptate avea, cum pusese degetul pe rană, de parcă ar fi cunoscut povestea cu Antioh, de parcă ar fi citit scrisoarea aceea perfidă şi răsfăţată. Şi cât era de generos, de tandru, de iertător! Şi totuşi nu pe el îl iubea, nu lângă el o îndemna inima să rămână, inima asta absurdă, care nu mai dăduse semn de viaţă de atâta timp, şi care acum bătea cu bătăi mari, se zbuciuma, îi impunea legile ei smintite. Se uita la omul din faţa ei şi i se părea că niciodată mâinile astea mari, albe, curate şi pistruiate, n-o atinseseră, că dacă ar fi atins-o acum ar ţipa de dezgust, că ochii ăştia sângerii, cu gene blonde, se uitau cu indiscreţie în ochii ei, străini şi urâţi. Cămaşa albă se lipise de pieptul musculos în câteva locuri, pătată de sudoare, şi-şi trimitea până departe mirosul de levănţică amestecat cu miros de năduşeală iute, respingător. De-ar pleca, de-ar pleca odată! De s-ar supăra tare de tot, definitiv, de l-ar prinde dispreţul pentru ea, de şi-ar salva, cu o insultă, orgoliul rănit, de-ar înţelege odată că nimic nu se mai putea cârpi la loc, presupunând că fusese vreodată ceva întreg.

Bernardo plecă abia către zori, epuizat, răguşit, desfigurat, dar încă nepotolit, neresemnat. Mara înţelegea că trebuie să-şi ia repede bilet, să-şi facă repede bagajele, pentru că o seară ca aceea trecută se mai putea repeta, şi de vreme ce asta voia să facă, să ajungă acasă cu orice preţ, n-avea niciun rost să se mai chinuiască de ea şi pe Bernardo. Se alina spunându-şi că ar fi putut să se poarte şi mai ticălos, dacă şi-ar fi schimbat de pildă locuinţa până la plecarea în ţară lăsându-i lui numai o scrisoare că a plecat, dar consolarea asta nu stătea în picioare. Nu din pricina că era curajoasă şi sinceră îl aşteptase pe Bernardo şi-i spusese că se desparte de el, ci pentru că până în clipa aceea nici ea nu ştia pentru ce optase, nici ea nu ştia că va rupe orice legătură cu viaţa normală, echilibrată, ca să se arunce în gol, să răspundă unei chemări pe care o şi uitase cel care o rostise.

Din întâmplare lucrurile se rânduiră în aşa fel încât plecarea îi fu cu putinţă peste două zile. Bernardo nu se mai ivi până atunci, dar tot din întâmplare veni la hotel

exact în momentul în care îşi încărca valizele şi teancurile de tablouri bine legate între ele, în gondola care urma s-o ducă cu multe ocoluri la gară. Fostul logodnic înţepeni în faţa porţii, cu mâinile în buzunare, cu pălăria pe cap, cu sprâncenele încruntate, uitându-se lung la goana Marei de la poarta hotelului la gondolă şi înapoi cu câte o sacoşă, cu o haină pe braţ, cu şevaletul sau un sul de pânze strâns la piept. Abia târziu îl văzu şi ea, îl văzu întunecat şi neclintit la un pas, acolo, în faţa ei, şi se îndreptă spre el umilă, ruşinată, prinsă de un fior de teamă că omul acesta ar putea să-i împiedice plecarea, dar împinsă de o nevoie ascuţită de a-i cere iertare. Îi făcuse rău, îi tulburase viaţa, ea, care nu primise de la el decât iubire, decât preţuire.

— Bernardo! Iartă-mă! N-aş fi vrut să te mâhnesc.

Ce prostie! N-ar fi vrut să-l mâhnească, dar îl rănise. Mai bine n-ar fi spus nimic. Îi întinse o mână tremurătoare, nehotărâtă. Bernardo privi la mâna aceea, nu şi le trase pe ale lui din buzunare, nu-şi scoase pălăria din cap, nu se clinti din loc. Se uita la ea, la bagaje, la gondolă, la portarul care îi ducea pe umăr valiza cea mare, ca la un spectacol ciudat, urât, de neînţeles. Da, pe faţa lui era şi dezgust, şi uimire, şi tristeţe. Apoi îşi mută privirea spre canal, spre podul care îl încăleca şi porni într-acolo, ca şi cum ar fi văzut ceva mai vrednic de privit decât spectacolul pe care îl avea sub ochi. Trecu podul şi pieri după prima cotitură la dreapta. De ce venise? îşi închipuise poate că o va găsi pocăită, cu gândurile schimbate, şi o găsise plecând. Spusese tot ce avusese de spus cu două nopţi înainte, de data asta nu mai găsise în el niciun cuvânt, nici măcar ocara pe care Mara ar fi meritat-o.

Când ajunse la Bucureşti, oraşul era încins, pustiu, prăfuit şi obosit de atâta vară. Cu două luni în urmă îi scrisese Corei că se mărită în Italia, şi cu trei seri înainte îi telegrafiase că vine acasă. Cora putea foarte bine să nu fie în Bucureşti, şi chiar dacă era, oricum Mara îi pica pe cap, vreme de un an şi mai bine se deprinsese cu cele două odăi, acum trebuia, până la găsirea altei locuinţe, să stea amândouă claie peste grămadă. Şi parcă într-o scrisoare

trecută Cora îi spunea ceva despre o veste pe care avea să i-o dea în curând. Mara se temea să nu fie cumva vorba de o căsătorie şi să nu-şi găsească prietena şi cu un bărbat în micul apartament în care, dacă ar fi aşa, ea n-ar mai încăpea defel. Procedase necivilizat, dar cum cu Bernardo procedase sălbatic, nici nu se mai judeca pe sine în amănunt, se dispreţuia pe de-a-ntregul.

Rugă şoferul s-o aştepte în faţa casei, poate că avea să continue cursa, şi urcă cele două etaje. Îi deschise Gabriel, nu Cora. Era emoţionat, zăpăcit, îşi cerea scuze că e în cămaşă, că n-a venit la gară pentru că Mara nu spunea în telegramă cu ce tren soseşte.

— Acum locuieşti tu aici?

— Amândoi! se zăpăci el şi mai tare. Ne-am căsătorit de trei săptămâni, nu ţi-am scris încă.

Gabriel se simţea foarte vinovat. Din odaia din fund ieşi şi Cora. Ea era mai puţin fâstâcită.

— Bine ai venit, Mara! Unde-ţi sunt bagajele? Gabriel, ajut-o pe Mara la bagaje.

— Nu, nu, mă duc la un hotel. Unde mai vreţi să stau şi eu aici?

— Dar bineînţeles că ai să stai aici, e doar casa ta. Din păcate am primit telegrama abia azi de dimineaţă, n-am avut timp decât să vă înfăţ divanul din atelier şi… Gabriel, du-te după bagaje! Şi să căutăm pentru Gabi o gazdă pentru câteva nopţi, până când ne găsim altă casă. Sau poate că voi staţi foarte puţin în ţară. Ai să-mi spui tu. Să coborâm şi noi la bagaje, tu ştii ce ai şi câte ai, să nu se uite ceva în maşină. Şi bărbatul tău? Ai venit fără el? E jos, la maşină?

Mara nu răspunse numaidecât. Că era singură, aveau să vadă ei acum, cum avea să le explice de ce, asta nu se gândise încă. De fapt nu se gândise deloc că îi va găsi pe amândoi, că prietena ei Cora, căreia tot ce avea Mara, atelier, relaţii, i se părea bun, avea să-l găsească de dorit şi pe băiatul care-o iubise. Gabriel se simţea stingherit de parcă i-ar fi făgăduit Marei ceva. Cora era foarte la largul ei, doar Mara anunţase cea dintâi că se va mărita.

Stăteau toţi trei în jurul mesei mici, pe care Cora pusese o cină uşoară, pregătită din timp. Pe pereţi, în jurul lor, erau agăţate tablourile cubiste ale Corei, cele cuminţi, coborâtoare parcă din Corot, ale lui Gabriel. Mara povesti în cuvinte puţine că rupsese logodna din Italia, că se întorsese pentru totdeauna. Nu voia să-i stinghereasc deloc, spera să plece din Bucureşti în curând, fie la Buzău, unde mai avea o cămăruţă liberă în casele bătrâneşti, fie în altă parte. Ei să-şi caute liniştit altă locuinţă, nu era nicio grabă.

Privirea îi încremeni într-un ungher al odăii. Cora îşi instalase telefon. Şi la Răchitele era telefon. Uite, chiar acum ar fi putut vorbi cu Antioh. Şi dacă el s-ar mira de întoarcerea ei? Oh, sigur că şi asta era cu putinţă, Antioh ar putea fi mirat că a răspuns atât de prompt scrisorii lui. Sau ar putea uita ce i-a scris. Sau s-ar putea să nu fie la Răchitele. I-a scris să vină şi a plecat. Sau s-a însurat în vremea asta, chiar acum câteva zile. Era prea singur la moşie şi a găsit pe cineva să-i umple singurătatea. El găseşte totdeauna.

— Pot să cer la telefon o convorbire cu provincia?

— Sigur, poftim!

Mara întinse mâna spre receptor, o trase înapoi, apoi o întinse din nou şi făcu un număr de Bucureşti, un număr pe care îl ştia pe dinafară. O sonerie depărtată răsună lung, ca într-o casă pustie, apoi deodată o voce adâncă, joasă umplu pâlnia receptorului, umplu odaia, îi făcu pe cei doi să-şi întoarcă privirile mirate spre Mara.

— Sunt eu, Mara, m-am întors.

— Mara! Fetiţa mea! Bine ai venit! Ce repede ai sosit! Ce bine ai făcut că ai venit! Unde eşti? Când ai sosit? Eu când te văd? Speram că vei veni, dar nu eram sigur.

Soţii Zamfirescu se ridicară şi se strecurară în cealaltă odaie, prea tare suna glasul şi prea bine se auzea ce spune. Mara era copleşită. Niciodată Milescu nu se bucurase atât de deschis, de zgomotos, de prezenţa ei. O aştepta! Nu greşise când renunţase la tot şi se întorsese. Uite cum o aştepta!

— Unde te afli? În fosta ta locuinţă? Să vin acum să te văd?

— Nu, Antioh, e târziu, locuiesc cu nişte prieteni… Da, în lipsa mea au stat aici. Mâine. Mâine dimineaţa. La unsprezece, bine. Noapte bună! Noapte bună, dragul meu!

În noaptea aceea Mara nu dormi deloc cutreierată de gânduri fericite. Toate îndoielile, toate întrebările îşi aflaseră răspuns în glasul lui Milescu. Un soi de presimţire o căptuşea întreagă: trecutul n-avea să se mai repete, viitorul era limpede, nu va semăna cu nimic trăit până acum. Antioh vorbise cu terţ sufletul pe buze, luat pe neaşteptate cum îl luase ea, îşi vădise bucuria adevărată, lipsită de pavăza vreunei cochetării sau prudenţe oarecare. Poate că omul acesta de aproape cincizeci de ani renunţase în sfârşit la acea existenţă artificială în care se complăcuse până acum „la prietenii şi la aventurile vremelnice, poate că obosise sau era numai sătul să se risipească. O fi început să lucreze ceva, avea nevoie de linişte în jurul lui, avea nevoie de stabilitate, şi chiar dacă avea nevoie numai să fie iubit egal, devotat şi tăcut, tot era foarte bine că se întorsese, tot avea să-şi îndeplinească aici un soi de misiune şi să fie mai fericită decât ar fi fost în Italia. Încă o dată îşi dădea seama că era în stare să se devoteze, dar nu ştia să accepte devotamentul altora.

A doua zi Milescu veni la unsprezece. Cora şi Gabriel plecaseră de acasă din discreţie. Un soare fierbinte, foarte galben, intra prin ferestrele largi ale atelierului. Antioh purta o cămaşă albastră, cu reverele răsfrânte, era foarte ars de soare, în părul negru, ondulat, de pe tâmple îi luceau câteva fire argintii. Se aplecă adânc peste mâinile Marei, le sărută de câteva ori, apoi o privi în ochi şi o lipi de pieptul lui cu un braţ puternic. În faţa ei se ivise nu prietenul lene –, uşor blazat, care o vizita acum mai bine de un an şi-şi tolănea plictiseala când pe fotoliu, când pe divan, ci îndrăgostitul de la Răchitele, de cu trei ani în urmă, bărbatul plin de viaţă, încordat şi puternic, atent la fiecare mişcare a ei.

— Aici, în casă, s-au ivit lucruri noi. Nu-mi place. Mi-

era dor de casa ta aşa cum o cunoşteam eu, simplă, curată. Tablourile astea nu sunt de tine. Oh, asta nu e mâna ta binecuvântată. Unde sunt tablourile cu care ai venit? Arată-mi-le iute! Nu, stai aici, pe divan, şi povesteşte tot. Ai multe de povestit, să nu sari nimic. Stai, mai întâi spune-mi cum de ai venit? Scrisoarea mea a coincis cu dorinţa ta de a te întoarce? Te chemam, ştiu, dar am scris o scrisoare sărăcuţă, vagă, n-am spus în ea tot ce aveam pe inimă. Mi-era ruşine, Mara, pricepi, mi-era ruşine să fiu sincer, să-ţi spun câtă nevoie am de tine. Mă gândeam că poate ţi-e bine acolo, că lucrezi din plin sau... mai ştiu eu? la vârsta ta se poate întâmpla orice, şi că eşti atât de generoasă încât eşti capabilă să laşi tot, şi să vii la chemarea mea. N-aş fi vrut să renunţi la nimic, dar voiarrl să vii. Tu ai înţeles şi ai venit. Sper că n-ai sacrificat ceva pentru mine. Vii cu mine la Răchitele, da? Trebuie să mai stau câteva zile în Bucureşti, şi plecăm. Nu, mai bine mă duc întâi singur, să fac vânt de acolo unor persoane care mi-au căzut pe cap şi se simt atât de bine la moşie, încât nu dau semne de plecare. Vreau să fim numai noi doi, în linişte. Atâta linişte câtă putem avea acum, în prag de război. Acolo era o atmosferă irespirabilă, nu-i aşa? Nu te-a sufocat fascismul?

— Nu ştiu, am lucrat, n-am fost atentă la el.

Era să spună: „Bernardo nu era fascist, nu-mi vorbea de politică”, dar se stăpâni. La ce bun să povestească istoria asta tristă? Nu sacrificase nimic pentru Antioh, alesese ceea ce era mai de preţ pentru ea, şi chiar dacă ar fi jertfit, nu cu asta voia să şi-l cumpere.

— Să-ţi arăt tablourile, ele spun ce-am văzut, ce-am trăit, ce-am iubit acolo.

— Mai stai puţin! Să mă uit la tine. Nu te-ai schimbat deloc, arăţi ca în ziua în care te-am cunoscut la Sabina. Ah, da, Sabina, a fost foarte bolnavă. Ar trebui să treci s-o vezi. Nu te uita atât de lung la mine, Sabina te-a lansat, a ţinut la tine, ţine şi acum. Micul interludiu în care... în sfârşit, în care a călcat peste legile prieteniei, a trecut de mult. Şi azi ar fi în stare să facă nu ştiu ce efort pentru succesul sau

mulţumirea ta.

Mara îl privi lung, cu tristeţe. Chiar din primul ceas se iveau între ei aceste deosebiri de puncte de vedere, se ridica între ei această stranie lipsă de morală, cu drepturile unui principiu superior, care dispreţuieşte măsurile burgheze.

— Sabina ştie să se dăruie şi ştie şi să înhaţe, când are chef de ceva. Dar nu trăsăturile astea o fac vrednică de iubit sau de urât. E o mare personalitate, o mare artistă, dacă nu chiar o mare pianistă, un om de cultură, o inteligenţă deosebită, profundă şi rafinată. Ar trebui s-o vezi dincolo de legăturile pe care le-ai avut cu ea. Nu înţeleg însă de ce ne pierdem noi vremea vorbind despre Sabina. Abia ne-am regăsit, Mara mea. La Răchitele putem sta până la sfârşitul lui octombrie, pe urmă e prea frig. Şi aşa vom face focul în odăi, şi sobele nu sunt grozave, nu încălzesc bine. Prin noiembrie-decembrie am putea face o călătorie. Am lucrat ceva în vara asta, nu sunt încă gata, dar dacă voi fi, aş vrea să mergem la Paris, presupunând că în Europa va fi linişte şi pace, treabă greu de crezut după cum s-au pornit lucrurile, după agresivitatea nazismului, da… spuneam că la începutul iernii aş vrea să mergem la Paris, să văd dacă nu-mi pot edita şi acolo studiul despre Descartes şi eseul actual despre Renoir.

— Despre Renoir? Nu despre scriitorii ruşi? Parcă era vorba de Tolstoi şi de apostolat…

Antioh începu să râdă încet, ca un vinovat prins, care se căieşte, dar nu de tot.

— Ce să fac? M-au furat impresioniştii. Ţi-am spus, Mara, că nu sunt un filosof, niciun adevărat critic de artă, sunt un amator, sunt din toate câte ceva, dar nimic până la capăt. Micile mele divagaţii însă au un oarecare substrat, nu mâzgălesc chiar hârtia degeaba. Trebuie să mă iei aşa cum sunt. Te dezamăgesc?

Oh, n-o dezamăgea deloc, era sigură că lucrările lui (din studiul asupra lui Descartes ea nu înţelesese nimic, dar nu avea nicio pregătire pentru asta), trebuie să se fi situat pe un anumit nivel care îi era ei inaccesibil, să fi

avut profunzime, subtilitate. Ce voluptate va fi citirea studiului despre Renoir, acolo cel puţin se pricepea şi ea.

— Să-mi dai să citesc lucrarea despre Renoir.

— Eh, mai are până să fie gata. Am numai câteva pagini scrise şi un munte de note şi fişe. Când vom ajunge la Răchitele ai să mă ajuţi să le pun în ordine. Aşa! Ne vom vedea mâine. Pentru orice eventualitate dă-mi şi numărul de telefon de aici, ce bine că ai acum telefon! Eu vreau să soluţionez cât mai multe treburi în cel mai scurt timp, ca să fiu liber în curând şi să putem pleca. Mâine poate luăm masa împreună. Îţi telefonez de dimineaţa. Nu ştii, Mará, ce bine ai făcut că ai venit.

După plecarea lui Milescu, Mara se aşează într-un fotoliu. Abia acum simţea oboseala drumului, noaptea de insomnie, întreaga greutate a acestei bucurii care îi părea prea mare, incredibilă. Antioh făgăduise prea mult, prea multe. Era, în adevăr, atât de schimbat? N-avea să facă iar un salt în propria lui viaţă, ca de la Tolstoi la Renoir, şi să treacă de la entuziasmul actual pentru ea la cine ştie ce pasiune pentru vreo femeie înzestrată cu toate calităţile şi defectele care ei îi lipseau? Nu bănuise o clipă la Veneţia că va fi atât de bine primită, se îndoise de seriozitatea chemării lui, se întorsese pentru că ei i se făcuse dor, pentru că ea nu se mai putuse brusc împăca cu acea formulă de viaţă la care se resemnase un timp, pentru că voia să-l vadă, să-l audă, să trăiască fie şi câteva zile în preajma lui. Şi acum Antioh îi deschidea larg în faţă perspectiva unei vieţi nesperate, năzuite în trecut cândva. Spusese de câteva ori „noi”, de parcă relua un lucru temeinic, întrerupt o vreme şi acum continuat cu cel mai mare firesc. Avea aerul că în sfârşit viaţa lui intră pe făgaşul ei adevărat. Mara încerca să se convingă singură: orice om se potoleşte odată, se găseşte pe el însuşi, ajunge la nişte concluzii cuminţi, izbuteşte să ştie de ce are nevoie maturitatea lui.

Ar fi vrut să doarmă, să se odihnească de oboseli şi bucurii, dar nu-i era cu putinţă. Până seara îşi trie tablourile, îşi desfăcu bagajele pe care Cora le umpluse, să

pregătească valizele pentru vară şi toamna rece, pentru că tot avea să plece la Răchitele şi n-avea rost să-şi răspândească hainele în casa asta prea plină. Îşi convinsese prietenii să nu mai alerge după altă locuinţă, de vreme ce ea pleca undeva, la ţară, şi n-avea nevoie numaidecât de apartament.

A doua zi dimineaţa Milescu nu telefonă. Mara nu se grăbi să presupună nimic. Nu se mişcă din casă, cu urechea aţintită la orice zgomot. În adevăr, la începutul după-mesii un pas greu răsună pe scară, un comisionar îi trezi pe toţi din odihna caldei zile de vară, aducând un imens buchet de trandafiri şi o scrisorică. Antioh îşi cerea iertare, avusese treabă toată dimineaţa, către seară avea să telefoneze sau să treacă pe la ea. Seara telefonă că era prins, avocatul lui n-avusese alt timp pentru el. Trecură aşa trei zile, cu bileţele sau telefoane de scuze. La sfârşitul săptămânii Milescu veni ca o furtună, nu se putea ierta pe sine că nu reuşise să-şi facă timp pentru Mara, a doua zi pleca la Răchitele, acolo avea să facă ordine în jurul lui, adică să alunge oaspeţii, şi s-o cheme la telefon pe Mara ca s-o anunţe când trimitea maşina după ea. Mara avusese vreme să înţeleagă că prietenul ei nu se schimbase prea mult, că avea de ce să se îndoiască de toate elanurile lui, dar se hotărâse să-i mai facă credit un timp, tot n-avea încotro. Nu se putea apuca imediat de lucru, n-avea nicio altă perspectivă clară în faţa ei, nu voia să plece la Buzău, cum îşi spusese înainte, până când eventualitatea şederii la Răchitele n-avea să se dovedească absolut iluzorie. Dar dacă nu pleca la Răchitele, era absolut necesar să se ducă la Buzău, le spusese prietenilor ei că locuinţa le aparţine multă vreme încă şi îi era ruşine să le mărturisească acum că era în adevăr în vânt şi vorbise în bobote.

De la Răchitele Milescu îi telefonă peste o săptămână, o rugă să vină cu trenul până la gara cea mai apropiată pentru că maşina i se stricase, era la reparat. Nu izbutise să-şi alunge politicos oaspeţii, aşa că tot politicos trebuiau să-i suporte amândoi, dar aveau să împrumute putere unul de la celălalt, până când frigul toamnei va goli

conacul. Vorbea cu aceeaşi căldură, cu acelaşi ton prietenos, sincer, cu care îi vorbise în seara întoarcerii ei. Mara îi făgădui să vină peste două zile şi se ţinu de cuvânt. Milescu o aştepta cu un faeton în gara aceea mică, pustie, în care oprea numai personalul. Mina. el singur calul, îi căra el singur bagajele în trăsurică. Îi mărturisi cu tristeţe că la conac e plin.

— Când mi-ai scris, n-aveai pe nimeni, mi se pare că numai pe Octav. Când s-a umplut atât de tare? Sufereai de singurătate.

— Au venit, au tot venit, mormăi trist Antioh. Mulţi dintre cei care voiau să plece în Occident au renunţat din pricina situaţiei politice din Europa şi au dat năvală la mine. N-am să-ţi pot da odaia în care ai stat data trecută. Apoi, şi mai trist: A ocupat-o Sabina. E încă în convalescenţă.

Marei îi îngheţă mâinile şi văiuga cuprinsă de amurg prin care treceau îi păru deodată foarte tristă, un căuş de întuneric umed, în care pasul calului suna sec. De ce o mai chemase şi pe ea? Poate, în adevăr, Sabina nu mai însemna pentru el decât o prietenă din copilărie, cu care nu te mai potriveşti, ceilalţi, cine or fi ei, mai mult relaţii decât prieteni, poate că sentimentul de singurătate despre care vorbise în scrisoare dăinuia şi o chemase pe ea anume, pentru că numai de ea avea nevoie. Altfel de ce s-ar afla în faetonul ăsta amândoi, în drum spre Răchitele?

La cină îi aşteptau şase persoane. Sabina arăta, în adevăr, foarte rău, se vedea bine că e sculată după o boală grea. O primi pe Mara foarte prietenoasă, şi, spre mirarea ei, nu ca o stăpână sau o fostă stăpână a conacului, ci ca un oaspete sosit înainte, destul de străin de casă, care nu ştia bine câte zile e potrivit să mai stea şi care nu vrea să facă prea grea viaţa gazdei lui. Ceilalţi erau o pereche de oameni în vârstă, eleganţi şi discreţi, veşnicul Octav şi două doamne, mamă şi fiică, pe care Antioh le prezentase ca pe nişte rude îndepărtate, femei care nu vorbeau decât franţuzeşte, se temeau de răcoarea serii şi de umezeala casei, îşi ofereau una alteia şaluri şi voaluri, beau înainte

de masă alcooluri tari şi aveau mereu să-i reclame sau să-i ceară lui Antioh ceva, fie să îndepărteze de casă ogarii care lătrau noaptea, fie să li se mai dea câte o pătură, fie să plece cineva mâine în oraş cu scrisorile lor, care trebuiau puse imediat la poştă. Şi mama şi fiica se uitau languros la Antioh, se răsfăţau când ridicau pretenţii, una îi împletea un pulover, cealaltă îi broda iniţialele pe batiste.

Zilele treceau una după alta, nimeni nu se mişca din loc. Perechea Stavri îşi încălzea oasele bătrâne la soare, doamnele Vlasopol îşi beau coniacurile, învelite în şaluri, şi citeau romane franţuzeşti, Sabina exersa ore întregi la pian, şi Antioh se ducea des la vânătoare sau la pescuit cu Octav. Mara locuia o cameră ale cărei ferestre dădeau spre aleea care venea de la poartă spre intrarea principală, îl vedea pe Antioh la mese, nu mai putea fi vorba de întâlniri pe terasă pentru că odaia ei era departe de terasă, şi dacă nu picta, nu avea nimic de făcut toată ziua. Şi nu prea picta, îşi luase pânze şi culori, dar n-avea niciun chef să lucreze, ar fi vrut întâi să-şi lămurească sieşi, să lămurească împreună cu Antioh care era rostul prezenţei ei aici. Unde era acum nevoia lui Milescu de a o întâlni, acea nevoie în numele căreia îi scrisese şi pe care o recunoscuse şi la Bucureşti, după întoarcerea ei? N-ar fi putut spune de ce i se părea că între el şi domnişoara Anda Vlasopol era o legătură ascunsă. O părăsea toată ziua şi pe această domnişoară aşa cum îşi părăsea toţi oaspeţii, când era acasă nu stătea de vorbă cu ea mai mult decât cu ceilalţi, dar Mara văzuse în ochii lui un fel de teamă şi în mişcările lui o grabă când această domnişoară pretindea ceva, îl striga poruncitor cu vocea ei înaltă şi fără modulaţie, sau făcea planuri pe timp mai îndelungat, de parcă avea de gând să petreacă şi Crăciunul aici. Era o femeie frumoasă Anda Vlasopol, voinică, prea albă la piele, cu părul prea negru, cu gura şi dinţii prea mari şi corecţi, cu unghiile bine tăiate şi lustruite, cu inele prea multe şi prea mari.

— Parcă a ieşit dintr-o crescătorie, dintr-o herghelie

cu rasă pursânge! bodogăni odată Sabina la urechea Marei. Prostiile lui Antioh, pe care pe urmă le regretă şi el. Trebuie să ai puţină răbdare, are să găsească el într-o zi formula de a-i da paşaportul. Şi maică-sa! Scoasă din frigider, stă acolo ca să nu se altereze.

Sabina vorbea detaşat de parcă niciodată n-ar fi fost nimic între ea şi Milescu, n-o interesa decât nedumerirea sau neliniştea pe care le bănuia în Mara.

La începutul lui septembrie cei de la Răchitele, care nu primeau zilnic gazete, nici nu deschideau aparatul de radio, aflară că naziştii năvăliseră în Polonia, că Anglia, Franţa şi alte ţări declaraseră război Germaniei. Antioh era pământiu. Mara nu ştia mult despre opiniile lui politice, ştia numai că studiase în Franţa, că iubea Franţa, că vorbise întâi cu dispreţ despre nazism, apoi cu ură şi că se certase cu amicii lui care aveau o atitudine profascistă. Dar cum Antioh nu vorbea des despre aceste chestiuni, nu avea pasiunea cu care discută bărbaţii ore întregi despre politica, cum era mult mai repede gata să plece la vânătoare decât să stea de vorbă cu cineva despre eventualitatea războiului sau să citească o carte despre impresionişti decât un ziar, Mara nu ştia exact care îi sunt opiniile. Când aceste veşti ajunseră la Răchitele, bătrânii Stavri îşi făcură bagajele şi plecară. Aveau un fiu, sigur că avea să fie mobilizat, ei nici nu vedeau lucrurile altfel. Sabina, care se temea şi ea de lucruri grave, hotărî să plece la Bucureşti, să vadă acolo despre ce e vorba, şi să se întoarcă dacă i se va părea că evenimentele se precipită, pentru că la Răchitele oricum se trăia mai la adăpost. Dacă era vorba de primejdie, nu-l mai cruţa atât de mult pe Antioh, firesc era s-o ocrotească el pe ea. Doamnele Vlasopol nu se clinteau, de vreme ce se aflau aici sub aripa protectoare a unui bărbat» a lui Milescu, ele care n-aveau niciun bărbat în familie, se cuvenea să rămână pe loc. Era greu de crezut că Milescu avea să fie mobilizat, el fusese scutit şi în tinereţe de armată pentru motive pe care numai el le ştia.

Mara nu prea înţelegea ce trebuie să facă. Se afla

aici de vreo lună, timp în care nu fusese niciodată singură cu Antioh. Locuise la Răchitele ca într-un hotel, ca într-o pensiune, în care schimba câteva vorbe cu ceilalţi pensionari la mese sau pe terasă, la soare, aşa, de politeţe, şi tot de politeţe îţi vorbeşte şi proprietarul, care are multă treabă pe moşie sau numeşte treabă nişte chefuri pe care şi le face vânând şi pescuind. Uneori Antioh îi făcea pe ascuns semne disperate că îl sufocă ceilalţi oaspeţi sau semne încurajatoare că au să plece ei odată şi odată. De ce trebuia neapărat să plece ceilalţi, ca să fie ei înşişi? Ce drepturi aveau aceia asupra lui, de nu era în stare, în prezenţa lor, să-şi trăiască propria viaţă, cea pe care afirmase că o dorea, că îi era necesară? într-o zi, la ceaiul de dimineaţă, Mara spuse deodată pe neaşteptate, în clipa în care Antioh închidpa grijuliu fereastra în spatele doamnelor Vlasopol, care se plângeau de frig:

— Aş vrea să plec la Bucureşti chiar azi. M-ar putea duce cineva la gară?

Anda Vlasopol se uită repede la maică-sa peste ceaşca de ceai, îşi mută privirea asupra linguriţei şi îşi stăpâni un zâmbet. Sabina mârâi ceva ininteligibil, dezaprobator şi se ridică împingându-şi cu zgomot scaunul, ca să-şi ia de pe bufet multele medicamente pe care le înghiţea zilnic. Antioh răspunse târziu:

— Cel puţin mai rămâi două zile până când voi scoate maşina de la reparat. Te vei duce împreună cu Sabina.

Asta era tot. Antioh nu avusese altceva de spus. Mara înghiţi cu noduri un biscuit, aşteptă încordată să-şi sfârşească şi ceilalţi ceaiul şi ieşi în grădină. Era prinsă de o aversiune grozavă pentru trandafirii mari, roşii, pentru tufănelele aurii care se îmbulzeau pe straturi, pentru peluza tunsă în ajun, foarte verde încă, deasă şi încăpăţânată să trăiască. Toate îi erau potrivnice, vesele nu se ştie de ce, fără niciun rost, toate erau cumplit de indiferente, îşi vedeau de strălucirea, de exuberanţa lor în lumea asta care începea să se prăbuşească. În urma ei, pe aleee scrâşnea în nisip un pas.

— Stai o clipă, Mara.

Antioh era încruntat, stânjenit.

— Înţeleg foarte bine dorinţa ta de a pleca.

Mai bine n-ar fi înţeles-o.

— Ah, înţelegi! Eh, ăsta cel puţin e un lucru clar. E foarte frumos că înţelegi.

— Nimic n-a fost aşa cum aş fi dorit eu. Nu pentru asta te chemasem, nu pentru asta te aşteptam.

— Dar n-ai avut încotro, n-a depins de tine!

Antioh o privi lung, aproape aspru, trufaş. Mara era ironică faţă de el pentru prima oară de când se cunoşteau. De pe chipul lui se şterse orice regret, orice sfială.

— Depindea de mine să fac o grosolănie, să fiu brutal. Nu pot face aşa ceva.

Adevărat, niciodată nu fusese nici brutal, nici grosolan, fusese numai laş, mincinos, schimbător.

— Vezi bine că nu-ţi cer să fii în vreun fel oarecare, de fapt nu-ţi cer nimic decât faetonul până la gară.

— Iar eu, care ţi-am cerut să te întorci în ţară şi poate că port răspunderea acestui lucru, mai am curajul să te rog ceva: ai încă puţină răbdare. Pleacă acum dacă ţi-e atât de neplăcut să stai în mediul ăsta care şi pe mine mă agasează, dar fii încredinţată că imediat ce voi scăpa de… în sfârşit, de oaspeţii mei grei ca plumbul, te voi vesti şi te voi aştepta.

Mara începu să râdă.

— Şi eu voi veni în goana mare, nu-i aşa? Antioh, ai dreptul să crezi tot ce-ţi trece prin cap despre mine. De ani de zile mă port faţă de tine aşa încât mi se poate cere orice, mi se poate juca orice renghi. Justific cea mai lamentabilă imagine de femeie şi justific cea mai crâncenă atitudine a unui bărbat. Poate că de data asta mă voi învăţa minte, poate că nu. Semănăm într-un fel, amândoi făgăduim ceea ce nu putem ţine.

Grădinarul se apropie de ei, voia să-l întrebe pe Milescu dacă trebuie să taie trandafiri sau crizanteme ca să împodobească odăile, pentru că după treaba asta avea să se îngrijească de cal, cealaltă ocupaţie a lui.

— Să văd şi eu despre ce e vorba, vin cu dumneata,

rosti grăbit Antioh.

În graba asta Mara recunoştea nevoia de a întrerupe convorbirea care începuse să-l plictisească.

Milescu se întoarse spre ea, ridică puţin braţele în aer cu un gest de neputinţă, gest pe care îl avusese şi la întâlnirea lor de la Paris, şi şopti catifelat, cald:

— Ar fi mai bine să nu pleci deloc, şi dacă pleci, fă-o numai ca să te întorci. De data asta nu s-a ridicat între noi nimic serios, e vorba numai de un penibil ***malentendu.*** Gândeşte-te. Ne vedem la prânz.

Plecă împreună cu grădinarul şi Mara nu se putu opri să nu se gândească la florile, trandafiri sau crizanteme, care aveau să împodobească odaia doamnelor Vlasopol, în vreme ce în odaia ei salteaua şi pernele desfăţate vor fi puse pe fereastră la aer, dulapurile cu uşile deschise de perete, covoarele rulate sul, ca să fie duse în curte şi bătute. După plecarea Sabinei vor rămâne în aer, în atmosfera caldă a salonului, printre draperiile de mătase grea şi sfeşnicele cu ţurţuri de cristal, arpegiile pe care le depănaseră degetele ei uscate şi iuţi, măcar atât. După ea, Mara, nu va rămâne nimic, nu pictase, nu vorbise, nu trăise aici, abia dacă respirase. Doamnele Vlasopol vor uita foarte curând că le îngrijorase o clipă prezenţa unei femei tinere, prea mici, prea subţiri, prea tăcută ca să poată în adevăr place cuiva, a unei pictoriţe parcă, pentru care Milescu avea o anumită simpatie de vreme ce o invitase aici, o făptură fadă şi ştearsă care stătea la masă sau pe terasă ca o momâie şi uneori te privea cu ochii ei mari, arzători, ca ai unui bolnav de friguri. Doamnele Vlasopol îşi vor întinde domnia din odaia lor plină de flori în toată casa, vor cere numai pentru ele toate pledurile din conac, vor bea tot coniacul, şi pe urmă se vor mărita cu Antioh, măcar una dintre ele, pentru că o vor, şi Antioh nu ştie să se împotrivească unei voinţe mai tari decât a lui şi să refuze o cerere în căsătorie. Mara îşi recunoaşte cusurul de a nu-l fi cerut niciodată şi de a nu-şi fi impus niciodată prezenţa.

Peste două zile în care nu mai vorbise nimic cu

Antioh, îl văzuse doar la cină întunecat şi crispat, plecă împreună cu Sabina spre Bucureşti. Antioh vru întâi să le conducă el, apoi renunţă pentru că avea nişte încurcături cu fiscul şi voia să le lichideze pe loc. Drumul nu se mai sfârşea, crescuse parcă în această lună ca într-un vis rău, în care nu mai recunoşti nimic, totul s-a veştejit, s-a deformat, s-a urâţit şi s-a înstrăinat. Sabina vorbea tot timpul, spunea lucruri care n-aveau nicio legătură între ele, când pomenea despre boala ei, când despre războiul în care i se părea că ţara noastră nu se poate să nu intre mâine-poimâine, când despre expoziţia pe care trebuia s-o facă Mara cât mai curând, înainte de acest război care va îndrepta atenţia tuturor spre el, nu spre expoziţii şi concerte, expoziţie pe care voia de data asta s-o organizeze ea începând cu alegerea sălii şi înfăţişarea catalogului, până la prezenţa în sală a celor mai distinşi cronicari şi intelectuali de tot soiul. Mara făcuse meschin lucrurile până acum, avea să-i arate ea ce înseamnă un vernisaj cu răsunet de eveniment artistic. Era mai prietenoasă decât fusese vreodată, mai autoritară, se purta aşa de parcă Mara ar fi făcut o gafă după alta, şi venise în sfârşit momentul ca ea, Sabina, om cu capul limpede, să pună puţină ordine în viaţa ei. Apoi izbucni deodată:

— De ce pleci totdeauna exact în clipa în care ar trebui să rămâi? Un om care vrea ceva, care îşi doreşte ceva, învaţă mai uşor decât tine mijloacele să pună stăpânire pe lucrul dorit. Şi dacă vede că nu poate învăţa, nu mai trage targa pe uscat ani întregi. De cinci, de şase ani te văd dorindu-ţi-l pe cuconaşul ăsta fermecător. Îi dai târcoale, vii, pleci, ba eşti jignită, ba eşti supusă, dar fă odată ceva hotărâtor, pune mâna pe el sau întoarce-i definitiv spatele şi trăieşte-ţi viaţa. Nu lăsa răgaz oricui să-l ia în stăpânire. Îl cunosc bine pe Antioh, ascultă-mă pe mine, nu e în stare să reziste unei femei, dar are forţa necesară s-o părăsească mai târziu. Cred că viaţa lui e regizată de un singur sentiment: curiozitatea. Din pricina ei nu se împotriveşte, şi odată satisfăcută, începe să se plictisească şi capătă forţa să părăsească. Uite că am

intrat în Bucureşti. Gândeşte-te la expoziţia despre care ţi-am vorbit. Vino să mă vezi. Mă întorc la Răchitele numai în cazul în care va izbucni ceva. Dă-mi şi mie numărul tău de telefon. Nu-mi purta pică, asemenea lucruri se întâmplă şi trec, n-au lăsat nicio urmă în mine sau în el. De altfel, în el nimic n-a lăsat urmă. Să nu-ţi faci niciun fel de iluzii despre acest bărbat, dar dacă pasiunea ta e atât de nărăvaşă cum o văd eu de ani de zile, trebuie consumată ca să scapi de ea. Fii măcar o dată în viaţă mai energică, mai puţin mândră şi lasă la o parte şi orice sfială. La revedere! Te aştept!

Mara trăi acea toamnă ca într-un vis greu, din care nu te poţi trezi. Sabina se ţinu de cuvânt, o determina să deschidă o expoziţie, i-o organiză împreună cu Cora, care era fericită să fie luată pe sus, utilizată, devenită aproape prietenă cu o femeie celebră ca Sabina. Publicului îi ardea şi nu prea de expoziţii şi evenimente artistice în acel moment, dar-Veneţiile Marei plăcură, presa se ocupă de ea, multe pânze se şi vândură. „Oamenii vor să ignore ce-i aşteaptă, de asta se prefac şi faţă de ei înşişi că îi interesează altceva”, explica Sabina. Într-o zi se ivi şi Antioh în expoziţie, venise de dimineaţa, avea să plece seara, dar nu se putea să nu vină la expoziţia Marei! îi aducea ultimele crizanteme de la Răchitele. Era foarte grăbit, foarte expansiv, poate că Mara avea să-şi petreacă Crăciunul la conac. El o invita! După ce plecă, Mara se întrebă dacă fusese în adevăr.

Rămasă singură în apartament după plecarea Corei şi a lui Gabriel, îşi rândui casa aşa ca să se simtă bine în ea, îşi cumpără lucruri la care nu se gândise niciodată pe vremuri, lucruri inutile şi frumoase care creează atmosfera unui apartament, şi începu să lucreze. Toamna era încă sângerie, arămie, bogată. Sabina îi aduse câteva comenzide portrete. În expoziţia ei de peisaje figurase un singur portret, al lui Bernardo, şi plăcuse atât de mult încât multe persoane din lumea Sabinei se voiau pictate de Maia. Oamenii se mai liniştiseră, îşi spuneau că în cazul în care ar fi intrat România în război alături de fascişti, asta

era o treabă de câteva săptămâni, un război fulger, aşa că le ardea să-şi facă portretul. Mara se deprinse s-o vadă pe Sabina, s-o caute chiar. Nimeni nu era vinovat de nefericirea ei, în afară de propria ei încăpăţânare, lipsă de dibăcie, lipsă de voinţă. Nu regreta că nu se măritase cu Bernardo, că se întorsese în ţară. Nu mai ştia ce sperase de la Antioh, când omul ăsta era inconsistent ca o umbră. După întoarcerea ei de la Răchitele, înainte de deschiderea expoziţiei, o chemase de două ori la telefon, îi spusese că nu încetase de a-i dori prezenţa alături de el, dar că nişte oaspeţi care nu mai plecau odată îl împiedicau s-o roage să vină acolo, unde nu s-ar simţi bine. Ea îi răspunsese politicos că are mult de lucru, că oricum n-ar putea veni şi îl simţise pe Milescu răsuflând uşurat că de data asta nu mai era vina lui. Invitaţia pentru Crăciun, rostită la expoziţie, încununa toată această imensă farsă.

Lucra mult, fără întrerupere, ca să-şi dea iluzia ca trăieşte. Cum atmosfera din jurul ei era tulbure, cum oamenii cei mai tăcuţi şi echilibraţi pe care îi cunoştea îşi încrucişau părerile ascuţite ca nişte spade, cum politica fascistă a unora trecuse de stadiul unei forfote în culise şi ajunsese pe primul plan, la conducere, Mara începuse să-şi dea seama că evenimentele o obligă să creadă în ceva şi, mărginită numai la pictură ca şi până acum, să fie de partea unora sau a celorlalţi în cugetul ei. Nu mai era în Italia, unde n-o atingea, n-o interesa către ce merg contemporanii ei, era în propria ei ţară, şi chiar aşa, neangajată în nimic, nu putea fi indiferentă când lua un ziar în mână sau învârtea butonul aparatului de radio, la urletele patriotarde care îi spărgeau urechile, la persecuţia care se declanşase împotriva unora şi parada deşănţată a altora. Cora, care era pe cale să aibă un copil, îi ceru s-o înlocuiască la editura la care desena vignete şi coperte, înlocuirea se prelungi, se transformă într-un post permanent, aşa că pâinea zilnică îi era asigurată chiar în perioadele în care nu avea nicio comandă, nu vindea niciun tablou. La Sabina, la ale cărei ceaiuri se ducea iar ca odinioară, găsea lume cunoscută şi necunoscută, atelierul

Corei şi al lui Gabriel devenise locul de întâlnire al multor artişti, găsea acolo o lume pestriţă care, pe lângă politică, era în stare să discute cu aprindere şi despre galbenul lui Van Gogh, şi despre cerurile lui El Greco, şi despre faza roză albastră a lui Picasso.

Pseudodomnia legionarilor se încheie urât, cu urlete, violenţă, vărsare de sânge, se îngropă pe sine însăşi ca un spectacol trivial şi crud. Ceea ce urmă nu fu nici mai drept, nici mai blajin. După un timp, România intră şi ea în război alături de fascişti, fără ca masa să fie în adevăr fascistă. Mara, oricât şi-ar fi astupat urechile, oricât ar fi vrut să trăiască izolată în pictura ei şi la editură, în birou, să nu vorbească decât despre micile probleme ale tipografiei, ale editurii, nu putea fi atât de nepăsătoare încât să n-o lovească în inimă ştirea înfiinţării unor lagăre, întemniţării unor oameni despre care auzise vag cândva, trâmbiţarea unor victorii pe pământ străin, victorii cărora poate că aveau să le urmeze înfrângeri şi mai scump plătite. Nu exprima nicăieri păreri politice, nu credea că e în stare să le aibă clare şi bine motivate, dar întreaga ei fiinţă se împotrivea pe tăcute realităţii în mijlocul căreia trăia, şi spera, tot pe tăcute, într-o întorsătură neaşteptată a lucrurilor. Nu putea crede în rase superioare şi inferioare, în popoare care merită să stăpânească lumea, într-o ordine impusă prin teroare, în dreptul unora de a extermina pe alţii, în ifosele celor care îşi afirmau prin barbarie pretinsa lor superioritate. I se părea că începe să înţeleagă lucruri de care fusese complet străină, că e datoare să le înţeleagă.

Se potoli iarna, veni primăvara, se apropia vacanţa mare în care avea de gând să se ducă la Buzău şi de acolo în sus, spre munte, pe valea Slănicului. Dacă făcea bilanţul acestor aproape doi ani de când se întorsese în ţară, putea număra câteva tablouri bune şi o oarecare schimbare în ea însăşi, de parcă s-ar fi maturizat în timpul din urmă mai mult decât în tot restul vieţii ei de până atunci. Nu mai era pe lume numai Milescu şi pictura, erau milioane de oameni pe care îi muncea altceva decât dragostea şi propria lor

meserie, care se preocupau de destinul poporului lor, de al omenirii chiar, şi pe aceşti oameni încerca să-i înţeleagă şi să-i împartă în clarvăzători şi orbi. Dar nu-şi cunoştea forţe mai mari decât aceea de a face pictură, iar Milescu nu i se ştersese nici din minte, nici din suflet, numai că nu mai acorda atâta preţuire propriului ei sentiment. Îl mai văzuse în aceşti doi ani, venise s-o visiteze fără să fie poftit, o invitase la Răchitele unde era acum singur cu Octav, dar nu stăruise, nu precizase data invitaţiei, se părea că toată ardoarea din clipa în care o văzuse întoarsă din Italia se topise. Îl întâlnise şi la Sabina, fusese tot atât de prietenos, se purta cu ea ca o rudă mai în vârstă care vrea neapărat să te ocrotească dar n-are timp, care se interesează de lipsurile şi grijile tale, dar n-are posibilitatea să te scape de ele.

Mara se întreba dacă ar fi în stare să se mai ducă la Răchitele în cazul în care Milescu ar chema-o cu seriozitate, ar fixa data venirii ei, ar vibra de febră lăuntrică aşa ca data trecută, şi era silită să spună că da. Antioh nu devenise pentru ea mai puţin frumos, mai puţin fermecător, vocea lui avea aceleaşi modulaţii şi cobora adânc, ca în cutia unui violoncel, ochii lui priveau tot vultureşte, mâinile lui mari, cu degete prelungi erau tot fierbinţi. Şi dincolo de înfăţişarea asta dăinuia acelaşi caracter schimbător. şi pe ăsta îl cunoştea de mult, şi cu el deprinsese, aşa cum se deprinsese cu sclipirile intermitente ale inteligenţei lui, cu salturile lui de la o idee la alta, de la o pasiune la alta, de la o hotărâre la alta. Iubea până şi aceste salturi, şi aceste capricii. Încerca să privească atent în jurul ei, să descopere şi farmecul altor bărbaţi, să preţuiască mai mult echilibrul unora, înţelepciunea altora, valoarea adevărată, care dăruia cu generozitate şi omenie, a unor personalităţi neîndoielnice, dar faptul că le vedea şi le cântărea cinstit nu-i schimba sentimentele. Stima nu se prefăcea în ea în dragoste, iar dragostea asta care nu cunoştea sleire nu avea nevoie de stimă. Era, exista, trebuia s-o recunoască, să se resemneze şi atât.

Ordinul de chemare veni într-o luni, la prânz, când era şi Mara invitată la ei. Cei doi soţi se cuprinseră în braţe tăcuţi, în picioare, lângă masă, încremeniţi şi disperaţi, uitând de prezenţa ei, uitând orice pe lume, cufundaţi în acelaşi gând, al ameninţării unei despărţiri pentru totdeauna. Abia mai târziu îşi aduseseră aminte şi de copii şi se repeziră în cămăruţa lor să-i strângă în braţe pe întrecute. Mara rămase singură în sufragerie, în faţa mâncării care se sleia în farfurie, neştiind dacă trebuie să plece din discreţie, sau să rămână, ca să fie eventual de folos. Gabriel avea să plece diseară sau mâine dimineaţă. Cora rămânea singură cu doi copii mici. Potrivit era să plece acum, să nu stingherească ultimele ceasuri ale soţilor şi să se întoarcă mâine, să stea lângă Cora, s-o ajute să nu-şi simtă prea ascuţit singurătatea. Poate că nu se uitase niciodată prea atent la ţâncii Corei, poate că făcuse uneori şi haz de importanţa pe care le-o acordau părinţii, acum i se părea că vietăţile astea şubrede şi gălăgioase, care umpleau viaţa prietenilor ei, îi solicitau şi ei, începând de mâine, o parte din putere, o parte din timpul pe care, oh, Doamne! îl pierdea din belşug. Ce făcea oare cu timpul ei? Picta, bun, asta o ştia de mult, şi mai departe? Nu făcea nimic pentru nimeni.

Se ridică de la masă şi plecă uşor, neauzită. Nu era nicio nevoie ca Gabriel să-şi ia rămas bun de la ea să-i ureze ea noroc. Deocamdată era de prisos între ei. De mâine, poate, va fi altfel.

Stătea în atelierul ei, în faţa şevaletului, cu mâinile în poală, şi se uita la tabloul abia început. Parcă nu exista nicio legătură între peisajul acela însorit şi ea, făptura asta pustie, care acum câteva ceasuri numai constatase că legăturile ei cu ceilalţi oameni nu implică nimic nici de o parte, nici de cealaltă, că nimeni nu înseamnă mare lucru pentru ea şi nici ea pentru alţii. Sigur că Gabriel şi Cora nici nu băgaseră de seamă că le plecase oaspetele. Fuseseră cândva nişte bărbaţi care suferiseră de plecarea ei, dar nu Antioh, el nu. Afară de maică-sa, lângă care stătuse prea târziu şi prea puţin, nu se devotase nimănui,

nu cunoscuse legături apropiate, de familie, nu schimbase cu nimeni gândurile cele mai intime, nu fusese necesară cuiva aşa cum îşi erau Cora şi Gabriel unul altuia sau amândoi copiilor lor. Lumina amurgului cobora peste peisajul însorit de pe şevalet şi-i umbrea culorile. Se gândea pentru prima oară că n-are niciun fel de familie, şi că alte suflări omeneşti în jurul tău trebuie să-ţi dea senzaţiu unei călduri animalice, unui schimb fără discernământ şi fără condiţii, unei tării născute din a da şi a primi.

A doua zi, după orele petrecute la editură, se duse la Cora. O găsi cu ochii umflaţi de plâns, abia întoarsă de la gară, unde îl condusese pe Gabriel. Copiii stăteau într-un colţ, speriaţi de suspinele rare ale mamei lor. Nunu era în adevăr foarte drăgălaş, cu ochii lui rotunzi şi negri, cu mânuţele grase şi nătângi, Lila, care se ţinea binişor pe picioruşe, veni până la ea şi se urcă în poală. Mara simţi un junghi în inimă. Încrederea cu care venise fetiţa la ea, liniştea cu care îi stătea în braţe o topeau de duioşie.

— Cora! Mă auzi, Cora? Copiii ăştia au mâncat la prânz?

Cora se uită la ea cu o privire venită de departe, apoi tresări, deşteptată.

— Nu. Trebuie să le gătesc ceva.

— Dacă vrei, le gătesc eu, numai să-mi spui ce. Nu prea ştiu ce mănâncă copiii.

Aşa fusese începutul. Apoi Mara veni în fiecare zi la Cora. Copiii se deprinseră cu ea, începură să-i simtă lipsa când nu venea, să plângă când pleca, s-o înveţe ei pe ea să se joace, să adoarmă în poala ei. Cora se liniştise, se echilibrase, se învăţase chiar să lase multe din grijile casei pe Mara. Dacă primea scrisori de pe front de la Gabriel toate erau bune pentru ea, nu era tulburată decât atunci când scrisorile întârziau. Mara n-ar fi putut spune nimănui, nici ei însăşi, dacă iubea aceşti copii pentru că erau vrednici de iubit sau pentru că gândise odată, în ziua plecării lui Gabriel, că orice om trebuie să se devoteze cuiva, să schimbe cu cineva cele mai primitive simţăminte

omeneşti. Fapt era însă că începuse să neglijeze aproape pictura pentru ei, să le vegheze bolile alături de Cora sau în lipsa ei, să renunţe la un concert, la un spectacol ca să rămână cu ei, să viseze cu glas tare la viitorul lor, asemeni unei mame adevărate. I se părea ciudat că nu le văzuse de când se născuseră picioruşele atât de mici, cu degete pufoase şi trandafirii, că abia acum le descoperea nevinovăţia în somn, că nu se luptase de la început cu Cora să-i scalde ea. Dacă mai picta vreodată îi picta pe ei. Caietele i se umpluseră de schiţe de capete rotunde zulufate, casa de tablouri la care întrebuinţa o paletă nouă, şi care reprezentau prunci uluiţi sau fericiţi, întrebători, nedumeriţi, încrezători, în sfârşit străbătuţi de toate expresiile celui care pătrunde în viaţă şi începe s-o pipăie cu antenele lui noi, neîncepute. Cora înţelegea în felul ei dragostea asta. Ştia că Gabriel o iubise mulţi ani pe Mara până în ziua în care îl cucerise ea, dar nu ştia exact ce simţise Mara pentru Gabriel. Acum presupunea că toată această afecţiune se deşteptase în Mara pentru că copiii erau ai lui Gabriel. Pentru alţi copii mici ai unor cunoştinţe comune Mara nu se da în vânt. Era limpede, dragostea pentru Gabriel, înăbuşită un timp, se revărsa acum şi mai fierbinte asupra copiilor lui. Atâta vreme cât Gabriel era departe, n-avea de ce să fie geloasă, iar situaţia asta, de a avea un soi de dădacă fără simbrie, de a fi înlocuită de câte ori avea chef să picteze sau să iasă în oraş, îi convenea de minune. Când se va întoarce Gabriel, vom vedea.

Sabina însă nu privea cu ochi buni patima asta nouă a Marei. I se părea o degradare, o abandonare a propriei ei personalităţi.

— Treci printr-o criză! îi spunea ea, în clipele în care Mara începea să-i povestească ce şotii mai făcuseră copiii şi cât erau de inteligenţi. Dacă ai neapărată nevoie de copii, fă-ţi-i singură, cu toate că eu cred că un artist trebuie să fie slobod de asemenea legături. Eu însă poate că judec inuman, ca o făptură care a trecut de vârsta maternităţii, care şi-a pierdut şi feminitatea sau poate nici n-a avut-o vreodată. În sfârşit, tu ai putea avea copiii tăi,

cu condiţia să ţi-i crească altcineva, dar să-i creşti tu pe ai altora mi se pare o nebunie. Ce-ai mai pictat de un an încoace? Jivinele astea prea grase pentru gustul meu. Eh, ajunge! Ai epuizat subiectul. N-ai să pictezi toată viaţa ta de fată bătrână de acum înainte numai obraji bucălaţi şi fese trandafirii. Dezmeticeşte-te, vino-ţi în fire! Erai mai întreagă în epoca în care îl iubeai pe Milescu, cel puţin atunci lucrai cu ochii deschişi asupra întregii creaţiuni. Acum împleteşti boneţele şi-mi povesteşti mie cum gângăveşte bălosul ăla mic. Iartă-mă, nu mă interesează! Caută-ţi alt auditoriu.

Mara ştia însă că pictura ei capătă o gingăşie nouă, culoarea o moliciune catifelată pe care n-o avusese niciodată. Un soi de graţie, de echilibru se desprindeau din tablourile ei.

Într-o dimineaţă se pomeni cu Antioh Milescu. Nu-l mai văzuse de vreun an. Venise pentru puţin timp de la moşia unde stătea acum mereu. Îi văzu pânzele şi rămase uluit, emoţionat. Cecă ce n-aveau niciun ecou în Sabina răsuna plin în acest bărbat pe care de atâtea ori îl putuse crede distrat, nepăsător sau limitat la el însuşi.

— Pictura ta, Mara, e acum a unui om care şi-a descoperit toate coardele. Eşti întreagă în fiecare tablou. Sensibilitatea ta a dibuit gingăşia de care avem nevoie în epoca de asprime, în epoca asta sălbatică. Dacă în vara viitoare vei veni la Răchitele…

Mara izbucni în râs.

— În vara viitoare? De ce nu în vara asta, în care intrăm în curând? Ah, pricep, ai probabil iar casa plină de oaspeţi nedoriţi.

Milescu se încruntă puţin, apoi zâmbi şi el şi ridică din umeri:

— Bineînţeles. Trebuia să-ţi reţii locul din iarnă, doamnă, să-mi fi scris în chestiunea asta. Când Barbă Albastră va muri şi el într-o zi ca toţi oamenii, multe cadavre de femei se vor găsi în cămările şi dulapurile de la conac. Ah, să nu uit, am sfârşit studiul despre Renoir, ţi l-am adus. Să-l citeşti când vei avea timp.

După plecarea lui, Mara se simţi tristă de moarte, obosită şi fără rost. Trebuia să se ducă la Cora, îi făgăduise să stea cu copiii cât va fi ea la teatru, dar îi era greu să facă un pas, să coboare scara, să se târască de-a lungul trotuarului umed. Sabina spusese: „Când îl iubeai pe Milescu”... Ce absurditate! Ca şi cum despre asta s-ar putea vorbi la trecut! Adineauri a fost aici şi a luat toată viaţa cu el. A lăsat-o într-o pustietate. N-are forţă să facă o mişcare. Ar vrea să zacă. Să-i telefoneze numai Corei că nu vine. Treaba ei, să nu se ducă la teatru. Să mai vadă şi ea de copiii ei. De ce vorbise Milescu despre vara viitoare? Ce se petrecea acum în viaţa lui? Ştia că lichidase de mult cu doamnele Vlasopol, că într-o vreme pusese mâna pe el o dansatoare de la Operă, gen nou în cariera lui de Don Juan, dar acum Sabina susţinea că e singur-cuc, pentru că nici Octav, care îl trăda de obicei în toate împrejurările, nu ştia să domnească vreo stăpână nouă la Răchitele, unde de data asta nici el măcar nu era poftit. Mara presupunea că trebuie să fie vorba de ceva mai serios decât de obicei, ceva care cerea discreţie. Nu pricepea de ce o durea acest lucru, dar uita că degeaba îşi crezuse viaţa plină de încă o preocupare atât de mare ca pictura, fusese destul să-l socotească. pe Milescu definitiv pierdut pentru ea, ca să i se stârnească în suflet dragostea de odinioară, neliniştea, dorul, îl mai văzuse doar în aceşti ani, aflase despre una sau alta din aventurile lui, dar acum, pentru că i se părea că Antioh se oprise poate definitiv asupra unei femei, a uneia despre care nimeni nu ştia nimic, îi fu clar că niciodată, nicio clipă nu renunţase la el. Nu renunţase la ceva ce nu avusese nicicând, dar sperase nebuneşte că va avea.

Citi pe nerăsuflate studiul lui, îl citi toată noaptea, până în zori. Era un studiu serios, scris cu eleganţă şi profunzime, cu pricepere. Ar fi fost bucuroasă să nu aibă motive să-l preţuiască, dar uite că omul ăsta uşuratic ştia să vadă, să analizeze, să scrie cu precizie şi strălucire. Era o personalitate Antioh Gheorghe Milescu, merita dragoste nu numai pentru ochii lui pătrunzători sau pentru glasul lui

tulburător, uite-l cum gândea, ce-l preocupa, cum scria!

A doua zi se năpusti peste Bucureşti un bombardament cum nu fuseseră cele de la începutul războiului. Mara abia putu ajunge la Cora în după-masa aceea, după ce sună sirena de încetare. Oraşul era plin praf, locuitorii din jurul gării şi din Dămăroaia se cărau cu calabalâcul lor în alte cartiere, înspăimântaţi, năuci, străzile nu mai semănau cu ele însele. Războiul îşi arăta acum încă o faţă. Dacă frontul care se retrăgea de la un timp necontenit îi înfricoşase pe cei rămaşi la vetrele lor, dacă numai naivii mai credeau că se va mai ivi vreo întorsătură în favoarea fasciştilor, atacul aerian asupra capitalei şi ameninţarea altor atacuri viitoare răspândi panica pretutindeni. Cora se şi gândea să se refugieze undeva cu copiii, asta îi spuseseră la telefon câteva prietene cu care apucase să vorbească şi care se pregăteau de ducă. Unde? Oriunde, numai în Bucureşti nu, şi în orice caz nu spre Moldova, nu spre front.

— La mine acasă, la Buzău, mai am o cameră liberă. Duceţi-vă…

— La Buzău? Doamne fereşte! E prea aproape de front. Şi ce înseamnă: „Duceţi-vă”? Doar n-ai să pe Iaşi singuri tocmai acum!

— Mă iei prea repede, nici nu m-am gândit la vreo plecare. A fost azi de dimineaţă un bombardament, s-ar putea să nu mai vină altul.

— Toată lumea vorbeşte numai despre asta.

— Eu n-am stat de vorbă cu toată lumea.

Cora o privi uimită. În glasul Marei era ceva străin, ea toată era parcă străină de aceea care de un an încheiat venea zilnic să hrănească, să scalde, să plimbe copiii. Nunu i se şi urcase pe genunchi, Lila i se suise pe speteaza fotoliului şi de acolo în cârcă, dar Mara privea în faţa ei în gol şi mângâia maşinal capul băieţelului.

— Mă gândeam că poate, ştiu eu? Nu ai tu nişte cunoştinţe pe lângă Câmpulung, prin Muscel? Nu ne-ar putea găsi ele o locuinţă în vreun sat?

Asta era! Cora îşi şi făcuse planul unei refugieri în

condiţii bune. Ştia ceva despre Antioh, ştia cel puţin că are o moşie în Muscel şi, cu toate că Mara nu pomenea nimic despre el, nu-şi putea închipui că în clipa asta de primejdie pentru copiii ei nu va cere ajutorul acelui prieten care, în anul în care se întorsese ea din Italia, se dovedise atât de stăruitor. Atunci, în acea vară, Mara se dusese la moşia lui, ce mai fusese între ei de atunci nu ştia, dar orice ar fi fost, acum trebuia reînnodată acea prietenie.

— Cunoştinţele mele din Muscel cred că sunt în străinătate, răspunse Mara vag.

— Ah, da? Crezi sau ştii?

Mara ridică din umeri. Chiar dacă Antioh ar fi poftit-o la Răchitele, nu s-ar fi dus pe capul lui cu o prietenă şi doi copii mici. Şi uite că Cora îi strecurase o întrebare în inimă. Se va gândi Antioh acum, când lumea fugea din Bucureşti ca să se pună undeva la adăpost, s-o cheme măcar în ceasul al doisprezecelea? Sau ceea ce ascunde el la moşie îi era atât de preţios, încât îl făcea să uite orice prietenie?

— Stai liniştită, Cora, nu ştiu cu cine ai vorbit şi cu ce ţi-a împuiat capul. Să mai aşteptăm, să ne gândim.

— Pentru copii mă tem, nu pentru mine.

Încă o dată o supără pe Mara abilitatea Corei, faptul că îşi ascundea teama îndărătul copiilor ei. Şi ea îi iubea, bineînţeles, dar era prea măcinată de propriile ei gânduri, ca să se gândească numai la ei. În Bucureşti trăiau mii de copii, mii de mame căutau soluţii pentru ei, avea să găsească şi Cora, aveau să găsească amândouă o cale, o rezolvare. Deocamdată trebuiau hrăniţi şi culcaţi.

— Dă-le ceva de mâncare, Cora, şi culcă-i.

Cora îşi înghiţi mirarea. Ce i se întâmplase Marei? Uite că nu se repezea să hrănească ea copiii! Ba chiar îşi aduna poşeta şi fularul, se pregătea să plece.

— Cum? Pleci? Mă laşi singură într-o asemenea zi? Dacă la noapte se întorc?

— Cobori cu copiii în adăpost. Sunt prea obosită ca să dorm pe două fotolii. Şi pe urma trebuia să mai vorbesc şi cu alţi oameni, să întreb şi alte cunoştinţe mai informate

ce au de gând să facă, să ne orientăm după ele.

Seara, târziu, Mara o chemă la telefon pe Sabina. Sigur că ea ştia dacă Antioh mai e la Bucureşti sau a plecat la Răchitele şi poate că ştia şi mai mult, de ce se voia singur acolo.

Vocea Sabinei era iritată, repezită.

— Imaginează-ţi, Mara, că după ce a contenit bombardamentul am chemat Răchitele la telefon şi preţiosul nostru prieten, în loc să-mi ofere imediat adăpost, a bătut câmpii, a spus că are de gând să plece el însuşi la Sinaia dacă nu cumva mai departe, în Elveţia parcă spunea, pentru că situaţia de moşier nu-i prea sigură în acest moment. Nu ştiu dacă era beat sau treaz, oricum n-a avut aerul că se sinchiseşte de altcineva în afară de persoana lui. Noroc că nu depind numai de el. Am la cine mă duce. Dar tu?

— Eu nu m-am hotărât la nimic. Aştept să văd desfăşurarea lucrurilor. Noapte bună, Sabino.

Era evident că Milescu n-o voia nici pe Sabina la Răchitele. Plecarea la Sinaia sau cealaltă, şi mai bizară, în Elveţia, erau nişte născociri probabil. Acum, dacă aflase ce voia să ştie, adică nevoia lui Antioh de a nu fi deranjat de nimeni, putea să ia şi ea o hotărâre. Pentru o Vlasopol oarecare n-ar fi refuzat-o Antioh pe Sabina, la care ţinea atât, trebuie să fi fost vorba de ceva temeinic, de un sentiment profund.

După încă un bombardament Mara îşi făcu bagajele, îşi rândui pânzele, o ajută şi pe Cora să-şi strângă lucrurile ei şi ale copiilor şi plecară într-un sat, aproape de Olteniţa, în care se mai refugiaseră câţiva pictori pe care îi cunoştea. Ploile de primăvară năclăiau drumurile nepietruite, soarele care venea după ele prefăcea noroiul în praf adânc şi lipicios, casele aveau lut pe jos, fântânile erau rare, lămpile cu petrol aprinse seara luminau prost şi duhneau tare.

Mara se ocupa de copiii Corei, dar în alt chip, absentă parcă, fără tragere de inimă, numai pentru că trebuia să continue o treabă începută cândva. Nu-i mai

picta, nu mai născocea jocuri noi. Primăvara se înstăpâni, apoi veni şi vara. Lângă satul ăsta de şes nu se afla nicio pădure, niciun râu mare, numai o baltă care îşi trimitea ţânţarii în tot satul şi în care refugiaţii se mai scăldau uneori ca să-şi omoare timpul, cu toate că balta nu era nici curată, nici răcoroasă. Uneori, ziua sau noaptea se auzeau de departe, de la Bucureşti, vuietul avioanelor, explozia câte unei bombe, tirul antiaerian. Atunci refugiaţii se duceau la gară, aşteptau trenul care venea de la Bucureşti şi aflau de la călători că „nu mai e nicio casă în picioare”. Panica era singura distracţie a „dispersaţilor”. Apoi venea câte cineva din capitală şi-i liniştea cu ştiri mai precise. Nimeni nu ştia exact ce aşteaptă, toată lumea spera o dezlegare, dar puţini îndrăzneau să şi-o închipuie.

Mara îi scria Sabinei şi primea scrisori de la ea. O interesau în adevăr numai când pomeneau ceva despre Milescu. Se părea că nu plecase nicăieri, aşa afirma Octav, că rămăsese la Răchitele şi lucra. Tot Octav spunea că ar fi singur acolo, dar asta n-o credea nici Sabina.

Şi într-o seară, către sfârşitul lui august, vestea cea mare răsună de la un capăt la celălalt al satului. România încheiase armistiţiu. Cum se petrecuseră lucrurile aveau să afle mai târziu, deocamdată refugiaţii înţeleseseră numai că se vor întoarce la casele lor, fiii şi fraţii le vor veni de pe front, nu vor mai fi bombardamente, nu va mai curge sânge. Bombardamente însă mai fură câteva zile şi mai sălbatice încă, bărbaţii mai plecară la luptă, dar în altă direcţie, împotriva altui inamic, pe care mulţi îl socotiseră în sinea lor cel adevărat.

Gabriel se întoarse acasă, o rană la picior nu destul de bine vindecată, pe care n-o mărturisise în scrisori, îi îngădui situaţia asta privilegiată. Mara începu să-i viziteze din ce în ce mai rar, cu pretextul că fuseseră destul timp despărţiţi, aveau acum nevoie de singurătate. Îi era uneori dor de copii, alteori îi uita complet. Se întreba şi ea cum de se spulberase toată acea dragoste care o robise atâta timp, o căuta în ea şi n-o mai găsea sau n-o mai găsea întreagă. Se ivise şi pierise ca o boală. Îşi privea tablourile din acea

epocă, le aprecia obiectiv, îi plăceau, dar nici n-ar mai fi putut şi nici n-ar mai fi vrut să picteze copii. O anumită gingăşie care îi căptuşea fiinţa atunci când îi zugrăvea se topise, se irosise, se consumase. Ultima vizită a lui Milescu coincisese cu încheierea acelei epoci, n-o determinase. Milescu doar preţuise acele tablouri, normal ar fi fost să se simtă îmbiată să continue, şi totuşi atunci se oprise brusc, atunci simţise că se împietreşte, că se aspreşte faţă de tot ceea ce nu e el, că jignirea de a nu fi chemată într-o clipă de mare primejdie la Răchitele o doare mai mult decât o duruse vreodată o suferinţă a Lilei sau a lui Nunu şi că – ceea ce trebuia să ştie de la început – copiii ăştia nu sunt ai ei, a ei era singurătatea şi în sfârşit o regăsea.

La Bucureşti Sabina încerca să-şi reia după-mesele muzicale, alţii ritmul vieţii de altă dată, dar în aer se presimţeau schimbări. Mara voia să înţeleagă rostul manifestaţiilor, al mitingurilor muncitoreşti. Se amesteca uneori în mulţime, trăgea cu urechea, citea presa comunistă. Îşi dădea seama că nu în salonul Sabinei va pricepe ce se întâmplă în jurul ei. Când întâlni un coleg pe care nu-l mai văzuse de mult, care îi spuse că îşi petrecuse ultimul an într-un lagăr şi care o îndemnă să vină cu el la Uniunea Patriotică, i se păru că se deschide în faţa ei o poartă spre ceva. Şi totuşi! Să facă politică? N-avea să se priceapă. Nu se duse. Şovăi aşa timp îndelungat între viaţa ei obişnuită, reluată de acolo de unde o întrerupsese plecarea lui Gabriel pe front, şi altceva care se frământa în jurul ei, pe care îl înţelegea ca pe o formulă nouă sau mai curând îl bănuia fără să-l înţeleagă cu desăvârşire. Din când în când un pictor cunoscut, un gazetar care scrisese vreodată despre e expoziţiile ei o oprea locului în pauza unui concert, la un colţ de stradă, şi-i vorbea aprins pro sau contra comunismului. Se părea că nimeni nu putea trăi limitat la preocupările dinainte de război, fiecare ins trebuia să opteze pentru ceva, să lupte pentru ceva. Mara regreta pentru prima oară că n-avea prieteni în al căror cuvânt să creadă, cu care să se sfătuiască, a căror minte mai luminată decât a ei să-i lămurească precis ce se

petrecea, spre ce se mergea. Familia Zamfirescu îi părea şi mai nedumerită decât ea, Gabriel fusese totdeauna lipsit de energie, dornic de linişte, Cora, mult mai puternică decât el, înţelegea mai bine propriile ei interese decât pe cele generale. La Sabina se adunau acum prea mulţi ciocoiaşi care tremurau de frica oricărei schimbări care ar fi putut să-i lase de la o zi la alta fără moşii, fără proprietăţi, fără acţiuni, ducându-şi în spinare crucea arborelui genealogic, de care fuseseră atât de mândri.

Şi temerile astea se împlineau una după alta. Marile întreprinderi se naţionalizară, moşiile se împărţiră, până şi în apartamentele mai mari se băgară chiriaşi. Nimic din toate astea n-o atingeau pe Mara. Editorul ei nu mai exista ca editor, noua conducere a editurii o utiliză mai departe. Făcea acum parte din Uniunea Artiştilor Plastici şi află acolo mult mai mult decât pricepuse singură, înţelegea necesitatea schimbărilor şi încerca să întrevadă efectele lor viitoare. Dar când printr-o lege nouă se luară moşierilor şi ultimele 40 de hectare care le fuseseră lăsate prima oară, atunci se sperie de-a binelea, atunci se gândi cu seriozitate ce devenea Milescu, om fără meserie, fără deprinderea de a munci, trecut de cincizeci de ani.

Din ziua în care, înainte de primul bombardament, fusese la ea şi-i lăsase studiul despre Renoir, n-o mai căutase şi nu-l mai căutase nici ea. Sabina, pe care o vedea rar, pomensie de el de câteva ori. Din spusele ei Mara înţelesese că nu prea fusese în Bucureşti în răstimpul ăsta, că acolo, la moşie, scria ceva ce i se părea lui foarte important, că nu prea invitase oaspeţi după război, că nu răspunsese nici la scrisori, că nu răzbise până la ea vestea vreunei noi aventuri. Octav pretindea că ar sta mare parte din timp la Cluj, dar se ştia că Octav scorneşte orice minciună ca să-şi apere stăpânul de năvala amicilor. Ce să caute Antioh la Cluj?

Dar acum? Mulţi moşieri fuseseră închişi pentru acte de sabotaj. Linii sabotaseră în adevăr, alţii fuseseră numai presupuşi. Când o furtună atât de puternică mătură tot în calea ei, se pot comite şi greşeli, valul poate lua cu el şi

nevinovaţi. Mara nu-şi găsea liniştea. Trebuia să-l caute, trebuia să-l găsească. Îşi dăduse toată osteneala în ultimii ani să nu se mai gândească la el, să se preocupe de probleme care îi fuseseră până acum străine. Simţise cum îi creşte interesul pentru ele, cum trece de partea celor care dărâmau ca să reconstruiască altceva, mai trainic şi mai logic, şi crezuse că aşa cum se vindecase de dragostea aceea violentă pentru copiii Corei, se vindecase şi de dragostea mai veche pentru Antioh. Nu mai scormonea de frică să nu aprindă vreo scânteie în tăciunii stinşi. Şi acum, se deşteptase în ea vechiul interes pentru Milescu. I se părea că e o şopârlă care lepădase până acum destule piei, şi pe aceea a studentei jignite şi resemnate de la Paris, şi pe aceea a logodnicei indiferente de la Veneţia, şi pe a îndrăgostitei de la Răchitele, cea care aştepta tremurând pe terasă, la lumina lunii, să răsune pasul iubitului, şi pe a mamei ratate din anii trecuţi, dar uite că rămăsese acelaşi om, un om de care îi era ruşine, unul care se continuase sub toate aceste aspecte trecătoare, şi care îl iubea pe Antioh. Femeia care înţelegea acum ce i se cerea ca om şi ca pictor, femeia asta care voia să fie loială, activă, utilă, îl iubea încă pe Antioh. Fusese destul să se întrebe ce se întâmplase cu el în aceste răsturnări, ca să-l iubească iar, cu grijă şi cu teamă.

Ceru la telefon numărul conacului lui. Era absurd, se procedase la naţionalizare, Milescu n-avea ce să mai caute acolo, dar poate că altcineva avea s-o pună pe urma lui. Conacul nu răspundea. Să-l caute la Bucureşti, era mai simplu dar mai greu de crezut. Dacă ar fi fost în Bucureşti, ar fi căutat-o el măcar pe Sabina. Şi uite că îi răspunse din Bucureşti.

— Mara! Aseară am sosit şi eu. De la Răchitele, bineînţeles. În toţi anii ăştia? La Cluj? Doamne fereşte! Cine ţi-a spus aşa ceva? Am fost în Elveţia, m-am întors de o lună. De ce m-am mai întors? Păi ce voiai să fac acolo? Eh, asta trebuie povestit pe larg, nu la telefon. Sigur că aveam de gând să te caut. Vin mâine la tine. La unsprezece. Noapte bună.

Îmbătrânise puţin Antioh, dar cât era de acelaşi! îi stătea bine părul cărunt, îi stăteau bine cele două cute care îi prindeau gura în arcul lor, îi stătea bine fruntea nu pleşuvă, dar mai înaltă decât înainte. Dinţii îi rămăseseră perfecţi, şi când zâmbea, acelaşi fulger alb îi lumina faţa brună.

Iată-l, stătea iar în fotoliul în care stătuse de atâtea ori, puţin prea tolănit, prea leneş răsturnat, sau poate nu se ridicase niciodată din el, nu plecase niciodată din odaia asta, nu plecase niciodată din viaţa ei, tot ce credea ea că i se întâmplase între o vizită a lui şi alta, începând cu prima, de acum treisprezece – paisprezece ani, când urca scara cu Sabina şi alţi prieteni ai lor să-i vadă tablourile de începătoare, sau poate că asta se petrecuse în altă locuinţă, n-avea nicio importanţă, tot ce se întâmplase între aceste vizite erau năzăriri ale ei, singurul lucru real, adevărat, care avea continuitate, era Antioh, omul acesta aici de faţă, şi niciodată nu va putea fi altfel.

— Ai fost în adevăr în Elveţia? Cum? Când? Cine a mai putut pleca din ţară după război?

— Au mai plecat câţiva, mai ales după capitularea Germaniei.

— Ai avut vreo misiune?

— Ştii că eu nu fac politică. Am avut obsesia unei boli şi mi s-a înlesnit această plecare ca să verific acolo la un mare medic dacă sunt sau nu atins de această boala.

— Sper că diagnosticul nu ţi-a confirmat teama.

— Nu. Dar în Cluj n-am călcat în viaţa mea. Asta a fost invenţia lui Octav, a crezut că plecarea mea trebuie învăluită în mister şi presupunerea bolii mele ascunsă ca o sarcină de domnişoară. Să ştii că a fost trist de moarte la Geneva, cu toate că pe ei războiul nu i-a atins direct. Alaltăieri am lichidat la Răchitele. Am luat de acolo foarte puţine lucruri, cărţile şi nici toate, portretul pe care mi l-ai făcut tu…

Antioh nici măcar nu părea prea abătut, vorbea de lucrurile astea cu oarecare nostalgie, de parcă ele s-ar fi petrecut de mult şi acum şi le aducea vag aminte.

— N-ai fost lăsat să iei ce-ai vrut?

— Nu m-a oprit nimeni, dar nici eu n-am avut pretenţia să încarc camioane. De altfel, nici n-aş fi avut unde le duce, aici, în Bucureşti, mi-a rămas o singură odaie.

— Iartă-mă, Antioh, am auzit de oameni care au încercat să fugă peste munţi sau peste Dunăre, şi au izbutit sau au fost prinşi, dar de întorşi de bunăvoie de unde vii tu, n-am auzit decât în cazul unor comunişti sau pe aproape. Tu spui că nu faci politică, atunci cum de ai venit aici, unde oameni de categoria ta, din clasa ta, vreau să spun, se jelesc de ceea ce pierd şi nu prea ştiu de ce să se apuce, fie pentru că nu are nimeni încredere în ei, fie pentru că aici ei nu sunt dispuşi să facă orice muncă? Tu, de pildă, ce-ai să faci? Mă tem că nu te pricepi la nimic.

Milescu se uita la ea zâmbind, aştepta să-şi toarcă tot firul neliniştii.

— Ştii de ce m-am întors? De curiozitate. Nu te gândi la o curiozitate de mahalagiu care se uită printre ostreţe în curtea vecinului.

— Ah, obsesiile tale din tinereţe, când dormeai cu Tolstoi sub cap. Dragul meu, leninismul e ceva mai concret, mai precis şi mai radical decât teoriile niţel cam literare ale lui Tolstoi. Din ce ai să trăieşti mâine?

— Am să găsesc ceva de lucru.

— Nu eşti deprins să munceşti.

— Mă voi obişnui. Am să câştig atât cât îmi trebuie pentru mine singur. Nu-mi duce. grija. M-am rupt destul de uşor de conac, nu m-am speriat când mi-au băgat chiriaşi în casă aici, în Bucureşti. Am huzurit cincizeci de ani, am să trăiesc restul vieţii simplu. Acest rest de viaţă e un fel de dar pentru mine, dacă medicul din Elveţia mi-ar fi confirmat că am cancer, azi n-aş mai fi aici, în faţa ia şi nici n-aş urmări ce se întâmplă în ţară.

— Dragul meu, nu eşti la cinematograf, nu eşti la spectacol, ia aminte că faci parte din distribuţie şi ai un rol ingrat, de „fost”.

— Nu, eu nu sunt speriat şi te rog să nu fii nici tu

pentru mine. Sunt lucruri despre care nu-mi place să vorbesc cu altcineva, dar care îmi justifică liniştea. Haide, povesteşte-mi mai bine ce ai lucrat în anii ăştia, pentru că sunt ani de când nu ne-am văzut. Ultimele tale tablouri, ultime pentru mine, înfăţişau copii. Şi mi-am spus atunci că dacă ne-am fi căsătorit când ai venit prima oară la Răchitele, copiii aceia ar fi putut fi ai mei, ai tăi, şi viaţa noastră ar fi fost alta.

Avea aerul că vorbeşte serios. Mara îşi aducea bine aminte că în zilele acelea, la moşie, spusese odată în treacăt: „Numai cu tine ar trebui să mă însor”, dar tot atunci, puţin după plecarea ei, se însurase cu Sabina, aşa că îşi închipuise totdeauna că acele cuvinte fuseseră bâiguiri de îndrăgostit care rosteşte ce-i vine la gură. Era ciudat că nu le uitase de parcă ar fi avut în ele un s mbure de adevăr, dar Mara nu le crezuse nicio clipă.

— Oh, Antioh, dacă ne-am uita în urmă la întâlnirile şi despărţirile noastre, la lungile tale absenţe, n-am înţelege nimic, nici ce ne atrage unul către altul, nici ce ne face să pierdem ani întregi. Şi dacă pot găsi în mine continuitatea unui sentiment, în tine nu găsesc nicio justificare.

— Te-am preferat totdeauna celorlalte.

— Ţi se pare. M-ai părăsit totdeauna pentru celelalte. Poate pentru că ştiai că ai să mă găseşti la fel dacă vei avea chef să te întorci la mine.

— Să nu mai vorbim de trecut, Mara. Să ne întrebăm dacă mai e ceva cu putinţă în viitor. Eu cred că da. Orice e cu putinţă.

Poate că niciodată nu-şi vorbiseră atât de deschis. Un soi de prudenţă o făcu pe Mara să nu răspundă numaidecât. Omul acesta din faţa ei n-o căutase câţiva ani, şi azi se declara deodată gata să păşească în viitor alături de ea. Nu-i putea face necinstea de a presupune că-i convenea de data asta alianţa cu o femeie dintr-o familie foarte modestă. Antioh nu făcuse caz niciodată de originea lui, numai Octav sufla oricui putea că prietenul lui cobora din spătarul Milescu. Nu, sigur că Antioh nu voia să se

pună la adăpost în spatele ei. Ea nu era nimeni, nu putea ocroti pe cineva. Era pesemne bântuit de acea tandreţe pentru ea care îl pândea din când în când, era iar singur, disponibil, bun de cules de ea sau de alta, de cine se va grăbi.

— Vom vedea, Antioh. Am pierdut până acum atâta timp încât mai putem aştepta puţin, ca să fim siguri. Nu ţi-am făcut niciodată niciun reproş, o singură dată însă nu te-am putut ierta. Atunci când nu m-ai chemat la Răchitele în timpul bombardamentelor, tu, care mă pofteai mereu, fie că se potrivea, fie că nu. Ţi-a fost cu desăvârşire indiferent dacă am să mă pot salva sau nu.

Milescu o privi lung, îi era parcă greu să vorbească.

— Erai atât de îndrăgostit de persoana cu care te închiseseşi acolo, departe de ochii lumii?

— Îndrăgostit?

Antioh începu să râdă.

— Să ştii că îndrăgostit nu-i cuvântul, de data asta nu-i. Ţi-am spus că sunt lucruri despre care nu-mi place să vorbeesc, dar mă sileşti. Am ascuns acolo pe cineva, dar nu o femeie. Pe cineva căutat de Siguranţă, care e azi un mare personaj. Nu mai puteam adăposti pe nimeni din pricina asta.

— Şi nu ţi-a fost frică? Ai făcu i-o din convingere? Spui că nu faci politică, şi totuşi…

— Am făcut-o din admiraţie pentru acel om. Eu mi-am risipit toată viaţa, el a pus-o în slujba a ceva, a unei idei generoase. Dar politică nu fac. Mi-ar părea mie însumi că e un act de oportunism. Un om care a trăit ca mine, care a beneficiat de toate avantajele clasei lui, ar face o figură urâtă lepădându-se deodată de tot ce-a fost. E destul să stau liniştit în colţul meu, să lucrez ceva, ce voi putea obţine, şi mai ales să nu mă laud cu ajutorul pe care l-am dat acestui amic. Nu vreau să trag foloase de pe urma singurului gest curajos pe care l-am făcut în viaţa mea. Nu-mi faci un ceai, Mara? N-ai nicio buruiană în casă?

Mara avea floare de tei. Se grăbi să facă un ceai. Mâinile îi tremurau. Mai era puţin zahăr într-o cutie, avea

să i-l dea lui Antioh. Dar îi tremurau grozav mâinile pe ibric, pe strecurătoare. Nu bănuise, nu crezuse niciodată că omul ăsta era în stare să-şi pună fiinţa în primejdie pentru altcineva, din respect pentru credinţa aceluia. Iată că Milescu nu era numai craiul din lumea bună pe care îl cunoştea de mult, nu era numai secătura pe care se dispreţuia că o iubeşte, nici scriitorul pe care nu-l cunoştea aproape nimeni, era şi altceva.

— Dar măcar să-l fi rugat să ţi se lase două odăi în casă, asta nu era o mare intervenţie!

— Pentru nimic în lume! Omul ăsta, ştiindu-mă bolnav, m-a trimis cu sila în Elveţia. Socotesc că a făcut mult pentru mine. Nu i-am cerut-o eu. Dacă mi s-ar întâmpla vreodată ceva, sunt sigur că ar sări să mă apere. În lunile în care am stat împreună m-a cunoscut destul ca să ştie că sunt, de fapt, un om curat. Dar doresc din tot sufletul să nu fie nevoie să-l solicit vreodată.

Mara îşi muşcă buzele. Adineauri chiar se întrebase dacă Milescu în momentul de faţă nu vede un avantaj în căsătoria cu ea. Ruşinoasă bănuială! Abia acum îi era clar că un bărbat care minte o femeie nu e un mincinos, că un bărbat care îşi înşală iubita nu e un ticălos. Morala lor, a bărbaţilor, e cu totul alta decât a femeilor, omul cu cel mai perfect caracter, în raporturile lui cu ceilalţi oameni, poate fi sau poate părea o puşlama în dragoste, şi asta numai pentru că aşază dragostea pe un plan cu totul inferior faţă de celelalte probleme ale vieţii. Pe când ea, Mara, care se socotea înainte de orice pictor, care în momentul de faţă se luptă să priceapă nici mai mult nici mai puţin decât revoluţia şi să-şi găsească locul în ea, prin însăşi atitudinea ei faţă de Milescu tăgăduiau tot ce pretindea că e şi vrea să fie.

După ce Antioh plecă acasă, Mara se uită îndelung în oglindă. Nu se schimbase mult, era adevărat. Trupul îi rămăsese de adolescentă, faţa îi era tot netedă, părul castaniu tot lucios, tot des, ochii tot arzători, larg deschişi, plini de o întrebare căreia pesemne că nu-i răspunsese încă, ea, care credea că şi-a lămurit până acum atâtea

întrebări. Se oprise oare Antioh de data asta în faţa ei şi n-avea să pornească într-o bună zi mai departe, aşa cum făcuse de atâtea ori? Obosise? I se urâse cu singurătatea şi ea îi era mai la îndemână decât alta? Dacă ar fi fost să crezi şi cuvintele pe care nu le rostise dar le sugerase, ar fi trebuit să pricepi că toate aventurile lui fuseseră mici abateri de la o dragoste durabilă, la care nu renunţase niciodată, dragoste pentru ea. Ciudată dragoste, pe care o îngropi ani de zile ca pe talantul din parabolă, ca s-o găseşti intactă când îţi aduci aminte de ea. Şi pe urmă o îngropi iar, pentru că te cheamă alte tentaţii.

Mara se gândea că dacă în locul ei ar fi Cora, n-ar sta o clipă pe gânduri, s-ar mărita pe loc atâta vreme cât Antioh e disponibil. Sau, cine ştie, Cora nu l-ar mai lua, acum când nu mai avea avere, nici tinereţe şi nici perspective. Oricum, ea nu era Cora, n-avea nici să se grăbească, nici să înlăture posibilitatea unei rămâneri pentru totdeauna lângă Antioh, avea să aştepte puţin ca să vadă în ce măsură e vorba de o adevărată hotărâre şi nu de un capriciu trecător.

Antioh începu să vină zilnic după-masa la ea. Se tolănea în fotoliul lui, o privea lucrând, bea câteva ceşti de ceai şi uneori nu mai pleca seara acasă la el. Trecuseră mai bine de zece ani de când Mara nu-şi mai petrecuse o noapte cu el, de când întâlnirile lor se mărgineau la discuţii despre artă, despre oameni cunoscuţi, despre evenimentele din jurul lor, dar căldura îmbrăţişărilor lui de acum era aceeaşi de cu ani în urmă. Era asta o dovadă de iubire? Mara nu era sigură, dar se lăsa purtată de şuvoiul acestor zile care parcă treceau prea repede ca să le poată cântări realitatea, îi părea uneori că aşa fusese totdeauna, că nu se despărţiseră niciodată, că erau un foarte vechi menaj, cu deprinderile lui, cu amintirile lui, chiar cu rutina lui, care nu-i obosise încă.

Într-o zi Antioh veni triumfător cu o carte sub braţ. I se încredinţase o traducere. Era greu să lucreze acasă la el, colocatarii lui făceau prea mult zgomot. Începu să lucreze la Mara. Uneori nu trecea zile întregi pe acasă. În

vară, Mara hotărî să se ducă amândoi la Sighişoara, unde pleca un grup de pictori într-un soi de tabără de vară. Îi era indiferent ce vor spune colegii despre ea, pe care n-o văzuseră decât singură. Milescu însă nu se învoi să locuiască împreună acolo, în mijlocul tovarăşilor ei de breaslă. Călătorise cu multe femei cu care nu fusese însurat şi poposise cu ele în hoteluri, dar erau altfel de femei, spunea el, Mara se bucurase totdeauna de o anumită stimă din partea lumii întregi, nu trebuia să şi-o piardă. Ar fi fost mai firesc, se gândea ea, dacă ar fi luat-o de nevastă înaintea acestei plecări, dar Antioh nu mai pomenise niciodată despre căsătorie din ziua revederii lor. Îi pierise din minte căsătoria, era foarte mulţumit cu starea de faţă, şi nu ea avea să-i aducă aminte.

La Sighişoara, Antioh locui în cetate, într-o cameră mobilată, şi Mara cu celelalte pictoriţe într-un internat a cărui elevi erau în vacanţă. Niciunul dintre ei doi nu cunoştea oraşul, îl descoperiră împreună în primele zile urcându-i uliţele abrupte, strecurându-se printre casele roşii, printre casele galbene, privind amurgul din dealul cimitirului, pândind mişcarea statuetelor din ceasurile din turn. Le părea că n-au schimbat numai un oraş cu altul, ci o epocă, un veac cu altul, că au coborât în trecut cu câteva sute de ani şi duc la capăt iubirea neîncheiată la vremea ei a unei perechi care vieţuise cândva aici. Mara, care îl aşteptase zadarnic pe Antioh la Paris, care îl aşteptase şi la Veneţia, care trăise prea puţine zile la Răchitele, avea impresia că Sighişoara îi era dăruită acum de providenţă pentru ca dragostea ei să aibă odată parte de un cadru neobişnuit, frujnos, deosebit de cel în care se petreceau întâmplările fără strălucire ale vieţii ei terne. După primele zile de entuziasm, de plimbări din zori până în noapte, se potoliră, trebuiau să lucreze. Începură o viaţă normală, aşezată. Antioh stătea mult acasă, traducea, se ducea uneori să pescuiască în Târnava, şi se întâlnea seara la restaurant cu grupul de pictori care petreceau ca nişte copii în vacanţa mare, dansau, îşi făceau farse şi puneau la cale excursii. Milescu sta liniştit la un capăt de masă, îi

privea zâmbind, tăcea, şi când se afla numai cu Mara îi mărturisea că boema asta îi aducea aminte de boema studenţiei lui de la Paris, amintire care îl încărca de ani şi de regretul tinereţii pierdute. Se apropia de şaizeci de ani, viaţa se dusese, şi gândul că trăise intens nu-l consola deloc de faptul că pe viitor nu va mai putea nici iubi, nici dansa, nici petrece şi în orice caz nu va mai lucra ceea ce lăsase nescris, negândit atâţia ani de risipă de sine.

— Dar în primele zile ai zburdat ca un băietan, adu-ţi aminte!

— A fost poate cântecul lebedei, draga mea. Am zburdat şi am obosit. Mă tem că sunt un om sfârşit, Mara.

Când se întorseseră toamna în Bucureşti, nu trase la Mara, ci acasă la el. Se temea, spunea el, că dacă îşi va lăsa odaia mult timp nelocuită, i-ar putea fi luată. Avea în ea tablouri, cărţi rare, câteva covoare, toate puse unele peste altele, odaia îi era necesară cel puţin ca magazie. Apoi începu să vină din ce în ce mai rar la ea.

Mara nu-şi dădea seama la început că Milescu găsea felurite pretexte ca s-o ocolească. Dacă anunţa la telefon că e bolnav, ocupat, îl credea. N-o voia lângă el să-l îngrijească, îl oprea o înnăscută cochetărie să se lase văzut zăcând tocmai de ea. Mara credea şi asta. Fusese atât de bun, de fericit anul acela întreg în care Milescu, alături de ea, nu spunea decât adevărul, încât uitase că odinioară minţea. Trebui să se ciocnească piept în piept cu el pe o stradă mărginaşă, să-l vadă la braţ cu Adina Marinescu, o pictoriţă care fusese în acelaşi timp cu ei la Sighişoara, ca să se trezească, să înţeleagă, să pună cap la cap scuze, absenţe, toane, şi să vadă că toate acopereau un singur lucru, tocmai cel pe care nu-l bănuise.

Antioh şi Adina vrură să se oprească, să stea de vorbă cu Mara, ca şi cum plimbarea lor ar fi fost o întâmplare” o glumă, că se întâlniseră adineauri, se luaseră la braţ pentru o clipă, aveau să se despartă la primul colţ de stradă. Mara însă trecuse mai departe furişându-se pe lângă ziduri, de parcă ea ar fi trebuit să se ascundă, ea ar fi făcut o greşeală văzându-i. Îi era urât să

se ducă acasă, în acea casă în care fusese atât de fericită cu Milescu, şi n-avea, în adevăr, unde se duce. Alte femei au prietene, au familie. Sabina sau Cora? Nu, niciuna nu era prietenă până la capăt, şi chiar dacă ar fi fost, tot nu i-ar fi folosit la nimic, tot nu s-ar fi dus să mărturisească nimănui înfrângerea şi să plângă la pieptul cuiva. Se întoarse acasă, de fapt nici nu-şi aducea aminte încotro plecase, se ghemui pe divan şi aşteptă să sune telefonul. Era sigură că va suna, că Milescu va încerca o explicaţie şi în clipa asta i se părea toarte, foarte important ce avea să răspundă ea. Se va despărţi de el, bineînţeles, ştia din experienţă că atunci când îl cuprinde o patimă trebuie s-o epuizeze, dar se cuvenea să-i răspundă într-un anumit chip, să-l facă să simtă că e o secătură, că pierde acum, pierzând-o pe ea, mult mai mult decât câştigă cu dragostea asta nouă. Abia aştepta să-i spună părerea ei întreagă. Milescu o chemă la telefon. Nu încercă să tăgăduiască nimic, era îndrăgostit, e adevărat, într-o zi avea să-i treacă, trebuia să recunoască şi Mara că stătuse cât putuse de departe de ea de când se întorseseră de la Sighişoara, tocmai pentru că o respecta prea mult ca s-o facă să trăiască în umbra altei femei. Ea îi răspunse că se bucură că nu e un, om sfârşit, cum se temuse astă-vară în vacanţă, şi-i urase fericire. Atât.

Eh, da, într-adevăr, se pregătise să-i dea un răspuns grozav, dureros, şi i-l dăduse! Trebuia să recunoască cinstit că aşteptase chemarea lui la telefon ca să-l audă ce va spune, că sperase un Milescu plin de remuşcări, pe care să-l poată ierta. Acum nu mai era nimic de sperat. Rămăsese tot atât de singură ca după fiecare din multele lor î – tâlniri şi trebuia s-o ia din nou de la capăt, cu singura deosebire că acum avea şi ea o sumedenie de ani, resorturi sufleteşti mai uzate, şi poate şi mai puţină putere în trupul ăsta mic, a cărui bătrâneţe alţii n-o vedeau, dar ea o ştia. N-ar fi putut spune că Milescu însemnase vreodată pentru ea un ajutor, dar numai faptul că îl avea alături, că se ocupa de el, că se simţea întreagă prin el, că putea investi în el toată dragostea şi devotamentul de care

era în stare, îi dădea o impresie de forţă. Acum era iar slabă, puţină şi lipsită de răspunderea care să-i creeze un echilibru. Fără îndoială că asta era ultima lor despărţire sau, mai bine zis, fusese ultima lor întâlnire. De data asta Antioh umpluse paharul dezamăgirii şi al dezgustului. Orice ar mai fi spus sau făcut de acum încolo, ea nu i-ar mai putea ac orda nici încredere, nici preţuire. Poate avea ca om o anumită demnitate, dar ca bărbat era un nemernic, cea din urmă femeie trebuia plânsă dacă se îndrăgostea de el. Din fericire ei îi mai rămăsese ceva pe lume, şi nu puţin. Se refugie iar în pictură. N-o părăsise niciodată, dar nu mai fusese marele ţel al vieţii ei. Se cuvenea să fie, meşteşugul pe care îl laşi te lasă, ultimele ei tablouri, chiar cele de la Sighişoara, îi păreau palide, puţin inconsistente, pictate ca în vis. Două dintre ele fură acceptate la o expoziţie colectivă şi cumpărate numaidecât, dar Mara nu voia ca pictura ei să placă numai altora, voia să răspundă propriilor ei întrebări.

Îşi controlă toate pânzele care îi umpleau atelierul şi podul, şi pregăti o expoziţie personală.

Fu prima expoziţie la care nu veni Milescu. Un comisionar aduse spre seară un buchet mare de flori însoţit de o carte de vizită a lui, pe care scrisese câteva cuvinte. Mara puse buchetul deoparte, în hârtia lui, pe un calorifer, şi a doua zi îl găsi tot acolo, prăjit de căldură. Sabina veni şi ea la vernisaj, fără alai de data asta, fără cuconi şi cucoane, fără ziarişti, dar cu un soţ! Nu era un aristocrat, nu era nici artist, era un medic cam de vârsta ei, un chirurg cu mare renume. Ştiu se şi de data asta Sabina să-şi pună viaţa la adăpost, şi nu numai ştiuse, dar şi putuse.

Îşi făcu observaţiile cu acelaşi glas sigur, dar cu un ton mai jos şi i se plânse Marei că o părăsise. Nu mai primea joia, dar primea totuşi, uşa ei era deschisă oricui voia să stea un ceas de vorbă despre muzică, despre o artă reconfortantă, sănătoasă! Iar bărbatul ei, medicul, stătea la dispoziţia oricărui artist, adora arta!

După două săptămâni de la vernisaj, Mara, care

venea, zilnic la expoziţie, îşi dădu seama că în tot acest timp nu-l aşteptase, ca odinioară, pe Milescu, nu stătuse încordată cu ochii la uşă, că aproape îl uitase. Era vindecată? Poate, dar nu simţi nicio bucurie, n-avea un sentiment de libertate, ci mai curând unul de gol. Golul ăsta trebuia umplut cu ceva.

Întâmplarea îi fu favorabilă. Chiar după închiderea expoziţiei, Ministerul Artelor îi propuse un post de profesor la Institutul de Arte Plastice. Activitatea ei, personalitatea ei erau recunoscute. Mara se rugă să i se dea un loc de profesor la o Şcoală Populară de Artă la Arad, la Cluj, într-un oraş oarecare din Ardeal. Ideea de a sta un an într-un oraş străin, de a evada din casa asta care o apăsa, de a cunoaşte alţi oameni, de a merge pe alte străzi, o urmărea de la un timp. Peste un an, dacă îi va fi destul, se va întoarce înapoi.

Era frumos oraşul, era plăcută şi camera mobilată în care locuia, şi mai ales o încălzea pe ea, cea singuratică din timiditate, contactul zilnic cu elevii, unii tineri, alţii: oameni în toată firea, care veneau pe seară din fabricile sau atelierele în care lucrau şi se apucau cu sete să înveţe să deseneze, să aşeze culoarea pe hârtie, să cunoască valoarea luminii şi a umbrei. La început se priviseră unii pe alţii cu neîncredere, îşi vorbiseră cu stângăcie. Apoi se apropiaseră încet, ei descoperiseră în Mara un om simplu, care îşi iubea meseria, ea începu să-i cunoască pe rând, cu bucuriile şi greutăţile vieţii lor cotidiene, în care îşi făcea loc o mare aspiraţie: pictura. Se gândea uneori dacă n-ar fi bine să renunţe de tot la Bucureşti, să se mute definitiv aici. Trăise ani de zile în capitală, dar n-o lega nimic de ea. Odaia mare, imensă, cum sunt încăperile în casele vechi din Ardeal, nu păstra nicio amintire din viaţa ei trecută, poate din altevieţi pe care nu le cunoscuse. Îi plăcea pianul veşnic închis; de lângă fereastră, ea nu ştia să cânte, dar cită muzică închidea în el pianul ăsta! îi plăceau porţelanurile mici, străvezii, delicate, din vitrina a cărei cheie o păstra gazda, îi plăceau cele două portrete în ulei care reprezentau două doamne grase, melancolice, cu flori

în păr şi decoltee adânci. Nimic nu-i vorbea aici despre ea, despre Milescu, despre greşeli pe care le făcuse vreodată. Încerca să se creadă alta în mijlocul acestor lucruri, o făptură cu alte rădăcini şi alte scopuri în viaţă.

Petrecuse o toamnă şi o iarnă întreagă la Arad, acum venea primăvara, altă primăvară pe malul Mureşului decât cea din Bucureşti, în care miasmele oraşului îi înecau parfumul, îi opreau la barieră adierile venite din câmpii şi păduri. Se plimbase în sâmbăta aceea, după curs, cu trei elevi, o fată şi doi băieţi care lucrau la fabrica de confecţii. Unul dintre băieţi era îndrăgostit de fată şi ea de el. Mara îşi dădea seama după lumina care strălucea în ochii lor când se priveau, după clinchetul glasului lor când îşi vorbeau. Şi i se părea că e foarte bătrână lângă ei, că au trecut puzderie de ani de când iubise şi ea, că îşi aducea vag aminte cum erau atunci primăverile şi că e absolut peste putinţă să se fi scurs numai doi ani de când alerga pe uliţele Sighişoarei cu cineva de mână. Oh, sigur că încurcase socoteala*, douăzeci de ani, mai mulţi trebuie să fi trecut de atunci! Elevii o aduseseră până acasă. Plină de oboseală, în care se adunau toate renunţările, se pregătea să se culce numaidecât, când văzu pe masă un plic alb. Cine îi putea scrie? Păstrase atât de puţine legături!

Era o scrisoare de la Sabina. În adevăr, ea o felicitase de Anul nou şi-i dăduse adresa de aici. I se părea că nu putea fi ceva bun în scrisoarea asta. Nu fusese niciodată bântuită de presimţiri, dar acum o trecu un fior. Ce mai voia cu ea acea lume abandonată? Sabina îi scria că Antioh Milescu a fost foarte bolnav, a avut un infarct cardiac, a trecut pe lângă moarte, şi acum e şubred şi prăpădit, dar ceea ce e mai grav, absolut singur. Nu are pe nimeni să-i dea un pahar cu apă, poate închide ochii oricând fără să ştie măcar cineva. L-a întrebat dacă nu vrea să fie anunţată Mara şi el a refuzat, de ruşine. A îngăimat că Mara a fost singura fiinţă serioasă care a trecut prin viaţa lui, pe care şi el a iubit-o mult, dar cu care s-a purtat în asemenea chip, încât nu-i merită iertarea. Ea, Sabina, se simte datoare să-i scrie toate astea, Mara n-are decât să

hotărască singură.

Mara încremeni în fotoliu, cu scrisoarea în mână. Antioh trecuse pe lângă moarte! Şi era singur, absolut singur. Unde era Octav, veşnicul lui însoţitor? Adevărat, Octav pierise de mult, Mara uitase şi de existenţa lui în anul ei de fericire lângă Antioh. Dar femeile, multele femei care se perindaseră prin viaţa lui? Chiar această Sabina, care avusese ideea să-l întrebe dacă nu trebuie anunţată Mara şi o anunţase împotriva vrerii lui, nu era numai o prietenă din copilărie a lui Milescu, îi fusese şi nevastă. Amândoi probabil, şi Sabina, şi Antioh, care „refuzase de ruşine", ştiau perfect cât de mult îl iubise ea şi mai contau şi pe devotamentul ei orb. Era vorba de preţuire sau de un anumit soi de dispreţ, cel pe care îl ai pentru făpturile foarte simple, sărace în nuanţe, fără imaginaţie, care îmbrăţişează odată şi bine un sentiment sau o idee şi nu-i mai dau drumul până la sfârşitul vieţii? Mai curând asta. Sabina „se simţea datoare" s-o pună la curent pe Mara, dar nu se simţea datoare să-l îngrijească ea pe Antioh, şi nici bărbatul ei, care era chirurg, nu cardiolog. Sub diplomaţia cu care îşi acoperea chemarea, se ascundea şi siguranţa că Mara va veni în fuga mare, ea, care fusese „singura fiinţă serioasă" din viaţa lui Milescu. Dar de asta îi păsa ei acum, de ceea ce presupunea Sabina sau de ceea ce credea Antioh? Creadă ce-o vrea, era bolnav, era singur, era şi destul de sărac. Important era cât de mult îl doborâse boala. Chiar dacă Sabina pusese de la ea în scrisoare afirmaţia lui că o iubise mult, îi era totuna. Ştia prea bine cât îl iubise ea şi dacă se întreba cinstit acum ce mai avea pentru el, era silită să-şi răspundă că mila, spaima, înduioşarea, grija din clipa asta, toate la un loc trebuiau să însemne iubire sau ceva mai mult decât ea. În tulburarea care o cuprinsese în clipa asta, desluşea ceva ce semăna cu nesfârşita compasiune pe care o avusese pentru copiii Corei, cu tandreţea cu care privea în ultimii ani cutele care se iveau în jurul ochilor lui Milescu, şuviţele albe din părul lui negru, vinele care se iveau uneori pe mâinile lui mari, frumoase.

A doua zi – anunţă şcoala că era silită să plece la Bucureşti, că trebuia înlocuită repede, şi nu ştia dacă se va mai putea întoarce. Se rupse de odaia în care se simţise atât de bine, de elevi, de oraş, conştientă că pierde ceva ce nu se va mai repeta vreodată, şi plecă la Bucureşti.

Îl găsi pe Antioh palid, slab, îmbătrânit. Era evident că o aştepta, că fusese sigur că va veni. Aşezat în fotoliul de lângă fereastră, prea şubred ca să se ridice în picioare, întinse numai amândouă mâinile spre ea şi zâmbi larg. Marei îi păru că vede lacrimi în ochii lui puţin stinşi, dar nu îndrăzni să se uite mai stăruitor, ca să nu bănuie el că le zărise.

— Am rugat-o pe Sabina să nu-ţi scrie nimic şi pe urmă am cerut să mi se aşeze fotoliul la fereastră, ca să te aştept. Vezi bine că sunt acelaşi om, Mara, ipocrit şi mincinos. Insistam anume să nu-ţi scrie, ca să-şi dea ea seama ce important e pentru mine să fii tu vestită.

— Cum îţi e acum, Antioh?

— Doctorul spune că mai bine, de asta am şi venit acasă de la spital. Nu mi-a ascuns nimic, mai pot trăi cincisprezece ani dacă mă cruţ sau pot muri mâine pe neaşteptate. Ce-ai să te faci tu dacă mai trăiesc cincisprezece ani?

— Cine te îngrijeşte acum? ocoli Mara răspunsul.

— În fiecare zi vine pentru un ceas o femeie, mă ajută să mă spăl, să-mi pun halatul şi să stau în fotoliu. De dimineaţa pune şi mâncarea de prânz lângă mine, uite!

Pe o măsuţă, lângă fotoliu, se afla o farfurie cu cartofi fierţi şi o felie de şuncă. Antioh era curat, bărbierit, dar odaia părea îmbâcsită, neaerisită, murdară.

— Crezi că poţi urca un etaj?

Antioh începu să râdă.

— În câteva ore, trei-patru, da.

— Să vorbesc şi eu cu medicul. Primul lucru necesar e să te mut la mine. Când vine medicul?

— Azi e joi? Vine diseară. Şi pe urmă intră la mine vecinul meu, Antonescu şi mă ajută să mă bag în pat.

Mara ar fi vrut să schimbe ceva în jurul lui, să

primenească, să deschidă larg ferestrele şi mai ales să facă să dispară farfuria aceea îngrozitoare cu cartofi reci şi şuncă vânătă, care semăna cu o strachină trimisă de un parastas sărăcăcios. Încercă să adune vraf un maldăr de cărţi risipit pe podea, să întindă pe pat pătura care stătea ghem, să strângă de pe birou câteva farfurii murdare care se amestecau printre manuscrise risipite, dar când văzu cât de soioasă e perna pe care dormea Antioh, cât de unsuros tacâmul aşezat lângă cartofi, o cuprinse o mare descurajare. Aici nu se putea face nimic.

— Femeia care te îngrijeşte e sau oarbă, sau cea mai leneşă femeie din lume. Aşteaptă-mă puţin, Antioh, mă duc să aduc ceva de mâncare.

Privirea lui se îndreptă nedumerită către farfuria cu cartofi: mai era nevoie de ceva? Mara se înfioră la gândul ca Antioh se deprinsese atât de repede cu mizeria, cu decăderea.

— Şi mie mi-e foame, să mâncăm împreună, nu vrei? Am trecut pe acasă numai ca să-mi las bagajul.

— Ah, sigur, ai dreptate. Tu vii de la drum, trebuie să fii şi flămândă, şi obosită. Şi eu n-am în casă aproape nimic.

Când se întoarse de la cumpărături, Mara îl găsi pe Antioh dormind în fotoliu. Stătea cu capul rezemat de speteaza lustruită de părul lui, şi avea un aer foarte dezarmat, foarte abandonat. Îl mai văzuse dormind demult, la Răchitele, mai curând la Sighişoara, pe atunci păstra în somn ceva din încordarea de peste zi, din demnitatea din timpul treziei, acum îi aducea aminte de Nunu, care se pierdea pe sine în somn, se contopea parcă cu aşternutul, se desfăcea în bucăţi care dormeau fiecare somnul ei. N-o auzi intrând, nu-l trezi mersul ei prin odaia în care se încăpăţâna să facă totuşi ordine. Se deşteptă târziu, se lăsă hrănit, spălat pe mâini, culcat la loc în fotoliu.

— Ştiu, Mara, ştiu, e ceva din ***Azilul de noapte*** în odaia asta, ceea ce am mai putut salva e propria mea persoană şi mă temeam că, dacă nu vei veni, se va duce şi asta de râpă. Te simţeai bine la Arad? îmi pare rău că te-

am chemat, dar ştii, poate că n-am să mai trăiesc chiar cincisprezece ani. Sau vrei să te întorci acolo? Ai venit numai să mă vezi şi vrei să pleci înapoi? Nu, nu, ai spus doar că vrei să mă iei la tine!

Ca un copil, Doamne, ca un copil care se agaţă de tine, se sperie că ai să-l părăseşti! Inima Marei se rupea de milă şi de jale.

— Nu există decât un singur risc, Antioh, să te vindeci şi să mă părăseşti încă o dată tu pe mine.

Antioh îi prinse mâna şi i-o sărută, o păstră în mâinile lui şi adormi iar peste câteva clipe. Mara pica de oboseală pe scaunul ei. Se lăsă uşor la pământ fără să-şi tragă mâna din mâinile lui Antioh şi adormi şi ea. O bătaie uşoară în uşă îi trezi pe amândoi. În odaie era întuneric. Pe Mara o dureau toate oasele, atât stătuse de strâmb, era buimacă şi toropită de somn.

— E doctorul! Mara, aprinde o lampă. Vezi, butonul e lângă uşă.

— Tu nu dormeai?

— Mă trezisem, dar nu voiam să te deştept şi pe tine.

Mara făcu lumină, îşi netezi cu amândouă mâinile părul, rochia şi deschise uşa. În prima clipă omul care intră în odaie îi păru foarte tânăr, apoi, când se dezmetici de tot, văzu că era un om matur care se mişca uşor, ca un adolescent sportiv. Milescu făcu prezentările:

— Doctorul Toma Nestor, doamna Mara Matei, prietena mea de o viaţă.

— Am fost cândva la o expoziţie a doamnei. M-a emoţionat.

Mara zâmbi vag. Numai de pictura ei nu era vorbă acum.

Doctorul îl cercetă pe Milescu, îi ascultă inima, îi luă pulsul, îl întrebă amănunţit ce mai simţise în zilele de când nu-l văzuse. Bolnavul răspundea zâmbind de parcă boala lui ar fi fost o glumă, Mara îl recunoştea pe Antioh de altă dată, omul care îşi dăduse pe faţă slăbiciunea în faţa ei mai avea încă puterea să se ascundă.

— Şi, de altfel, domnule doctor, de azi înainte

doamna răspunde de viaţa mea, eu am scăpat de orice grijă. Dacă voi trăi, va fi meritul ei, dacă voi muri, va fi greşeaki mea.

Doctorul se întoarse către Mara.

— Doamnă Matei, nu i-am ascuns domnului Milescu adevărata lui stare, care a fost foarte gravă, din pricină că mi-am dat seama de imprudenţa naturii sale. Numai speriidu-l foarte tare am obţinut cuminţenia care l-a cuprins acum. Vă rog să continuaţi acelaşi regim de teroare.

— Aş vrea să-l mut acasă la mine, mărturisi Mara, am şi mai mult spaţiu şi o gospodărie într-un fel rânduită. Poate urca un etaj?

Doctorul stătu o clipă pe gânduri.

— Vă pot trimite o ambulanţă care să-l transporte la dumneavoastră şi doi sanitari care să-l suie cu o brancardă la etaj. Când? Mâine? Poimâine?

— Peste două zile, casa mea a fost închisă câteva luni, trebuie s-o aerisesc, s-o curăţ… Sâmbătă dimineaţă se poate?

Mara îi dădu medicului adresa ei pentru viitoarea vizită pe care voia s-o facă bolnavului, şi îl conduse prin holul comun tuturor chiriaşilor, plin de fotolii desfundate, biciclete, lăzi, până la uşa de intrare. Doctorul Nestor se opri în prag, deschise larg ochii lui de o culoare ciudată, se uită lung la ea şi spuse încet, dojenitor:

— Sunteţi foarte obosită, doamnă. Vă rog să vă duceţi acasă. Nu tăceţi excese, nu dormiţi pe scaune, nu uitaţi că la anumite ore omul mănâncă, se îmbăiază, iese la aer. Aici nu e vorba să îmbolnăvim îngrijitorul şi să salvăm bolnavul. Domnul Milescu a stat atâtea zile singur, mai poate sta câteva. Uite, sunt cu maşina. Întoarceţi-vă la el, luaţi-vă rămas bun şi veniţi iute, să vă duc acasă. După câte ştiu, îl ajută un vecin să se culce.

În maşină, aşezată lângă dactor, Mara simţi că în adevăr era sleită de oboseală. Somnul pe care îl dormise la picioarele lui Milescu o istovise parcă şi mai tare. Pesemne că şi emoţia revederii cu el, care era atât de schimbat, o

doborâse. Zărea din goana automobilului străzi şi case cunoscute, dar nu-şi mai dădea seama unde le mai văzuse, în ce oraş se afla, cine era în stânga ei la volan, al cui era profilul acela pe care nu-l ştia, unde se ducea acum. Şi nişte ochi uluitori văzuţi de curând sau mai de mult se deschideau mereu în faţa ei, o priveau ţintă. Visa.

— Aici, doamnă?

Mara tresări. Da, aici locuia, sigur, şi şoferul ăsta, nu, medicul ăsta o adusese ăcasă. Nu avu putere să se îmbăieze în seara aceea, nici să-şi fiarbă un ceai. Se culcă repede şi se pierdu în vise încurcate, în care era foarte grăbită să ajungă undeva. Se afla într-un vagon de tren, se uita pe fereastră, pomii alergau ca nebunii prin faţa ei, se afla într-un automobil, gonea, gonea, felinarele erau aprinse, în stânga ei stătea un bărbat necunoscut, o dojenea cu milă şi autoritate, şi nu-l găsea deloc pe Antioh pe care îl căuta.

Milescu se deprinse curând în odaia pe care o aranjase Mara pentru el. Avea la îndemână cărţi, hârtie şi creion dacă avea chef să noteze ceva, era destul să cheme pentru ca Mara să iasă din atelierul ei în care acum dormea, şi să-i aducă repede ceaiul pe care îl cerea, sticla de colonie de pe masa de noapte, albumul Corot de care avea chef, sau să-l ajute să se întindă în pat, să-l descalţe, să-l acopere, să-i stingă sau să-i aprindă lampa. Îi primea serviciile cu graţie, cu recunoştinţă, i le cerea cu sfială şi răsfăţ, dar le cerea necurmat, şi când nu avea nimic de cerut o striga totuşi, ca să-i audă glasul, să se asigure de prezenţa ei.

Mara îl slujea repede, fără cusur. Nimic nu-i părea greu şi nimic excesiv. Se uita la el cu mulţumirea unui Pigmalion, Antioh se îndrepta de la o zi la alta, privirea lui începuse să ardă ca odinioară, glasul îşi recăpătase tăria, sonoritatea, ţinuta lui – trufia leneşă, eleganţa pierdută. Acum avea voie să se plimbe puţin prin odaie, să se ducă singur la baie, dar prefera să se rezeme de Mara, s-o vadă sărindu-i în ajutor. Nu-i plăcuse niciodată singurătatea, nu-i plăcea nici acum, Mara trebuia s-o umple, şi prezenţa ei

nu era totdeauna de ajuns, trebuia să şi vorbească, să povestească, să născocească. Nu fusese niciodată vorbăreaţă –, în trecut îl asculta mai mult ea pe el, acum trebuia să facă efortul de a acoperi tăcerile şi foarte des avea impresia umilitoare că rostea cuvinte plicticoase, evoca imagina fără culoare, n-avea umor, n-avea fantezie.

Doctorul Nestor continua să vină să-şi vadă bolnavul de două ori pe săptămână. Era foarte mulţumit de starea lui, mărturisea că nu crezuse din capul locului într-o asemenea vindecare. Meritul era al Marei, spunea el, cu asemenea colaboratori ar face minuni în spital. De fiecare dată Mara îl conducea la plecare în vestibul, unde el, cu glas scăzut, îi repeta aceleaşi sfaturi în privinţa bolnavului, aceleaşi mustrări în privinţa activităţii ei excesive. Antioh nu era un bolnav în faţa căruia era nevoie să ascundă ceva, dar se crease acest obicei din prima seară în care se cunoscuseră, şi doctorul Nestor aştepta în picioare să fie condus, aşa cum aştepta şi Mara în vestibul să-i mai spună el ceva sau să repete acelaşi lucru ca pe o taină. Apoi’s «întorcea în odaie plină de o vioiciune nouă, gata să-l dezbrace, să-l culce pe Antioh, să-i citească cu voce tare, să-l hrănească, în sfârşit, să se pună în slujba lui.

Primăvara trecuse pe nesimţite pentru bolnav şi îngrijitoarea lui. Îi marcaseră etapele în micul apartament buchetele de flori aşezate lângă Antioh, pe măsuţă: narcisele, liliacul, bujorii. Acum venise vremea trandafirilor. Un mănunchi mare de trădafiri roşii îşi scutura petalele mătăsoase peste caietul lui de note. Antioh citea, Mara se uita la ceas, asculta zgomotul străzii, pândea foşnetul pe asfalt al automobilelor, se uita iar la ceas, îşi netezea părul. Nu putea citi, nici lucra. Era joi. Joia venea doctorul. Era ora. Se uită iar la ceas. Şi deodată, ca fulgerată de o evidenţă, îşi dădu seama că de la început, de când îl adusese pe Antioh la ea, aştepta vizitele doctorului cu un fel de emoţie, cu un fel de nelinişte. Se temea de verdictul lui în privinţa sănătăţii lui Antioh? Poate. Dar de ce se îmbrăca mai cu griia decât de obicei, de ce se pieptăna mai bine, de ce stătea cu urechea

ţintă la paşii de pe scară? Şi nu numai azi, mereu, de câte ori trebuia să vină! Ce ciudat lucru, făcuse toate astea fără să ştie, şi acum, când le descoperea, nu le prindea înţelesul. De ce îşi dădea mai multă osteneală decât pentru alţii? Uite, acum de pildă îşi pusese o basma în jurul gâtului şi o prinsese cu o broşă de argint. Are s-o scoată imediat. Nu, nu mai e timp, auzi-l pe scară! Cu basma de mătase sau fără, e acelaşi lucru, doctorul vine pentru bolnavul lui şi ea e o femeie aproape bătrână, plină de griji, cu alte preocupări, care îşi născoceşte acum singură nişte vini, nişte intenţii pe care nu le are. În seara aceea nu-l mai conduse până în capul scărilor. Obiceiul acesta trebuie curmat. Rămase în picioare la uşa care dădea în vestibul şi îl văzu pe doctor stând locului o clipă nedumerit şi plecând apoi încet, de parcă ar fi aşteptat-o să-l ajungă din urmă.

Doctorul Nestor nu mai primea bani de la Milescu, în schimb îi spusese râzând la următoarea lui vizită:

— Casa doamnei Matei mi-e mai în drum decât locuinţa dumneavoastră trecută. Când mă întorc acasă, trec prin faţa porţii. Să nu vă miraţi dacă am să vin pe neaşteptate, când mi-e mai la îndemână, nu în zilele fixate până acum. Am să vă stingheresc mult?

Milescu îl asigură că nu-i stinghereşte niciodată. Cum avea foarte puţini oaspeţi şi se plictisea destul în orele în care Mara lucra, vizitele neaşteptate ale doctorului aveau să-l mai învioreze puţin. Doctorul începu să vină mai des. Milescu era ros de gândul că nu-l poate răsplăti cum se cuvine. Îi dăruise odată o casetă de abanos cu încrustaţii de sidef, în care maică-sa îşi ţinea scrisorile, altă dată o carafă de cristal cu gâtul lung, fragil şi unduit ca un gât de lebăda, dar doctorul le primise anevoie, se vedea limpede că nu-i place să-l lipsească pe acest om sărăcit de ultimele lui obiecte de preţ. Poate că mai avea şi altele prin lăzi şi dulapuri, era treaba lui, nu renunţase la onorariu ca să se aleagă cu lucruri mai scumpe.

Atunci Milescu avu o idee: doctorul Nestor aprecia pictura Marei, cel mai potrivit lucru era să-i facă ea un

portret. Mara avu o şovăire inexplicabilă, dar doctorului propunerea îi făcu o mare, evidentă plăcere. Acum trebuia să vină pe lumina de zi, aşa că urca la ei la ceasurile cele mai neprevăzute, cum prindea un moment de libertate. Atunci Mara îşi punea repede halatul verde peste rochia în care se nimerea să fie îmbrăcată, Antioh se aşeza în spatele ei, ca să urmărească jocul pensulei pe pânză, şi doctorul, instalat într-un jilţ, privea drept spre pictoriţă cu ochii lui de un albastru ca al panselelor, pierdut, umbrit de genele negre, încurcate între ele de lungi ce erau.

Are faţa prea rotundă, se gândea Mara lucrând, nasul prea scurt, părul e frumos, de un castaniu închis, cald, dar cam sărac, dacă ochii ăştia extraordinari nu şi-ar arunca lumina albastră peste tot chipul lui şi nu l-ar înnobila aşa, ar fi un om oarecare. Zvelt, adevărat, iute în mişcări, încă tânăr, dar atât de şters dacă închide ochii, atât de lipsit de distincţie! Şi uite, şi-a ridicat pleoapele şi toate fiordurile Norvegiei te privesc prin ochii lui. Fiordurile Norvegiei! Parcă eu le-am văzut vreodată! Dacă reuşesc să-i redau aici, pe pânză, privirea, sunt un mare pictor. Aşa ceva nu se poate picta, nu există în niciun tub de culoare, nu rezultă din niciun amestec.

Milescu era mulţumit de portretul doctorului, doctorul însuşi părea încântat, dar Mara nu socotea că a izbutit, nu declara ca a isprăvit. De fiecare dată mai avea ceva de retuşat, de adăugat sau de scos. Se părea că va veni toamna şi ea nu va sfârşi tabloul.

Acum putea ieşi cu Antioh la plimbare. Coborau scara încet, mergeau pe stradă agale, apoi urcau înapoi şi mai încet. Milescu putea şi lucra câteva ore pe zi. Traducea un roman de Balzac şi treaba asta îl vindecase şi moral. Dacă toată viaţa lenevise cu voluptate şi nu se dispreţuise pe sine că nu face nimic, acum cele câteva ore de activitate îi dădeau senzaţia că e încă tânăr, că viaţa nu l-a aruncat pe mal, alături de vadul ei, că moartea, de care fusese atât de aproape, era amânată pentru cine ştie câţi ani încă. Se privea în oglindă „ochii lui negri, puţin oblici, erau arzători, umerii drepţi, părul cărunt îi stătea bine. Se

plăcea.

Doctorul Nestor nu plecase în vacanţă. Vorbise o vreme de o călătorie în Munţii Apuseni, apoi nu mai spusese nimic. Venea la Milescu uneori şi de două ori pe zi. „Am trecut prin faţa casei, explica el de fiecare dată. Mi-aţi făgăduit o carte", sau „V-am adus cartea despre care am vorbit". Dacă se întâmpla ca Mara să nu fie acasă, nu voia să-l lase singur pe bolnav, o aştepta împreună cu el să se întoarcă. Antioh se neliniştea uneori.

— De ce nu mă lasă singur omul ăsta? Oare tot sunt în primejdie?

— Cred că se plictiseşte în vara asta. Prietenii i-au plecat în concediu, e singur, noi îi suntem în drum! încerca Mara să explice.

Dar din zi în zi era tot mai speriată de ceea ce se petrecea cu ea şi cu acel om străin. Acum ştia limpede cât îl aştepta de tare. Era inutil să se certe singură, să încerce să se dezmeticească. Îl aştepta, se emoţiona când îl vedea venind, iar când pleca, lumea i se părea goală, pustie. Lumea era pustie lângă Antioh! Aşa ceva era cu putinţă! După douăzeci şi mai bine de ani în care nu tinsese decât să fie lângă el, în care îndurase şi iertase orice jignire, în care nicio altă făptură nu avusese nici farmec, nici preţ pentru ea, în care orizontul întreg era acoperit de el, acum, când în sfârşit poposise lângă ea fără altă dorinţă decât să se sprijine de braţul, de umărul ei, acum nu mai era el centrul universului. Şi doar spiritul lui era încă strălucitor, chipul lui încă frumos, glasul lui încă muzical, el tot devenise, după boală, acelaşi. Şi ea? Bineînţeles, voia să-l sprijine, să-l îngrijească „să-l răsfeţe, să-i populeze singurătatea. Dorea toate astea, dar se emoţiona, i se tăia răsuflarea, o umplea o mare fericire când îl vedea pe doctorul Toma Nestor. Şi se mustra cu vorbe amare: „Nu te vezi! Eşti bătrână, ai trecut de patruzeci de ani. Cum îndrăzneşti să mai vrei de la viaţă tocmai acum tot ce ai zvârlit deoparte când erai tânără? Nu-ţi face iluzii că omul acela vine în casă pentru tine, aşa ceva nu e cu putinţă. Şi chiar dacă ar fi aşa, e prea târziu pentru orice. Şi Antioh e

bolnav, are nevoie de tine. Înţelegi? Antioh Gheorghe Milescu are în sfârşit. nevoie de tine şi va avea până la moarte”.

Încetase de mult să-l mai conducă pe doctor până în capul scării, ca să evite acele câteva cuvinte care nu dezvăluiau nimic, dar care erau rostite cu un glas de taină, potrivit unor iubiţi, nu unor prieteni. Începuse chiar să-şi găsească o treabă în oraş când i se părea că el ar putea veni. Într-o seară însă, când se întoarse acasă, Nestor o aştepta în stradă, rezemat de maşina lui.

— Aş vrea să-ţi vorbesc, urcă-te puţin lângă mine. Nu vom întârzia mai mult de o jumătate de ceas.

Cu ce pretext ar fi putut refuza? Şi poate că medicul voia să-i vorbească de Antioh. Nestor porni pe străzi lăturalnice. Nu era încă întuneric, luminile electrice nu se aprinseseră, oraşul mirosea a praf, a frunză veştedă.

— Totdeauna va rămâne aşa? întrebă doctorul încet. Altcum nu se poate?

Mara pricepu întrebarea şi dincolo de ea tot ce nu îndrăznise să creadă. Nu răspunse de-a dreptul, rosti ceea ce o obseda de atâta timp:

— Sunt bătrână, am patruzeci şi doi de ani. Dumneata eşti tânăr.

— Eu am patruzeci de ani. Nu văd nicio deosebire între noi. Altceva am întrebat.

— Sunt legată pentru totdeauna de Antioh Milescu.

Doctorul coborî glasul până la şoaptă:

— Dar pe mine mă iubeşti, mi-am dat seama limpede. Şi eu te iubesc. O ştii.

— Nu e nimic de făcut.

— Eu n-am să renunţ atât de repede. Sunt un om stă – r ui tor.

— Du-mă acasă, te rog! Hai să ne întoarcem.

Se întoarseră. Pe drum nu mai rostiră un cuvânt. Se întunecase de-a binelea. Mara se gândea că Antioh e singur, că poate îi e foame. Avea de făcut o mulţime de treaba A acasă. Şi aici, lângă ea, lângă umărul ei, omul acesta lângă care ar fi rămas, cu care ar fi vrut să meargă

la capătul lumii, dincolo de el, aşa cum străbăteau acum noaptea. Fără să se mai oprească, fără să se mai oprească. Aşa îl iubise şi pe Antioh, chiar atât? Oh, mai mult, sau nu, altfel, poate mai puţin, nu, nu se putea cântări, nici asemăna, nici deosebi. Trebuia să alerge sus, să-i pună masa lui Antioh, şi era greu, atât de greu să se coboare din maşina asta, de lângă omul ăsta. Ar putea rămâne lângă el. N-ar putea nimic. După douăzeci de ani în care… mai mult de douăzeci de ani, nu s-ar mai putea nimic. POST-MORTEM

Bocănitul paşilor lui pe asfalt, acest bocănit din ce în ce mai repede şi mai înfricoşat parcă, îi părea lui Manuel un zgomot străin, care venea în urma lui stăruitor, încărcat de intenţii duşmănoase. Nu era cu putinţă ca ăsta să fie răsunetul paşilor lui. Purta aceiaşi pantofi cu tălpi de crep cu care mersese de câteva luni încoace la toate treburile, la toate plimbările când avea vreme de plimbare, aceiaşi pantofi cu care „plutea”, cum îi spunea Cora. Pentru prima oară pantofii ăştia bocăneau pe strada pustie, anume pentru că era pustie, ca să se audă bine pe el însuşi, pe păcătosul de el de care era sătul. Încercă o clipă să-şi târască paşii ca să nu mai lovească trotuarul cu ei, şi fâşâitul prelung, cleios al tălpilor lui pe trotuarul pe care mai devreme plouase îi păru zămislit de două reptile scârboase care veneau după el. Aceeaşi impresie ca la bocănitul paşilor, veneau în urma lui reptilele, nu se năşteau din mersul lui. Pe străzile astea casele erau din ce în ce mai rare. Case cu un singur cat, cu două, înconjurate de grădini. Pretutindeni obloanele închise, luminile stinse. Rar de tot, la o mansardă, la un etaj, o fereastră luminată discret. Înăuntru cineva citea lângă o lampă cu abajur, sau poate cineva zăcea cu o lumină mică la căpătâi, ocrotită cu o basma colorată stins, dulce. Oameni care n-aveau inima muşcată de căinţă şi frământare, oameni mai fericiţi decât el, chiar dacă erau bolnavi, chiar dacă erau pe moarte. Da, chiar dacă erau pe moarte, pentru că ei sperau că vor trăi în vreme ce moartea îi atingea uşurel, ca pe nişte flăcări slabe, pe când el nu mai avea niciun fel de speranţă,

moartea lui avea să fie violentă, prevăzută, sălbatică. Între copacii grădinilor o ceaţă subţire se anina de ramurile aproape desfrunzite. Cobora ceaţa din munţii care înconjurau târgul. Ploaia din timpul înserării spălase parcă cerul, şi acum veneau şi alţi nori scămoşaţi, se lăsau jos de tot, mai mult abur decât nori, abur rece, umed, pătrunzător. Colo, la colţ, vila mică a doctorului era toată luminată. Terasa ocrotită de perdelele de iederă ascundea sub cornişa ei becuri aurii pesemne, pentru că era toată luminată ca de un soare fierbinte, sudic, un soare de miere. În micul salon vecin cu terasa – Manuel cunoştea bine acel salon – lumina era verzuie de parcă ar fi venit de sub o apă. Cunoştea şi acele lămpi din salon, moştenite probabil din bunici, cu mari abajururi din sticlă opacă, verde. În acest salon îl primise doctorul în seara în care venise cu pretextul unei subite dureri sub coasta stângă. Şeful îl trimisese să vadă „în ce ape se scaldă” doctorul. Doctorul nu se scălda în niciun fel de ape, nu părea un nemulţumit, n-avea habar de grupările care cloceau în umbră, era preocupat de meseria lui, de bolnavii lui, de copiii lui, de muzica lui. Şi acum se auzea din salonul luminat verzui ca un acvariu o muzică uşoară, un pian sfios, o vioară în tonuri grave. Medicul avea vreme de destindere, cânt, împreună cu nevasta lui o sonată de Beethoven parcă. Nu, şeful nu fusese mulţumit atunci de neizbânda lui, a lui Manuel, de acel „să-l lăsăm în pace, e un om cu preocupări generoase”. Asta era în perioada în care începuse să se îndoiască de utilitatea, de necesitatea „mişcării”, şi şeful îi simţea îndoiala.

Numai casa medicului părea ocolită de ceaţă, numai luminile ei erau clare, nu difuze, nu înecate în abur albicios ca ale rarelor felinare ale uliţelor sau ca acelea şi mai rare ale ferestrelor încă treze. Ce ciudat, se gândea Manuel, ce ciudat, lumina din omul ăsta pe care am simţit-o în seara aceea are putere şi împotriva ceţei din afară, o alungă. Sau poate că nu mai ştiu eu să văd, poate îmi închipui. „Faci literatură, Manuel, nu politică. Toate ideile tale sunt năclăite de poezie”. Aşa îi spusese şeful şi aşa

repetase după el Cora. Au rămas în urmă amândoi, toţi au rămas în urmă, toate legăturile sunt rupte, toate zbuciumele – amintire de zbucium. Numai cel din clipa de faţă e real, e puternic şi cu el se încheie.

Acum vilele erau şi mai rare, grădinile şi mai mari. Un zăvod uriaş, slobozit din lanţ pesemne, alerga lătrându-l de-a lungul unei curţi, dincolo de gard. O aripă de vânt uşurel clătina crengile care îşi lepădau frunzele mari, frunzele nehotărâte dacă trebuie să cadă pe pământ sau să caute un zbor şovăielnic care să le întârzie căderea. Manuel le vedea tulbure cum încearcă, asemenea unor păsări bolnave, să mai plutească puţin între noroi şi norii scunzi. O frunză mare i se lipi în zborul ei de obraz, rece şi udă, îi acoperi o secundă ochii, apoi i se aşeză pe umăr. Vântul începea să-i aducă miros de frunze putrede mai puternic decât al grădinilor. Se apropia deci de grădina cea mare, cea fără vile, în care somnul era viaţă, grădina fără lumini, fără felinare, fără câini de pază. Manuel îşi pipăi buzunarul de parcă ceea ce pusese bine în el ar fi putut pieri pe drum. Apoi îi veni să râdă, aşa ceva nu-ţi fură nimeni, de asemenea giuvaer n-are nevoie niciun tâlhar. Zidul lung şi înalt se desfăşura la stânga lui coborând puţin, aşa cum cobora şi uliţa. Poarta cea mare de fier dintre cele două coloane de piatră era deschisă. De mult, de o sută de ani poate nu mai exista aici nici căsuţă pentru portar, nici paznic, nici cheie pentru imensa broască ruginită a porţii. Şi poate că dacă cineva ar fi încercat să închidă grelele canaturi de fier nici n-ar fi izbutit. Balamalele erau tot atât de ruginite, de înţepenite ca broasca. Din dreptul porţii o alee largă între tei, care poate că odinioară dusese la o capelă azi dispărută, se înfunda acum într-un desiş, în care lăstărişul năpădise trunchiurile arinilor de pază către zidul din fund şi înecase cărările dintre ei. Când fusese aici ziua, Manuel căinase pierderea bietelor poteci pe care în copilărie se plimbase atât de des, plin de gustul misterului şi de fiorul neîngăduitului – ce-ar fi spus mama văzând unde se plimbă copilul? – şi se minunase de cât de mic era cuprinsul

acestui loc în care odinioară îi părea că s-ar putea pierde. Dar ziua fusese lumină, soare, pe când acum întunericul şi ceaţa dădeau din nou mister locului, îi lărgeau cuprinsul, îi ridicau limitele. Atunci, ziua, alesese un cavou cu uşa întredeschisă, poate de mult întredeschisă, înţepenită în asemenea chip că numai viscolul ar fi putut strecura omătul înăuntru, numai zăduful toiului verii ar fi putut trimite un fior de căldură în cuprinsul lui îngheţat, numai mâini foarte puternice ar fi putut-o deschide larg sau închide de-a binelea. Îl alesese pe acesta anume pentru că uşa asta întredeschisă lăsa liberă bara de fier de sus şi un spaţiu mic, dar destul de mare pentru trupul lui. Ar fi putut alege un copac, creanga puternică a unui copac, dar în afară de faptul că aceste crengi erau cam sus, greu de ajuns, nu voia să împodobească un arbore frumos, plin de nobleţe, cu stârvul lui. Un cavou e un loc al morţii, acolo nu necinsteşti pe nimeni, nici pe răposaţii dinlăuntrul lui, care nu mai ştiu de mult nimic despre nimic. În cimitirul ăsta n-a mai fost îngropat nimeni de peste o sută de ani. Când l-a cercetat ziua n-a găsit nicio cruce, niciun monument din secolul ăsta, nici măcar de la sfârşitul secolului trecut. Nu l-a găsit el, poate o fi existând vreunul sau poate în vechile cavouri au fost aduşi şi în veacul rostru rubedenii coborâtoare din vajnicii militari de aici.

Alesese atunci, ziua, cavoul cel cu uşa întredeschisă, cel pe al cărui fronton de marmoră scria cu litere gotice, de aur azi şters, numele colonelului Helmuth von Steinhohe, răposat în 1820, vrednic apărător al Imperiului şi devotat supus al împăratului, decorat cu mari ordine, şi al soţiei sale Clelia, născută von Klauss, credincioasa şi iubita doamnă, răposată înaintea colonelului, plânsă cu lacrimi amare, după cum era scris pe frontonul de marmură, pentru ca şi viitorul să ştie cine zace în cavoul simplu, măreţ, durat pentru veşnicie. După muşchiul care mijise în crăpăturile marmurei, după lăstarele de arin crescute pe acoperişul cavoului, după grămezile de frunze putrede din jurul temeliilor lui, Manuel înţelesese că nimeni, niciodată nu avusese grijă de acest monument care

aspirase cândva ia veşnicie. Colonelul îl ridicase pentru iubita sa doamnă Clelia, născută von Klauss şi cinci ani după moartea ei, la numai patruzeci şi patru de ani, bravul von Steinhohe venise să se odihnească lângă ea. Copiii lor, dacă vor fi existat, nu erau înmormântaţi aici. Manuel sperase în ziua aceea că von Steinhohe murise de durere atât de curând după tânăra lui nevastă, apoi se certase singur că în starea de disperare, de dezgust în care se afla, îi mai ardea să scornească poveşti romantice. Ah, câtă dreptate avea şeful în privinţa lui, da, numai în privinţa caracterului lui, pentru că în rest toată construcţia lui de teorii şi presupuneri era falsă, cu desăvârşire falsă.

Şi uite că acum, în ceaţa asta alburie, în noaptea asta în care numai ceaţa avea o culoare, propria ei culoare, cavoul ales era greu de găsit. Îşi notase bine în minte, era al şaisprezecelea de la poartă, pe dreapta, sau al cincilea pe stânga, dacă porneai pe aleea principală din fund spre poartă. Şi acum nu mai era nici al şaisprezecelea, nici al cincilea, oricum ar fi mers Manuel, oricum ar fi făcut socoteala. Inscripţiile fireşte, în întunericul ăsta nu se puteau citi. Pipăi uşile de fier, uşile de bronz. Erau toate închise. Se întoarse de două ori la poartă şi numără şaisprezece monumente pe dreapta. Nu erau toate cavouri, erau şi cruci enorme care străjuiau lespezi culcate, era, îşi aducea aminte bine, şi un cal cioplit în piatră care îşi veghea călăreţul căzut cu sabia în mână, era şi un înger îngenuncheat pe mormântul unui tânăr sublocotenent, unica imagine de slăbiciune nu de eroism aşezată aici, între monumentele severe, de o mamă nemângâiată probabil până la sfârşitul vieţii ei, în 1808, şi nedumerită că viaţa putuse fi atât de crudă tocmai cu Otto! Manuel le desluşea numai când era foarte aproape de ele şi le părăsea > u regret. O clipă îi trecu prin cap că acel cavou ales cu socoteală se ascundea acum de el pentru că moartea nu-l voia, pentru că viaţa 11 făcea semn că e al ei şi trebuie să rămână al ei şi o flacără îi pâlpâi în inimă. Cine îl convinsese că e osândit? De ce trebuia numaidecât să moară? Oh, da, trebuia pentru că făcuse până acum

numai greşeli, pentru că n-avea mijlocul să le repare sau să şi le şteargă din memorie, pentru că îi era scârbă de el şi de prietenii lui, şi de Cora, şi de toţi oamenii pe care şi-i alese companioni de drum, pentru că mai departe nu putea merge nici lângă ei, nici împotriva lor. Uite că trebuia. numaidecât să moară. Şnurul cel tare şi alunecos era în buzunar? Era, era la locul lui, şi cavoul se cuvenea găsit. Dacă nu era primul, va fi negreşit cel următor.

În chiar acea clipă norii se destrămară puţin deasupra capului, o lumină leşioasă îl lovi în creştet, lumina lunii pe jumătate ascunsă până acuma, şi cavoul familiei von Steinhohe se vădi în faţa lui aşa cum îl ştia, cu uşa de fier puţin întredeschisă, cu zidurile lui cenuşii netede, fără ornamente, cu acoperişul lui pe care crescuseră puieţi de arini, cu frontonul lui pe care aurul literelor săpate adânc se ştersese.

Acum, acum, repede! se gândi Manuel. Dacă n-o fac repede, m-aş putea răzgândi. Sunt hotărât de câteva săptămâni, n-a fost niciodată vorba în gândurile mele să renunţ, de ce îmi vine în clipa asta ideea că aş putea să n-o săvârşesc? Sunt un laş, cum spune Cora? Sunt un poet ratat, cum spune şeful, un poet fără operă, care îngălează viaţa în poezie ieftină? Acum, acum, repede! Şnurul. Aşa. Buturuga pe care am ascuns-o în dosul cavoului. Da, e aici. Bara de sus e rece şi udă. Un nod zdravăn sus. Un laţ la capătul ăstalalt. Luna luminează destul, se vede bine. Şi asta ar fi tot. Laţul în locul cravatei pe care am lăsat-o acasă. Un picior zdravăn în buturuga pe care m-am urcat. Şi nu e uşor. O vreau cu tot dinadinsul, cu toată scârba din mine, am gândit-o în amănunt zi şi noapte, m-am deprins cu gândul. Şnurul scos din buzunar nici măcar nu-i rece, s-a încălzit lângă şoldul meu, e cald ca un fular de lână. De ce nu e uşor? Chiar dacă greşesc acum mai mult decât altă dată, nu voi avea timp să-mi regret greşeala. Dacă optez pentru viaţă, am să regret tot restul ei că n-am avut curaj. Să optez pentru viaţă? Am înnebunit? După ce m-am hotărât, după ce am chibzuit bine, cum o să optez? Acum? Aici? În ultima clipă? Ochii Corei mă privesc batjocoritor,

ochii ei verzi: „N-ai să ai curaj!” Şeful încruntă sprâncenele: „Nu eşti un om de acţiune, Manuel! Eşti un sentimental”. Mama… bine că mama a murit de mult. Ce cald era la pieptul ei când mă îmbrăţişa. Şi pieptul Corei era cald, o căldură mincinoasă. Cora e dură. Exaltată şi dură. Exaltarea nu cere căldură? Şi ea izvorăşte din ură. Şi din dorinţa de a avea dreptate împotriva altora, o dreptate care să-i aducă slavă. La asta stau şi mă gândesc cu laţul de gât? Nu. Dau un picior zdravăn buturugii… l-am dat… A-a… ah! Se învârteşte… doare… aer… a-ah!…

Lumina searbădă a lunii, strecurată printre norii sfâşiaţi, vădea legănările ciudate ale trupului lui Manuel, jocul în gol al picioarelor lui. O secunda un picior i se propti pe canatul uşii întredeschise, încercă să se rezeme de el, să sprijine trupul întreg, să-l oprească din sinistrul lui zbucium, dar acel picior lunecă pe metalul umed, neted, şi trupul se legănă iar, genunchii se mai trudiră o dată să găsească o oprelişte, apoi braţele şi picioarele căzură grele şi drepte ca tot trupul drept şi el, bărbia i se înfipse în piept, gâfâitul i se opri şi Manuel întreg rămase suspendat, neclintit în golul uşii întredeschise.

Norii se rărira, luna păru mai clară. Un vânt uşor scutura de apă crengile teilor, crengile arinilor. Frunze mari căzdeau pe pământul acoperit de alte frunze.

Ce ciudat stau acolo, se gândi Manuel, şi nu simt nimic, absolut nimic. Nicio durere, nicio senzaţie de stingherealã măcar, de nefiresc. Atârn ca o păpuşă mare de cârpă umplută cu pietre. Să-mi aduc aminte ce caut acolo, de ce m-am urcat atât de sus. Şi stai, mai e ceva ciudat: cum de mă văd eu pe mine? Unde sunt eu? Acolo. Atunci cum de mă văd? E cumva pe aici o oglindă mare? Parcă m-aş afla într-un parc, unde să fie o oglindă? Stau în deschizătura unei uşi. Ce uşă o fi asta? Poate că visez, mă visez pe mine, o uşă, o căsuţă mică de piatră, câţiva copaci, lumina lunii. Nu mă pot trezi din vis. Iese cineva pe uşa aceea, iese pe lângă mine, se prelinge uşor, e parcă un sul de ceaţă dusă şi în acelaşi timp e altceva, o făptură, un bărbat înalt, dar mai mult seamănă a alcătuire de ceaţă

decât a făptură omenească. Şi totuşi e un bărbat, poate că lumina lunii îl face să semene a ceaţă. Şi mai iese, dar nu pe uşa ci prin peretele de marmora, altă şuviţă de ceaţă, mai scundă, mai suplă, mai străvezie, dar tot semănând a fiinţă umană. Două mici coloane de abur care se opresc în faţa uşii, se uită, da, trebuie să spun că se uită pentru că acum le văd bine umerii, gâtul, capul, chiar ochii luminând slab în ceaţă ca nişte opaiţe în care s-a sfârşit uleiul, se uită la mine acolo, sus. Coloana cea înaltă, cea care pare a fi un bărbat, rosteşte cu glas omenesc, dar abia auzit, abia prins de ureche, de parcă n-ar vorbi aici, la un pas, ci undeva, foarte departe:

— Ne-ai deşteptat.

Şi nu mă mai priveşte pe mine care atârn în uşa cavoului, ci priveşte în altă parte, între doi tei. Poate că nu vorbeşte cu mine.

— Nu ne-am mai trezit de mult. Clelio, când ne-am trezit noi ultima oară?

— Când a fost înmormântat aici copilul generalului Stock, porneşte un glas stins din alcătuirea cea mică de ceaţă.

— Asta era… asta era… se poate să fie foarte mult de atunci.

— De ce ne-ai trezit? susură glasul cel stins şi coloana albă, scundă, pare că se adresează tot cuiva care s-ar afla între cei doi tei. Dormeam, dormeam… era bine.

— Cu dumneata vorbim – şi primul glas, cel bărbătesc, parcă începe să prindă putere, să se apropie. Ai putea răspunde colonelului von Steinhohe, a cărui linişte ai tulburat-o…

Parcă mi-ar vorbi mie şi parcă nu. Colonelul von Steinhohe? Unde am auzit numele ăsta de curând? L-am auzit… l-am auzit… Ştiu, era scris pe frontonul unui cavou. Al cavoului în uşa căruia… mi-aduc aminte! Voiam să mă spânzur. Şi uite-mă colo, m-am spânzurat. De asta Mau sus, ţeapăn, neclintit. Şi atunci? Dacă am murit, cum de mi văd?

— Helmuth, încă nu s-a dezmeticit. Lasă-l puţin să

înţeleagă ce e cu el.

Şi glasul micii umbre albe s-a mai înfiripat, răsună uşor ca marginea unui pahar de cristal în care ai lovit cu unghia.

Ea spune că nu m-am dezmeticit. Mă văd spânzurat. Mă văd, am spus. Eu? Trebuie să recunosc că eu. Atunci… atunci poate că eu, tot eu sunt între cei doi tei către care vorbesc aceste umbre albe şi sunt… ar trebui s-o deduc logic, o umbră ca şi ei, de vreme ce am murit, ca şi ei.

— Am murit? îi întreb încet.

— Eu aşa cred! spune aspru colonelul von Steinhohe. N-am impresia că înaintezi călare la atac cu sabia în mână. Coaja îţi atârnă colo ca o rufă veche, iar dumneata, cel desprins din ea, dumneata cel adevărat, te uiţi la noi ca o ordonanţă beată.

— Helmuth! Lasă-l să înţeleagă încet.

Colonelul se apropie de nevasta lui, e nevasta lui, i-a spus: „Clelia”, îmi aduc aminte, aşa stă scris pe frontonul cavoului: Clelia von Steinhohe, născută von Klauss. Întinde un braţ alb-cenuşiu, îi cuprinde mâna, o trage lângă el pe banca de piatră din faţa cavoului alăturat. Clelia nu se împotriveşte, se aşază, dar încet, treptat îşi adună în jurul trupului firav nourii albi ai veşmântului ei lung şi larg şi se depărtează către celălalt capăt al băncii. Chipul ei palid a prins o oarecare consistenţă în lumina lunii, e delicat, feciorelnic, gingaş, prelung. Trebuie să aibă ochi albaştri! Nu ştiu de ce, dar cred că ochii ei sunt albaştri. Cum? Ochii nu putrezesc?

— Ochii nu putrezesc? întreb deodată prosteşte.

— Tot putrezeşte, nu scapă nimic, mormăie colonelul.

— Dar, fireşte, când te reîntrupezi uneori, rar, înfăţişarea ta e cea din viaţă, clinchetă glasul Cleliei. Ea a înţeles uimirea mea. În clipa asta luna îi luminează din plin ochii imenşi, albaştri.

— Şi când vă întrupaţi?

— Când se întâmplă ceva deosebit, când dă buzna cineva peste noi, aşa cum ai dat dumneata. Unde fugi, Clelio? Stai aici, lângă mine, mai aproape. Ultima oară, ai

auzit, domnule? când l-au înmormântat pe copilul generalului Stock. Ultima înmormântare aici. L-am întrebat pe el în ce an suntem…

— Pe cine aţi întrebat?

— Pe copil, bineînţeles, doar nu pe taică-său, că generalul nu ne-ar fi auzit, era viu. Eh, şi eram în anul o mie opt sute nouăzeci şi doi. E un veac de atunci?

— Nu, încă nu.

— Când dormi, vremea trece repede, şopteşte Clelia. Mi-aduc aminte cât de încet, cât de înfiorător de încet trecea în viaţă. Un an era nesfârşit, o lună n-avea capăt. O zi chiar, de dimneaţa până seara, era ca un tăvălug greu care te strivea, te strivea, nu mai contenea trecând peste sufletul tău, şi când se înnopta, când ar fi trebuit să vină singurătatea, odihna, atunci… nu… niciodată nu erai singură, niciodată nu era linişte.

— Clelio! în faţa unui străin? Nu te-am întrebat niciodată dacă eşti fericită cu mine. ***Trebuia*** să fii. În această chestiune n-am avut îndoieli. În viaţă anumite lucruri trebuie să fie croite după un anumit tipar şi n-au voie să fie altfel. Nevasta colonelului von Steinhohe trebuia să-l respecte, să-l admire şi să-l iubească pe soţul ei. Cred că ai făcut-o, cu toate că seara te mustram uneori pentru anumite călcări de reguli bine stabilite. El trebuia să te ocrotească, şi te-a ocrotit. Când ai murit, ţi-a ridicat acest cavou de care cred că eşti mândră şi a venit destul de repede după tine. Nu mă laud că am vrut numaidecât să te urmez, aşa s-a întâmplat, şi uite, nu te poţi plânge că te-am lăsat singură mai mult de cinci ani.

Colonelul tăcu. Lui Manuel îi păru că vorbise mult, nesfârşit, dar se gândi că după atâtea zeci de ani de somn, vorbirea trebuie să îi fie o plăcere cuiva care s-a trezit probabil pentru un scurt răstimp. Poate că nu era prea inteligent colonelul ăsta, nevasta lui se plânsese că în viaţă n-avusese parte de o clipă de singurătate, iar el se lăuda tocmai cu faptul că nici în moarte n-o lăsase singură.

— Am murit aici în urma unei răni căpătată în Piemont, unde am fost trimis cu regimentul meu de Sfânta

Alianţă.

Acum, în lumina din ce în ce mai puternică a lunii, silueta colonelului era mai desluşită, i se vedeau bine umerii largi, împodobiţi de epoleţi cu fireturi, barba ca o umbră mai deasă pe pieptul plin de decoraţii, sabia la şold, mâna mare care ţinea strâns mâna firavă a Cleliei şi din când în când o trăgea mai aproape de el.

— Şi de ce te-ai atârnat acolo, pe pragul nostru? Asta e violare de domiciliu, rosti el judecătoreşte, aspru, dar aş vrea să ştiu totuşi de ce-ai făcut-o? Eşti un tâlhar? Un dezertor? Te-au degradat şi dat afară cu ruşine din armată?

— Helmuth! Uită-te la el, domnul e civil.

— Da, nu e militar, ai dreptate. Cu atât mai bine. N-a pătat uniforma cu un act laş ca sinuciderea.

Laş! îi sună greu în auz lui Manuel. Şi prin acest act socotit de el de curaj se dovedise în ochii acestui personaj bizar tot laş.

— Şi de ce-ai ales tocmai cimitirul militar, în care n-ai acces? Hai, răspunde!

— Nu sunt la Curtea Marţială, se înfurie Manuel.

— Eşti obligat să răspunzi, pentru că ne-ai trezit din somn cu acel vuiet grozav care întovărăşeşte trecerea cuiva dincolo de viaţă. E ceva care seamănă şi a tunet şi a trăsnet în acelaşi timp. De ce râzi? Ce ţi se pare de haz în asta?

Manuel îşi adusese aminte de vorba „a plesnit un drac” şi se întrebase ce fel de drac amărât, disperat, neputincios era el.

— N-am strigat deloc. Nici n-am putut, mă sufocam. De unde era să scot glas?

— N-ai priceput. Trecerea duhului dincolo, adică dincoace, face un zgomot asurzitor, e un fenomen întovărăşit de o imensă descărcare de forţă electrică i-ar spune unul… unul Frank, mi se pare…

— Franklin, şopti Manuel.

— Da, Franklin. Deci o descărcare de forţă de care cei vii nu-şi dau seama, pe care îl percep şi-l aud numai cei

morţi.

— Atunci de ce nu s-a deşteptat tot cimitirul?

— Pentru că ai ales cavoul nostru, domnule, după nu ştiu ce criteriu. Pe noi ai binevoit să ne deranjezi. Şi nici măcar nu te crezi obligat să ne dai o explicaţie.

Manuel simţi deodată nevoia să spună cuiva, să povestească cuiva, să se spovedească, să audă o încuviinţare, o încurajare. Se zbătuse atâta timp cu ideea sinuciderii, nu vorbise nimănui despre ea, trecuse la fapte, dar încă nu ştia. dacă făcuse bine sau rău. Avea să-l înţeleagă acest colonel? Părea cam mărginit. Îl putea înţelege doamna von Steiphohe? Era atât de delicată, părea atât de sensibilă, avea ochii atât de frumoşi, îl privea cu atâta melancolie! Rochia ei, care la început fusese albă ca ceaţa ce-i înconjura, căpătase de la o vreme o culoare uşor trandafirie, aşa cum ochii ei mari erau neîndoielnic albaştri. Pantoful mic de atlas, cu toc în formă de mosor, ieşea puţin de sub fusta amplă, volănată, mâinile subţiri şi albe i se odihneau pe genunchi. Privirea ei îl întreba şi ea, îl întreba cu gingăşie. Doamna von Steinhohe voia să ştie, se interesa de el, era înduioşată de soarta lui, fără îndoială că avea să priceapă şi să-l aline cu un cuvânt blajin.

Se apropie de banca pe care stăteau colonelul şi nevasta lui şi se aşeză la capătul ei. Colonelul o trase pe Clelia mai aproape de el, de parcă apropierea lui Manuel ar fi fost o primejdie. Ce fel de primejdie mai pot fi eu? se întrebă el. Pesemne că, asemeni lor, am înfăţişarea mea din viaţă, nu sunt holbat şi cu limba scoasă ca acolo, în pragul cavoului. Poate că arăt ca în zilele mele bune, în zilele în care lor a îmi spunea că semăn a cerb, că am ochi de catifea maronie şi mişcări iuţi şi surprinzătoare, de sălbăticiune. Cora! Am uitat de existenţa ei de când am trecut de partea cealaltă. Prea multe lucruri noi m-au surprins şi m-au înfruntat. Da, am să le spun tot. Le-o datorez pentru că i-am tulburat.

— Am făcut parte dintr-o mişcare politică, o mişcare interzisă.

— Interzisă de împărat? Fii precis!

— Domnule colonel, împăratul nu mai există de mult.

— **A** murit? Şi nu i-a urmat principele moştenitor? Copilul generalului Stock mi-a spus că Franz Joseph ar fi azi pe tron. A murit? Ce se petrece? E regenţă? E război?

— Nu, nu, nu! Nimic din toate astea. Ţara nu mai e imperiu. E republică. De mult. Iar partea asta care făcea cândva parte din imperiu s-a desprins de el şi…

— E principat, ştiu. Dar nu independent.

— Nu, nu e nici principat. Face parte din altă ţară şi acea ţară e republică.

— Cum e cu putinţă? Cum e cu putinţă? se înfurie colonelul. Acest principat făcea de drept parte din imperiu. Republică! Republică! Ne-am molipsit de la Revoluţia franceză? Doar după ea a venit Bonaparte, care i-a învăţat minte pe revoluţionari. Le-a trântit un imperiu! Poftim, dacă n-aţi vrut regat!

— Hejmuth, nu te supăra, dragul meu. Aşa ai făcut şi în 1812, când te-ai deşteptat data trecută, şi ai aflat că… Fii mulţumit că dormim, că nu suntem martori, că nu eşti silit să fii supus unei părţi sau alteia, care au înghiţit principatul. Lasă-l să vorbească pe acest domn.

Colonelul se ridicase şi se plimba cu paşi mari printre tei. Sabia i se bătea fără zgomot de cizme. Frunze mari se cerneau în jurul lui. Cu cât se înfuria mai mult, cu atât trupul lui prindea mai multă consistenţă, chipul lui devenea mai precis, mai expresiv. Manuel era însă însetat să vorbească despre sine, nu despre imperii şi războaie de mult trecute.

— Am făcut deci parte dintr-o mişcare interzisă. Am crezut în ea, am crezut ca un fanatic. Apoi m-am îndoit de principiile în care crezusem. Companionii mei vorbeau despre atentate, crime, acte de sabotaj. Se pregăteau toate împotriva Republicii abia înfiinţate, care avea nevoie de timp ca să se organizeze. Am vrut să mă retrag din mişcare, m-au ameninţat cu moartea. I-am vorbit şefului da să-i deschid ochi, m-a socotit laş şi neserios.

Manuel simţea că începe să clocotească de emoţie, ca atunci când şeful lui îl dispreţuise. Ochii Cleliei erau

aţintiţi asupra lui cu interes, dar uneori se plecau cu un fel de sfială, de parcă această nobilă doamnă era izbită în făptura lui, desigur de ceaţă şi ea, de ceva nelalocul lui. Manuel cercetă repede cu privirea marea păpuşă ţeapătă care atârna în uşa cavoului. Era îmbrăcată corect, nu arăta bine, fără îndoială, cu ochii ei ieşiţi din cap şi cu limba ei scoasă, dar nu avea alte semne de neglijenţă. Se pipăi repede pe sine şi-şi dădu seama că n-are cravată, că gulerul îi era căscat. Cu o mână grăbită îşi strânse cămaşa la gât şi vorbi mai departe.

— Mi-am dat seama că şi şeful, şi ceilalţi, până şi logodnica mea îşi ascundeau îndărătul principiilor clamate puternic o dorinţă de parvenire. Nu-i anima altceva decât setea de a lua ei puterea în mână.

— Un moment! colonelul se opri din mers şi se apropie de bancă. Ce caută logodnica dumitale în istoria asta?

— Făcea şi ea parte din aceeaşi mişcare.

— O femeie? O femeie se amesteca în politică?

— Bineînţeles. Toate femeile fac azi politică.

— Se prăbuşeşte lumea! gemu colonelul.

Clelia nu scotea un cuvânt, dar îl privea pe Manuel cu o uimire nesfârşită.

— E sufragetă? şopti ea.

Manuel fu cuprins de o mare dezolare. Cui îşi povestea el prăbuşirea morală? Oamenii aceştia pierduseră legătura cu lumea de aproape două sute de ani. Le putea face acum o lecţie de istorie? Avea timp? Avea răbdare? Şi la urma urmelor, treaba asta avea vreun rost?

— Tinere, şopti aspru colonelul, grăbeşte-te. Se apropie zorile. Nu mai avem mult timp. Eu vreau să înţeleg ceva: dacă mişcarea din care ai făcut parte era împotriva republicii, înseamnă că era pentru împărat. De ce n-ai rămas în ea?

— Nici pomeneală de vreun împărat.

— Dă-mi voie să continui. În slujba împăratului te-ar fi aşteptat, dacă ai fi fost absolut disciplinat, grade, decoraţii, onoare. E ceva clar, ceva pentru care merită să

lupţi.

— Nu era vorba de vreun împărat, înţelegeţi-mă! Şi n-am rămas în mişcare pentru că nu mi-a îngăduit-o conştiinţa mea. Era o mişcare distructivă.

— Conştiinţa? Ce caută aici conştiinţa dumitale personală? Disciplina cere supunere, ascultare, ordine. Conştiinţă au mai-marii noştri şi pentru noi.

— Dar nu mai eram de acord cu ei!

— Iartă-mă, dar nu mai înţeleg nimic. Îţi pierduseşi minţile? Erai în dezacord cu cei cărora le juraseşi credinţă? Erai deci un sperjur, un caz grav de insupunere faţă de şefii dumitale.

— Pregăteau atacuri împotriva adevăratei discipline, a republicii.

— Numai cuvântul „republică” mă dezgustă. Ai intrat într-o mişcare împotriva ei, apoi ai vrut să abandonezi şi mişcarea. Tinere, mi se pare că eşti total lipsit de caracter şi de o educaţie corectă.

Manuel nu mai spuse nimic. Cine îl pusese să se spânzure chiar în faţa cavoului în care dormea onoratul colonel von Steinhohe? Tocmai pe acest om aspru şi mărginit îl deşteptase zgomotul sinistru pe care îl face trecerea duhului dincolo, după cum aflase adineauri. Şi dacă s-ar fi spânzurat în uşa altui cavou, ar fi trezit tot un militar din veacul trecut, de la începutul acelui veac sau şi mai vechi. Nu, cu nimeni nu s-ar fi putut înţelege aici. Nu bănuise, vrând să moară, că după moarte va avea nevoia să analizeze iar şi iar principiile care îl aduseseră aici, să se întrebe încă o dată dacă avusese dreptate sau nu vrând să plece din viaţă.

— Sinuciderea dumitale nu e un act bărbătesc, hotărî colonelul. Eroic ar fi fost să dai toată mişcarea pe mâna autorităţilor la putere, dacă… în sfârşit… Nu. De ce s-o dai pe mâna republicanilor? Mai bine nu.

— Dar nu se putea, Helmuth. Dacă logodnica domnului era în acea mişcare, cum ar fi putut s-o denunţe? Domnul şi-a cruţat logodnica! rosti încet Clelia”.

— Aici vorbeşte romantismul dezarmant al maică-tii.

Mama doamnei mele era franţuzoaică, se numea Clelie de Belmont, căsătorită von Klauss.

Manuel ştia bine că nu-l oprise de la denunţarea mişcării numai faptul că ar fi lovit-o în chipul ăsta şi pe Cora. Însuşi denunţul era un act de care nu se simţea în stare. În clipa în care el alesese pentru sine moartea, mişcarea nu mai era o primejdie pentru regim. Mulţi membri ai ei fugiseră peste graniţa. Şi şeful, şi Cora se pregăteau s-o facă. Acolo.

Manuel era sigur, aveau să joace rolul exilaţilor nefericiţi şi să se piardă unul câte unul, după ce vor fi ocărit un timp republica. El nu voia să fugă, nu voia să denunţe, nu voia să fie suprimat de ei ca un nemernic, voia să-şi curme singur zilele, ca să se pedepsească pentru trecutul lui fanatism şi trecută lui orbire. Putea face ceva mai bun ***t*** Poate. Asta alesese însă şi asta era acum săvârşit.

Celia amuţise pe bancă. Colonelul cerceta literele şterse ale frontonului cavoului şi mârâia nemulţumit. Sigur, aşa se întâmplă când n-ai urmaşi, şi Clelia, soţia lui cea şubredă, nu fusese în stare să-i facă urmaşi. Şi acum, după două sute de ani aproape, se căia că fusese o clipă slab, că se căsătorise cu o suavă ***mademoiselle*** descendentă de Belmont în loc să ia o Brunhildă zdravănă, o Krimhildă cu înfăţişare de cariatidă. Câţi von Steinhohe ar fi urmat dintr-o asemenea căsătorie, câţi ofiţeri demni, neînduplecaţi şi războinici!

Clelia se gândea la Manuel, la logodnica lui. De ce se amestecase un lucru violent şi neînţeles ca politica în iubirea acestor oameni? Cum se comportă unii cu alţii logodnicii de azi, în ţările astea care sunt republici, în care femeile fac parte din mişcări politice, în care bărbaţii se încadrează deliberat sau se sinucid din pricina conştiinţei lor? Totul e obscur, de neînţeles. E mai bine să dormi, să dormi decât să te trezeşti şi să afli, şi să nu pricepi. Când în timpul revoluţiei din Franţa bunica ei, contesa Alphonsine de Belmont, se refugiase, târâtă de curentul nobililor care fugeau din patria lor de nerecunoscut, şi

ajunsese la Viena, îşi măritase repede fiica, pe Clelia, cu baronul von Klauss. Era foarte tânără această fiică. Inima şi mintea îi erau pline de amintirea frumosului conte Ernest de Touville. Şi cu inima asta plin» He imaginea lui de Touville se căsătorise cu von Klauss. Toată viaţa ei de femeie măritată fusese constrângere şi frică. Şi viaţa celei de-a doua Clelii fusese tot constrângere şi nemulţumire tăcută. Oh, Helmuth nu s-ar fi sinucis niciodată ca să n-o pună pe ea într-o primejdie, ca acest tânăr cu gâtul golaş, care îşi ţinea cămaşa strânsă la piept cu mâna, care avea părul buclat şi ochi castanii, trişti. Acum, curând, avea să se lumineze de ziuă. Luna apusese, norii se risipiseră, o zare slabă, vânătă se ivea la răsărit, peste zidul scund al cimitirului. Vor cânta cocoşii. Va intra în cavou împreună cu Helmuth şi vor dormi încă. O sută de ani, două sute de ani, până când se va petrece iar ceva. Dar nu poţi spera că atât de curând va mai veni cineva să se spânzure în uşa cavoului lor. Oamenii mor în fiecare clipă, însă nu aici, la un pas, ca să te trezească cu vuietul trecerii duhului lor de partea astălaltă. Pe tânărul acesta frumos îl vor găsi mâine, poimâine, îl vor îngropa cine ştie unde, şi duhul lui va dormi acolo, lângă cadavrul lui, aşa cum doarme orice duh.

— Care e numele dumitale? întrebă Clelia.

— Manuel.

Colonelul se apropie repede. Cei doi stau de vorbă, ce necuviinţă! E vina lui că s-a depărtat să cerceteze starea cavoului. Se aşează între ei imperios, ursuz.

— Manuel! se gândeşte Clelia. Ce nume frumos! Păcat că-l vor îngropa departe, în alt cimitir. Nu, afară din cimitir, ca pe sinucigaşi. Abia l-a văzut în noaptea asta şi n-are să-l mai vadă niciodată.

Un bocănit metalic, ritmic, egal şi un şuierat răguşit taie deodată noaptea.

— Ce e asta? tresare Clelia.

— Trenul, răspunse Manuel. Trenul cel mic care trece prin vale, jos, la marginea oraşului.

— Ah, da, mi-aduc aminte, mârâie colonelul. Se

născocise undeva, nu ştiu unde. Avem şi noi?

Cei vii călătoresc cu trenul. Dacă am trăi, aş călători cu Manuel, ne-am duce departe. În tren ar fi cald. Am fugi din ceaţa asta, din noaptea asta, din somnul ăsta. Acum nu se mai poate nimic. Vai, ce gânduri smintite îmi vin! Ce ruşine mi-e!

Pesemne că odată cu zorile, se gândeşte Manuel, ei doi au să intre din nou în cavoul lor. Nu, nu „pesemne", asta e sigur, au şi spus adineauri să mă grăbesc, pentru că vin zorile. N-am s-o mai văd pe Clelia. E gingaşă, e blajină, e melancolică. Două veacuri stau între noi. Între noi stă Istoria: războaie, revoluţii, râuri de sânge omenesc, răsturnări de hotare, civilizaţia câtorva generaţii. Şi totuşi ne-am putea iubi dacă am fi acolo, nu aici, acolo unde există iubire. Oh, de ce s-au aşezat două veacuri între noi şi s-a aşezat moartea? Oh, cât ne-am fi iubit! Asta e deosebirea dintre somnul de aici şi trezia de dincolo: acolo orice e cu putinţă. Dacă ne-am fi întâlnit în viaţă, ce scurt ar fi fost şi pentru ea timpul care acum două veacuri i s-a părut lung! Acolo orice e cu putinţă. Aş fi putut... m-am hotărât prea repede, puteam să fac cu totul altceva. E prea târziu, am trecut hotarul. Şi cu mine ce se va întâmpla? Bineînţeles, doar sunt mort, un mai pot alege, se va întâmpla ceea ce se petrece cu ei. Cel puţin dacă aş putea dormi lângă ea, lângă Clelia, în cavoul lor. Dar viaţa cea veşnică? Raiul şi iadul? Judecata de apoi?

— Ştiam cu toţii... murmură el uitându-se în ochii Cleliei, ştiam că există o viaţă veşnică... se vorbea despre ea, despre eterna viaţă a spiritului...

— Nu vezi spiritele noastre, ce mai întrebi? spune răstit colonelul.

— Bine, dar dormiţi!

— Ce vrei să facem? Să rătăcim? Ne odihnim, e destul de bine.

— Până la judecata de apoi?

— Nu ştiu până când. Nici nu ne-a anunţat nimeni că va fi o judecată. Dormim. Şi dumneata ai să dormi. Trezirea asta n-a fost deloc plăcută. Îmi pare rău că

trebuie să ţi-o spun, dar întâlnirea cu dumneata n-a fost o bucurie. Ai o minte prea încâlcită şi aduci veşti revoltătoare.

— Helrnuth!

— Ce vrei? Să-i spun domnului minciuni? Eu sunt un om corect. Acum o sută de ani, sau cam aşa, când ne-a trezit copilul generalului Stock a povestit…

— Helmuth! Cocoşii!

Colonelul von Steinhohe şi soţia sa Clelia se ridicară repede în picioare. O bucată de voal din rochia largă a colonelesei se agăţă de colţul băncii. Ea o desprinse cu o mână grăbită, tremurătoare. Siluetele lor, îi părea lui Manuel, se subţiau, deveneau din ce în ce mai străvezii. Colonelul o ducea de braţ pe doamna lui, care mai întoarse o dată capul spre Manuel. Ochii ei nu mai aveau nicio culoare, abia se ghiceau sub fruntea de fum.

— Adio! îngână ea cu un glas abia auzit, care se topea în murmurul vântului sau poate era chiar acest murmur.

Amândouă umbrele pieriră pe uşa cavoului, pe lângă trupul greu care atârna de bara de sus. Poate că ar fi trebuit să n-o fac! se gândi Manuel privindu-şi cadavrul. Poate că exista o soluţie mai bună… ar fi fost cu putinţă…

Apoi nu mai putu gândi nimic. Mintea i se întuneca. Departe de tot cânta alt cocoş. Lui Manuel i se făcu somn, foarte somn şi nu-şi dădu seama când se topi în nimic, când adormi fără vise. POVARA CUVINTELOR NEROSTITE

Trebuiau să se trezească devreme Adina şi Octavia, aşa cum se trezeau toţi bolnavii din spital. Venea sora cu termometrele, venea femeia de serviciu cu peria ei mare învelită într-o cârpă udă, trântea cu năduf găleata cu apă pe cimentul pardoselii, spăla pe jos, în duşmănie, pentru că şi ei îi era încă somn. Deschidea larg fereastra să se aerisească odaia şi freca baia alăturată în două minute, o aşteptau încă multe rezerve şi saloane mari. Cele două bolnave rămâneau sub pături, izbite de aerul toamnei care începuse a fi răcoros, se priveau ponciş una pe alta, uitau de cele mai multe ori să-şi spună bună dimineaţa, Adina

plină încă de visele nopţii, în care fusese acasă cu Paul, acasă unde era atât de bine, Octavia îngrozită că începe încă o zi, o zi de boală, o zi care nu ducea nicăieri. Apoi, până la venirea ceaiului decolorat şi a pâinii cu magiun sau cu brânză de vaci, se spălau pe rând, tăcând. Era un lucru înţeles între ele de două luni, de când zăceau împreună în rezerva asta, ca Adina să se spele prima, pentru că îi era groază să intre în cada frecată, în care mai fusese cineva la duş înaintea ei, pe când Octaviei îi era totul indiferent.

Apoi se întorceau în odaie, îşi schimbau cămăşile cu care dormiseră, se băgau iar în pat şi, înviorate de duş, încercau să-şi zâmbească. Pe masa Adinei se aflau totdeauna flori aduse de Paul, pe masa Octaviei nu se zărea decât o carte, ochelarii ei, un pahar cu apă. Începea lunga aşteptare a vizitei medicului. Uneori una dintre ele era chemată la o analiză sau o radiografie, încă una, şi asta mai umplea dimineaţa cu ceva, cu drumul lung pe culoarele albe şi sonore până la laborator, până la cabinetul de radiologie. Când treceau prin faţa uşii deschise a unui salon cu multe paturi, când vedeau în el, la rând, feţe palide şi obosite, borcane de compot pe noptiere şi borcane cu urină sub paturi, când le izbea mirosul multor respiraţii grele, se felicitau fiecare în gând că avusese parte de o baie separată, de o tovarăşă de odaie civilizată, plăcută.

Medicul venea întovărăşit de o asistentă, de două, câteodată de medicul-şef al secţiei, controla foaia de temperatură, dosarul întreg, rezultatele noi de analize, îi explica asistentei câte ceva în limbajul lor necunoscut, îi raporta şefului tot în acelaşi limbaj savant, punea mâna pe fruntea bolnavei, îi adresa aceleaşi întrebări în fiecare zi, rostea potolit „din ce în ce mai bine!” şi recomanda alte medicamente. alte analize, alte radiografii. Pleca uşor, cum venise, călcând moale pe tălpile de cauciuc ale pantofilor lui albi.

Nici Octavia, căreia i se scosese cu câteva luni înainte un rinichi, nici Adina, care se părea că nu trebuie să fie operată ci să aştepte cu răbdare ca doctoriile să-i

topească acele pietre prinse cu gheare în rinichii ei, nu credeau în acest „mai bine”, dar le făcea plăcere să audă Vocea molcomă a omului cu ochelari, cu tălpi de cauciuc care lăsau urme pe pardoseală, afirmându-le că starea lor se ameliorează. Măcar el s-o spună, dacă ele n-o simţeau.

Plecarea doctorului Breazu lăsa un gol. Nu mai aveau ce aştepta. Adina da, de trei ori pe săptămână îl aştepta pe Paul, dar Octavia avea impresia că nu mai aşteaptă decât moartea. Îşi lua fiecare cartea şi citea până la vremea prânzului. Uneori Adina se ridica din pat gemând, ţinându-se de şale, scotea din noptieră o cârpă ascunsă de ea acolo şi ştergea urmele paşilor doctorului de pe duşumea. Aşa, ca odaia să fie curată! Octavia izbucnea în râs, nu i-ar fi trecut prin cap să-şi dea osteneala pentru nişte pete acolo, o căina şi o admira pe Adina pentru hărnicia, pentru nevoia ei de curăţenie. Adina făcea de multe ori efortul ăsta obositor, dureros pentru ea, numai ca s-o audă pe Octavia râzând, să vadă cum i se destinde faţa, cum i se limpezeşte glasul. Iar Octavia se gândea uneori: „dacă măcar ea s-ar vindeca! Ea are pentru ce, eu n-am nicio pricină să vreau să mai trăiesc. Mi-au ajuns cei şaizeci de ani ai mei, nu-mi mai trebuie şi bătrâneţe în singurătate. Ce să fac cu una şi cu alta? Destul, destul!”

Încercau, după supa nesărată şi mâncarea indescifrabilă, fără gust, să doarmă. Nu dormea niciuna. Tăceau, cu obrazul ascuns în pernă, acoperit cu pătura. În zilele în care venea Paul, între trei şi cinci, Adina era bucuroasă, îşi farda uşor faţa cu trăsături mici, fermecătoare, de copil, ochii mari, castanii, încerca să pară veselă, plină de nădejde, să nu pomenească de durerile care o chinuiau, să-i dea ea curaj omului acela delicat, trist, care se trudea vădit să nu pară îngrijorat. Octavia se cufunda în cartea pe care o citea, ca să nu le tulbure intimitatea. După plecarea lui Paul, Adina plângea uneori. N-ar fi vrut să-l lase singur, oh, n-ar fi vrut! Simţea că ea e tăria lui, legătura lui cu pământul. De ce nu se topeau odată calculii aceia afurisiţi? Cât avea să mai dureze nenorocirea asta?

După plecarea lui Paul ca şi în toate zilele în care nu venea el, pe seară amândouă începeau să aibă febră. Atunci nu mai citeau, vorbeau. Şi pe măsură ce febra creştea, vorbeau mai mult. Nu povesteau călătorii făcute vreodată, cărţi citite, filme văzute. Îşi povesteau viaţa. Adina mai puţin, ea era încă în mijlocul vieţii, abia împlinise cincizeci de ani, Octavia mai mult, mai amănunţit, mai fără oprire, pentru că i se părea că toată existenţa ei e în trecut, că viitor nu mai există pentru ea, că trebuie să spună odată cuiva, să spună tot, ca să mai trăiască azi ceea ce fusese consumat fără întoarcere. Pentru Adina viaţa începea parcă şi se continua cu Paul. Rar răsărea în cuvintele ei câte o imagine din copilărie, i se părea că se născuse pentru Paul şi că el dăduse frumuseţe până şi pădurilor, câmpiilor, Veneţiei sau i-o împrumutase şi lui Saint-Exupéry.

— Când l-am cunoscut, spunea ea, era mult mai vesel decât e azi. Scânteia. Fiecare cuvânt al lui scânteia. Odată, într-o seară, când eram logodiţi şi m-a condus la un concert…

Octavia o asculta şi nu prea. Abia aştepta să se oprească, ca să depene firul ei.

— Romulus era un om echilibrat, foarte cuminte şi înţelept. Nici când am pierdut moşia n-a devenit un altul. Şi-a ţinut cumpătul. Am încercat să fac asemeni lui. Am venit în Bucureşti, am locuit într-un apartament mic, el a lucrat la o cooperativă. Era corect, nimeni nu i-a imputat vreodată faptul că fusese moşier. Am lucrat şi eu la o bibliotecă. N-aveam studii, dar ştiam carte, puteam face faţă. După moartea lui mi-am pierdut capul. Şi m-am îmbolnăvit. Nu ştiu dacă am să mai fiu vreodată în stare de muncă. Pentru mine ar fi mai bine, mult mai bine…

— Taci. Ştiu. O spui mereu. La vârsta dumitale n-ar fi mai bine.

— La vârsta mea am încheiat toate socotelile. Surorile mi-au murit, Romulus a murit. Nu-ţi dai seama, nu vezi cine vine să mă mai viziteze în spital? Câte o prietenă recentă, nu foarte prietenă. Cunoştinţă făcută la Bucureşti.

— De douăzeci de ani poate.

— Poate. Dar Romulus a fost bolnav atâta vreme. N-am avut când lega prietenii adânci. Poate am şi o fire ciudată. Tot ce-a fost demult mi-e mai preţios decât ceea ce-a fost ieri-alaltăieri. Nu-mi deschid inima uşor, nu cuprind repede pe cineva în braţe.

Şi totuşi mie îmi deschide inima ei! Ce ciudat! se gândea Adina. Poate pentru că e atât de bolnavă, poate pentru că socoteşte că nu va mai trăi. În braţe nu m-a cuprins, e drept, mă ascultă cu politeţe, nu cu interes, dar simte nevoia să spună tot.

— L-ai iubit pe Romulus, e sigur. Ai fost fericită. Şi ceea ce am avut odată a fost un dar din cer picat.

— Fericită? Nu ştiu. Nu ştiu nici dacă l-am iubit pe Romulus. A fost un dar, adevărat, am cruţat acest dar. Însă eu l-am iubit pe Victor.

— Doamnă Banu, de ce repeţi copilăria asta? Când l-ai iubit? Acum patruzeci de ani?

— Acum patruzeci şi doi de ani. Nu, acum patruzeci şi trei m-am îndrăgostit de el. La şaptesprezece ani.

— Şi îţi aduci aminte şi acum?

— N-am uitat nicio clipă de atunci până azi. Am ştiut-o, am simţit-o în fiecare zi.

— N-o puteai simţi lângă un bărbat pentru care aveai atâta afecţiune.

— Afecţiune şi respect. Nu-l iubeam pe Victor în continuare, dar ştiam cât l-am iubit. Infinit. O ştiam neîntrerupt. O ştiu şi azi, în pragul morţii.

— Moartea e încă departe. Trebuie s-o scoatem din gândurile noastre.

— Nu se lasă ea.

Octavia îşi scotea cu o mişcare sigură şi scurtă termometrul de sub braţ.

— Treizeci şi şapte cu opt. Ca în fiecare seară. Sunt statornică eu şi în asta.

Şi râdea uşor. Adina îi privea gura încă frumoasă cu dinţi albi şi egali, profilul grec, ochii mari, verzi, limpezi, în jurul cărora pielea era întinsă. Cu toată boala, arată încă

de patruzeci de ani, se gândea ea. Cât de frumoasă oare o fi fost în tinereţe? Nu se putea stăpâni să nu-i spună:

— Frumoasă eşti, doamnă Banu!

— Am fost. Frumuseţea mea n-a folosit la nimic.

— De ea s-a îndrăgostit Romulus Banu, şi de dumneata întreagă.

— Dar Victor Sălceanu nu şi-a oprit o clipă ochii pe mine. Nu m-a văzut.

— Pentru Dumnezeu, când erai o fată de şaptesprezece ani acolo, în Craiova, un locotenent cu capul în nori, poate, nu te-a văzut! Dar mi-ai spus că te şi ascundeai de el.

— De câteva ori am ieşit în stradă şi am trecut pe lângă el. Nu m-a văzut nici atunci. Ia uită-te ce temperatură ai dumneata. Ai uitat termometrul sub braţ.

Adina se uită la termometru. Iar treizeci şi opt de grade! Lui Paul nu-i mărturisise niciodată decât treizeci şi şapte. Îi era cald, cald, dar picioarele îi îngheţau necontenit.

— Mâine, dacă e frumos, să ne plimbăm prin parc. Se sleieşte sângele în noi de atâta nemişcare.

— Să ne plimbăm, dacă vrei dumneata. Eu stau foarte bine şi în pat. Mă deprind de pe acum cu veşnica neclintire.

— Iar? Nu te mai gândi la asta.

— Şi ştiu eu cum o fi parcul de aici? Trei alei şi cinci tufişuri prăfuite. Cum poate fi în mijlocul Bucureştilor?

— E frumos. Eu m-am plimbat atunci cu Paul până nu se răcise vremea. E un parc adevărat.

— Cum dă o rază de soare îl umplu bolnavii.

— Sunt şi – alei mai depărtate, aproape pustii.

— Acasă, la Craiova, aveam o grădină foarte mare. De fapt era numai lângă casă, în jurul ei. Restul era parte livadă, parte sălbăticie.

Adina cunoştea acum pe de rost grădina din Craiova, în care copilărise Octavia, dar o lăsa să mai povestească o dată. Clocotul mocnit de sub cuvintele Octaviei o emoţiona mereu la fel.

— Surorile mele mai mari, Augusta şi Agripina – aşa îi plăcuse tatii, să ne dea nume romane, dacă ar fi avut şi băieţi i-ar fi chemat Pompiliu sau Horaţiu, te pomeneşti –, surorile mele mai mari stăteau în casă, cântau la pian, brodau în grădină sub bolta de tecoma, îşi aşteptau logodnicii. Niciuna n-am făcut studii superioare, asta a fost vina tatii. Eu singură descoperisem, ca să spun aşa, marea grădină care era sub nasul tuturor. Plecam, mă rătăceam în ea. Acum am auzit că nu mai există, a fost parcelată, castanii, teii, salcâmii au fost scoşi din rădăcină şi pe parcele s-au ridicat blocuri. Da, asta voiam să spun. Ştii că trecea prin ea şi un pârâiaş? E de necrezut, dar aşa era. Mie mi-era mai bine în hăţişurile astea decât între răzoarele îngrijite din jurul casei. Fundul sălbăticiei ăsteia se mărginea cu un gard care o despărţea de o stradă, strada Fierari. Mai mult o uliţă, pe care trecea lume puţină. Lângă gard creştea un nuc mare, pe jumătate revărsat peste uliţă. Cândva, cine ştie când, cineva alcătuise din trei scânduri o bancă sub el. Era aproape putredă. Am stat odată, era încă vară, pe banca aceea şi spre seară a trecut pe uliţă un ofiţer, un locotenent. Era frumos. Avea o ţinută desăvârşită, nu milităroasă, nobilă. Mergea aşa fel încât nu-i sunau nici pintenii, nici sabia de la şold. Era înalt, subţire. Şi ochii lui! I-am văzut din prima clipă, negri, mari, cu gene dese, de copil. Şi chiar de atunci, din prima clipă, m-am îndrăgostit de el. Am venit zilnic, cât a ţinut vara şi toamna să-l privesc când trecea, totdeauna la aceeaşi oră, pe uliţa Fierari. Când s-a făcut frig şi la ora şase, când străbătea el uliţa, era prea întuneric ca să-l pot vedea, a trebuit să rămân în casă. În iarna aceea s-a măritat Augusta cu doctorul Ştefănescu, în primăvară s-a măritat Agripina cu profesorul Marin. Tata respira uşurat după fiecare nuntă, mama murise de mult, el se cam ruinase, cred că juca cărţi tata, dar nu acasă, în faţa noastră, la prieteni, în vreun local, nu ştiu unde. Noi n-aveam cine ştie ce zestre, mai nimic, dar surorile mele au fost frumoase, au fost luate pentru că bărbaţii se îndrăgosteau de ele.

— Mai frumoase decât dumneata?

— Eu ştiu? Se spunea că eu sunt cea mai frumoasă fată din familia Zanea. Nu mi-a folosit la nimic. Adică da, s-a îndrăgostit de mine Romulus Banu. Dar Victor nu şi-a oprit ochii asupra mea niciodată. Nici atunci când am ocolit grădina şi i-am ieşit în faţă pe strada Fierari. Nu m-a văzut, de parcă aş fi fost de sticlă, de parcă ar fi privit printr-un geam. De emoţie treceam şi eu ca fulgerul pe lângă el, dar ar fi putut să mă vadă.

— Poate că e mai bine pentru dumneata. Poate că ar fi fost o dezamăgire.

— Poate. În primăvara care a urmat am stat iar în fiecare seară sub nuc. L-am văzut iar. Cred că se ducea la o femeie care îi era dragă. Atât am putut înţelege despre el, că e fidel, că e credincios cuiva. Asta e o calitate. Foarte greu a fost să aflu cum îl cheamă. Nu mărturisisem nimănui dragostea mea absurdă, n-aveam pe cine întreba cine e. Odată, cumnatul meu, doctorul Ştefănescu, a spus în treacăt că garnizoana se mută din oraş, că o cunoştinţă a lui, un locotenent Victor Sălceanu, om serios şi distins, e disperat că va trebui să se despartă de o fată pe care voia să o ia de nevastă şi pe care părinţii nu se hotărâseră să i-o dea. După descrierea scurtă pe care i-a făcut-o, am înţeles că e vorba de omul pe care îl iubeam. Am simţit în noaptea aceea că îmbătrânesc deodată, că tinereţea mea se stinge ca flacăra unei lămpi în care sufli. Şi aşa a fost. L-am mai văzut de două ori trecând pe uliţă, apoi garnizoana s-a mutat, în adevăr.

— Nu pricep cum poţi iubi un singur om toată viaţa.

— Dumneata nu pricepi? Dumneata care îţi iubeşti bărbatul din tinereţe până azi, şi numai pe el?

— Stai puţin, asta e altceva, vieţile noastre au fost împletite treizeci de ani, ne cunoaştem bine, ne iubim pentru că ne cunoaştem. Dar dumneata, iartă-mă, ai iubit o umbră, o siluetă, nişte ochi negri, despre om n-ai ştiut nimic. Şi asta s-a petrecut când aveai şaptesprezece ani.

— Pe Romulus l-am preţuit şi l-am iubit… nu, nu pot spune că l-am iubit, l-am înfăşurat într-o mare afecţiune

respectuoasă pentru că l-am cunoscut. Pe celălalt l-am presupus, mi l-am închipuit, şi imaginea pe care am creat-o eu şi care poate corespundea adevărului mi-a fost mai scumpă decât orice pe lume. Toată viaţa. Ştii ce regret eu mai mult decât tot, mai mult chiar decât faptul că nu m-a iubit şi el?

— Ce regreţi?

— Că n-am avut prilejul să i-o spun niciodată.

— Şi ce ţi-ar fi folosit?

— Am rămas cu dragostea asta în piept, alături de inima mea, mai grea decât ea. Dacă i-aş fi spus-o, poate m-aş fi vindecat. Iubirea asta mare era a lui, era tot ce i-aş fi putut da, trebuia, era de datoria mea să i-o dau.

— Poate că mai mult l-ar fi stingherit decât l-ar fi bucurat.

— Ar fi ştiut, ar fi ţinut minte cât de iubit a fost.

— Ar fi uitat de a doua zi. Era doar îndrăgostit şi el de altcineva.

— Chiar dacă ar fi uitat, eu i-aş fi pus pe braţe o dată, o singură dată, mărturisirea unei pasiuni fără egal.

— Nu l-ai mai văzut niciodată de atunci?

— Nu l-am mai văzut şi nici n-am auzit nimic despre el. M-am ocupat de Romulus, de moşia lui, mai târziu de sănătatea lui şi de slujba mea la bibliotecă. N-am remuşcări, am făcut cât am putut de bine tot ce aveam de făcut. Vezi, doamnă Gane, eu sunt un om limitat, nu ştiu decât să am grijă de ceea ce e în sarcina mea. Totdeauna am avut preocupări puţine şi clare. Mi-a plăcut să citesc o carte, să ascult un concert, dacă Romulus m-a dus într-o călătorie pe vremuri am fost receptivă la frumuseţea pe care o vedeam, dar mai presus de orice era sănătatea sau liniştea lui Romulus sau treaba pe care o aveam de făcut. Poate că sunt şi proastă, nu-mi dau seama, lipsită de orizont. Însă toată viaţa, în fundul fiinţei mele, l-am iubit pe Victor pe tăcute. Sau poate că asta nu se mai chema iubire, era numai amintirea încăpăţânată a unei mari iubiri în care am cheltuit toată puterea din mine.

— Şi azi eşti puternică. Numai când povesteşti şi

ajunge ca să se vadă forţa din dumneata.

— De alt fel de putere vorbesc când îl pomenesc pe Victor Sălceanu. Şi mă chinuieşte gândul că nu i-am spus-o niciodată. Dacă aş fi putut să i-o spun!

— Nu te mai tortura cu asemenea gânduri. Acest Sălceanu poate a murit de mult, poate a fost ucis în război, poate că s-a prăpădit după război. Oricum, în viaţa dumitale nu mai e de peste patruzeci de ani.

Femeia de serviciu intră cu compotul, cu iaurtul, cu ceaiul de buruieni.

— Ştii ce poftă am eu? întrebă Adina. Să le arunc pe toate în closet, ca să nu se vadă iar că n-am mâncat.

— Nu mai arunca nimic şi mănâncă. Ai să slăbeşti din cale-afară. Iar ai să-ţi superi bărbatul.

Adina înghiţea cu noduri iaurtul acrişor şi rece, dar parcă ar fi înghiţit şerpi înnodaţi.

— Mai bine aş mânca o rodie.

— Nu mai spune! Tocmai o rodie? Un pepene verde n-ar fi bun?

— Am mâncat rodii odată cu Paul în Creta. Nu erau bune deloc, dar vezi că erau rodii şi noi amândoi ne aflam în Creta.

— Nu-i aduce şi lui aminte, că e în stare să nu mai doarmă noaptea pentru că dumneata doreşti rodii.

— Nu, nu, mănânc compot, se grăbea Adina. Cu merele astea s-ar fi jucat mai bine tenis, decât să le strice în asemenea compot.

— Ia gândeşte-te, ce bine am fi jucat noi de la un pat la altul! Aşa, culcate.

Începeau să râdă amândouă, uneori câte un fleac le făcea să râdă. Se porneau pe un râs năprasnic, fără rost, care le îneca, le istovea şi apoi tăceau îndelung, mohorâte şi ursuze. Octavia îşi lua cartea şi ochelarii, Adina se cufunda în remuşcări. Paul era acasă, frământat, amărât din pricina ei, iar ea râdea aici ca o bezmetică. Cine îi făcea lui ceaiul? Cine îi aerisea dormitorul înainte de culcare? Sigur că uneori renunţa şi la ceai, şi la aer, şi la mâncarea de prânz poate, numai pentru că era disperat

pentru ea. De ce râsese adineauri? Nu-şi mai aducea aminte, pentru o prostie probabil. Astea erau crize de nervi, nu erau momente de veselie, se molipseau una de la alta de asemenea răbufneli nervoase. Dacă în clipa asta, în loc să se gândească la boala ei şi la suferinţa lui Paul, **s-**ar gândi la bucuriile lor de odinioară, poate că asta ar ajuta-o să se vindece. Moralul vindecă trupul, îi spunea un pacient tânăr, un profesor foarte bolnav şi el de rinichi, pe care îl întâlneau la radiografie când ea, când Octavia. „Încerc să nu mă gândesc deloc la boală, sunt sigur că mă voi vindeca, mă gândesc numai la bucuriile vieţii mele scurte până azi", aşa spunea profesorul de franceză Cosma. Pe faţa lui foarte palidă plutea totdeauna un zâmbet nevinovat. „Aş vrea să fie copilul meu!" îi mărturisise odată Adina Octaviei. „Paul n-ar rămâne singur, dacă eu, în sfârşit, dacă calculii ăştia nu se dizolvă". Octavia răspunsese scurt: „Nici măcar el, nici băiatul ăsta drăguţ, n-aş fi vrut să fie al meu. E mai bine aşa. Sunt liberă acum de orice legătură. N-are cine să mă regrete, iar eu n-am de cine să mă despart greu. M-am despărţit pe rând de toţi, de surori, de cumnaţi, de Romulus. Plec fără să las nimic în urmă. O singură părere de rău, o ştii, că n-am mărturisit atunci lui Sălceanu. Dar regretul ăsta e vechi. M-am deprins cu el, voi muri tot cu el". Adina nu putea înţelege, femeia asta cumpătată avea totuşi un grăunte de ţicneală.

Să mă gândesc la o bucurie împărţită cu Paul, îşi zicea Adina pe când Octavia citea. Aş putea-o povesti tare pentru Octavia, când spui tare ceva îl trăieşti mai viu, mai colorat, dar doarme. Doarme, nu se interesează decât de propriile ei amintiri, de cele foarte vechi, de una mai ales, n-o interesez eu. Să-mi povestesc în gând ceva trăit din plin. Uite, am pomenit adineauri despre Creta. Cum a fost acea călătorie în Grecia? Doamne, cât soare, cât cer, şi marea, marea aceea mai albastră decât albastrul. Culorile au un nume prea simplu, care nu le cuprinde. Mai poţi adăuga o nuanţă, o comparaţie, dar nu ţi-e destul. Era marea Greciei de un albastru de sineală? Da' de unde! Era asemeni cerului de deasupra ei, de un albastru deschis, un

alburiu, intens, deschis şi puternic în acelaşi timp? Sidefie nu era, asta e sigur. Albastrul ei era curat şi cert. Dar palatul lui Minos de la Cnosos, ruinele lui în care descifrai, sub soarele arzător în cerul lipsit de nori, imens, fără margini, ruinile în care desluşeai măreţia lui trecută, strălucirea lui de cleştar? Paul avea la el un bloc de desen, schiţa repede un amănunt, forma unei coloane, dar nu prindea decât linii şi era dezolat că nu-şi poate marca valoarea, tonul culorilor. Apoi, în port, aşteptând vaporul, mi-a cumpărat smochine şi rodii. Stăteam jos pe cheiul de piatră, marea îşi arunca spuma la picioarele noastre, albă şi efervescentă. Albă! Iar mă împiedic în culori. Dar era albă! Altfel de alb decât al marmurei, al zăpezii, al norilor. Eram atât de fericiţi. Să spun ca profesorul Cosma „vom mai fi”, poate că această convingere, această siguranţă, aduce cu sine sănătate, fericire.

— Doamnă Gane!

— Da.

Octavia îşi lăsa ochelarii deoparte, punea cartea deschisă pe pătură, lângă ea.

— Dumneata crezi că Sălceanu a murit?

Adina se întorcea de departe, din Creta. Ce întrebare absurdă! Dar ceva trebuia să răspundă.

— Era mult mai mare decât dumneata, nu-i aşa?

— Cred că avea vreo zece ani mai mult. Acum, dacă trăieşte, are şaptezeci, poate peste şaptezeci de ani. Ar putea să mai. trăiască.

Adina se întreba repede ce ar linişti-o mai mult pe Octavia, gândul că Sălceanu trăieşte sau că a murit de mult. Poate cel că nu mai e.

— E de presupus că a murit, altfel în atâţia ani ai fi auzit ceva despre el.

— De la cine? De unde? Am stat toată tinereţea la moşie, la Corbeni. După război, când ne-am mutat la Bucureşti, am făcut anevoie cunoştinţe noi. Nici n-aveam cum şi pe cine întreba dacă un om, pe vremuri şi scurt timp locotenent de cavalerie la Craiova, mai există pe undeva. Şi nici nu mă puteam interesa, din respect pentru

Romulus.

— Ce fel de preocupări avea soţul dumitale? întreba Adina, ca să îndrepte spre altceva gândurile Octaviei. Paul e magistrat, dar e foarte pasionat de artă. Dacă nu l-ar fi îndemnat părinţii să urmeze dreptul, ar fi fost un bun arhitect, poate chiar un grafician sau un pictor bun.

— Romulus era el singur logofătul moşiei lui. Dar avea de la taică-său o mare bibliotecă, pe care o îmbogăţise şi el. Citea mult şi lucruri diverse, îl pasiona astronomia. Dar citea numai seara, ziua era la grajd, pe ogor, la hambare, la cramă. Eu ţineam socotelile. Aveam destulă treabă amândoi. Şi am avut şi pe urmă. Romulus s-a îmbolnăvit de inimă, boală care l-a răpus până la urmă, tocmai în perioada în care au coborât primii oameni pe lună. Am cumpărat un televizor, pentru el. Urmărea, culcat în pat, paşii lui Armstrong pe planeta albă şi mi-era frică de emoţiile, de entuziasmul lui. Mi-era teamă să nu-i răstoarne complet ritmul inimii. Încercam să-l potolesc, să par indiferentă într-o măsură, cât puteam şi eu în faţa acestui miracol omenesc, ca să-l mai ţin în starea în care era. Dar peste câţiva ani tot a făcut un infarct, din nimic, fără astronauţi, fără bucurii şi fără supărări. Aşa, deodată. Auzi, Cosma iar geme!

În odaia alăturată, Cosma, tânărul profesor plin de încredere în viaţă, gemea surd, prelung. În liniştea de noapte a spitalului geamătul lui se auzea limpede.

— Atât de mult aş vrea să scape. Măcar el. Şi dumneata, doamnă Gane. Voi aveţi pentru ce trăi.

— Doamnă Banu, gândeşte-te bine. Orice om are pentru ce trăi.

— Da, ştiu, am înţeles! Dumneata ai totdeauna dreptate, zâmbea fără convingere Octavia. Ce zici, stingem lămpile?

Adina întindea mâna şi stingea mica lampă de căpătâi. Octavia îşi aşeza cartea şi ochelarii în teaca lor pe noptieră, îşi mai rânduia pernele şi stingea şi ea. Nici respiraţia nu i se mai auzea. Adina încerca să scoată la lumină altă amintire fericită, altă clipă desăvârşită,

petrecută cu Paul. Da, aşa fusese. În pădurea de la Tuşnad, departe de staţiune, descoperise Paul un copac mare, în a cărui scorbură îşi făcuseră cuib nişte veveriţe. Se aşezau sub, copac, tăceau un timp încremeniţi, apoi veveriţele, după ce le trecuse spaima foşnetelor şi trosnetelor din primele minute, îşi începeau joaca, salturile, treburile lor de animălaşe care adună hrană şi o ascund în culcuşul lor. Stăteau amândoi sub copac şi nu oboseau privind graţioasele vietăţi. Fericirea asta e posibilă şi în viitor, nu e o bucurie scumpă şi greu de avut. Pietrele aveau să se dizolve, să se micşoreze cel puţin. Febra avea să piară. La cincizeci de ani boala nu se încuiba atât de tare într-un om. Mai ales dacă se gândeşte la fericire şi crede că… crede că…

Somnul o cuprindea.

Vremea începuse să se îmbuneze. Uneori soarele se iveci dimineaţa, dar după-masă, când cele două bolnave voiau să iasă în parc, se înnora iar, se făcea frig şi trebuiau să amâne pentru a doua zi. Un eveniment neaşteptat veni să le tulbure puţinul, nesigurul echilibru în care se trudeau să trăiască. Profesorul Cosma, pe care îl întâlneau atât de des la radiografie sau la laborator, nu se mai ivi acolo câteva zile. Adina îşi dădu seama de lipsa lui, Octavia, care avea lungi insomnii, îl auzea în fiecare noapte gemând amar.

— De ce nu l-or fi operând pe băiatul ăsta? E tânăr, ar suporta o operaţie.

— Poate că e bolnav de amândoi rinichii, poate că e inoperabil! Dar cum de nu i se găseşte tratamentul potrivit?

— Şi de mult! Când ne-am internat noi, aproape în acelaşi timp, acum două luni şi mai bine, el era aici.

— Bietul copil! Părinţii îi sunt departe, la Buzău, n-au venit să-l vadă decât de trei ori. Am să mă duc eu la el.

Adina îşi puse halatul, luă de pe masă câţiva trandafiri din mănunchiul adus în ajun de Paul, luă şi un borcan de miere şi trecu în odaia alăturată. Patru paturi se aflau acolo. Cosma zăcea în cel de lângă fereastră. Stătea

culcat pe spate, cu ochii lui cenuşii îndreptaţi spre peretele din faţa lui, foarte slab, foarte palid, cu mâinile încrucişate pe piept. Lângă el, pe pat, câteva scrisori. Când o văzu pe Adina faţa i se destinse într-un zâmbet îngeresc, zâmbetul care îi rupea ei inima.

— Doamnă Gane! Aţi venit la mine! Cum să vă mulţumesc?

Adinei îi dădură lacrimile. Ca să nu le vadă bolnavul, îşi făcu de lucru prin odaie, căutând o glastră pentru flori. Din celelalte trei paturi o priveau trei chipuri morocănoase, încruntate. Toţi acei bolnavi erau bătrâni. Cum se putea simţi bietul Cosma printre ei? între asemenea făpturi cum îşi putea păstra mai departe nădejdea sau iluzia că se va face bine?

— Eh, văd că ai primit scrisori! încercă ea să-i înviioreze. Eşti iubit dumneata!

Cosma zâmbi şi mai bucuros.

— De la elevii mei! Nu le-am primn pe toate azi, au venit pe rând, dar le recitesc uneori, îmi face plăcere. Vedeţi, asta înseamnă că am fost un profesor bun. Când mă voi întoarce la Buzău, voi încerca să-mi remediez şi ultimele cusururi. Şi scrisoarea asta e de la sora mea. Se va mărita în ianuarie. Cred că până atunci mă fac bine, am să mă duc şi eu la nuntă.

— Bineînţeles, rosti Adina şi simţi că glasul îi tremurase. Era vădit că băiatului îi era din ce în ce mai rău. Îi pieriră toate gândurile, nu mai ştia ce i-ar putea spune.

— Ai cărţi de citit?

— Nu mai am.

— Vrei să-ţi împrumut eu? Bărbatul meu îmi aduce mereu altele.

— Oh, da! V-aş fi recunoscător. Să ştiţi ca păstrez bine cărţile.

— Am să-ţi aduc chiar acum.

Adina se ridică de pe marginea patului lui şi trecu în odaia ei, bucuroasă cu un mai era silită să stea acolo şi să caute ceva de vorbit.

— Uite, două romane. Când le sfârşeşti, îţi aduc. altele, îmi trimiţi vorbă prin soră, dar am să viu eu să te văd. Se corectă repede. Ne vom mai întâlni la radiologie sau ai să vii dumneata alături să-mi ceri.

Abia când ajunse la uşă, Cosma îşi aminti s-o întrebe.

— Dar dumneavoastră cum vă mai simţiţi?

— Mai bine. Respect reţeta dumitale, cred în vindecare.

— Şi eu! rosti Cosma ca un copil fericit că e mângâiat. Vă mulţumesc pentru toate!

În după-masa aceea, în care Paul nu veni, Adina rămase încleştată, mută. Febra i se urcase iar. Prin fereastră se vedea cerul bolovănos de nori vineţi. Uneori o auzea ca de departe pe Octavia spunând:

— Nu pot uita pârâiaşul din grădina noastră de acasă. Acasă e pentru mine tot grădina tatii. E ciudat, am muncit mult la Corbeni, am trăit în tihnă şi belşug cam tot atâţia ani cât am copilărit în grădina noastră, dar „acasă” a rămas casa veche din Craiova. Ştii ce mai e ciudat? Surorile mele străbătuseră sigur de multe ori grădina aceea, dar nu le atrăgea desişul, sălbăticia ei, pârâul care susura muzical. Nucul cel mare cred că nici nu-l ştiau. 11 uitase şi tata. Spre norocul meu, altfel n-aş fi putut sta sub el în fiecare zi, din primăvară până în toamnă, să-l văd trecând pe Sălceanu.

Femeia asta e nebună, se gândea Adina. I-ar putea trece prin minte atâtea amintiri, dar ea se ţine scai de întâmplarea aceea, care nici măcar n-a fost o întâmplare, din adolescenţa ei. Sau imaginea acelui om se ţine scai de ea, eu ştiu! Aşa cum te lasă pecetluit o traumă nervoasă. Cine ştie cât era de sensibilă atunci. Acum nu-mi pare receptivă la nicio emoţie. Nici măcar starea bietului Cosma n-a impresionat-o azi de dimineaţă, când i-am povestit-o.

— Sărmanul băiat! De Cosma vorbesc, se auzi din celălalt pat. Bucuros i-aş da zilele pe care le mai am eu de trăit, dacă mai am.

Adina tresări. O nedreptăţise pe Octavia Banu. Uite, se gândea la suferinţa atât de apropiată a tânărului

profesor de alături. Dar cu ce glas rece, impersonal, rostise acele cuvinte. Şi doar ieşeau din inima ei, nu juca teatru faţă de tovarăşa ei de odaie. Vocea i se încălzea numai când vorbea despre Sălceanu, despre grădina de acasă, despre nucul cel mare. Dacă povestea ceva care îl privea pe fostul ei bărbat, moşia, preocupările lor de atunci sau de mai târziu, cuvintele ei sunau calm, egale, parcă netezite cu o rindea. Şi faţa ei împietrită, frumoasă, de Veneră cioplită în marmură, n-avea nicio expresie în mod obişnuit. Dar când îi răsărea grădina copilăriei în minte sau silueta acelui Sălceanu (mai bine n-ar fi fost niciodată! se gândea Adina) obrajii ei albi prindeau viaţă, se rumeneau uşor, foarte uşor, ochii mari, verzi, de un verde străveziu, străluceau, gura bine tăiată, palidă, dobândea expresie.

— Nu mai vorbi despre moarte, doamnă Banu, despre nicio moarte, a nimănui. Şi nu putem da nimănui nici anii noştri viitori, nici puţina noastră putere.

Cum i le-aş da eu lui Paul! se gândi ea, dar îşi înghiţi vorbele.

În noaptea aceea Cosma gemu şi mai tare, şi mai îndelung, până în zori. Octavia nu închise ochii, Adina aţipi de câteva ori şi sări din somn ca strigată, de parcă cineva i-ar fi cerut ajutorul. Ardea toată, o fulgerau durerile din şale. Nu vru să-şi pună termometrul din sertar, ca să nu afle adevărul. Dimineaţa ursuze» ca de obicei, mâncate de gânduri negre, îşi văzură de duş, ceai, de treburile zilnice. Doctorul Breazu trecu prin odaia lor însoţit de şeful secţiei de data asta, un om voinic, cu umeri groşi, cu un cap uriaş, cu sprâncene negre, dese şi îmbinate peste ochii mici, înfundaţi, verzui ca agurida. Toţi bolnavii încremeneau la vederea lui, nu se aşteptau la nimic bun, se temeau de parcă de pe buzele lui groase n-ar fi putut pica decât un verdict sinistru. Doctorul Breazu se învârtea în jurul lui cu paşii neauziţi ai pantofilor lui cu tălpi de cauciuc, îi arăta ultimele rezultate ale analizelor, îi povestea toate simptomele pacientului de parcă acela ar fi fost mut sau imbecil şi n-ar fi ştiut explica ce simte şi ce-l doare, pe

când surorile, cu bonetele bine îndesate pe cap stăteau smirna şi-şi ţineau răsuflarea. Nimeni din spital nu ştia dacă şeful e aspru, indiferent sau bun, nimeni nu-l auzise decât mormăind şi schimbând brusc tratamentele.

La plecare şeful dădu din cap în chip de „la revedere”, iar doctorul Breazu se întoarse spre ele din uşă şi le făcu un semn care voia să exprime obişnuitul lui „din ce în ce mai bine”.

— Dacă dinozaurul ăsta n-ar mai da pe aici, toată lumea ar fi mai liniştită. Aduce cu el un fior de groază. Mai bine se făcea cioclu! rosti rece Octavia. Pe răposaţi nu-i mai sperie nimic.

— Nu vorbi aşa. Se spune despre el că e un foarte mare doctor, că…

Glasul Adinei se opri scurt. În odaia vecină se petrecea ceva. Mormăitul şefului crescu, se auzea până la ele ca un bubuit înăbuşit şi de neînţeles. Uşa acelei odăi se deschise cu zgomot, un lipăit, goana unor pantofi de tenis răsuna în lungul culoarului, se depărta.

— Cosma! E ceva cu el! şopti Adina.

— Poate cu vreunul din ceilalţi bolnavi.

— Poate, dar prea a gemut în noaptea asta. Mi-e teamă că şeful şi-a dat seama că e ceva foarte rău cu el.

Rămăseseră cu urechea la pândă. Se mai auziseră şi alte zgomote, paşi mai mulţi şi mai grei, bătaia repetată şi brutală a uşii, apoi se făcu linişte. Pe culoar cineva spăla din nou cimentul şi trântea găleata din loc în loc.

— Spală urmele de paşi, au fost mulţi, ai auzit. A fost alături şi targa pe rotile.

Adina se uită speriată cu ochii ei mari, rotunzi şi calzi la Octavia. Ce puteau însemna toate astea? întrebau şi ochii, şi nasul ei mic, parcă şi mai înălţat în vânt de îngrijorare, gura ei cu colţurile ridicate în sus ca pentru un permanent surâs, care acum se întredeschisese de teamă.

— Poate vreunul dintre bătrâni, încercă domol s-o liniştească Octavia. Bătrânii trebuie să moară, n-au încotro.

O lumină aurie, bogată, năvăli pe fereastră. Soarele

răzbise printre nori şi poleia toată odaia. Trandafirii de pe masa Adinei îşi dezvăluiau în sfârşit roşul lor bogat, roşul de vin vechi. Adina nu-i putea privi, îi aduceau aminte de cei pe care îi dăduse lui Cosma. Dacă totuşi cu el se întâmplase ceva rău, ceva care explica tărăboiul neobişnuit de adineauri? Şi nu intra nicio soră în odaie, n-aveau pe cine întreba. Nu cuteza ea să se ducă alături într-o zi în care şeful vizita bolnavii, şi nici nu-i venea să se ducă. Dacă avea să vadă patul lui gol, îi va fi mai greu decât să audă o veste rea.

Femeia care le aduse mâncarea la prânz nu ştia nimic. Ea lucra la bucătărie şi în sufrageria comună. În sfârşit intră asistenta cu medicamentele noi, prescrise azi. Nu prea voia să spună ce se petrecuse în odaia de alături, trebuiră să stăruie ca sora Olimpia să se îndure să murmure printre dinţi:

— L-au dus pe profesorul cel tânăr în secţia de chirurgie.

— Au să-l opereze?

— Aşa crede medicul-şef că e bine.

— Nu-l puteau opera mai demult, până când nu era atât de slăbit?

— Se vede că nu se putea. Şi operaţia asta e un risc. Starea lui e urgentă. Vă rog să nu mai comentaţi cu nimeni. Bolnavii nu trebuie să ştie nimic unii despre alţii. Asta îi deprimă. După ce află ceva fiecare îşi închipuie că are şi fenomenele celuilalt. Li se face capul calendar. Îmi pare rău şi de ce v-am spus.

— Vom fi discrete, soră. De altfel noi nu mai cunoaştem pe nimeni în spital.

— Numai pe Cosma l-am cunoscut. Iar cu doctorul Breazu n-o să ne apucăm să? tăm la taifas despre alţii.

În ziua aceea mâncarea de prânz n-avea niciun gust. După masă veni Paul. Aducea două buchete de eufănele pestriţe, puse unul pe masa Octaviei. Ca de obicei Octavia se cufundă în cartea pe care o citea, iar soţii Gane în conversaţia lor. Paul voia să ştie în amănunt cum se simte Adina. Chipul lui slab şi delicat tresărea la fiecare cuvânt

al ei, deşi Adina nu-i mărturisea tot, dar glasul lui blajin nu lăsa să se străvadă îngrijorare. Îi; mea în mâinile lui delicate mâinile, şi o mângâia cu fiecare cuvânt parcă.

Adina voia să ştie şi ea, dacă şi ce a mâncat în zilele astea, ce face canarul, dacă s-au ofilit plantele de pe balcon, cum doarme Paul noaptea, dacă prietenii vin să-l vadă. Soarele umplea încă odaia, palid, călduţ. I. a cinci Paul trebui să plece. Simţea cum mâinile Adinei se înfierbântă în mâinile lui, ghicea temperatura care se urca zilnic şi pe care ea n-o mărturisea. Pleca cu inima frântă.

— Am putea ieşi la plimbare acum, e cald încă, spuse Octavia.

— Ştiu eu? Febra mea… dar nu e mare. Mă gândesc la Cosma. Poate ne va spune cineva dacă l-au operat. Iartă-mă, n-am chef azi să mă plimb.

— Nici eu. Am spus aşa, o vorbă. Cred că acum începe să se încălzească, vom avea vreme frumoasă câteva zile. Aşa sper.

Înserarea cobora repede. Adina se duse la fereastră.

— Doamnă Banu, ridică-te puţin să vezi soarele. E rotund, mare, roşcat. Apune peste parc. Dă un spectacol de gală între ramuri.

— Am să-l văd mâine.

Adina se întoarse şi ea în pat. Soarele coborâse printre trunchiurilor copacilor, abia se mai zărea. O scutura un fior de frig. Paul plecase în pustietatea lui de acasă. Odaia era şi ea pustie. Octavia citea, spitalul era tăcut, îngropat în adânc parcă, în fundul pământului. Sora de după-masă trecu să le noteze temperatura, înainte de a lăsa în locul ei sora de noapte.

— N-ai auzit, soră, nu ştii ce s-a întâmplat cu profesorul Cosma, cel de alături?

Sora le privi lung. Era ceva ciudat în privirea ei.

— Nu ştiu nimic. Chirurgia e la alt etaj.

— Ştii, dar nu vrei să ne spui şi nouă, rosti cu multă siguranţă Octavia. A murit!

— Cine v-a spus? se sperie sora. Oamenii ăştia nu pot să-şi ţină gura. Păcat de tinereţea lui!

În noaptea aceea nu se mai auzi niciun geamăt, dar pacientele din rezerva nr. 5 nu putură dormi deloc. Octavie se întreba de ce viaţa sau moartea nu nimeresc alături de ceea ce ar fi normal să facă, Adina vedea ochii cenuşii ai lui Cosma, zâmbetul lui inocent, degetele slabe cu care răsfira pe pat scrisorile elevilor lui, de care era atât de mândru. Îi auzea glasul rostind cuvinte pline de încredere. Era sigur că se va face bine, că va fi profesor mai bun decât fusese, că va fi de faţă la cununia surorii lui. Nimic n-avea să se mai întâmple, zâmbetul inocent se va topi în pământ, cartea vie pe care trebuia s-o scrie cu viaţa lui va rămâne hârtie albă. Dar ea însăşi? E firesc să mori la cincizeci de ani? Nu se gândise până acum la moarte, se gândise numai la întoarcerea ei acasă, la Paul, o îngrijorase numai durata bolii, nu gravitatea ei. Şi uite că moartea stă aproape, după prima cotitură. Dar Cosma avea altă boală, foarte gravă pesemne dacă se recursese la o operaţie disperată, cu minime şanse de izbândă. Nu sunt toate bolile aidoma. Nu mor toţi bolnavii din acest spital. A văzut uneori pe culoare pe unii ducându-se la garderoba în care îşi lăsaseră hainele de oraş, fericiţi că pleacă acasă. În sfârşit, sunt atâtea feluri de boli de rinichi. S-ar putea ca ea să aibă noroc. S-ar putea să aibă şi Octavia Banu. Bietul Cosma! Bietul Cosma!

În toiul nopţii Octavia se sculă din pat, scoase o ţigară din noptieră şi plecă pe culoarele slab luminate până în capul scărilor, singurul loc în care fumatul era îngăduit. Până atunci nu fumase niciodată.

Ziua următoare, cum vremea era tot călduţă şi însorită, făcură amândouă efortul de a ieşi în parc. Le era chiar prea cald cu pardesiele groase pe care le îmbrăcaseră peste halate. Străbătură încet aleile pe care se plimbau şi alţi bolnavi, parcul era mare, găsiră în fundul lui şi cărări pustii pe care se aflau câteva bănci. Acolo veniră şi în după-mesele următoare, octombrie se hotărâse a fi îngăduitor, dulce ca un început de septembrie. Teii îşi cerneau încet frunzele palide deasupra lor, straturile erau acoperite de aur foşnitor, de foarte departe se auzea slab

vuietul străzii. Stăteau pe o bancă până când vremea se răcorea de apropierea serii, până când simţeau că încep să aibă febră.

Nu mai pomenea niciuna despre Cosma. Se mai gândeau la el, dar nu-i mai rosteau numele. Octavia lăsa iar cartea deoparte din când în când, ca să spună pe neaşteptate:

— Parcul ăsta de aici are ceva din grădina noastră de acasă, în fundul lui, unde stăm noi, aduce vag aminte de grădină. Dar unde e pârâiaşul, unde e nucul cel mare, unde e tinereţea? Şi pe urmă până acolo trebuie să treci pe aleile mari, pe care se plimbă alţi bolnavi. Nu-mi place să văd făpturile astea reduse la descompunere, la dezolare, târându-şi paşii şovăitori şi trupurile nesigure.

— Să nu ne uităm la ei. Să ne ducem de-a dreptul la banca noastră, fără să privim în jur.

— Crezi că ei nu se sperie când ne văd pe noi? Pe dumneata nu, ai slăbit puţin, dar ţi-ai păstrat şi căldura ochilor, şi trăsăturile astea mai mult de fetiţă decât de femeie. Eu poate că sunt foarte schimbată.

— Dumneata, doamnă Banu? Eşti atât de frumoasă!

Octavia ridica din umeri, spunea liniştit:

— Adevărat, am fost foarte frumoasă. Şi niciodată Victor Sălceanu nu şi-a oprit privirile asupra mea. Nici când am ieşit în uliţă şi am trecut pe lângă el. Mergea, călca atât de uşor, era ca un elf. Era înalt şi suplu. Trebuie să fi avut multă nobleţe sufletească omul acela. Ochii lui priveau departe cu o melancolie abia ghicită.

Adina se gândea că dacă Octavia revenise la vechea ei obsesie, îi trecuse şocul pricinuit de moartea lui Cosma. Uneori se întreba dacă acel Sălceanu existase în adevăr, dacă nu era o închipuire a Octaviei, o formă de halucinaţie pricinuită de o scleroză precoce. Şi totuşi mintea Octaviei părea limpede, în nicio altă chestiune n-o lua pe alături.

— Niciodată n-am pomenit nimănui nimic despre el. Nici surorilor mele. N-ar fi înţeles, sau ar fi râs de mine, sau s-ar fi înspăimântat de o patimă atât de fără pricini fireşti. Firesc ar fi fost pentru ele să iubeşti un om pe care

îl cunoşti, cum îşi cunoşteau ele bine logodnicii.

— Doamnă Banu, cum de mi-ai povestit mie taina asta a dumitale?

— Pentru că odată şi odată trebuia s-o spun cuiva. Mult mai bine era să i-o spun lui, locotenentului Sălceanu, să i-o fi spus atunci sau altă dată în viaţă. Aş fi fost mai senină azi, mai uşoară, mai puţin obsedată. Pe dumneata te-am simţit foarte sensibilă, mi-a venit aşa, năprasnic, să-ţi povestesc tot. Acest tot, atât de puţin, atât de mare, de apăsător pentru mine. Am şaizeci de ani, sunt bolnavă, nu mai am nici dorinţa de a trăi, dacă voi ieşi de aici nu voi şti ce să fac cu mine însămi. Nu mai am nimic de făcut. Poate că tot ceea ce am trăit ar fi fost altfel dacă i-aş fi spus lui Sălceanu cât îl iubesc.

— Căsătoria cu Romulus Banu putea fi mai frumoasă decât a fost?

— Nu, dar eu puteam fi la înălţimea acestei căsătorii, fără obsesia care dăinuie şi azi, aş fi avut înăuntrul meu libertatea de a-mi iubi mai mult bărbatul. O merita.

Octavia era pornită, Adina n-o mai putea opri. Ochii negri ai lui Sălceanu, mersul lui, distincţia lui, nostalgia de pe chipul lui, grădina, pârâiaşul, bălăriile şi nucul cel mare se perindau iar prin faţa ei. Uneori nici n-o mai asculta pe Octavia, se uita la ea ţintă şi se gândea la Paul, la canarul de acasă, la durerile ei din şale, până şi la medicul-şef, care rămăsese „dinozaurul” pentru ele. Apoi Octavia se scula, îşi îmbrăca halatul, îşi încălţa papucii, lua o ţigară din noptieră (acum avea destule, îl rugase pe Paul să-i cumpere) şi pleca să fumeze la capătul scărilor.

Stăteau pe banca lor într-o după-masă călduţă. Trei alei pustii, trei peluze mari în jurul cărora şerpuiau aceste alei, le despărţeau de cărările presărate cu pietriş, pe care se plimbau alţi bolnavi, cei în stare să mai umble pe picioarele lor. Soarele începuse să coboare uşor spre asfinţit. Un fluierat de locomotivă tăie liniştea, ca strigătul de bucurie al cuiva care se duce departe, pleacă, slobod, fără piedici. Apoi se făcu iar linişte. Vântul uşurel scutura peste ele ultimele frunze pălite. Spre apus se deşirau pe

cer, ca dintr-un caier, nori creţi, inconsistenţi, îmbujoraţi de lumina soarelui în declin.

— Când ne vom întoarce acasă, spunea Adina, am să te caut, doamnă Banu. Mă vrei sau nu, mie mi-ar plăcea să fim prietene. Şi atunci…

În capul aleii se ivise un moşneag. Adina se opri ca să-l lase să treacă, i se părea că numai Octavia trebuia să audă cuvintele ei de prietenie. Bătrânul mergea cocârjat, îmbrăcat într-un halat gros de spital, îşi ţinea capul alb plecat, îşi târşea picioarele încălţate în papuci groşi, de flanelă, peste care îi alunecau armonică ciorapii de lână. Octavia îl privi şi ea, aşa cum venea de departe, şi spuse limpede, cu un glas pe care Adina nu-l recunoscu, atât era de tăios, de înalt:

— Uite-l pe Victor Sălceanu!

Adina îi puse speriată o mână pe braţ. Octavia aiura, poate că nebunia ei se declanşase subit. Nu se putea să fi recunoscut în acel bătrân un om pe care îl văzuse tânăr cu mai bine de patruzeci de ani înainte. Moşul ăsta n-avea nicio urmă din locotenentul descris de atâtea ori de Octavia Banu. Şi uite-l că se apropia, pierdut în gândurile lui, copleşit de boală sau de cine ştie ce amărăciuni.

— Mă duc să vorbesc cu el.

— Doamnă Banu, te rog! Nu! Trebuie că faci o confuzie. N-are niciun rost.

Octavia se rupse din mâna Adinei care o ţinea de braţ, se ridică, se duse drept la bătrân.

— Sunteţi Victor Sălceanu? îi auzi Adina glasul la distanţă.

— Da, colonelul Victor Sălceanu.

— Vreau să vă vorbesc. Să stăm pe banca asta.

Adina îi văzu pe amândoi aşezându-se pe o bancă. Se ridică şi plecă în odaia ei. Va să zică Sălceanu existase, nu era o nălucire a minţii unei femei nebune. Existase, trăia şi acum. Octavia recunoscuse elful ei de odinioară în omul ăsta prăbuşit, descompus. Numai ochii unei îndrăgostite nevindecate încă puteau găsi în hârbul care se plimba încet pe alee ceva din idolul ei plin de tinereţe, când ea

însăşi era foarte tânără. Ce avea să iasă din această întâlnire? Ce avea să urmeze? Aveau oare să vadă amândouă moartea colonelului, aşa cum văzuseră sau mai degrabă trăiseră amândouă moartea tânărului profesor Cosma? Pentru că omul care se târa pe alee sigur că nu mai avea mult de trăit. Asta îi lipsea Octaviei Banu, să fie de faţă la moartea celui de care nu se putuse apropia în adolescenţă! Ce întâmplare ciudată, incredibilă! Poate că Sălceanu va fi mai cuminte decât Octavia, dacă ea se va porni pe mărturisiri, poate că el le va primi, cu nepăsare. Asta îi lipsea la vârsta lui, la boala lui? S-ar putea să fie şi complet ramolit, să nu priceapă nimic. Ar fi mai bine. Dar ea, Adina nu şi-ar fi putut închipui niciodată că are să-l vadă cu propriii ei ochi pe acel Săceanu, care îi părea tot atât de adevărat ca eroul unui mit, ca Hercule sau Adonis.

Se întunecase. Adina răsuci butonul lămpii de căpătâi, pe culoare se aprinseră lungile tuburi cu neon verzui, cina se adusese în sufragerie şi în câteva odăi, Octavia nu mai venea. Are s-o prindă frigul, va răci, se gândea Adina. O femeie cu un singur rinichi, cu celălalt suspect! Stă în parc până la ora asta, în adevăr nu-i în toate minţile.

În sfârşit Octavia veni în odaie. Ochii îi străluceau, se mişca repede, cu vioiciune, se plimba de la fereastră la uşă şi iar înapoi.

— I-am spus tot, doamnă Gane. Tot ce ţi-am spus dumitale şi poate mai mult încă. Sunt uşoară ca un fulg.

— Şi el?

— Mi-a mulţumit. Vreau să fumez o ţigară, repede!

— Ţi s-a răcit ceaiul. Mănâncă întâi ceva:

— Nu, întâi trebuie să fumez. Mă duc în capul scărilor.

Se duce oare să-l mai vadă? Şi-or fi dat întâlnire.

Doamne iartă-mă, în capul scărilor? Şi el o fi tot atât de smintit ca ea?

Octavia Banu se întoarse curând.

— Asta e ultima ţigară pe care o fumez. Nu mai am nevoie.

— Şi Sălceanu?

Adina nu ştia ce voise să afle exact şi se ruşina «de întrebarea ei.

— S-a dus la culcare când am venit eu adineauri în odaie.

— Cum ţi s-a părut?

— Sensibil, bine-crescut. Da, foarte politicos. Puţin mirat, puţin emoţionat. Foarte puţin şi una şi alta. E bine-crescut, ţi-am spus. Pot să las storul? Aşa, acum am să mănânc ceva. Ai dreptate, ceaiul s-a răcit. Da, i-am spus tot. M-a obosit întâmplarea asta neaşteptată. Cred că în noaptea asta am să dorm.

A doua zi de dimineaţă Adina fu uimită de frumuseţea Octaviei. Totdeauna o socotise frumoasă, dar chipul ei de marmură st încălzise, se îmbogăţise cu felurite expresii. Întinerise.

După masă, Octavia o îmbie să se plimbe în parc. Adina pregetă.

— Nu vrei… N-ar fi mai bine ca eu să rămân în odaie? Poate că vrei…

— Să mai vorbesc cu Sălceanu? Nu. Nu mai am ce. I-am povestit tot ce voiam să-i mărturisesc de mult. Atâta voiam. Haide, vino cu mine.

Ieşiră, se plimbară în parc, se aşezară pe: banca lor. Octavia vorbea animat despre surorile ei, despre viaţa lor, despre caracterul lor. Nu mai pomeni nimic despre nucul, pârâiaşul, grădina cea mare sau de frumosul sublocotenent care trecea pe uliţa Fierari. Seara nu avu temperatură.

Adina se uită la termometrul ei, febra se urcase iar.

Peste încă o zi Octavia o rugă pe femeia de serviciu să anunţe frizerul care se ocupa de bolnavi că vrea şi ea să se tundă.

— Uite ce păr de sălbatică am! Când am să ies de aici, aş vrea să mai lucrez puţin. Poate fără salariu. Am şaizeci de ani pe muchie, dar mi-ar plăcea să mă primească iar la Bibliotecă. Era o muncă frumoasă.

Vrea să se tundă, vrea totuşi să arate bine pentru colonelul Sălceanu, se gândi Adina. Şi cu toate astea, din

seara în care l-a întâlnit, în care a stat de vorbă cu el, nu l-a căutat, el n-a căutat-o. Gândesc cu păcat. Nici în capul scărilor nu s-a mai dus să fumeze, acolo l-ar putea întâlni. Nu, nu-l întâlneşte şi nu simte această nevoie. Trebuia să-şi uşureze inima, trebuia să-i facă darul ăsta, cum zicea ea, atât în ultima după-masă în care toamna le mai îngădui să iasă în parc, Sălceanu trecu pe lângă ele, le salută adânc şi se depărtă calm. Dar cât era de schimbat! Se ţinea drept, îşi înfăşurase gâtul cu un fular de mătase argintie care se potrivea cu roşul mohorât al halatului, nu-şi mai târa picioarele, călca uşor, se încălţase cu pantofi peste care nu mai atârnau ciorapii. Adina văzu că are încă ochii negri, nedecoloraţi, ochi care priveau departe cu o uşoară melancolie, că e bine pieptănat, că e ras proaspăt. Octavia avea dreptate, se citea în făptura lui un fel de nobleţe a duhului.

Apoi rămaseră în odaia lor, era frig, ceaţă afară. Octavia Banu ieşi din spital înaintea Adinei Gane. Nu mai avea temperatură, nu mai avea niciun simptom de boală. Se despărţi greu de Adina, ar fi vrut s-o ştie sănătoasă, s-o vadă plecând acasă la ea, lângă Paul al ei. Era hotărâtă să încerce să mai lucreze voluntar undeva, puterea din ea se cerea cheltuită. Era doar plină de putere. Şi se mai grăbea să ajungă la cimitir, să acopere mormântul lui Romulus pentru iarnă cu crengi de brad.

Adina îl mai întâlni de câteva ori pe colonelul Sălceanu pe culoare. Mergea repede, îşi purta uşor trupul drept, halatul de spital arăta pe el ca o haină voievodală. Când o vedea, o saluta şi-i zâmbea uşor ca unei cunoştinţe Vechi. N-o uitase din serile în care o văzuse alături de Octavia. Părea aproape sănătos, plin de un fel de siguranţă, de o încredere în el, care nu era ifos.

Paul venea mereu s-o vadă pe Adina. În patul în care stătuse Octavia fu aşezată o altă bolnavă, o femeie tăcută, politicoasă, care n-avea nimic de spus sau de întrebat. Şi într-o dimineaţă, către prinţ, Paul îşi strecură mâna delicată sub braţul Adinei, îmbrăcată de oraş, ca s-o ducă acasă. „Dinozaurul” făcuse o ispravă bună, o scosese la

mal. Adina îi era recunoscătoare. De ce i-a fost atât de frică de „dinozaur”, drăguţul de el? ITINERARIUL IUBIRII

În grădină, sus, deasupra ferestrelor, cânta o mierlă. Nu era o mierlă de pripas, în acest tei îi plăcuse să-şi facă cuibul. Nu se speria când se deschideau şi se închideau ferestrele, când seara se aprindea lumina în odaie. Se deprinsese cu toate fenomenele astea să se petreacă mai jos de cuibul ei şi-i erau cu totul indiferente. Cânta când voia, când o apuca pofta de cântec.

Dida se trezi devreme. Auzi mierla, văzu razele de soare pătrunzând prin storuri. Se uită la ceas. Era şase şi jumătate. Vai! fusese vorba să se trezească la şase, pentru că Andrei făgăduise să vină la şapte fix să le ia. Atinse umărul Lilianei, îl scutură încetişor, o chemă pe nume. Liliana dormea dusă, cu tot părul ei castaniu şi ondulat peste obraz, cu braţele aruncate în lături. Dida îi prinse o mână şi o trase ceva mai tare.

— Da! Ce e? se trezi brusc Liliana. Aha! plimbarea! încă un sfert de ceas, te rog, numai un sfert de ceas!

— Nu se poate. E şase şi jumătate. Şi aşa am întârziat amândouă.

Liliana îşi îndreptă cu amândouă mâinile perdeaua de păr de pe obraz. Multul albastru pe care şi-l pusese aseară pe pleoape se întinsese către tâmple, coborâse sub ochi.

— De ce râzi? Ce te-a apucat?

— Uită-te în oglindă, eşti ca o mască prost pictată. Dar lasă asta, hai să ne spălăm repede, să ne bem ceaiul.

— Dacă întârziem, Andrei are să facă bot. Pune tu de ceai, eu mă duc la duş. Dimineaţa casa era a lor. Părinţii Lilianei erau plecaţi la birourile lor, fetele se răsfăţau, dormeau, trebăluiau puţin, alergau la ştrand. De fapt trebăluia musafira, Dida. Şi acum scoase aşternuturile pe fereastră, trecu în grabă cu cârpa de praf peste mobile şi alergă la bucătărie să pregătească de ceai. Din baie se auzea zgomotul de apă, de parcă s-ar fi spart câteva ţevi deodată. Aşa se spăla Liliana, împroşcând pereţii, duşumeaua, până şi tavanul. Dida bătu în uşa odăii de baie.

— Haide, lasă-mă şi pe mine să mă spăl. E şapte fără cinci.

Zgomotul de apă se opri. Liliana ieşi ca o furtună, cu cearşaful fluturând pe umeri şi alergă în odaie Cei să se îmbrace. Lăsă dâră de apă în urma ei.

— Poate că o întârzia şi el puţin.

— Ţi-am pus pe masă, în bucătărie, tot ce trebuie. Mănâncă fuga.

Dida şterse repede dârele de apă din hol, şterse oftând şi balta de pe cimentul din baie şi se spălă iute. Dacă nu va mai avea timp să mănânce, va lua o bucată de pline cu ea şi gata. Şi iar se întrebă în mintea ei de ce dintre toate fetele de la cămin cu care Liliana era prietenă – „Tu ai crize de prietenie, îi spusese odată o colegă, n-ai niciun fel de continuitate!" – de ce dintre toate fetele de care Liliana nu se putea despărţi câte o săptămână, ca pe urmă să le uite şi să adopte altele, o alesese tocmai pe ea ca s-o invite să-şi petreacă vacanţa acasă la ea, la Sibiu. Celelalte erau mai vioaie, poate şi mai inteligente, mai îndrăzneţe, mai pline de fantezie. Despre ea însăşi Dida n-avea o părere prea bună, se socotea fără vlagă, bolnavă de disciplină, se ştia sfioasă şi probabil mediocră. În orice caz lipsită de orice strălucire, începând cu chipul ei prea alb, cu părul prea bălan, cu ochii „blegi" cum le spunea ea şi sfârşind cu replica în conversaţie, care nu venea niciodată la timp. Poate pentru că ştia s-o asculte la infinit în dormitorul pe care îl împărţeau la cămin. Seara Liliana. vorbea şi Dida asculta. Şi Liliana avea ce spune: despre colegii care îi făceau curte, despre festivalurile cu dans la care fusese, chiar despre acest Andrei Sever, student la Cluj, care avea să vină acum să le ia cu maşina şi care părea că ocupă un loc mai stabil în inima ei, cu toate zilnicile flirturi la care nu renunţa la Bucureşti şi **care o preocupau mult.**

Andrei Sever! se gândea Dida, pieptănindu-şi părul lung şi prea blond. E în adevăr cuceritor. E frumos, e tulburător. Dida simţea cu ruşine că prezenţa lui o tulbură şi asta era neîngăduit. Dacă starea asta de lucruri mai

dura, ea va trebui să plece la Ploieşti, la familia ei. Andrei o neliniştea, îi plăcea şi-i displăcea. Era zgomotos, obraznic, curajos, uneori arţăgos chiar, ironic, nu respecta nimic pe lume sau cel puţin îşi dădea aere că nu respectă, era mândru de puterea lui fizică şi de înfăţişarea lui virilă, şi totuşi avea o mare atracţie. Dida nu putea scoate un cuvânt în faţa lui, sau dacă spunea ceva cu jumătate de glas, se ruşina imediat ca de o nerozie.

Trecuse de ora şapte. Intră şi ea în bucătărie, dădu ceaiul duşcă şi spălă vasele lăsate vraişte de Liliana, în vreme ce rodea un biscuit. Intră în odaia Lilianei să-şi pună rochia de plajă. Afară era foarte cald. Liliana îşi vopsea ochii în faţa oglinzii.

— De ce-i mai mâzgăleşti şi azi, Liliana? Ai spus că mergem lângă o apă, că ne bălăcim, că stăm la soare. Ce nevoie ai de atâta fard?

— Ca să nu mă recunoască piţigoii! glumi Liliana. Dacă nu pun rimei, parcă n-am ochi.

Şi doar ochii ei sunt atât de mari şi de negri! se gândi cu tristeţe Dida. E atât de frumoasă când e nefardată!

— Şapte şi douăzeci şi Andrei n-a venit încă. Cred că am să-i fac o scenă.

— De ce? Abia în clipa asta eşti gata. Noroc că a întârziat.

— De ce de ne-ce, o scenă nu strică. Aţâţi dragostea. Şi pe urmă trebuie să-l reeduc. Să se înveţe să fie exact.

— Când tu nu eşti.

— Asta-i treaba mea.

— Să ne luăm şi o jachetă de lână sau o manta de ploaie.

— Pe căldura asta?

— Aici ploile vin când nici nu te aştepţi.

— Mai bine ar fi să nu uităm costumele de baie. Asta ar fi o catastrofă.

— Le-am pus în sacoşe. Pun şi două jachete.

Afară sună lung un claxon nervos.

Dida închise fereastra, încuie casa în urma Lilianei. Lângă maşină stăteau cei doi, Andrei care coborâse de la

volan şi Liliana, care părea furioasă.

— O jumătate de ceas! Nici nu ţi-a trecut prin minte că dacă am fi ştiut dinainte, puteam dormi încă jumătate de ceas!

— Stăpâna inimii mele, am trecut întâi să iau benzină şi era coadă. Vrei să mă tragi de urechi? Hai, poftim, trage-mă şi zâmbeşte! Uite şi ploieşteanca. Bună dimineaţa, fiică a sondelor. Nu te ascunde, ştiu că toate sunt ale tale, toată Valea Prahovei. Am să-ţi recomand eu un băiat bun, dornic de zestre. Haide, sus. Liliana lângă mine, ploieşteanca în fund.

— Unde ne duci?

— O vă vedeţi voi. N-are să vă pară rău.

Andrei porni maşina brusc, ca un om hotărât să facă un accident la prima răscruce. Se lăsă pe spate, întinse spre volan braţele lui puternice, arse de soare, cu mânecile suflecate şi începu să fluiere încet. Liliana îşi culcă tâmpla pe umărul lui. Pletele ei castanii lunecau pe spatele lui. Gata, se împăcaseră. Dida se gândi o clipă că ar fi fost mai bine să refuze excursia asta, să-i lase singuri. Ce căuta ea între ei? Poate că o poftiseră numai de politeţe, şi ea îi luase în serios. Mare pacoste să iei în serios orice pe lumea asta. Dar pe fereastra maşinii se vedea câmpul, în stânga, departe, munţii albaştri colţuroşi, abia ghiciţi, şi Dida îi uită pe cei doi. Ah, ce bine ar fi să se apropie de munţi! Câmpii erau şi în jurul Ploieştilor, de alt soi de peisaj îi era dor. Maşina traversă un sat, apoi o apucă spre stânga. Era un soi de făgăduială că se vor apropia de munţi. Andrei încetase să mai fluiere, dăduse drumul. radioului de la bord şi se auzea o muzică barbară, urlată. Păcat! Trecură alt sat cu case mari, cu ferestre oblonite. Pe un acoperiş de olane o barză, în imensul ei cuib, îşi hrănea puii. Alergau prea repede ca Dida să-i poată privi bine. Un cârd de gâşte scăpă de sub roţile maşinii. O femeie legată la cap, lungă şi slabă, arătă pumnul şoferului, furioasă.

— Mama gâştelor. Satul Orlat! strigă Andrei ca să i se audă glasul peste muzica aceea infernală.

Intrară iar între câmpii. **Acum munţii erau mai** aproape, veneau spre ei în goana maşinii.

— Îţi place muzica asta, ploieşteanco?

— Iertaţi-mă, nu! cuteza Dida.

— M-am gândit eu. Ţi-aş oferi un Chopin, dar n-am de unde-l lua.

Liliana întinse mâna ei subţire, cu unghii lungi, vopsite cu un roşu de sânge vechi şi închise butonul radioului.

— Lasă, e mai bine aşa.

— Gura Riului! anunţă Andrei.

Treceau printr-o uliţă îngustă, cu case pe dreapta ei, cu un râu bolborositor pe stânga. Nici porţile înalte, cu scânduri aşezate uneori în chip de soare, nici acoperişurile de olane, nici obloanele mici cu două canaturi peste ferestrele mici şi ele nu erau asemănătoare cu cele cunoscute de Dida în jurul Ploieştilor. Drumul părea că urcă, acum erau între munţi, chiar între munţi. Un aer proaspăt, curat, dulce, răcoros intra prin ferestrele deschise. Pe dreapta nu mai fură case, se înălţară munţi ca pe stânga, Cibinul clocotea mereu pe lângă drum.

Andrei opri brusc maşina. Dida se răsturnă peste perna canapelei, Liliana peste el.

— Iu, până n-ai să mă desfigurezi, nu te laşi! spuse supărată Liliana. Era să cad cu faţa în parbriz.

Andrei însă claxona de zor, fără să ia aminte la cuvintele ei. În dreptul maşinii, pe marginea drumului se oprise speriat un tânăr cu un rucsac în spate. Se uită lung la Andrei şi-l recunoscu, se lumină la faţă.

— Ce faci mă, prăpăditule? Ai luat-o la picior pe jos? Deschide uşa, Dida, pofteşte-l pe hoinar înăuntru.

Tânărul se apropie de maşină. Salută din cap fetele şi şovăi o clipă să se urce prin uşa deschisă de Dida.

— Voiam să sui pe jos la Izvoarele Cibinului, spuse el.

— Ei, uite că o să mergi pe sus unde vreau eu.

Tânărul se urcă. Întinse capul spre Liliana şi se prezentă.

— Toma Vintilescu.

Liliana se răsuci, îi trimise peste spetează braţul ei frumos şi rosti:

— Eu sunt Liliana. Cea de lângă dumneata e prietena mea Dida.

— Iar te prezinţi ca la varieteu? se burzului Andrei. N-ai nume de familie? N-are şi Dida? Numai dansatoarele de varieteu sunt Fifi, Mimi, Georgette sau Lilette.

— Dacă eşti obraznic, mă dau jos din maşină şi mă întorc pe jos la Sibiu! se răsti Liliana.

Dida se ghemui de ruşine în colţul ei. Tânărul abia urcat în automobil îşi făcu de lucru cu rucsacul, şi-l puse la picioare cu multă atenţie, de parcă n-ar fi auzit nimic, de parcă numai rucsacul lui exista pe lume. Apoi începu să se uite pe fereastră. „Nici pe departe atât de frumos şi de voinic ca Andrei, îi trecu Didei prin cap. Şi timid, nenorocitul, ca mine. Ştiu eu ce fericire e asta!”

— Vedeţi barajul? începu să explice Andrei arătând în dreapta. Încă nu s-a dat drumul la apă. Când va fi plin, va fi… ce mai, o frumuseţe! Are să fie albastru, Toma?

— Ştiu eu? Poate, la anumite ore din zi.

Andrei cârmi iar pe neaşteptate la stânga. Pătrunseră pe un drum forestier, destul de îngust, care se strecura şi el pe malul unui râu, unui râu de munte de data asta, care sărea îngust, alb şi spumos peste bolovni, cădea în cascade mici între lespezi albe, bine spălate, luneca peste pietre învelite în catifea de muşchi verde, stătea parcă locului în câte o cădiţă căptuşită cu pietriş curat, se strecura şerpeşte mai departe şi iar cădea spumegând şi clocotind peste alte lespezi. Muntele şi pădurea coborau până la râu, până la drum. Pădure deasă, umedă, pe mal abrupt.

— Vai!

— Ce e, ploieşteanco?

— E grozav de frumos.

— Andrei, nu vrei să opreşti o clipă?

— Eh, dacă aş opri eu de câte ori ziceţi voi „Vai!”, nu se mai alege nimic de ziua asta.

— Dar şi eu spun că e foarte frumos, se încăpăţână Liliana.

— Mă Toma, şi pe tine te seacă la inimă frumuseţea asta?

— Da, Andrei.

— Vocea majorităţii! Andrei opri maşina.

Coborâră toţi patru. Andrei îşi trecu braţul pe după gâtul Lilianei şi porni cu ea printre copaci, în sus, pe malul pieptiş. Toma o aşteptă pe Dida să se dea jos, şi se apropiară am îndoi tăcând de râu.

— Apele mă fascinează, şopti Toma.

Dida se ruşina să spună că o fascinează şi pe ea. Era adevărul adevărat, dar în clipa asta auzea de departe glasul lui Andrei, râsetul lui şi al Lilianei şi se simţea neînsemnată, părăsită acolo cu băiatul ăsta tăcut, cu ochi cenuşii ca plumbul, cu umeri nu destul de largi, în sfârşit, un băiat pe care abia îl cunoscuse, cu care n-avea ce vorbi, care nu era chiar sfrijit, dar nici atletic ca Andrei.

Dida merse puţin pe mal în susul apei şi Toma o întovărăşi, de politeţe probabil. „Mai bine ar fi rămas locului, «teolo, lângă maşină, gândea ea. Nu se poate să tac aşa, trebuie să scot şi eu o vorbă. Orice aş spune ar fi sau stupid, plat, sau căutat, pretenţios, mă cunosc eu”.

— Parcă e o pădure vrăjită, rosti încet Toma. Desişurile astea, iederile sălbatice care leagă trunchi de trunchi, stâncile care se ridică deodată între copaci, scorburile din maluri. E ca o pădure dintr-o poveste. Florile acelea care cresc jos, lângă apă, cele mari, galbene, cu frunze enorme, se cheamă cred iarbă-mare. Eu le-am spus multă vreme arnica, dar cred că greşeam. Sunt foarte miresmate. Staţi să vă culeg una.

Toma sări jos, lângă râu, scoase un briceag, tăie două crengi mari şi sări repede înapoi, lângă Dida. „Nici nu e atât de neîndemânatec cât am crezut!” îşi spuse ea şi-şi cufundă faţa în flori. Mirosul lor era delicat, ascuţit, suav.

— Şi frunzele miros, spuse Toma. Apucă o frunză între degetele lui lungi şi uscate, o frecă puţin şi o apropie de nările Didei.

— Aveţi dreptate, aceeaşi mireasmă. N-am cunoscut floarea asta până azi.

Se întoarseră la maşină. Din deal se prăvălea pietriş, pământ, veneau de-a rostogolul trosnind ramuri uscate. Asta însemna că se coborau Liliana şi Andrei.

— Păcat că n-aţi urcat cu noi, a fost grozav.

— Până unde aţi fost? Cât aţi urcat?

— Ei, parcă poţi să te înţelegi cu Liliana. Eu am vrut să sui în chica muntelui, dar ea după zece paşi…

— Paşi de uriaşi!

— A spus că e destul. Şi probabil că cunoaşte ea nişte uriaşi cu pasul de cinci centimetri. Mă rog, vreţi să mai staţi sau v-a ajuns? Eu am planurile mele cu voi.

— Să mergem. Dă-mi o floare, Dido.

Dida îi întinse Lilianei o floare şi ea şi-o prinse în păr. Era mare şi grea, Liliana înnodă o şuviţă în jurul ei. Cu cealaltă Dida urcă în maşină şi o puse între ea şi Toma. Tot cuprinsul automobilului era miresmat. Parfumul ăsta i se păru Didei că e un merit al lui Toma. Venea dinspre el. El descoperise florile. Nu era atât de plicticos, de greoi băiatul ăsta, cum i se păruse la început. Acum tăcea iar, dar nu era nicio nevoie să vorbească.

Pădurea se desfăşura tot pe amândouă părţile drumului pe care îl ţinea strâns în braţe. Prin geamurile deschise intra mirosul ei şi cântecul pârâului. Copaci înalţi, copaci răsuciţi, copaci îmbrăţişaţi alergau pe lângă maşină. La o cotitură, Andrei opri iar brusc, cum ştia el. Din partea opusă venea un camion cu lemne. Din fericire frână şi camionul.

— Ce vrei, nene? Să mă pupi în bot? strigă Andrei cu capul scos pe fereastră.

— Drun forestier, strigă şoferul camionului, mai mergi şi în viteză şi nici nu claxonezi la cotitură! Băgaţi oamenii în ocnă, asta faceţi, voi ăştia cu turismele.

— Acu dă înapoi!

— Ba dă dumneata!

— Uite că nu vreau!

Dida se simţi ruşinată şi speriată. Nu, Andrei n-avea dreptate. Ce păcat, un băiat cu atâtea calităţi ca ei să se încăpăţâneze aşa, tocmai când e vinovat!

Toma îşi puse amândouă mâinile pe umerii lui Andrei.

— Fii cuminte! Vezi bine că tu ai unde da înapoi şi pentru o namilă ca el e mai greu.

Vocea lui sună încet, răspicat şi liniştit. Andrei trase câteva înjurături fără nicio milă pentru urechile fetelor şi dădu înapoi. Liliana râdea şi îl aplauda.

— Ăsta vocabular de lord! Dacă te-aş fi auzit vorbind aşa când te-am cunoscut, nu ţi-aş fi deschis porţile inimii mele, ca să mă exprim figurat şi poetic.

— Mare inimă dacă are porţi! bombăni Andrei. Porţi de cetate, porţi de închisoare, porţi de cavou? Fii precisă.

Dida simţi iar că poate ar fi fost mai bine să nu facă plimbarea asta cu ei. În jurul lor era frumos, nemărginit de frumos, o pădure de vrajă, cum spusese acest Toma, văi verzi care coborau din munţi ţinând în palma lor un izvoraş de argint pe care îl vărsau în pârâul mare, copaci aplecaţi

Cu tot trupul peste apă, tufe de iarbă-mare – aşa parca spusese Toma – izbucnind cu florile lor galbene lângă riuv dar prietena ei şi băiatul cel frumos de lângă ea se mârâiau uneori unul pe altul ca doi zăvozi şi asta strica parcă bucuria excursiei. Cel care stătea pe canapea lângă ea nu mai scotea un cuvânt, şi Didei îi păru iar foarte şters, – foarte oarecare. Adineauri, când îl potolise pe Andrei, avusese un soi de autoritate înţeleaptă, dar acum semăna cu un manechin aşezat acolo odată şi bine, fără glas, înzestrat numai; cu ochi cenuşii ca să se uite ţintă afară.

După o vreme malurile se schimbară, deveniseră golaşe, dar drumul urca mereu, se apropia parcă de cer.

— Nu mai e frumos, bombăni Liliana. Unde ne duci?

— Ai să vezi tu acum unde ajungem.

loma zâmbi în colţul lui. Pesemne că recunoscu e drumul sau ghicea ceva. Se cufundară într-o şosea care e încolăcea printre copaci deşi, brazi şi fagi de-a valma. Tufe mari de ferigă ţâşneau între ei. Pe marginea şoselei se plimbau vilegiaturişti cu tichii de lână, cu jachete de lână puse în spinare, cu mânecile înnodate în jurul gâtului.

— Suntem la Păltiniş! exclamă Liliana cu oarecare dezamăgire în glas.

— Şi-ţi pare rău?

— Nu… nici bine. E o localitate ca un fund de oală. Când te afli în mijlocul ei, nu mai vezi în nicio parte nimic. Şi e şi friguroasă.

— Dar drumul pe care am venit până aici a fost extra. ordinar, spuse încet Toma.

— Cel puţin ne duci la Şanta, să culegem zmeură?

— Frumoasa mea, ţinta vieţii noastre nu e aceeaşi. Intrăm chiar în centrul localităţii să bem o bere.

Liliana se îmbufnă iar.

— Când scoţi şi tu odată două fete la plimbare, trebuie să te gândeşti la ce le-ar place lor, nu ţie. Nu pot să sufăr berea. Seamănă a bragă.

— Îmi pare foarte rău că n-am băut niciodată bragă, ca să apreciez comparaţia.

Bufetul din staţia telefericului era închis. Închis şi cel din centru. Andrei înjura de toţi sfinţii, în schimb Liliana se înveselise grozav. Dida se ghemuise în colţul ei, acum se ruşina de băiatul de lângă ea. Părea atât de serios, sigup că ei nu spunea niciodată asemenea cuvinte. Şi avea aerul că şi el se sfieşte să le audă alături de ea, pentru că stătea aşa, întors puţin cu spatele către ea şi privea tăcut pe fereastră.

Andrei porni maşina la vale pe şoseaua largă, bine asfaltată, pe care se venea de obicei sus, la Păltiniş. Depăşiră vilele mari, casele de odihnă, coborau printre doi pereţi de pădure, coteau pe serpentine. Uneori peretele avea o spărtură şi prin ea se vedeau până departe, departe, jos, câmpii întinse, ogoare abia ghicite, un sat cu acoperişuri roşcate, şarpele Cibinului lăfăindu-se ondulat, oglindind cerul. Apoi, deodată, de-a dreapta şi de-a stânga pădurea pieri, aproape de şosea erau numai valuri ierboase care urcau şi coborau larg, şi iar urcau până la munţii cei care se înălţau unii în spatele celorlalţi, toţi acoperiţi de păduri dese, verzi, tufoase. Andrei opri la marginea şoselei, lângă un şipoţ.

— Am să spăl puţin maşina aici până când voi, sufletele poetice, veţi privi în depărtări.

— Te ajut şi eu! ţâşni Liliana în urma lui.

Toma deschise portiera, îi întinse Didei mâna să coboare. Dida se uită cu puţin regret în urma Lilianei şi a lui Andrei. Frumos era băiatul ăsta înalt, voinic, cu braţe puternice, cu picioare lungi, cu umeri largi. Ochii lui te sfredeleau şi te ardeau când se aşezau pe tine. Dida îl privi cum se depărtează, cum se întoarce iar la maşină, cum deschide portbagajul şi râde tare cu toţi dinţii lui mari şi albi, cu faţa arsă de soare. Ea coborî puţin, câţiva paşi pe iarbă, mai jos, de şosea, alături de Toma. Se aşezară amândoi pe o piatră mare, cenuşie, netedă. În stânga, în faţă, în dreapta lor – pajişti nesfârşite, ondulate. Colo şi dincolo, pe câte un taluz acoperit de iarbă o turmă de oi ca un pumn de flori albe aruncate pe spinarea taluzului. Şi câte o stână pe o înălţime, cu câteva căpiţe aurii în ocol, pentru vremea în care, înainte de a coborî în toamnă, oile n-or mai avea* iarbă. Soarele ridicat acum peste culmile munţilor ardea în plin. Cerul se întindea nesfârşit şi nepătat în albastrul lui intens, curat cum parcă Dida nu-l văzuse niciodată. Era cald, cald, iarba încremenise sub soare cu margaretele, garofiţele sălbatice, ţintaurele drepte în lumină, neclătinate de nicio adiere.

Toma se culcă pe spate cu braţele căpătâi, se uită îndelung la cer, apoi întoarse faţa spre Dida şi îi zâmbi. Zâmbetul lui parcă voia s-o întrebe dacă cerul, sau întinsele, prăvălitele văi, sau munţii de dincolo de ele îi păreau şi ei tot atât de frumoşi ca lui, dacă era tot atât de fericită ca el. Ochii lui cenuşii, cum îşi spusese Dida când îl văzuse în prima clipă, străluceau acum, străpunşi de soare, ca o apă şi argintie şi albăstruie în acelaşi timp. Îi zâmbi şi ea. Se cuvenea să fie politicoasă, să răspundă cu zâmbet la zâmbet, dar îi şi venea aşa, nestăpânit să zâmbească. Ar fi vrut să şi spună de ce e atât de fericită şi sexemea că nu va găsi cuvintele cele mai potrivite. Încercă totuşi:

— E foarte frumos când vezi munţii de jos, din Valea Prahovei să spunem, când încerci să-i măsori cu privirea. Şi atunci ai un sentiment de putere, se naşte în tine un elan, un zbor. Dar când eşti sus, ca noi acum, cu văile la

picioare, atunci în adevăr simţi că ţi se deschide pieptul şi cuprinzi lumea întreagă în el. Te simţi acvilă!

Toma o privi lung şi Dida se înroşi puternic şi-şi plecă ochii. Ce prostii spusese? De ce se uita aşa la ea? Nu putuse să-şi ţină gura? Acvilă! Ce nerozie!

— Şi eu sunt fericit când mă aflu sus, pe un pisc sau ca acum, pe o şa de munte. E un chin să fii născut aşa ca să măsori încet şi laborios pământul cu labele tale, în loc să zbori ca pasărea.

Şi după o clipă începu să râdă, parcă şi el stânjenit de ceea ce spusese.

— Noroc că s-a inventat avionul.

— Uite-l! i-l arătă Dida.

Cu zumzet de metal, cu aripile argintii deschise, străbătea întinsul cerului de la un capăt la altul, atât cât cuprindeau ochii lor, un avion care lăsa pe albastrul adânc o dâră albă, uşor străvezie, uşor creaţă. Îşi cunoştea atât de bine drumul, îl săgeta cu atâta siguranţă şi uşurinţă încât Dida dispreţui o clipă fericirea de adineauri care o lega de pământul plin de miresme fierbinţi, râvni să fie acolo, sus, în miezul cerului, să-l despice cu aripile de argint ale avionului.

— Unde s-o fi ducând?

— Unde ai vrea dumneata să te ducă? întrebă Toma.

— Peste mare, peste ocean, peste straturi de nori deşi şi să mă lase într-o insulă caldă, plină de mimoze.

— Şi de portocali în floare. Închide ochii şi închipuieşte-ţi că am ajuns acolo. Uite, eu ţi-am cules o ramură de mimoza. Îi simţi parfumul?

Cu ochii închişi Dida aspiră adânc. O floare îi atinsese faţa, dar nu, nu mirosea a mimoza. Deschise pleoapele. Toma îi mângâia obrazul cu o floare albă alcătuită din multe floricele mici, dese.

— Îmi pare rău! E numai codiţa-şoricelului, dar şi ea are mireasma ei. Când vom merge acolo, în insulă, va fi altceva. Deocamdată suntem aici şi e cumplit de frumos.

Toma se culcă iar pe spate şi privi cerul. Uite că şi cumintele ăsta ştia să se joace! Ea, Dida, se juca foarte des

în mintea ei, închipuindu-şi lucruri imposibile, extraordinare, dar nu se jucase niciodată cu altcineva. Nu îndrăznise şi poate că nici nu avusese cu cine. Liliana avea lucruri foarte reale şi senzaţionale de povestit, şi în camera pe care o împărţeau amândouă la cămin, şi în patul pe care îl împărţeau aici, la Sibiu. Ar fi dispreţuit „aiureala" asta, cum i-ar fi spus ea, sau ar fi recurs repede la Freud (de când îl citise, împrumutat de un coleg, nu vedea decât refulări şi complexe la toate celelalte fete), ar fi acuzat-o că bate câmpii pentru că nu-şi trăieşte viaţa din plin.

— Am văzut odată un crin care, cu cât îl ardea soarele mai mult, cu atât era mai alb, rosti încet Toma.

Ce voia să spună cu asta? Didei începu să-i bată inima. Vorbea oare despre ea? în adevăr, pielea ei era atât de albă încât soarele nu izbutea decât să i-o înroşească uneori, roşeaţă care trecea repede. Ea socotea albeaţa asta un cusur. Tot tineretul era vara atât de frumos ars de soare, numai ea rămânea lividă ca o ciupercă crescută în pivniţă, cum îi spusese odată Liliana. Băiatul ăsta o comparase cu un crin?

— Hei, şopârlelor! Aţi stat destul la soare! răsună din şosea, la capul lor, vocea batjocoritoare a lui Andrei. Sus! Pornim!

Se ridicară amândoi şi urcară în şosea. Liliana era udă din cap până în picioare. Frumoasa ei rochie de plajă, roşie, strânsă în talie şi largă la poale şiroia de apă.

— Uite ce mi-a făcut nebunul ăsta! se văită ea. Turna cu găleţica când pe maşină, când pe mine.

— Lasă că e cald şi te usuci tu. Dacă n-ai vrut să-mi: dai niciun ajutor! I-am dat buretele să şteargă geamurile şi m-a spălat cu el pe obraz.

— Mă rog, maşina ta o umplu acum de apă.

— N-ar fi bine să mai stăm puţin locului, să aşteptăm să se usuce domnişoara la soare? întrebă grav Toma.

— Se usucă ea la Curmătură, unde am să beau eu o bere. Toată lumea sus! tună Andrei.

Se urcară. Serpentina făcea bucle largi coborând la

vale, uneori o perdea de copaci îi împiedica să vadă înălţimile sau adâncimile, şesurile îndepărtate, o altă şosea lucioasă, oţelie pe care maşini mici, roşii, albe, albastre alergau de la Sibiu către Sebeş sau de la Sebeş spre Sibiu, apoi perdeaua se rupea iar şi-ţi dădeai seama că eşti mai jos, mai aproape de sate. La un moment-dat drumul se despică în faţa lor. O parte cobora mereu la stânga, alta ocolea o – cabană şi o pornea la dreapta, în poala unei văi cuprinse între înălţimi paralele, străbătută de un şuvoi. Andrei ocoli cabana, se opri în faţa ei. Pe o terasă scundă câteva mese, câteva umbrele de soare.

— Poftiţi, vă rog!

De data asta Andrei le deschise toate portierele, făcându-le plecăciuni adânci. Liliana coborî princiar. Din fusta lipită de ea se mai scurgea încă puţină apă.

— Te iau de braţ ca să te compromit! îi spuse ea lui Andrei. Să creadă lumea că m-ai pescuit cine ştie de unde.

— Cum se cheamă, Toma, râul ăla care curge prin Infern? Hades?

— Nu, Hades e însuşi Infernul. Râul e Acheron.

— Eh, ca să se ştie, din el am pescuit-o pe Liliana. Ce beţi voi, zeiţele mele? Cafea? Sirop? Apă minerală?

— Cafea, hotărî Liliana.

— Tu, Toma? Sper că bere.

— Da, o bere.

— Mie mi-e şi foame, nu se sfii să spună Liliana. Dida simţi iar că se îmbujorează de ruşine. Cum se poate să spin aşa ceva când eşti cu doi bărbaţi? înseamnă că-i sileşti să te trateze cu mai mult decât au propus ei.

— Lasă foamea pentru mai târziu. Azi toată lumea se supune planurilor mele. Ce e? Miroase a mititei? Eu nu simt nimic, ţi se pare.

Liliana îşi bău încruntată cafeaua, fumă trei ţigări una după alta şi nu scoase un cuvânt. Andrei era uneori prea grosolan. Toma se uita în lungul Văii Steajei, la dreapta lor, ca şi cum n-ar fi auzit nimic, ca şi cum n-ar fi fost acolo. Ca să-şi găsească de lucru între atâţia oameni ori supăraţi, ori tăcuţi, Andrei ridică pletele lungi, foarte

bălaie ale Didei cu o mână, le privi în lumina soarelui, le lăsă să cadă şi rosti:

— Ca un giulgiu de fecioară.

Dida se înfioră. Asta nu era un compliment, era o comparaţie sinistră, lugubră. Nu aştepta niciun compliment de la Andrei, ce avea cu ea?

— Crezi că ai avut haz? îl întrebă Liliana acru pe Andrei.

El ridică din umeri. Scu>este şi el o vorbă, acolo. Toma căută privirea Didei, ochii lui parcă voiau să spună: „Nu, nu-i adevărat!” Erau iar albaştri, argintii, toată lumina soarelui pătrundea în ei.

— Sper că acum ne duci acasă şi pe cele cu giulgiu, şi pe cele fără giulgiu! mârâi Liliana.

— Nici gând! Vă duc pe Steaja în sus.

Toma se apropie de Andrei, îi şopti grav:

— E aproape ora mesei, cred că fetelor le e foame, aşa că ori le duci acasă, ori le tratăm aici cu ceva.

— Şi tu eşti un suflet necredincios? Ah, sigur, Toma necredinciosul, îţi respecţi faima. Urmaţi-mă cu ochii închişi, ştiţi bine că eu nu, vorbesc baliverne. În maşină, vă rog!

Se urcară, n-aveau încotro. Andrei o apucă pe drumul din dreapta care urca uşor, lin, de-a lungul Steajei celei coborâte din înălţimi între două şiraguri de munţi scunzi, jucăuşi, văluriţi, cu vegetaţie bogată. Pe malul apei, jos, trăsese câte o maşină, se întinsese un cort colorat, se deschiseseră pe picioarele lor scunde mese şi fotolii de călătorie. Tineri bărboşi sau pletoşi se jucau cu mingea, femei în costume de baie beau cafele la umbră, cufundate în fotolii, ţânci zgomotoşi se bălăceau în câte un ochi de apă.

— Ei, nu ne scăldăm şi noi? Gel puţin atât!

— Atât şi mai mult, dar nu aici, unde e îmbulzeală. Mai sus, în munte, să fim mai la largul nostru.

Dida şi Toma tăceau. Li se părea că e frumos aici, că va fi şi mai sus, li se părea amândurora, dar nu ştiau că sunt de aceeaşi părere, că şi acum sunt la fel de fericiţi

cum fuseseră sus, pe culmi. Toma se temea că gluma lui Andrei cu „giulgiul de fecioară” o fi rănit-o cumva pe Dida. Trebuia neapărat, dar neapărat să vindece acum, numaidecât rana. Părul argintiu al fetei de lângă el semăna mai curând cu o rază de lună, cu o coadă de cometă. Aşa ceva nu-i putea spune, asemenea comparaţii erau poezie proastă, şi vai! cât adevăr cuprindeau în ele! Adineauri o asemuise – cu un crin, „nu-i plăcuseră cuvintele pe care le rostise şi probabil că nu-i plăcuseră nici ei. Era atât de delicată! Ce brută e Andrei. Un giulgiu de fecioară! Cum îi ieşise aşa ceva din gură?

Andrei trase maşina afară din şosea, lângă apă. Coborî, se întinse cât era de lung spre soare, îşi zvârli cămaşa şi şorţul în iarbă, rămase în costum de baie şi începu să trebăluie în portbagaj. Ceilalţi se ascunseseră după tufe, îşi îmbrăcară şi ei costumele.

— Nu, nu, nu! Nu merge aşa! Domnişoarelor şi domnule, întâi adunaţi vreascuri, ramuri uscate, ce găsiţi.

— De ce facem foc? întrebă uimită Liliana.

— Ca să te frigem pe tine.

— Fii serios. Noi n-am adus nimic pentru grătar… nici nu ne-a trecut prin cap… Puteai să ne spui o vorbă şi căutam, aduceam.

Liliana îşi scutura buclele dese, castanii, peste umerii largi, pârliţi, rotunzi. Îi era puţiji ruşine, dar vina era a lui Andrei. Nici nu-i pomenise de masă în aer liber, de grătar sau frigare. Sigur, ele, fetele ar fi trebuit să ia cu ele măcar o gustare. Dida se pierdu de tot. Cum nu le venise în minte să facă măcar câteva sandvişuri?

Andrei scoase din portbagaj rând pe rând un grătar mare, un pui într-o pungă străvezie, o bucată de carne învelită în frunze de captalan, o pâine rotundă, aurie. Toma alergă şi el. la rucsacul lui din maşină şi scoase din el o şuviţă de slană şi o pungă cu roşii şi castraveţi. Liliana le cântări pe toate din ochi şi pe loc îi trecu ruşinea:

— Bravo, băieţi! Vă felicit! Vă promit că am să mănânc de am să sting tot ce-au adus doi tipi atât de inteligenţi.

Dida rămase tot stingherită. Nu înţelesese bine ce are de făcut.

— Hai cu mine, spuse Toma. Hai să aducem lemne pentru foc.

— Foarte bine, duceţi-vă voi după lemne, eu stau puţin la soare. În vara asta nu m-am bronzat destul.

Toma şi Dida urcară la deal, în pădure. Pentru că erau singuri, pentru că n-aveau pe ei decât costumele de baie, pentru că nu mai adunase niciodată vreascuri din pădure, Dida nu se simţea la largul ei alături de Toma. Trecură printre copaci, trecură printr-un desiş în care Toma dădea la o parte crengile din faţa ei ca să nu-i zgârie braţele şi obrazul, ajunseră într-o poiană largă, cu iarbă înaltă, mai suiră puţin la deal! Pârâul se zărea jos sărind ca o capră de argint viu peste pietre. Andrei şi Liliana, cu o pătură în mâini, căutau pesemne un loc bun, plat, pe care să se poată sta la masă. Păreau, văzuţi de sus, două animale tinere, frumoase, zdravene. Dida îşi aduse aminte încă o dată de „giulgiul ei de fecioară” şi-şi strânse pletele cu o mână în jurul grumazului, să nu le poarte în urma ei, prea lungi, prea lipsite de culoare. Toma îi înţelese parcă mişcarea, gândul. Îi cuprinse mâna cu care îşi strângea părul, o trase spre buzele lui, o. sărută uşor şi dădu drumul şuvoiului mătăsos, argintiu, îl prefiră printre degete. Apoi, stingherit parcă de gestul lui poate prea intim, poate prea curajos, se îndreptă grăbit Spre o cracă mare frântă de mult, uscată, şi o rupse bucăţi.

— Caută şi dumneata, uite colo, sub stejar e altă ramură uscată. Lasă că o tai eu, am un briceag la mine.

— Ca orice transilvănean! glumi Dida.

— Era să aluneci. Să coborâm în vale, peste tot sunt doar şi uscături.

— Atunci de ce am urcat atât?

— Nu ştiu! rosti cu multă sinceritate Toma privind-o în ochi.

Dida izbucni în râs. Râse şi Toma, şi hohotul ăsta îngemănat îi descătuşă pe amândoi din sfiala care îi cuprindea mereu, la fiecare cuvânt, la fiecare mişcare. Îşi

umplură braţele cu ramuri uscate pe măsură ce coborau spre râu. Acum se ajutau unul pe altul, se grăbeau, se aşteptau când clina se pripea către râu, îşi întindeau o mână dacă era vorba de sărit un fir de apă.

— Aşa da! Eu n-am înţelegere decât pentru oamenii activi, dinamici, strigă Andrei. Poftiţi, uitaţi-vă la ea, se perpeleşte la soare ca o şopârlă. Doarme, sforăie stăpâna inimii mele. Lenea întruchipată!

— De ce minţi? Nu te-am ajutat să aşterni pătura?

Liliana îşi ridică încet pleoapele grele de mult suliman albastru, le aruncă o privire dispreţuitoare şi se întoarse pe o rână. Toma stivui uscăturile aduse, potrivi sub ele doi pumni de frunze veştede, le dădu foc. Limbi roşcate pâlpâiră uşor sub crengi, apoi le îmbrăţişară, se ridicară deasupra lor. Andrei trânti în mijlocul flăcărilor doi buşteni rotofei.

— Trebuie să aşteptăm să se facă jarul.

— Să sărez eu puiul, să-l ung cu puţină slănină? întrebă Dida.

— Astea sunt treburile mele de bucătar-şef.

— Şi eu ce să fac? stărui Dida.

— Să te scalzi, dacă vrei, ridică Andrei din umeri.

— Nu e o idee rea. Vino!

Toma îi întinse mâna. Porniră încet în susul râului. Soarele, urcat în miezul cerului, umplea valea cu aur. Fiecare frunză ţinea în palma ei paiete, şi erau frunze multe, mii, pretutindeni. Toma se opri brusc şi-i arătă cu capul ceva Didei. Pe o piatră mare, lângă apă, o păsărică delicată, mică, îşi mişca în sus şi-n jos, fără oprire, codiţa lungă. Apoi se înălţă şi o porni săgeată spre pădure vânturindu-şi mereu codiţa.

— O codobatură, şopti Toma. Privirea lui lunecă mai departe, alese: – Acolo!

O cascadă străvezie se revărsa peste un prag de piatră într-un soi de cadă adâncă şi limpede. Dida coborî malul, încercă recele apei cu piciorul, se înfiora o clipă şi se cufundă repede întreagă. Marea bucurie a trupului omenesc pe care îl îmbrăţişează aproape gol focul soarelui

şi răcoarea vie a apei o făcu să râdă cu hohote.

„Râsul ei seamănă cu clipocitul apei, se gândi Toma. Trupul ei suplu şi alb pare sub apă un şuvoi mai dens din aceeaşi apă. E aproape străveziu de alb ce e, e aproape lichid, atât îmi pare de mlădiu. Şi ochii ei sunt aproape albaştri, aproape verzi".

„Nu e croit din mult, din piatră ca Andrei, se gândea Dida privindu-l pe mal, se mişcă uşor şi parcă ar fi... parcă ar fi o frază metodică scoasă de un flaut. Cred că spun o prostie. Dar chiar aşa e, e armonios, e ca o frază muzicală din cap până în picioare. Şi nu e tuciuriu, nu e negru, aşa cum le place unora să fie arşi de soare. E de culoarea chihlimbarului. Intră în apă, se apropie de mine. Nu. Se culcă şi el sub şuvoiul care cade rece şi înspumat peste noi, dar la o mică depărtare de mine. Mă priveşte, îmi zâmbeşte, îşi dă capul pe spate, zâmbeşte soarelui şi ochii lui sunt ca nişte vitralii prin care străbate lumina. E o clipă căreia ai vrea să-i spui, ca Faust: „Opreşte-te!" Dacă s-ar putea muri acum. Nu, ce prostie, dacă s-ar putea trăi mereu în acum. Nu ştiu de ce mi-e atât de bine. Pesemne că din pricina plimbării ăsteia atât de frumoase, atât de frumoase".

„Apa o clatină şi o face să şerpuie ca o liană. Şi parul ei şerpuie pe lângă ea, şi şuvoiul o cuprinde întreagă într-o haină de cristal lichid. Parcă ar fi duhul pârâului materiali zat. Aşa arătau nereidele".

„Apa se sparge în căderea ei de umerii lui de chihlimbar... Soarele dă o pâlpâire de aur părului lui, care mi-a părut castaniu, care mi-a părut tern".

— Uită-te la prietenii noştri colo, în apă, spuse Andrei răscolind jarul şi potrivind grătarul. Îi vezi? Parcă ar fi două macaroane fierte.

— Biata Dida seamănă a macaroană. Toma ăsta al tău nu e chiar aşa de rău, dar nici prea bine. Niciodată nu mi-au plăcut băieţii serioşi ca ţârcovnicii la înmormântare. Aoleo, i-ai zis-o Didei cu linţoliul ăla de fecioară!

— Crezi că s-a supărat? N-o fi atât de proastă.

— Eu m-aş fi supărat dacă ai fi spus că pletele mele

seamănă cu praporul negru care se atârnă pe porţi în aceleaşi împrejurări vesele.

— Las-o încurcată. Uite că acum se scaldă şi a uitat. Râde cum n-am văzut-o niciodată râzând. Te pomeneşti că Toma are haz, şi eu n-am băgat de seamă până azi. Vino să tai pâine, să speli roşiile şi castraveţii. Hai!

— Of, Doamne. Mă supui la muncă grea!

Mâncau toţi patru, la umbra unui fag mare. Niciodată friptura nu fusese mai bună, roşiile mai zemoase, piinea atât de plină de gust. Asemenea pâine nu mâncase vreodată niciunul dintre ei. Dar slana prăjită, dar castraveţii! O masă de zile mari. Păcat că n-o puteau încheia cu o cafea! Ba da, o puteau şi pe asta „pentru că Andrei avea în maşină şi un termos cu cafea. O puteau încheia şi cu fructe, Toma zărise adineauri, când se dusese după uscături, o tufă de zmeură coaptă, dar nu-i spusese nimic Didei, pentru că aveau braţele pline de vreascuri, de beldii pe care trebuiau să le aducă repede jos. Îşi pusese în cap însă să culeagă zmeura mai târziu. Dintr-un salt fu în picioare, din câţiva paşi mari sui printre copaci şi nu-l mai văzură.

Când Toma cobora cu pumnii plini de zmeură, un zgomot se auzi sus, dincolo de coama dealurilor, ca şi cum nişte camioane grele şi-ar fi deşertat cuprinsul undeva, prin cer.

— Ce se aude? tresări Liliana. Îşi culcase capul pe un braţ de fân în poala lui Andrei şi încerca să doarmă.

— Cred că tună, cu voia dumneavoastră.

— Tună? în cerul ăsta atât de senin?

— E primul semnal. Are să se înnoreze el acum.

Pe coama dealului din faţa lor înainta, vânăt, un bot de animal uriaş, necunoscut. Apoi botul se prefăcu în trup, trupul se înmulţi pe neaşteptate, se făcu turmă de animale vinete-negre care traversau şuvoiul albastru de cer dintre dealuri sau rămâneau în mijlocul lui, mugind, bubuind. Valea se făcuse neagră şi ea, căuş de întuneric. Câte un fir subţire de aur verzui alerga în zigzag peste cerul greu şi bubuitul îi urma după un timp, făcând să răsune valea. O

pală de vânt scutură copacii peste capetele lor, răsfiră cu zgomot de mătăsuri rupte frunzişul, plecă ramurile mari.

Dida începu să strângă repede cele câteva funduri de lemn pe care le scosese Andrei din portbagaj, pătura pe care stătuseră.

— Ce facem acum? întrebă înspăimântată Liliana. Plecăm?

— De ce să plecăm? Aşteptăm să treacă ploaia. Va trece aşa cum a venit, deodată.

— Dar mi-e frig!

— Intră în maşină.

— Maşina nu atrage trăsnetele?

— Încă n-am auzit aşa ceva.

Liliana se repezi în maşină. Dida o urmă, îi dete una din jachetele pe care le luase de acasă, se îmbracă şi ea cu cealaltă. Băieţii se suiră şi ei la locurile lor.

— Atenţiune! începe spectacolul!

Începuse ploaia. Cădeau stropi mari care se striveau pe pământ împroşcând, stropi mari şi groşi de apă. Din când în când, în praful drumului, parcă se vărsa o căniţă întreagă de apă. Apoi stropii se făcură mai mici, ploaia deveni o cortină deasă care abia te lăsa să vezi brazii acum aproape negri de pe mal, fagii clătinaţi de vânt, râul care îşi schimbase culoarea. Nu mai era alb, străveziu, era gălbui, amestecat cu noroi, bolborosea ceva urât într-o limbă necunoscută. Zeci de pârâiaşe mici, cafenii, brăzdau şoseaua.

Liliana se ghemui sub umărul lui Andrei. El o cuprinse cu un braţ.

— Ţie ţi-e frig sau frică?

— Amândouă, bolborosi ea clănţănind.

— Vă e frig? întrebă încet Toma pe Dida.

— Nu, nu! răspunse ea repede.

Îi era foarte frig, dar i se făcuse deodată teamă că Toma ar fi putut-o îmbrăţişa ca Andrei pe Liliana. Ar fi fost cumplit! Dorea acest lucru din străfundul inimii şi se temea dee! ca de o grozăvie, ca de o prea mare bucurie poate sau de o spaimă nemaiîncercată. Nu, n-ar fi vrut s-o

îmbrăţişeze Andrei, nici nu-i trecea prin cap. Toma era însă eu, totul altceva…

Toma îşi scoase din rucsac o jachetă de lână, o îmbrăcă pe mâneci, scoase şi un fular lat şi înveli cu el, pe tăcute, genunchii albi ai Didei. Apoi se rezemă iar de spătar şi privi fascinat ploaia. Acum ochii lui sunt de culoarea ploii, se gândi Dida, sunt iar plumburii, dar vezi, sunt foarte frumoşi şi aşa.

O maşină veni repede din susul şoselei, stropinda-i cu valuri de apă murdară din bălţile drumului.

— Dobitocul! Abia adineauri am spălat maşina. Alerga ca un iepure fugărit de o vulpe.

— Poate e mai prudent ce face el, iese din pădure. Nu e mai bine? gemu Liliana.

— Mărită-te cu el, dacă eşti aşa de fricoasă. Vă potriviţi.

— Nu m-a cerut încă! Liliana se ghemui iar, oftând, sub umărul lui Andrei.

— Parcă se mai răreşte ploaia.

— Parcă se mai răresc şi norii.

Acolo unde se adunaseră la început turmele vinete pe cer se făcu o spărtură în buluceala de nori şi se ivi o bucăţica albăstruie de cer. Apoi începu un soi de goană în înalturi, de parcă se alunga nor pe nor, de parcă îi mâna din spate ceva mai înspăimântător decât ei. Poteca de pe partea de sus, deasupra văii prelungi, se curăţă brusc, sclipi, străluci, bătută de soarele care începuse uşor să coboare spre asfinţit. Crengile încărcate de apă se ridicau uşor, scuturate de un vânt care de data asta se juca, nu bătea.

— Să se usuce puţin şoseaua, să se scurgă pârâiaşele astea care vin din sus, şi plecăm şi noi. La munte, adică drumurile povârnite se usucă repede. Ia deschideţi şi voi în fund un geam să vedeţi, să simţiţi mirosul proaspăt de afară. Bate soarele şi usucă iarba.

Toma coborî geamul. Aerul spălat cu apă multă era uşor, curat, răcoros.

— Miroase a pelin! murmură Dida. Miroase a toate

buruienile parcă acum încolţite.

— Miroase a mâl! bodogăni Liliana. Eu nu simt niciun parfum.

— Iubito, n-a plouat cu Chanel! Altă dată am să iau eu măsuri în privinţa asta. Iartă-mă că nu m-am gândit din timp. Ia uitaţi-vă puţin către cer, se pregăteşte un amurg nemaipomenit. Hai să vă duc să-l vedeţi mai bine de undeva.

— Iar ne mai duci undeva?

— Iar. Azi e ziua în care eu conduc echipajul şi vreau neapărat să deştept sensibilitatea dumitale care trebuie să existe neapărat, dar doarme, frumoasa mea.

— Iar eşti obraznic!

— Dar plin de intenţii bune.

Andrei porni la vale. Lumina aurie a după-amiezii târzii poleia valea. Şuvoiul Steajei. era încă gălbui, tulbure. Cei care se ascunseseră în corturile lor colorate ieşeau iar ca furnicile la soare, îşi întindeau iar şezlongurile şi-şi deschideau fotoliile. Copiii băteau mingea în iarba udă, femeile puneau la uscat, între corturi, rochiile cu care le surprinsese ploaia.

Trecură valvârtej prin faţa micii terase cu umbrele colorate de la Curmătură. O apucară pe drumul asfaltat, cuprins între văi mai largi, care ducea spre Răşinari. Un pâlc de bivoliţe se scaldă cu voluptate într-o mocirlă largă de pe marginea şoselei, îmbogăţita de ploaia care stătuse.

— Are să vă facă rău baia la ora asta, doamnelor! strigă Andrei scoţând capul pe fereastră.

— Nu mai alerga aşa, ca o furtună! îl dojeni Liliana.

— Pierdem amurgul!

Şi Dida ar fi vrut ca Andrei să meargă mai încet. Nu pentru că ar fi pierdut priveliştea amurgului, nici nu ştia unde ar fi trebuit să-l vadă, dar pentru că dacă amurgea se apropia noaptea, se apropia Sibiul, se apropia despărţirea. Despărţirea de băiatul ăsta necunoscut până azi şi acum atât de preţios, de necesar, de aproape de inima ei, atât de aproape de inima ei încât, când avea să plece, avea să ia şi o bucată din ea. Când se petrecuse asta? Azi-dimineaţă era

un străin prea grav, acum era numai farmec el întreg şi stăpân fără să ştie pe gândurile ei, pe ceea ce i se păruse până acum libertatea ei, stăpân pe bucuria şi tristeţea ei. Când începuse asta? în pădurea de pe Râul Mare? Sau când stătuseră mai jos de Păltiniş, pe malul cel înalt, privind prăpăstii şi culmi întinse la nesfârşit? Poate mai târziu când se culeseseră uscături pe malul Steajei. Sau când se cufundaseră în apă? Nu, atunci când se cufundaseră în apă, vraja era de mult stăpână pe inima ei, asta ştia bine, când se cufundaseră sub cascada mică ştia bine că ea nu mai e ea însăşi, că făptura fluidă şi aurie de lângă ea, din apă, era foarte, foarte însemnată pentru ea. Că dacă închidea pleoapele sau întorcea capul spre ea să-i zâmbească, astea erau evenimente de răscruce din viaţa ei. Î) ar el, el oare o deosebise de celelalte vieţuitoare prin ceva? Era numai foarte politicos? Sus, în pădure, îi sărutase repede mâna şi-i răsfirase o secundă părul. Când o privea, apele ochilor lui se schimbau. Adineauri, când îi înfăşurase genunchii în fularul lui, parcă un val de căldură pornise din mâinile lui spre trupul ei pe care nu-l atinsese. Era o părere sau adevăr?

Acum treceau pe uliţele din Răşinari, printre casele lui puţin înghesuite pe drumurile puţin povârnite.

„Cum am să fac ca s-o mai văd? se întreba Toma. Rămân în Sibiu, nu mă mai duc la Izvoarele Cibinului. Asta nu e destul. Nu-i pot cere ei s-o întâlnesc undeva, în oraş, la ştrand, în Dumbravă. Ei nu i-o pot cere. E altfel decât celelalte fete. S-ar speria. Sau ar fi jignită. Lui Andrei nu-i pot mărturisi că vreau, că trebuie s-o mai văd. Andrei ar înţelege cu măsura lui de înţelegere. O măsură grosolană. Şi totuşi, uite, Andrei ne-a dus azi să vedem locuri nemaipomenit de frumoase. Nu e gol de sensibilitate, dar o acoperă cu glume proaste. Poate din pudoare. Nu m-aş fi gândit niciodată că Andrei e pudic. Dar nu-i pot spune lui nimic, chiar dacă în adâncul lui e sensibil. Şi uite, ieşim din Răşinari, mergem printre câmpii cosite, paralel cu tramvaiul cel mic, intrăm între pinii de la capătul Dumbrăvii. Nu ştiu unde vom mai prinde amurgul frumos

de care vorbea Andrei. Soarele coboară palid spre capătul câmpiei în spatele nostru, pe un cer opalin. Pe aici n-a plouai deloc, se vede bine”.

Andrei o apucă brusc spre dreapta. A părăsit drumul spre Sibiu şi acum vrea să meargă la Cisnădioara sau ce-i mai trece prin cap? După o bucată de pădure, în dreapta şi-n stânga se întind câmpii nesfârşite. În stânga, foarte departe, se ridică de un albastru inconsistent culmile Făgăraşilor. În dreapta, parcă mai aproape, lanţuri de munţi unele în spatele celorlalte, într-o mişcare încremenită, primele vinete, puternice, trupeşe, în urma lor altele mai nesigure, în fundul zării ultimele fumurii, uşoare, desenate vag pe cerul vag şi el, nehotărât între culoarea safirului şi aurul pălit pe care îl mai aruncă încă soarele care a coborât.

— Phi! L-am pierdut! Ne-a scăpat! S-a dus dincolo de munţi! se înfurie Andrei. Hai să ne dăm jos puţin.

Liliana nu mai are chef să coboare. Deschide portiera din dreptul ei, se răstoarnă pe speteaza canapelei şi fumează. Toma îi întinde mâna Didei, ea îl urmează. Andrei se pierde pe câmp, între căpiţe care miros puternic, bine, culege dintr-un prun o mână de prune verzi, le roade şi aruncă sâmburii departe de el, de parcă s-ar lua la întrecere cu cineva.

Dida şi Toma fac câţiva paşi până la pârâul care vine de undeva, din dreapta, murmură printre maluri ierboase, se strecoară pe sub podul care-i leagă malurile şi se duce spre stânga clipocind printre pietre.

Câmpia începe să se umple de întuneric. Cu cât se apropie de poala munţilor din dreapta, cu, atât e mai misterioasă, mai ciudată. Între colţii munţilor din fund se sfâşie eşarfe lungi violete şi rubinii. Râul trimite răcoare, căpiţele, parfum. Dida se reazemă de balustrada micului pod. Priveşte cerul. Sus, peste creştetele lor e încă palid, încă palid luminos. Din adâncul lui răsare brusc o stea care pâlpâie de parcă ar încerca să se aprindă bine, statornic. Toma se reazemă şi el de balustrada podului, aproape de ea. Farmecul serii e copleşitor, dar pe amândoi îi tulbură

şi-i munceşte acelaşi gând: au să se mai vadă vreodată? Despărţirea care îi ameninţă acum, curând, e dureroasă.

— Şi zorii zilei trebuie să fie frumoşi aici, pe podul ăsta, lângă apa asta Schewiss cred că o cheamă. Nu-i ştiu numele în româneşte. Nici măcar nu sunt sigur că e Schewissul.

— Da, şi în zori trebuie să fie frumos, răspunde încet Dida.

— Mâine dimineaţă are să fie foarte frumos, rosteşte plin de convingere Toma. Vrei să venim să vedem?

A aruncat cuvântul cel cutezător. Aşteaptă cu inima bătând, cu faţa neclintită, cu ochii aţintiţi în gol, răspunsul.

— Cu ce se poate veni din Sibiu până aici?

— Cu autobuzul care duce la Cisnădie. Eu am să vin pe jos. La şase am să fiu aici.

— Şi eu am să fiu la şase aici, îngână Dida. Nu îndrăzneşte să-l privească pe Toma. O mare fericire o inundă. Va să zică nu se curmă nimic în seara asta. Noaptea e doar o punte spre un mâine plin de bucurie, de o bucurie cum n-a mai fost alta niciodată.

Târziu, în odaia lor, fetele stau căţărate pe prichiciul ferestrei şi privesc luna care a răsărit rotundă, aurie. Liliana îşi explică procesele sufleteşti foarte complicate, cu multe amănunte.

— Sunt convinsă că mă iubeşte, dar e prea voluntar. Mie îmi plac bărbaţii care mi se supun. Nu bărbaţii slabi, să fie clar, bărbaţii tari care mi se supun. Sandu de pildă e mai puţin frumos decât Andrei, seamănă puţin a gorilă, dar ce voluptate să-l vezi că-şi pierde personalitatea în faţa ta! Şi totdeauna când…

Dida nu mai aude mai departe. Vede mereu doi ochi când cenuşii cu ape albastre, când albaştri ca nişte vitralii prin care trece soarele. I se năzare un glas cald. Simte o apropiere, nu o atingere, numai o apropiere care trimite spre ea valuri sau raze sau ceva asemănător luminii lunii, luminii ăşteia emoţionante, tulburătoare, sau luminii soarelui care te pătrunde şi te încălzeşte şi te preface din materie opacă un corp fluid, uşor, transparent. Oh, sigur ca

în seara asta ea e cu totul alta decât ieri. Ieri avea pondere, era făcută din lut, azi sau mai bine zis acum, noaptea* e uşoară, uşoară şi ar numi senzaţia asta de lipsă de lest, chiar de volum, ar numi-o fericire. Şi aşteptarea unei fericiri foarte apropiate, mâine, chiar mâine.

— Mă înţelegi? întreabă Liliana şi căscă lung.

— Sigur!”

Îi e ruşine, dar n-a înţeles, pentru că n-a ascultai nimic.

— Mâine vreau să dorm târziu, m-a obosit ziua de azi. Dacă te trezeşti devreme să nu mă trezeşti” şi pe mine.

— Nu, fii liniştită. Dacă n-ai să mă găseşti când te trezeşti, să ştii că am plecat la plimbare.

— Treaba ta. Noapte bună.

Liliana se culcă şi-şi acoperă ochii cu pletele ei dese, ondulate, castanii, ca să n-o supere lumina lunii. Dida rămâne pe marginea ferestrei. Noaptea e albă. Umbra liliacului, a trandafirilor se desenează în cărbune pe pietrişul scurtelor alei. Ce se va întâmpla mâine? îl va vedea din nou, ce lucru extraordinar! Ieri nu-l cunoştea încă şi azi parcă n-ar fi existat viaţă înainte de a-l întâlni. Şi nici mai departe n-are să mai fie viaţă, dacă mâine are să-şi ia rămas bun de la ea. Dar înainte de asta are să-l vadă. O clipă nu mai ştie cum e şi de ce a ocupat deodată un spaţiu atât de mare în pieptul ei de parcă nici respiraţia nu mai are loc, apoi şi-l aduce aminte: năltuţ, croit armonios ca o frază muzicală, el întreg de culoarea chihlimbarului, cu ochii asemănători vitraliilor albastre-cenuşii.

Un câine latră undeva, într-o grădină vecină, apoi noaptea se încheagă la loc fără fisuri. E ora unu, e două. Până în zori nu mai. e mult. La cinci va pleca de acasă, să prindă primul autobuz. A pătruns-o răcoarea. Somnul nu – ine, nu vine. Nu ştie dacă ceasurile astea sunt de luciditate sau de halucinaţie.

Dida roagă şoferul autobuzului care duce la Cisnădie să oprească acolo, în câmp, lângă podul mic de peste râul care poate că se cheamă Schewiss. Sare din autobuz. De

lângă balustrada podului se desprinde o siluetă năltuţă, suplă, care se apropie repede de ea.

— Ai venit!

— Şi dumneata!

— Eu de mult.

E aşa cum l-a văzut toată noaptea cu ochii deschişi. Nu, e mai frumos, mai uimitor. Îşi trece uşor braţul pe sub al ei şi o întoarce cu faţa spre munţii Făgăraşului. Soarele e deasupra culmilor lor, foarte rotund, de aur roşcat, aşa cum e uneori în amurg. Nu aruncă raze, nu poleieşte încă bolta, arde numai în cercul lui bine delimitat.

— Am întârziat, şopteşte Dida. A răsărit înainte de venirea noastră.

— Nu, pentru mine a răsărit în clipa ăsta.

Prin mâna lui subţire care i-a cuprins braţul o putere fierbinte năvăleşte în ea. I se pare că abia acum e ea însăşi, e întreagă. Până acum a fost jumătate de om, a fost umbră de om. Acum e o făptură întreagă. Sau poate că e numai o parte din acest Toma, care acum i s-a integrat. Ieri câteva izvoare subţirele alergau către pârâul cel mare, se topeau în el şi făceau una. Poate că aşa ceva se întâmplă acum şi cu ea.

— Ştii, Dida, spune limpede şi grav Toma, nu e deloc un joc, o glumă, o năzărire. Astă-noapte, privind luna, mi-am dat seama că e ceva serios, profund, că e un sentiment care ar putea să-mi năruie tinereţea, s-o rănească şi s-o năruie, sau dimpotrivă s-o ţină pe ioc, ardentă şi pură încă mulţi, foarte mulţi ani.

— Şi eu astă-noapte, privind luna, mi-am dat seama că nu e o năzărire. E ceva foarte serios, Toma. În faţa lor câmpia se întindea până departe. Izma încălzită de soare începuse să miroasă tare. Frunzele de un verde crud ale unui ogor de varză străluceau, pline încă de rouă. O lăcustă sări pe sandala Didei şi de acolo ţâşni repede în iarbă. Toma se aplecă, smulse o tulpină de păpădie a cărei floare se prefăcuse în puf, o suflă în părul Didei care avea aproape aceeaşi culoare argintie şi râse încet, ca de o ispravă curajoasă.

— Mergem în pădure? Hai să căutăm ciuperci. E o bucată de drum de aici până în pădure. Poţi să mergi atâta pe jos?

— Mergem până la capătul lumii, Toma.

Soarele începuse să aurească cerul şi să încălzească pământul. CONCERT PENTRU PIAN ŞI ORCHESTRĂ

Era de nesuportat. Căldura şi micul freamăt al sălii, lumina de sărbătoare, atmosfera încărcată de aşteptare, presimţirea că acum, peste câteva clipe, avea să se petreacă admirabilul fenomen al muzicii, cele câteva acorduri răzleţe pe care le încerca încet când un instrument, când altul, tot ce pregătea sărbătoarea era de neîndurat pentru el. Nu mai intrase în sale de concerte Orfeu de doi ani încheiaţi, nu mai ascultase orchestra filarmonică Virtuoşii. Nu mai intrase nici în altă sală de concerte. Nu mai putuse. Azi însă se înfrânsese. Văzuse afişul care anunţa debutul tânărului pianist Mihai Amnaru, despre care auzise că are un excepţional talent. Cumpărase un bilet ca oricare alt spectator, casieriţa era nouă, o fată tânără care nu-l cunoştea, care îl cruţase de acel „Vai, maestre! Vă cumpăraţi un loc? Spuneţi-mi dacă vreţi să staţi în stal sau în lojă. Doar dumneavoastră n-o să cumpăraţi…” Mai departe sau mai aproape de el stătea câte o cunoştinţă, un muzicant, un critic, un prieten de odinioară. Se salutau, îşi zâmbeau. Nu se simţea la largul lui. I se părea că citeşte o uimire, o întrebare în ochii lor: „Cum? Tu, aici? Unde ai dispărut de atâta timp? Credeam că ai murit!” Eh, aici exagera, nu-l puteau crede mort de vreme ce nu văzuseră măcar o notiţă undeva care să-i anunţe moartea.

În sală se făcu deodată tăcere, apoi izbucni un ropot de aplauze: intrase în scenă dirijorul Caracoleanu, drept şi plin de demnitate în fracul lui bine croit, şi tânărul Mihai Amnaru. Era un băiat firav, blond, năltuţ. Se aşează la pian. Caracoleanu, cu spatele la public întinse braţele lui lungi, îşi privi o clipă orchestra în tăcere şi-şi aruncă lateral braţele. Ploaia de aur porni. Aşa îi spunea Elena începutului unui concert, şi lui îi rămăsese în minte

expresia asta a ei.

Luca Voinescu asculta cu încordare pianul. Îl mai ascultase pe Caracoleanu dirijând Concertul pentru pian şi orchestră al lui Chopin. Cântase şi el sub bagheta lui, îl socotise totdeauna puţin dur, corect până la platitudine poate, dar chiar cu dirijorul acesta ceea ce spunea pianul era ceea ce dorise totdeauna şi el să spună. Pianistul avea o limpezime de cristal, o profunzime catifelată, o sensibilitate nepământeană. Pianistul era un înger care atingea clapele cu mâini neomeneşti. Oh, sigur, sigur că nu era o făgăduinţă băiatul ăsta bălai, aplecat, peste claviatură, era o certitudine, era o desăvârşire care se ivea în sfârşit, după mulţi ani, în care şi alţi pianişti cântaseră bine, dar nu atinseseră siguranţa şi puritatea lui.

Luca uită unde se află, tot ceea ce-l apăsase şi-l stânjenise până a începe concertul pieri din jurul lui. Îl inundase o mare fericire. Până şi trupul lui îl părăsise, nu mai era, întreg, decât auz. Nu mai exista nimic pe lume, nu mai exista o sală plină în jurul lui, nu mai existau în el niciun fel de gânduri, însuşi Luca Voinescu nu mai exista.

Concertul se sfârşi. Sala tăcu o clipă, apoi aplauzele o umplură dezordonat şi zgomotos. Caracoleanu se înclina solemn în faţa publicului, îl adusese de mână în primul plan pe Mihai Amnaru, tânărul pleca stângaci fruntea, ca un vinovat.

Prima parte a concertului se încheiase. Lumea umplea scările care coborau la parter. Luca se strecură cum putu jos, în holul cu coloane de marmură. Ar fi vrut să se ducă în culise, să felicite pianistul, să-l strângă în braţe. Ar **fi** vrut. Se stăpâni. Şi acolo **avea** să **fie** lume cunoscută, şi acolo se **vor** mira **unii** că îl întâlnesc. Şi **pe** urmă ce însemna pentru acest Amnaru faptul că bătrânul (sigur că acum toţi spuneau despre el: bătrânul Voinescu) venise să-l felicite! **Curaj şi** încredere în el aveau să-i **dea** gloriile zilei, nu **un** pianist care n-amai cântat nicăieri **de** aproape opt **ani.**

Nu voi să mai rămână la a doua parte a concertului. Nu mai avea de ce, urma ***Simfonia a V-a*** de Beethoven,

ştia ce face Caracoleanu din ea. Îşi luă pardesiul de la garderobă şi ieşi tiptil în stradă. Era răcoare, era bine. Şi el era încă fericit. Plin de sunetele şi sigure şi diafane ale pianului.

Bulevardul lung şi larg era pustiu. Vântul purta pe asfalt frunzele veştede. Câte un pas grăbit trecea pe lângă el, o maşină cu farurile aprinse îl orbea o clipă, apoi era iar pustiu, răcoare. Era linişte. Şi în liniştea asta pianul cânta mereu, cânta mai departe, umplea noaptea, îl umplea pe el, cel cu gânduri atât de amare până acum o oră.

Se îndreptă către casa lui. Acolo îl aştepta parcă el însuşi, cel clin fiecare zi, nemulţumitul, nedumeritul, singurul. Nu, nu era bună singurătatea în care îl lăsase Elena, dar dacă ea ar fi trăit încă, n-ar fi fost oare mai nenorocită decât el? Da, era mai bine că murise.

Deschise portiţa mică de lemn. (Ce prostie s-o încuie! Cine n-ar fi putut sări peste ea?) Trecu printre trandafirii pe care nu-i îngropase încă, descuie uşa vilişoarei, îşi agăţă pardesiul în vestibul şi abia în hol aprinse o lumină. Maria îi lăsase cina pe masă înainte de plecare. Nu se aşează la masă. Se îndreptă spre pian, îi ridică capacul. Nu, nu era vorba de niciun fel de comparaţie între felul de a cânta al lui Amnaru şi felul lui propriu. Avea numai nevoie ***să se:*** cufunde în muzică, iar în muzică. Degetele lungi şi suple alergară o clipă fără rost pe clape. Apoi fără să-şi dea seama începu ultima lui compoziţie, o sonată, ***Sonata albastră,*** cum! spunea el în sinea lui, fără niciun rost sau poate cu unul: avea claritatea unei nopţi cu lună. O încercă întâi uşurel, ca pe o şoaptă, apoi se lăsă cuprins de ea, cufundat în ea. Ce frumos ar cânta-o acest Amnaru. Ar cânta-o extraordinar. Poate că nici el însuşi n-o cânta rău. Nu e vorba aici de nicio comparaţie, Amnaru e un mare talent. Şi el, el Luca Voinescu are… a avut… are… Dumnezeu mai ştie când piere talentul sau puterea sau nuanţa, numai Dumnezeu ştie, tu nu ştii nimic. Poate că nici nu pier, dar sunt uitate de alţii. N-a cântat ***Sonata albastră*** decât o dată, în faţa unui prieten, a violonistului Ioachim, care nici el nu mai cântă demult, de când şi-a

fracturat braţul. Dar Ioachim are şaizeci şi trei de ani şi braţul fracturat. El, Luca, are numai cincizeci şi opt. Ioachim a plâns când a auzit ***Sonata albastră***. Încerca să-şi ascundă lacrimile şi nu putea. N-a întrebat, cum ar fi întrebat altul: „De ce n-o dai mai departe? De ce n-o tipăreşti?”. Ioachim ştie că de opt ani Luca Voinescu nu a mai cântat nicăieri, nu mai e poftit să cânte nicăieri, nu mai e pomenit de nimeni niciodată. Ştie şi pesemne că se întreabă pe sine de ce, aşa cum se întreabă şi Luca însuşi şi nu pricepe.

Ah, nu gândurile asta, măcar în seara asta nu. A fost o seară bună, a ascultat un pianist excepţional, muzica a fost iar o fericire, nu o durere. Trebuia să doarmă repede cu fericirea asta bine strânsă la piept. Urcă scara care duce la dormitor. Nu-i mai trebuie cină, nu-i mai trebuie nimic. Să adoarmă cu muzica în auz. Ce mult i-ar fi plăcut şi Elenei pianistul din seara asta. Ce mult i-ar plăcea şi ***Sonata albastră.*** Şi ar durea-o că... Uite că iar vin gândurile. Un somnifer, repede un somnifer! în lumina lămpii de masă îşi vede degetele lungi mişcându-se uşor în aer, în cutia cu medicamente. Lungi şi aproape străvezii în lumină. N-au îmbătrânit deloc. Mai bine să nu le mai vadă, dacă nu mai folosesc la nimic. Ştiu încă să vorbească, nu le mai ascultă nimeni.

A doua zi Luca Voinescu se trezeşte din somn mai vioi decât altă dată. I se pare, are siguranţa că azi trebuie să se întâmple ceva bun. Aşa e viaţa oricărui om, îşi spune el, cu perioade negre şi altele luminoase. A trăit opt ani negri, ajunge, destul. De ce e aşa viaţa, ce soi de valuri te cuprind şi te îneacă uneori, din ce se naşte nenorocirea şi din ce fericirea, aşa, deodată, când eşti acelaşi, n-are să priceapă niciodată. Şi el e acelaşi, în dimineaţa asta e sigur că nu s-a schimbat. Nimic n-a îmbătrânit în el, nici entuziasmul, nici patima pentru muzică, nici mâinile nu i-au îmbătrânit, nici trupul nu i s-a făcut mai greoi. Insomniile, da, insomniile sunt un fenomen nou în viaţa lui, dar el singur e vinovat de ele, prea mult frământă ziua şi noaptea aceleaşi gânduri, prea se simte părăsit, uitat. E

poate prea orgolios. Nu stăruie, nu ştie să stăruie. Alţii dau buzna, el aşteaptă să fie chemat. N-are să mai aştepte. Are să se ducă, are să întrebe, are să insiste, are să-şi schimbe purtarea cu totul şi cu totul. Chiar azi va ieşi în oraş, chiar azi va merge la orchestra „Virtuoşii" sau la „Euterpe", să întrebe când au programat ultimele lui bucăţi. Nu dacă, ci când, cu siguranţa pe care o au alţii şi care intimidează. Se va duce chiar azi, după cele trei ore de exerciţii zilnice.

Se aşează în faţa pianului şi-şi plimbă degetele de-a lungul claviaturii. Ce uşor aleargă degetele astea pe care nu mai voia să le vadă aseară. ***Sonata Lunii,*** pe ea începuse s-o repete săptămâna asta, zilnic, cu perseverenţă. A cântat-o la multe concerte ale lui în trecut, dar acum îi descoperi alte nuanţe, alte Sensuri. Are s-o mai cânte şi altă dată, e sigur. Poate că asta ar trebui să ceară la Direcţia Muzicii în primul rând, o sală pentru un concert personal. Şi la asta a aşteptat să fie poftit. Ba nu, acum patru ani a cerut o sală şi i s-a răspuns că nu i s-ar putea da decât sala Lyra, celelalte aveau programul încheiat pe doi ani. Sala Lyra! O mizerie, fără acustică, urâtă, pretenţioasă, făcută de un arhitect cu fumuri de modernism, în care dădeau concerte debutanţi fără nume sau mici orchestre venite din oraşe de provincie. Toate gândurile la o parte, nodul ăsta drăcesc se va dezlega odată. Acum e vorba de ***Sonata Lunii.***

Luca se pierde în muzică, înoată în ea ca într-o apă clară, adâncă. E nesfârşit de bine.

Soneria de la intrarea principală sună lung. N-a încheiat cele trei ore şi uite că vine cineva să-l întrerupă. Maria deschide, îl aduce în hol pe Mirescu.

— Te-am deranjat, Luca, iartă-mă!

— Stai jos, stai jos, dragă. Nu m-ai deranjat deloc. Ce mai faci?

— Aş face aproape bine dacă nu m-ar împiedica un necaz să duc la capăt… De asta am venit de tine.

— Spune.

— Luca dragă, sunt chemat la Dacova să cânt cu orchestra de acolo ***Concertul pentru pian şi orchestră***

nr. 2 de Brahms. Când nu mai cânţi nicăieri, e bine să fii chemat şi la Dacova.

— Bineînţeles, îl încurajează Luca. Dacova are un public bun.

— Tu poate că n-ai face-o. Eu sunt silit s-o fac. Sunt mai puţin mândru. Am mai multe nevoi.

Luca înghite greu un nod care i s-a pus în gât. Mirescu a fost totdeauna un pianist mediocru. De mândrie şi de nevoi e vorba când Mirescu se aşază pe aceeaşi treaptă cu el? Dar lasă-l s-o creadă, s-o creadă, săracul de el. E mai bine aşa. Şi rău arată, Doamne! Şi-a cănit părul, şi-a vopsit sprâncenele. F, puţin gârbovit, obrajii îi sunt niţel scofâlciţi, pesemne că şi-a scos nişte măsele şi n-a avut bani să le pună la loc.

— Am încă fracul meu de concerte, îmi vine bine. Dar uite ce pantofi port! Sunt singurii. Îmi trebuie o pereche de pantofi, îmi trebuie neapărat o pălărie nouă. Tu ai o pensie mult mai mare decât a mea. N-ai putea…

— Sigur, dragă, nici nu-mi spune până la capăt. O mie de lei pot să-ţi dau chiar în clipa asta.

— Chiar o mie voiam să-ţi cer. Şi am să ţi-o înapoiez…

— Dar nici nu te gândi. Când îi vrea, când îi putea. După Dacova ai să mai fi chemat şi în alte oraşe.

— Crezi? Dacă ai şti câte plecăciuni a trebuit să fac şi pentru treaba asta. Mi-e scârbă de viaţă, Luca. Mă auzi? Mi-e scârbă de viaţă. Un pianist ca mine să fie atât de uitat!

Mirescu îşi strecoară banii în buzunarul de la piept şi pleacă, după ce a mulţumit exagerat de mult. Luca i-ămâne pe un scaun cu ochii în gol. Cine ştie ceva sigur despre sine? Mirescu se crede un mare pianist. Şi el, I.uca, se socoteşte bun, foarte bun. Te poţi crede pe tine însuţi? Te crezi cel puţin? Săptămânile trecute şi-a imprimai singur la magnetofon câteva benzi. Le-a ascultat. I-au părut excelente. Dar tot el s-a ascultat pe sine. Ioachim, căruia i-a cântat ***Sonata albastra,*** a plâns de emoţie. Ioachim a avut totdeauna subtilitate şi un gust cert. Poate că s-o fi ramolit acum. Nu poţi şti nimic, nu poţi şti niciodată nimic.

Nici când eşti într-o epocă de glorie, să zicem mai puţin, de succes, tot n-ai destulă încredere în tine. Eşti. la modă, oamenii se molipsesc unii de la alţii, cel care te preţuieşte mai puţin în cugetul lui se ruşinează s-o afirme, aplaudă şi el ca un turbat.

Are să iasă acum din casă, să-şi primenească gândurile. Maria îl întreabă ce-ar vrea să-i gătească. Orice, orice, mai important e să îngroape în dimineaţa asta trandafirii, să nu dea bruma peste ei.

Nu în Cişmigiu, acolo se plimbă prea mulţi pensionari. E descurajant. Pensionari! Şi Mirescu s-a referit la pensia lui când a cerut împrumut. Ştie şi el că n-a mai cântat, că nu i s-a mai cântat, nu i s-a mai tipărit de mult nimic. Poate îşi închipuie că nu mai e în stare, altfel cum să-şi explice absenţa lui de pretutindeni?

A ieşit la plimbare, să se ducă undeva. La lacuri! Asta e o idee bună. A răsărit o rază de soare de sub un nor şi se lăţeşte, se lăţeşte, începe să aurească străzile. În jurul lacurilor e pustiu. Apa străluceşte nu chiar aurie, nici argintie, străluceşte aşa cum ştie să strălucească numai ea, şi vie, şi străvezie, şi curată. Copacii s-au scuturat de frunze, desenează împletituri ciudate pe cerul aproape senin, brazii argintii, brazii verzi nu se sinchisesc de nimic, se păstrează între trunchiuri goale şi tufişe despuiate cu demnitatea lor indiferentă, siguri de veşnicia lor parcă. Lumina asta, claritatea asta, liniştea asta cu sonoritatea lor. O puritate făcută dintr-o linie melodică pe care un auz, unul anume, o deosebeşte. Parcă linia asta a şi început să-şi croiască drumul în el. O ascultă. Se naşte. Fără dureri, fără zbucium, ca o mare bucurie care se apropie şi devine din ce în ce mai sigură.

Acasă, trebuie să alerge acasă, s-o noteze, să n-o uite. La ce bun? Urâtă într: bare. Ca să existe. Pentru că cere singură să iasă la lumină. Acasă, repede.

Când sare din autobuzul care îl lasă aproape de casă îl vede pe George Damian, directorul orchestrei „Virtuoşii”. Coboară dintr-o maşină, calcă uşor, se ţine drept, porneşte spre poarta imensă de fier a unei case cu

peron de piatră albă. Se întâlnesc chiar faţă în faţă. Chipul lui Damian se umple de zâmbet, îşi scoate ceremonios pălăria, îi întinde mâna.

— Maestre dragă! Voiam să te chem la telefon. Chiar azi am avut intenţia asta, dar m-au prins într-o şedinţă până adineauri.

— Ah, da! răspunde Luca Voinescu, şi nu ştie să mai spună altceva.

— Concertul pe care mi l-ai dat acum patru ani, ***Concertul pentru pian şi orchestră în de minor***, cred, sunt aproape sigur că va fi cântat în stagiunea asta. Despre asta voiam să vorbim.

— Credeam că a fost uitat după patru ani, rosteşte Luca încet.

N-ar fi vrut să răspundă asta, dar uite că a spus-o. Cu glas dulce, blajin, dar tot nu trebuia s-o spună.

— Uitată? Maestre dragă, cum poţi crede aşa ceva? Nu-ţi închipui ce e la noi, la „Virtuoşii”. Dacă aş fi putut prevedea vreodată ce înseamnă a fi directorul acestei orchestre, mi. aş fi luat câmpii înainte de a fi numit.

— Da, nu e uşor de întocmit…

— Uşor? Infernal. Trebuie să cânţi şi clasici, publicul de azi cere şi moderni, avem zeci de compozitori care se nasc peste noapte. Nu eşti absolut liber să faci ce vrei. Dar concertul dumitale în de minor nu se poate, nu e drept să doarmă într-un sertar. Înţeleg de ce n-ai trimis-o şi în provincie, după atâţia ani dumneata trebuie să fii cântat în capitală, şi nu oriunde, sau de oricine, ci de către „Virtuoşii”. Stai, să vedem. Mâine sunt foarte prins. Poimâine plec la Bruxelles pentru trei zile. Săptămâna viitoare, la începutul ei, ne întâlnim. Vin eu la dumneata. Te întreb prin telefon când mă poţi primi şi vin.

— Te aştept.

Îşi strânseră mâinile, se despărţiră. Luca îşi simţea inima bă. tându-i tare în piept. Damian îl privise în ochi, îi vorbise cu un glas cald, respectuos, fiecare cuvânt al lui părea sigur, nu-l puteai pune la îndoială. Simţise el de dimineaţă că azi avea să aibă o bucurie, că lucrurile

trebuiau să se schimbe odată şi odată. Şi uite că se schimbau. De ce acest Damian tăcuse patru ani? De ce altă dată îl saluta în grabă, de departe şi-l ocolea parcă? Pentru că avea prea multe pe cap probabil, pentru că nu era destul de liber să facă ce vrea el, cum spusese adineauri. Dar şi acum doi ani, când se întâlniseră tot în grabă mare, tot aşa de politicos şi cald îi spusese că-l va cânta în acel an. Nu se putuse ţine de cuvânt, bietul băiat. Dar de data asta? Dacă nici de data asta… Nu se poate, siguranţa, căldura cu care vorbise nu puteau fi înşelătoare. De ce l-ar minţi? Numai pentru că l-a întâlnit pe stradă? Putea să-l salute ca altă dată şi să treacă mai departe. Dacă începe el, Luca Voinescu, să se îndoiască, să renunţe, să dispere, sigur că vor renunţa şi alţii la el. E drept că primii doi ani se zbătuse, adică mai propusese el, mai întreba în glumă la Editură sau la „Euterpe” dacă l-au uitat, dar în ultimii şase ani nu mai scosese un cuvânt, se băgase în gaură de şarpe, evitase sălile de concert, pe cele mari, tocmai ca să nu întâlnească, să nu fie văzut, să nu fie cumva compătimit. De data asta însă întâlnirea cu Damian avusese alt ton, părea un lucru serios, cert.

În curte Maria înfofolea trandafirii. Era disperată că masa nu e gata. Nu-i nimic. Nu-i era foame. Venise acasă grăbit pentru altceva. Pentru ce? Ah, da, linia melodică, linia clară care se înfiripase în el la lacuri. O mai ţine minte? întâlnirea cu Damian îi risipise gândurile. Se aşează în faţa pianului, încercă s-o reconstituie. Venea cu şovăiri, se pierdea, se întorcea. Apoi deodată izbucni în el ca o mare lumină, amplificată, îmbogăţită. Motive secundare se iveau pe drum, i se părea că din el creşte un copac, se ramifică, se înalţă, prinde puteri. Din vreme în vreme se oprea şi-şi nota cu cifrul acela care era al lui din tinereţe fiecare intenţie, o variantă sau alta. Avea, avea de ce să cumpună. Cum de se întrebase de dimineaţă la ce bun?

O săptămână încheiată lucră la sonata asta nouă. Uneori se gândea cum ar cânta-o tânărul Amnaru, alteori se vedea numai pe sine cântând-o şi nu era nemulţumit. N-avea de ce să se grăbească, Damian urma să-l caute zilele

astea.

Într-o dimineaţă îl vizită bătrâna profesoară Eliza Iabacu, fosta prietenă a Elenei şi a lui pe vremea în care le veneau oameni în casă, se duceau şi ei la întâlniri intime, în care totdeauna se cânta, se discuta despre muzică, se bea o ceaşcă de ceai. Eliza Tabacu era mai în vârstă decât el, dar se vorbea despre ea ca de un fenomen al naturii. Făcea şi azi cronici muzicale care pentru mulţi erau literă de evanghelie, dădea şi azi lecţii pe alese, numai cui credea ea că merită.

Se aşezase într-un fotoliu, îşi pusese ochelarii ca să-l vadă mai bine şi îl luase din scurt.

— Luca, ce e cu tine? De ce te-ai dat la fund?

Voinescu încercă să râdă.

— Cred că am fost dat la fund.

— Şi tu de ce te-ai lăsat? Crezi că viaţa e un menuex? E o arenă, băiete, trebuie să fii şi taur şi toreador în acels. şi timp. Spune-mi, ce-ai mai compus în ultima vreme?

Supus, intimidat, Luca îi mărturisi ceea ce n-ar fi mărturisit altora.

— Două sonete pentru pian.

— Cântă-le!

Luca îi cântă ***Sonata albastră*** şi pe cea pe care o sfârşise cu câteva zile în urmă.

Eliza nu se clintea, nu clipea măcar. După ce Luca se ridică de la pian, se ridică şi ea în picioare, îl strânse în braţele ei osoase la pieptul osos şi rosti cu acelaşi glas care parcă poruncea:

— Admirabile, Luca. Opera unui om tânăr, viguros şi delicat. Şi cum le-ai cântat! Mă auzi, băiete, nici Cortot, nici Richter nu le-ar fi cântat mai bine. Sper că-ţi dai seama că nu m-am sclerozat, şi că nu m-am apucat la bătrâneţe să flatez oamenii. Unde le-ai dat să fie cântate?

Luca ridică din umeri.

— Iartă-mă, ştiu că n-ai nici şaizeci de ani. Te-a apucat timiditatea? Ai devenit indiferent?

Era greu, foarte greu de explicat ceea ce nici el nu înţelegea.

— Ultimele mele lucrări, cu ani în urmă, n-au fost luate în seamă, Elizo. Dar acum (ce fericire că avea totuşi de spus ceva!), acum, „Virtuoşii” îmi va cânta un ***Concert pentru pian şi orchestră.***

— Ah, atunci e bine. Eşti sigur de Damian? El ţi-a făgăduit?

— El.

— Uneori se ţine de cuvânt. Doar n-o fi atât de imbecil încât să programeze lucrări mai slabe, când are un concert de Luca Voinescu. Şi cu sonatele astea noi ce facem?

Luca ridică iar din umeri.

— N-ai vorbit cu Diaconu de la Editura „Portativul”? Ce aştepţi? Vrei să-i vorbesc eu despre ele? Cine vrei să le cânte dacă zac în sertarul tău?

Nu-i era uşor lui Luca să intervină pentru el cineva, fie chiar Eliza Tabacu. După o carieră de succese, după atâtea concerte şi atâtea piese pentru pian cântase cândva în toată ţara, trebuia să se ducă cineva la Editura „Portativul”, să anunţe că Luca Voinescu lucra încă?

— Îţi mulţumesc, Eliza. Am să-i vorbesc eu singur. N-are niciun rost şi nici nu vreau să te osteneşti pentru mine.

— Totdeauna ai fost tu orgolios? N-am băgat de seamă.

— Nu cred că sunt nici acum.

— Atunci ai dat în mintea copiilor. Făgăduieşti că-i vei vorbi lui Diaconu?

— Jur!

Luca ridică dreapta şi râse uşor. Râse şi Eliza.

— Să crezi în tine, prostule, să crezi fără nicio şovăială. A.i de ce!

După plecarea Elizei, Luca se învârti mult în jurul pianului. În adevăr, de ce nu-i vorbise niciodată lui Diaconu despre sonatele lui netipărite? Pentru că îl întâlnise de multe ori, şi Diaconu nu-l întrebase niciodată dacă a mai compus ceva. Era normal să-l întrebe. Să fie oare în adevăr orgolios, aşa cum a spus Eliza? Nu, mai curând e slab, n-ar putea îndura un refuz. Auzi vorbă, parcă nu îndurase

destule refuzuri până acum. Nu clare, deschise, pe faţă, ci politicoase, amânări politicoase, făgăduieli fără termen, complimente care acopereau nedibaci un refuz adevărat. Simion, directorul orchestrei „Euterpe”, nu-i spusese cu graţia lui obişnuită: „Mai târziu, maestre. Trebuie să lansez întâi pianişti şi compozitori tineri. E o datorie”. Cu alte cuvinte, rândul bătrânilor avea să vină când vor fi bătrâni de tot. Şi nici măcar nu era adevărat, contemporani ai lui cântau şi azi.

Făgăduise să-i telefoneze lui Diaconu. Trebuia să se ţină de cuvânt. I-o făgăduise ieri Elizei. Puse de câteva ori mâna pe receptor, şi-o trase înapoi, apoi îl prinse în pumn şi formă numărul.

Secretara lui Diaconu i-l dădu numaidecât la telefon.

— Vă salut, maestre! răsună un glas vioi de la capătul firului. Ştiu vestea cea bună. Mă bucur şi vă felicit. Eh, ce să-i faci! Sunt şi oameni indiscreţi pe lume. Dacă totul e pus la punct, pot chiar acum – trimite curierul la dumneavoastră. Şi ar urma să apară – Ştiţi, mie îmi place să fiu exact. Acum suntem în noiembrie. N-ar putea apărea mai devreme de mai. Eu vă mulţumesc, pentru mine e o cinste!

Eliza se grăbise să-i vorbească şi bine făcuse. Nicio umilinţă în treaba asta, Diaconu i se adresase ca unui maestru. Şi cu câtă precizie! Trebuie să fie un om foarte corect.

Toată săptămâna Luca rămase în casă, ca să aştepte telefonul şi întâlnirea cu George Damian. Zilele erau lungi şi enervante. După zece zile se hotărî să-i telefoneze el. Oamenii nu te au numai pe tine în minte. E greu, dar n-ai încotro, doar nu era un orgolios, cum spusese Eliza. O secretară cu voce groasă, de bărbat, îi răspunse că George Damian se întorsese de la Bruxelles, dar plecase pentru o săptămână în Spania. Bun! Asta explica tot. N-avea motiv să se enerveze, să se îmbolnăvească iar de bănuieli şi descurajare. Exersa zilnic trei ore, se plimba zilnic pe bulevard ori la lacuri, deşi venise frigul. Avea ce aştepta şi aştepta cu răbdare.

După alte două săptămâni telefonă din nou la „Virtuoşii”. George Damian era la repetiţie, dar secretara cu voce de bărbat îi făgădui că-l va chema ea de îndată ce directorul se va întoarce în biroul lui. Telefonul nu sună toată ziua. Sigur că era deranjat. A doua zi Luca Voinescu îl căută din nou pe Damian. Secretara i-l dădu pe loc. Bineînţeles, nu spusese doar o vorbă în vânt. Tar conveni ca dirijor Poenaru? Perfect, şi el îl preţuia mult pe Poenaru. Şi încă ceva: n-ar vrea el să cânte la pian în propriul lui concert? Perfect, vrea să fie un concert de zile mari. În curând avea să-l mai deranjeze la telefon, pentru multe alte amănunte.

Luca închise receptorul şi rămase îndelung în fotoliu, lângă telefon… Ce ciudat! Ce ciudat! Cât de bine, de perfect se desfăşurau toate în faţa lui. De ce până acum fusese altfel, şi acum, deodată, viaţa lui se schimbă la faţă? Trecuseră anii negri. Dacă ar fi crezut în zodii şi-ar fi explicat că influenţa unor planete… şi aşa mai departe. Abia acum începea să se scuture de neîncrederea în el. Şi Ioachim, şi Eliza Tabacu încercaseră să-l facă să-şi vină în fire, dar abia acum când îl aştepta, oh, câte îl aşteptau! se limpezise. Îl duruse că nu mai avea parte de succes? Că nu mai era aplaudat? Putea să jure cu mâna pe inimă că nu. Ceea ce-i lipsise, dar îi lipsise ca unui înfometat pâinea, era contactul cu publicul. Legătura aceea unică în lume, în care tu vorbeşti prin sunete înlănţuite magic, şi sute de oameni le primesc în piept, şi-ţi dai seama că în clipa aceea le simt ca şi tine, că ei toţi la un loc sunt oimensă cutie de rezonanţă, că te topeşti în ei, că tu şi ei vă topiţi în muzică. Dincolo de pământ, dincolo de palpabil, dincolo de concret, într-o infinită fericire comună. Asta însemna să cânţi pe scenă în faţa unei săli pline. Dar să compui, asta era altceva, însemna să traduci în armonii mii de trăiri intime, sau să înlănţui aceste intense trăiri, să construieşti o catedrală de sunete bine închegate, în care şi alţii se părăsesc pe ei înşişi ca şi tine şi devin una cu cosmosul… stai, nu era bine exprimat aşa, era grandilocvent şi inexact, una cu infinitul, nu, nici asta, în sfârşit cu ceva etern, ce

depăşeşte cotidianul şi pentru o clipă anulează materia, liberează spiritul de orice cătuşe.

O bucată de vreme Luca nu mai avu acea repulsie de care suferea de câţiva ani, de a intra într-o sală de concerte. N-aveau decât să-l recunoască oamenii, să-l întrebe unii şi ce mai face, şi ce mai lucrează. Răspundea cu zâmbetul lui blajin, care păruse totdeauna şi sfios, că lucrează, în adevăr, că în curând se va vedea ce, nu dădea niciun fel de precizări, dar putea spune liniştit că va cânta, va fi cântat. Acasă exersa acum patru ore, nu trei ca înainte şi pentru că recitise de curând volumele unui poet care îl încântase totdeauna, simţea nevoia să-i pună versurile pe note, să scrie lieduri. Nu scrisese niciodată lieduri, dar acum îl cutreierau, îl obsedau.

Nu toate concertele la care se dusese fuseseră bune. Uneori o bucată modernă, foarte modernă, plină de larmă, de disonanţe, de bizare asocieri sau disocieri de sunete, îl uluia şi-l întrista. Putea fi asta muzica viitorului? Trist viitor! Sau nu era el în stare să înţeleagă în ce consta frumuseţea acestor compoziţii amuzicale? Uite că totuşi se executau şi lumea le aplauda. Poate că asta însemna bătrâneţe, să nu mai pricepi ceea ce alţii pricepeau. Sau poate că se făceau numai că pricep. Cine ştie? Aveau şi ei cronicile lor, care explicau în chip obscur şi alambicat de ce cutare simfonie sau sonată sau preludiu fusese admirabil şi revoluţionar, perfect adecvat momentului de înnoire pe care îl trăia întreaga lume.

Înainte de Anul nou, Luca, după ce aşteptase cu răbdare discuţia în amănunt propusă de George Damian, citi în revista ***Muzica*** întregul program pe un an întreg, pe anul care începea acum, al orchestrei „Virtuoşii”. Concertul lui nu era înscris în el. Simţi deodată că îi îngheaţă mâinile şi picioarele, că i se face un gol în cap, şi trebui să se culce. Stătu câteva zile în pat, lipsit de orice putere, aproape fără gânduri. Când izbutea să-şi adune minţile, nu regreta decât un lucru: că vorbise dintru început cu Damian atunci, pe stradă. Concertul i-l dăduse cu patru ani în urmă, în aceşti patru ani ajunsese la un fel

de resemnare, de renunţare. Se sălbăticise, căuta singurătatea, da, dar era mai liniştit decât în toamna asta, de când îl întâlnise pe Damian, de când spera, de când se ivise în el un fel de bucurie.

Izbuti în sfârşit să părăsească patul. Nu-i venea să se mai aşeze la pian şi totuşi pianul îl chema, îl atrăgea împotriva vrerii lui. Damian era un mincinos, nici măcar nu-l chemase la telefon să-i explice de ce nu putuse programa concertul lui, dar mai era şi Diaconu, de la Editura „Portativ”. Apariţia celor două sonate tot ar fi însemnat ceva. Ar fi fost cântate de cineva la vreun concert, de mai mulţi chiar. Ciudat că nici Diaconu nu dădea niciun semn de viaţă. În sfârşit, el vorbise de tipărirea sonatelor în luna mai. Ne aflăm abia în ianuarie. Mai era vreme, mai era.

Eliza labacu îl vizită iar. Era dezorientată de purtarea lui Damian, dar cu energia şi optimismul ei obişnuit se repezi iar ca o bătrână pedagogă la el. Trebuia să se adreseze şi lui Simion, directorul orchestrei „Euterpe”. Ce mai aştepta?

— Nimic.

— Tu nu înţelegi odată că dacă un om a ieşit o clipă din circuit trebuie să facă eforturi smintite, lipsite de modestie şi pudoare, ca să intre iar în horă. Pentru că asta te omoară pe tine: pudoarea şi modestia.

— Sunt modest? Data trecută ai spus că sunt orgolios.

— Şi crezi că astea două nu sunt surori bune? Că orgolioşii nu sunt modeşti sau mai bine zis timizi, tocmai pentru că li se pare că nu li se acordă destul? Se cred buricul pământului, socotesc că toată lumea se uită la ei şi atunci nu mai ştiu unde să se ascundă.

— Ce se întâmplă, Eliza? De ce se petrece cu mine aşa şi nu altfel? Parcă aş fi victima unui complot îndreptat împotriva mea. Ce am făcut? Când şi cu ce am greşit?

— Nu vorbi prostii. Nimeni nu e împotriva ta. Nimeni nu e pentru tine, asta e altceva. S-au creat prietenii noi, s-au creat şi cârdişii, sunt oameni care se leagă prin servicii

reciproce, care au nevoie unii de alţii, pe care îi uneşte dracu' ştie ce. Tu stai acasă şi-i aştepţi să-şi aducă aminte că exişti, că există unul Luca Voinescu, compozitor bun şi pianist excelent.

— Dar le-am adus-o aminte de curând, ştii şi tu.

— Aşa, delicat, la telefon.

— Şi au făgăduit!

— Trebuie să le baţi pragurile, să-i intimidezi, să-i pofteşti la tine…

— Să benchetuim împreună, nu-i aşa?

— Şi asta, dacă nu se poate altfel!

— Aşa ceva nu pot eu face.

— Atunci stai acasă şi nu mai suferi. Ce faci în vara asta?

— Nu ştiu de pe acum.

— N-ai vrea să mergem în Italia?

— Iartă-mă, în clipa asta nu vreau nimic. Aştept prosteşte luna mai şi apariţia sonatelor. Asta mi-ar da puţină putere.

— Ce lucrezi acum?

— Nimic.

— Asta nu se poate.

— Îmi trec prin cap nişte lieduri.

— Foarte bine. Lasă-mă să vorbesc eu cu Simion de la „Euterpe". Sunt sigură că tu n-ai s-o faci. Ai văzut că dacă am vorbit cu Diaconu de la Editură a sărit în sus de bucurie.

— Vorbeşte dacă vrei. Aş retrage ***Concertul*** de la George Damian şi i l-aş da lui. Sau să mă programeze măcar ca solist la concerte cu pian şi orchestră.

Februarie fu o lună dulce ca un început de april. Luca îşi compunea liedurile unul după altul, şi aştepta. De undeva, de la editură, de la „Euterpe" trebuia să se ivească ceva. Eliza avea dreptate, era o ţicneală să-şi închipuie că s-a creat o coaliţie împotriva lui. Se lăsase uitat, asta era, şi acum le readucea aminte de existenţa lui când se iviseră atâţi alţi tineri, când mai rămăseseră la suprafaţă atâţi contemporani de-ai lui, care ştiuseră să nu se înece. Asta

era el, un înecat, un îngropat de viu.

Telefonul Elizei veni târziu, abia în martie. Pesemne că se zbătuse mult pentru el şi că nu-i venise uşor să-i comunice ceea ce au” La de spus. Glasul îi răsuna tot sigur şi dur, dar cuvintele căutau să fie cruţătoare.

— Să ştii că am vorbit cu Simion. Se pare că nu poate face nimic nici anul ăsta, nici în cel viitor. I-a intrat în cap că, „Euterpe” trebuie să lanseze numai tineret. Asta e profilul lor, spunea. Mi se fale greaţă când aud cuvântul „profil”. L-au luat în braţe şi nu se mai pot lipsi de el. Să nu retragi pentru nimic în lume concertul tău de la „Virtuoşii”. Trebuie să-l cânte anul viitor, doar nu sunt imbecili să-l facă uitat. Cum merg liedurile tale?

— Bine, bine. Mulţumesc, Elizo.

— Ai veşti de la editură?

— Nimic.

— Telefonează tu, nu te lăsa mâncat atât de uşor. La revedere!

Mâncat! Fusese mâncat de mult. Poate că nici nu mai aveau ce mânca din el, poate că tot ce compusese în ultimii ani era slab, nul. Şi Eliza, şi Ioachim se înşelau, pentru că ţineau la el. De ce nu relua atunci măcar una din vechile lui compoziţii, cântate cu ani în urmă? Erau chiar atât de depăşite, de demodate? Acum zece, doisprezece ani avuseseră succes. Atât de repede se demodează o operă muzicală? Nu mai înţelegea nimic.

Se împrimăvărase. Scrisese trei lieduri. Ce fru.i. os le-ar fi cântat Elena! Ce glas desăvârşit, fierbinte, clar, avea Elena! Şi glasul se topise în pământ odată cu gâtlejul ei catifelat, ivoriu, cu ochii ei albaştri, cu toată făptura ei. Şi el avea să se topească în pământ curând, curând. Nu-l durea nimic, n-avea niciun fel de boală, dar se topea în el dorinţa de a mai trăi, şi fără dorinţa asta trebuie să mori. Cu cât mai curând, cu atât mai bine.

În luna mai editura „Portativul” nu-i tipări sonatele. Ştia de la începutul primăverii că nu le va tipări, de vreme ce Diaconu nu-i mai dăduse niciun semn de viaţă, dar lovitura fu la fel de grea, de parcă nu se aşteptase la ea.

De ce îl minţise? De ce? Parcă minciuna durea mai rău decât faptul în sine. Cu ce entuziasm îi vorbise Diaconu la telefon, îi şi mulţumise „că-i face cinstea…” Să-l întrebe de ce? îi era peste putinţă. Dacă ar fi Fost vorba de o amânare, Diaconu i-ar fi telefonat, i-ar fi explicat. Ce mai era de aşteptat? Nimic. Veşti de la „Virtuoşii”? Ce copilărie! Nu mai era nimic de aşteptat. Poate moartea. Dar de ce minţeau? De ce minţeau? Nu era mai corect, mai curat să spui din capul locului, cum spusese Simion, că nu-l poate cânta şi nu-l poate chema că solist ani de zile? Avea „profilul” lui, era clar, cel puţin Simiort nu «ninţise. Şi ceilalţi ar fi putut spune adevărul, că n-aveau spaţiu, că aveau programele făcute din timp, sau chiar că ar vrea altceva de la el. Ar fi înţeles din acest „altceva” că nu le place ***Concertul pentru pian şi orchestră,*** că nu le plac sonatele, l-ar fi durut, dar n-ar mai fi aşteptat. N-ar mai fi sperat, sau cine ştie? Ar fi înţeles că trebuie să caute o formulă nouă, ar fi căutat-o, poate chiar ar fi găsit-o.

Încerca să-şi îngrijească grădina mică din faţa casei, să citească literatură, să facă plimbări lungi pe jos, să ocolească până şi străzile pe care se aflau săli de concerte. Nici la Radio nu-l mai chemaseră de ani întregi. Poate că şi la Radio trebuie să te ploconeşti, să-ţi faci prieteni, să le aduci aminte că nu eşti mort, că mai ştii să cânţi. Din când în când îl mai vizita Mirescu. Îşi cănea mereu părul şi sprâncenele, era ceva mai bine îmbrăcat, mai sigur pe el. Îl chemaseră unul după altul câteva oraşe de provincie, se mai încropise puţin. El n-ar fi putut face acelaşi lucru, pesemne că Eliza avea dreptate, era prea orgolios. Şi provincia s-o solicite tot el? Să se ploconească asemeni lui Mirescu? Niciodată!

Iulie trecu greu, fu cald şi înăbuşitor în capitală-Luoa nu mai exersa. Nu mai putea, nu mai avea tragere de inimă. Deschidea aparatul de radio, simţea o fericire dureroasă când asculta un pianist, un violonist bun, trăia un mare dezgust când muzica era mediocră, executantul slab. Aba în august îşi mai veni în fire. Eliza Tabacu îl pofti, îl sili aproape să facă împreună cu ea o călătorie în nordul

ţării, să poposească într-o localitate balneară, să vadă şi altceva decât străzile oraşului de care era sătul. Ea avea să facă băi acolo, cu atât mai bine pentru el că nu suferea de nimic şi n-avea nevoie de niciun tratament. Cu maşina ei, bineînţeles, era încă în stare să-şi conducă maşina, aveau să se plimbe cât le-o pofti inima.

Dimineaţa Luca ieşea în parc, cu o carte sub braţ. Aproape toţi vizitatorii staţiunii erau la tratament, aşa că parcul părea numai al lui. Pe pajiştile, pe copacii din jurul aleilor se jucau veveriţe nenumărate, alergau grăbite, se căţărau pe trunchiuri, se ascundeau în iarba înaltă, se iveau iar unde nu te aşteptai. Era destul să ciocneşti între ele două nuci sau două alune, ca veveriţa să vină la tine, să ţi se caţere pe pantaloni şi să-ţi ia repede de tot nuca din mână. Luca avea totdeauna buzunarele pline. Când întindea mâna către o veveriţă de pe aproape şi animălaşul ridicat în două labe îi trăgea cu lăbuţele din faţă palma mai jos, ca să-i fie mai lesne să ia aluna, i se topea inima de duioşie. Nu le atingea, ştia că nu pot suferi să fie atinse, dar le sorbea din ochi mişcările repezi, trupurile subţiri, uşor arcuite, codiţele stufoase şi vii.

După-masa ieşea cu Eliza fie pe jos, de-a lungul parcului, treceau podul, intrau într-o străduţă îţigustă să caute ziare, apoi se întorceau prin parcul acum plin, pe lângă chioşcul în care o fanfară militară îşi cânta repertoriul zilnic. Alteori se urcau în maşină şi străbăteau şosele asfaltate, larg încolăcite printre munţi scunzi, verzi, verzi, cu copaci deşi şi bogaţi, sau strecurate printre colnice ierboase, desfăşurate larg, care urcau şi coborau lent, armonios. Începuse să se liniştească, să se destindă. Cele mai mari frumuseţi ale lumii, Phryne sau Madame de Recamier, se urâţiseră într-o zi, la bătrâneţe, sportivii îşi încheiau cariera devreme, cântăreţele îşi pierdeau la un moment dat glasul. Lui ˇ1 secase talentul la cincizeci de ani, da, erau acum aproape nouă ani de când nu mai fusese cântat şi nu mai cântase în public. Asta era, şi trebuie să se resemneze. Alţii n-avuseseră niciodată talent, era, fusese, un privilegiat. Ce mai voia? Ar fi acum mai

mulţumit dacă ar fi fost factor poştal sau portărel toată viaţa? Trebuie într-o zi să-ţi spui ca trecutul e pentru oricine trecut, nu numai pentru tine, şi să te mulţumeşti cu un peisaj, cu o carte, să te feliciţi că eşti sănătos tun şi mai poţi trăi omeneşte o mulţime de ani. Te poţi duce şi în Italia, cum propusese Eliza în primăvară, poţi vedea fiordurile, orice. Atâţia ar dori-o şi nu pot. Cu pensia lui şi cu viaţa sobră pe care o ducea, îşi putea îngădui din economii să facă măcar acum, când nimic nu-l ţinea locului, călătoriile visate odinioară.

Ceva veni să tulbure liniştea asta abia dobândită. La vila în care locuia îl vizitară doi domni foarte politicoşi, directorul Cazinoului din localitate şi directorul staţiunii, care îl rugară cu multă căldură să-şi dea concursul la un spectacol pe care îl pregăteau pentru vilegiaturişti. Din nenorocire era şi Eliza de faţă, venise să-l ia la plimbare. Luca se înfioră de groază. Să cânte aici, după atâţia ani, pentru publicul care asculta cu voluptate fanfara din parc?

— Va spune versuri şi Maria Adam, a acceptat. Va ţine o conferinţă despre frumuseţile împrejurimilor noastre profesorul Marinescu. de la Universitatea din capitală. N-am făcut un program oarecare, e un spectacol ales cu grijă.

— Dar nu mă simt destul de bine… sunt bolnav…

— Bolnav? Toţi doctorii din staţiune vă stau la dispoziţie. Ce vă doare? Ce tratament urmaţi?

— Niciunul. Am… am o astenie, asta e.

— Avem un psihiatru admirabil. Chiar în seara asta va veni să vă vadă.

— Nu, mulţumesc, nu! Nu vreau doctori şi medicamente, mă vindec prin plimbări, încerc să…

— Şi, în adevăr, n-aţi putea cânta ceva? Orice, o bucată scurtă. Nu se poate? Nu vreţi?

În sfârşit vorbi şi Eliza. Nu se putea să nu se amestece şi ea.

— Luca dragă, nu te încăpăţâna. Recită Maria Adam, vorbeşte profesorul Marinescu. E în adevăr un program frumos. Astenia ta (şi sublinie cuvântul „astenie”) nu te

poate împiedica de la o atât de scurtă apariţie în public. Sala e mare, domnilor?

— Nu, e mică. Va veni numai cine se interesează în adevăr de artă. Haide, maestre! Spune da!

Ah, cum ar spune el acum „nu”, dar nu ştie ce să născocească, cum să se apere.

— N-am mai pus mina pe pian de câteva luni.

— Avem un pian excelent la cazino. Puteţi repeta când vreţi până duminică. Sunt cinci zile până atunci.

— Bine. Am să viu.

Cei doi domni plecară încântaţi, mulţumind fierbinte.

— Acum hai la plimbare, Luca.

Toată furia lui se îndrepta asupra Elizei. Dacă nu s-ar fi amestecat ea, refuzul lui ar fi fost refuz până la capăt, în maşină nu mai văzu largile coline verzi, nici munţii îndepărtaţi, nici pădurile pe care le străbăteau. Stătu cu fălcile încleştate, mut, orb, împietrit înăuntrul lui. Îl scoteau de la naftalină ca să distreze reumaticii cărora le ajungeau şi trompetele din parc. Revenirea asta era o ruşine, absolut o ruşine. Fantoma tatălui lui Hamlet avea să se arate o clipă pe zidurile cetăţii. Dacă măcar i-ar putsa spune Elizei cât o detestă în clipa asta, cât de ridicul îl sileşte să fie, dar niciodată n-a putut spune un cuvânt violent nimănui, n-a putut face un reproş, n-a fost în stare să izbucnească. A fost un bleg, un laş, un ins fără personalitate, un nimic.

În zilele următoare repetă la cazino o rapsodie del Liszt, pe care avea de gând s-o cânte duminică. Încet-încet se împăca iar cu pianul, se înţelegea cu el de parcă ar fi întâlnit un prieten părăsit de mult, dar ideea de a cânta în public, în faţa acestui public, în asemenea împrejurare îi stătea pe inimă ca o piatră. După-mesele o ocolea pe Eliza, pleca pe furiş în pădure, umbla fără rost şi fără ţintă. Când se oprea lângă râu, îl asculta. Râul spunea ceva, spunea necontenit ceva sărind din bolovan în bolovan, – şi parcă ce spunea era muzică. S-ar fi putut transcrie cântecul apei, ar fi dat naştere unei sonatine… nu, nu! N-avea să mai scrie niciodată muzică. Nu se pricepea, azi trebuie compus

altfel. Nu voia să înveţe acest altfel, nu-l interesa, era prea târziu pentru el.

Sigur, nu-şi luase haine negre pentru a veni în localitatea asta de munte. Avea să se îmbrace oricum, nici publicul, nici micul cazino nu meritau decât puloverul lui alb cu guler încolăcit în jurul gâtului, pantalonii cenuşii, bine călcaţi.

Sala cea mică era plină. Auditorul încercase să se îmbrace sărbătoreşte, pe cât putea. Profesorul Marinescu vorbi cu fraze bine croite, cu căldură, cu entuziasm academic stăpânit despre frumuseţile acelui ţinut. Luca nu-l putu urmări, dar îşi dădea seama că vorbitorul vede bine şi spune şi mai bine ce a văzut. Sala asculta, n-o simţeai nici cucerită, nici nepăsătoare. Asculta, atât. Apoi Maria Adam recită două poeme. Pe Luca îl enervau cumplit manşetele puloverului lui. Erau prea lungi, trebuia să le suflece. O auzea pe Maria Adam, îi plăcea glasul ei de violoncel, nuanţele ei abia strecurate, dar îl enervau manşetele lui şi faptul că acum, acum, inevitabil va trebui să se urce pe mica scenă şi să cânte, pentru cine? „Chiar dacă în sală vor fi sensibili la cântecul tău numai doi oameni, îi spusese Eliza, tot nu faci un lucru inutil. Faci cuiva un dar. Ai devenit atât de avar?”

Când sui pe podium cineva încercă să aplaude, dar se opri repede, ruşinat parcă de a face un lucru pe care nu-l mai făcea nimeni. Luca începu să cânte. Pe măsură ce înainta, se pierdea, se cufunda în sunetele care ieşeau de sub degetele lui. Ca şi altă dată, orice pieri din lume, afară de muzica pe care o zămisleau mâinile lui. În tăcerea, în golul din jur, în mijlocul universului încremenit se năştea ceva, şi acest ceva semăna cu desăvârşirea. Şi tot ca altă dată simţea că sala îl soarbe şi pe el, şi muzica, ca îl topeşte în ea sau îl îmbrăţişează, sau se contopeşte cu el.

Fu aplaudat îndelung. Se strigă „Bis!”, dar el apucase să coboare de pe scenă. O fetiţă din rândul întâi, cu ochi mari, negri, cu părul tuns băieţeşte, se smulse de maică-sa care o ţinea de braţ, se repezi la el şi-i săr; lă mâna. Uluit, speriat aproape, Luca nu ştiu cum să-şi tragă mâna mai

repede de sub buzele fetiţei. Câteva persoane îl înconjurară, îl felicitară. Mama fetiţei cu ochi negri îşi cerea scuze, încurcată.

— Vă rog s-o iertaţi pe Mioara că a îndrăznit… E un copil exaltat. De altfel, poate că şi alţii ar fi vrut s-o facă. Mioara cântă şi ea la pian, e pasionată după muzică.

În sală scaunele scârţâiau, lumea se ridica, pleca. Eliza şi mama cu fetiţa ei rămăseseră lângă Luca. Directorul cazinoului aştepta la un pas, să-i mulţumească, să-l conducă. Eliza puse mâna pe creştetul fetiţei.

— Câţi ani ai?

— Doisprezece.

— Şi de când cânţi la pian?

— De la patru ani, spuse mama copilei.

— Aş vrea s-o aud mâine şi eu.

— Doamna Eliza Tabacu, explică Luca.

Mama şi fiica rămaseră încremenite. Chiar Eliza Tabacu? îi citiseră doar cronicile, ştiau că dă lecţii numai unor copii cu har deosebit.

Luca se plimbă mult în parc în noaptea aceea. Nu fusese lume multă la cazino, poate nici foarte pricepută, dar miracolul se produsese. Contopirea se întâmplase. Ca odinioară, întocmai ca odinioară. Acea mare fericire de a vorbi despre durere, despre bucurie, despre seninătate, despre zvârcoliri lăuntrice, despre viaţă în sfârşit şi poate despre ceea ce era dincolo de ea în sensul cotidianului, despre cel mai înalt zbor al spiritului uman, de a vorbi despre toate astea oamenilor şi a simţi că oamenii le înţeleg, acea mare fericire o simţise şi în seara asta. Şi de ea era lipsit de aproape nouă ani, şi de ea era jefuit. Pentru ce? Dacă ar înţelege măcar pentru ce, adică dacă ar fi convins că puterile i-au slăbit, că nu mai poate comunica. Prăpădita asta de searăpumnul ăsta de auditori îl puteau convinge că e încă acelaşi pianist de acum opt, nouă ani? Un succes mic, într-o mică staţiune balneară, într-un cazino mic. Atât. Din asta nu se poate trage nicio concluzie. Dar a fost fericit câteva clipe. Nici asta, fericirea lui personală nu confirma nimic, nu infirma nimic.

A doua zi, în timpul plimbării cu Eliza prin parc şi peste podul sub care curgea un râu lat, limpede, săgetat de peşti argintii, află că fetiţa cu ochi negri din ajun avea un mare, un deosebit talent. „De acum înainte e a mea, rosti Eliza. Ai să vezi ce pianistă am să scot din ea”.

Luca se însenină. Fetiţa avea un mare talent. Ce noroc, ce fericire pentru ea. Fericire? Biata fată, o aşteptau cândva zile amare, înfrângeri, lovituri. Altfel nu se putea. Aşa era meseria asta blestemată. Nu putea curge limpede, fără piedici, trebuia să fie semănată şi de înfrângeri. Bietul copil, avea un mare talent! Ce bine ar fi fost să nu-l aibă. Dar şi gândurile lui o luau razna. Poate că începuse să se ţicnească. Ar fi bine, în adevăr, să vadă un psihiatru. Avea s-o facă la întoarcerea în capitală, neapărat trebuie s-o facă.

În drum spre casă Tâliza vru să se oprească în dreptul unui crâng, unde ştia ea că priveliştea e frumoasă. Avea cafea fierbinte în termos, se aflau acolo o bancă şi o masă, era un loc ideal pentru popas. Din păcate o maşină care venea în sens invers opri lângă bancă în acelaşi timp.

— Nu-i nimic, bombăni Eliza. N-o să ne mâncăm unii pe alţii. Sunt obosită şi trebuie să mă odihnesc.

Din cealaltă maşină coborâră doi domni. Unul era înalt, suplu, îmbrăcat în foarte rafinate haine de sport. Celălalt era mai trupeş, cu părul zbârlit, cu haine de oraş.

Luca îngheţă. Îl recunoscu din prima clipă în domnul elegant pe George Damian şi în celălalt pe dirijorul Poenaru. Nu se putea ascunde după un tufiş, n-o putea lua la fugă în vale, trebuia să dea ochii cu ei.

Faţa îngustă a lui Damian se umplu de zâmbet. Se înclină în faţa Elizei, îi săruta mâna, apoi se apropie cu pasul lui uşor de Luca Voinescu.

— Maestre dragă! Ce bine îmi pare că vă întâlnesc. Nu v-am telefonat atâta vreme pentru că mi-era ruşine că nu m-am putut ţine de cuvânt. Nu puteţi şti ce e pe capul unui director.

— Nu, nu ştiu, n-am fost niciodată director, murmură incolor Luca.

— Nu merit să fiu luat peste picior. Eram hotărât, adică sunt hotărât să cânt concertul dumitale în ianuarie. Asta vorbeam chiar adineauri pe drum cu Poenaru. Sper că nu v-aţi schimbat gândul, tot pe el îl vreţi dirijor?

— Şi eu o sper, rosti politicos Poenaru. Maestrul a avut pe vremuri o bună părere despre mine.

— Dragul meu Damian, eu n-am ce-ţi spune. Dumneata făgăduieşti, dumneata o spui, nu rămâne decât s-o şi faci.

— Vă îndoiţi de mine?

— Nu mă îndoiesc pe lumea asta decât de mine.

Eliza răbdase prea mult, îi sări ţandăra.

— Domnule Damian, jurămintele la răspântie de drum n-au nicio valoare.

— Mă simt jignit…

— N-ai de ce să fii. Îţi rămâne să intri cu concertul în repetiţie, să-l chemi pe Luca Voinescu să cânte la pian, aşa cum i-ai propus anul trecut, şi atunci toată lumea care te-a jignit fără să vrea, are să-ţi ceară scuze.

— Maestre, stau trei zile la munte, sunt istovit, şi când mă întorc vă chem la telefon. Nu vi s-a schimbat numărul?

— Nu s-a schimbat nimic.

— Un păianjen! Maestre, un păianjen mare pe dumneata! strigă deodată Poenaru. Pe reverul hainei. Omoară-l!

Luca apucă delicat păianjenul cu două degete şi-l aruncă în tufiş. Apoi îşi şterse cu batista degetele lungi.

— Nu-mi place să strivesc nicio vietate. La revedere!

— Pe săptămâna viitoare, maestre! La revedere!

— Dacă nici de data asta nu s-o ţine de cuvânt… bombăni Eliza.

— Ce pot eu să-i fac dacă nu se va ţine de cuvânt?

Eliza tăcu. La asta n-avea răspuns.

— Îl cunosc de când era adolescent. Mi-era drag, părea atât de pur, de serios. Da, am ţinut mult la el. Ceilalţi sunt nişte străini, el însă…

După trei săptămâni de aşteptare, Luca înţelese că

Damian n-avea să telefoneze niciodată. Diaconu de la Editura Muzicală nu dădea nici el vreun semn de viaţă. Dacă nu l-ar fi întâlnit pe Damian la acea răspântie de drumuri care duceau la munte, poate că s-ar fi simţit mai liniştit. Se hotărâse doar să renunţe, să călătorească, să nu se mai gândească la ceea ce-ar putea fi dacă… Nu-i venea să plece nicăieri. Nici plimbările zilnice nu şi le mai făcea. Deschidea uneori radioul şi se îmbăta parca dacă auzea un Mozart bine cântat sau se înfuria, tot ca un om beat, dacă piesa muzicală sau execuţia erau proaste. În capul lui se învârtea ceva ca o moară care ar frământa pietre, aceleaşi gânduri, mereu. De ce nu mă cântă? De ce nu mă cheamă să cânt? De ce nu mă tipăresc măcar? Trebuia să se ducă la doctor, starea asta nu se mai putea îndura.

Psihiatrul, un om cu privire gravă şi mişcări domoale, îi încercă reflexele, îi puse o serie de întrebări discrete dar care toate mergeau la ţintă, şi-i declară:

— E inutil să vă îndop cu calmante. Nu sunteţi bolnav. Sunteţi traumatizat. Eu nu numesc trauma o boală, ci un accident. Dacă se poate elimina cauza, piere efectul.

— Dar cauza nu se poate elimina.

— Căutaţi altceva care să vă distreze. Călătoriţi.

— N-am energia, nici dorinţa. Daţi-mi măcar un somnifer mai puternic. Nu mai dorm aproape deloc.

— Vă dau un somnifer, dar vă rog să-l luaţi cu prudenţă. Încercaţi în unele seri să nu luaţi deloc. Poate că somnul va reveni singur. Faceţi vreun sport?

— Niciunul, în viaţa mea.

— Scrieţi-vă memoriile.

— Am să încerc.

Luca nu mai avea ce spune. Făgădui să încerce să scrie ca să poată pleca, ca să isprăvească odată cu doctorul ăsta care nu ştia să vindece un traumatizat. Nu, nici Dumnezeu nu putea vindeca o asemenea traumă. Dacă ar fi pierit cauza, vorba medicului, ar fi pierit şi efectul.

În seara aceea fu atât de disperat că nu i se putea veni în ajutor, încât se aşeză la pian şi începu să închege cel mai dramatic motiv care îl cutreierase vreodată. Dormi

cu somniferul cel nou, apoi dimineaţa reluă compoziţia din noaptea trecută. Simţi, uluit, că era un lucru legat, puternic, bine construit, nu o bâlbâială absurdă cum o crezuse astă-noapte. Cântă, notă pe vraful de hârtii cu portativ de alături, cântă iar. Trei zile nu se putu ridica de la pian, sonata asta cerea cu violenţă să fie dusă la capăt.

A patra zi o chemă pe Eliza şi o rugă s-o asculte.

— Eliza, te rog, cu toată sinceritatea! auzi! Fără pic de milă, nicio cruţare în păreri.

Când o sfârşi, Eliza scoase un soi de geamăt.

— Luca, e cel mai bun lucru pe care l-ai scris vreodată.

— Adevărat?

— Adevărul adevărat. Vreau să fii sigur de tine. Să ai putere să aştepţi. Asta îţi trebuie, răbdare, pentru că trebuie să-ţi spun altceva. Mai bine să ştii din timp: am văzut repertoriul „Virtuoşilor” pe anul ăsta. Nu eşti cuprins în el.

Luca începu să se învârtească prin odaie. Vorbea tare, nu mai vorbea cu Eliza, îi uitase prezenţa, vorbea pentru sine.

— Ticăloşii! M-au îngropat de viu. Ucigaşii! Ucigaşii! Şi de ce mă mint? Nu vreau să ştiu decât atât: de ce mă mint? Le e atât de greu să-mi spună că nu mă mai vor? Dacă mi-ar spune adevărul, că nu mă mai vor sau că le par vechi, le-aş mulţumi pentru sinceritate măcar. De ce mă mint?

— Luca, tu n-ai puţină valeriană în casă?

— N-am. Am somnifere. N-am nevoie de calmante. Traumele psihice nu trec cu valeriană. Trebuie să dispară cauza, înţelegi? Aşa a spus şi ăla… la care am fost. Ucigaşii! Mârşavii!

Eliza îl mai ascultă o bucată de vreme în tăcere, apoi îl rugă să ceară Mariei un ceai de tei. Nu, două ceaiuri şi cu miere multă. Avea ea nevoie de ceai de tei, răcise. După ce băură ceaiul şi i se păru că Luca s-a mai liniştit, plecă. Tremură tot drumul până acasă la ea, ca prinsă de friguri. Ce putea face pentru Luca? vorbise cu unul, cu altul, era

un critic cu faimă, dar oricine ştia că nu va blama un concert sau o orchestră numai ca să-l răzbune pe Voinescu.

I uca nu se putu linişti în zilele următoare. Poate că totuşi Eliza nu era bine informată. Sărea la fiecare sonerie de telefon şi-şi spunea: „E Damian! E Diaconescu!” Dar era Mirescu, Eliza sau cineva care căuta o casă Ionescu, mereu casa Ionescu. Se plimba prin casă cu paşi mari şi bodogănea:

— De ce mă mint? Atâta vreau să ştiu: de ce mă mint? Ucigaşii! M-au îngropat de viu!

Într-o dimineaţă se îmbrăcă bine, aproape elegant, şi se duse la orchestra „Virtuoşii”. Nu voia să ştie altceva decât de ce a minţit. Atât. Voia adevărul. Or fi ele legături de interes între orchestre şi compozitori, or fi cârdăşii, o fi ce nu-ţi trece prin cap, dar voia să ştie de ce a minţit. Atât.

Secretara lui Damian, cea cu voce de bărbat, trăgea vârtos dintr-o ţigară şi bea o cafea. Păru puţin încurcată de venirea acestui solicitant care nu ceruse audienţă la telefon.

Directorul George Damian era acolo, dar era foarte, foarte ocupat.

— Intră te rog la el şi spune-i că îl caută Luca Voinescu, vorbi el cu cel mai dulce glas din lume.

Pianissimo! Pianissimo! îşi spunea singur în gând. Sunt un om civilizat, vin să aflu un adevăr, n-am de ce să mă răstesc la nimeni. Şi nici nu pot.

Secretara deschise larg uşa directorului:

— Vă rog să poftiţi!

George Damian se ridicase de la biroul lui şi venea cu mâinile întinse spre el.

— Maestre dragă! Ia loc. Uite, să stăm pe fotoliile astea, alături. Bei o cafea?

— Nu. Mulţumesc. Am venit să-mi spui numai un lucru: de ce mă minţi?

Pianissimo! Pianissimo! Şi asemenea întrebări se pot xosti potolit.

— Maestre! Cum poţi crede…

— Era vorba să-mi telefonezi acum câteva luni.

— Aşteptam să fiu sigur că vă pot programa şi când.

— Spuneai că în ianuarie. Acum ce spui?

— Sper că în stagiunea viitoare.

— De ce mă minţi?

Sună ca un allegro, glasul lui vorbeşte pe alt ton, fără vrerea lui.

— Nu pricep felul în care îmi vorbiţi.

Damian îşi înalţă cu demnitate gâtul înalt, alb.

— Nu-l pricepi? Şi eu ce să pricep din făgăduielile dumitale? Din repetatele dumitale făgăduieli?

— Dar trebuie să şi pot ceea ce vreau.

— Trebuie să şi vrei ceea ce spui că poţi. Ai spus-o de câteva ori, ai făgăduit-o. Ucigaşule!

— În felul ăsta nu se poate sta de vorbă.

Damian se ridică din fotoliu, se îndreptă spre birou. Are să sune secretara sau portarul să-l dea afară. Pe el, pe Luca Voinescu vrea să-l dea afară. Îi taie repede calea şi-l opreşte înainte de a ajunge la birou.

— Ucigaşule! Mincinosule!

Nu se poate opri să nu-i tragă o palmă peste gura cu dinţi albi, egali. Gura care minte.

Asta e forte, e fortissimo.

Damian îi pune mâna în piept, se teme de apropierea lui. Vrea să-l ţină cât mai departe. Îi pune mâna pe piept cu violenţă. S-a îngălbenit de furie.

— Nebun bătrân!

Damian încearcă să se mai apropie cu un pas de birou, dar se împiedică de el, se răstoarnă, îşi prinde un briţ între fotoliu şi birou.

Sunt un nebun bătrân. Mi-a pus mâna în piept ca unui tâlhar. Are gâtul înalt şi alb.

Luca întinde amândouă braţele. Degetele lui lungi, subţiri cuprind beregata lui Damian. Strâng. Mai tare! Fortissimo! Degetele simt carnea moale a gâtlejului şi se înfig şi mai mult în ea. Damian încearcă să-i desfacă mâinile cu singura mână care i-a mai rămas liberă. Nu poate, parcă ar fi cuprins de nişte cleşti de fier. S-a învineţit la faţă. Holbează ochii. Horcăie. Se prăbuşeşte cu

totul peste fotoliul din faţa biroului. Luca strânge mereu, nu se poate opri. Nu ştia că are mâini atât de puternice. Damian horcăie! Şi el strânge de gât un om care s-a prăbuşit, care şi-a prins braţul drept între fotoliu şi birou şi nu se poate apăra. un ticălos care nu se poate apăra pentru că e la pământ. Luca îşi desface repede mâinile. Trage la o parte fotoliul. Damian se lungeşte pe covor şi începe să respire adânc. Bun. Asta e bine. Era să facă un lucru cumplit. S-a oprit la timp. E un nebun bătrân. Ticălosul ăsta are dreptate. Stă bine acolo unde stă, culcat pe covorul moale. A deschis ochii. Foarte bine. Toate sunt aşa cum trebuie. N-a aflat de ce minte ăsta care îşi vine în fire. Nu-i nimic. Sunt lucruri pe care n-ai să le afli niciodată.

Luca Voinescu iese din birou, trece prin camera secretarei care fumează iar. Trece clătinându-se puţin, ţinându-şi mâinile departe de trup, ca pe nişte obiecte străine, murdare, şi coboară scara fără să-i vadă treptele.

CUPRINSUL

Răgazul 5 i
Cristal şi zgură 27
Pălăria de pai 66
Statornicie 85
Post-mortem 185
Povara cuvintelor nerostite 203
Itinerariul iubirii 228

Concert pentru pian şi orchestrălector: SORIN mărCCJLESCU Tehnoredactor: C.ONST & lăţă VULCĂNESCU

*Apag-JWHR Bun de tipar 22.VI.19S1. Format **1SIM* X *Şi-Coli tipo 17, 75. Coli ed, 16, 77.*

Tiparul executat sub comanda nr. 248 la întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918”, str. Grigore Alexandrescu nr. 89 – 97 Bucureşti Republica Socialistă România

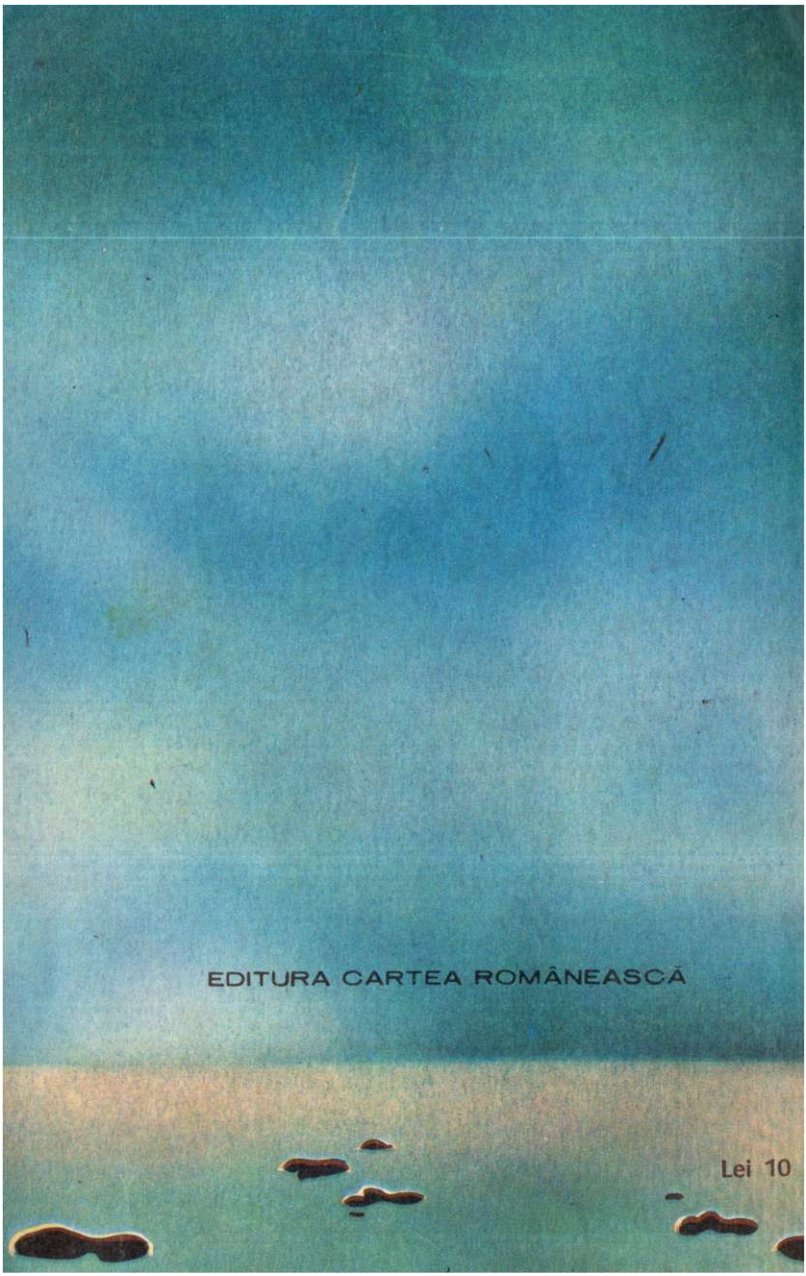
EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ
Lei 10